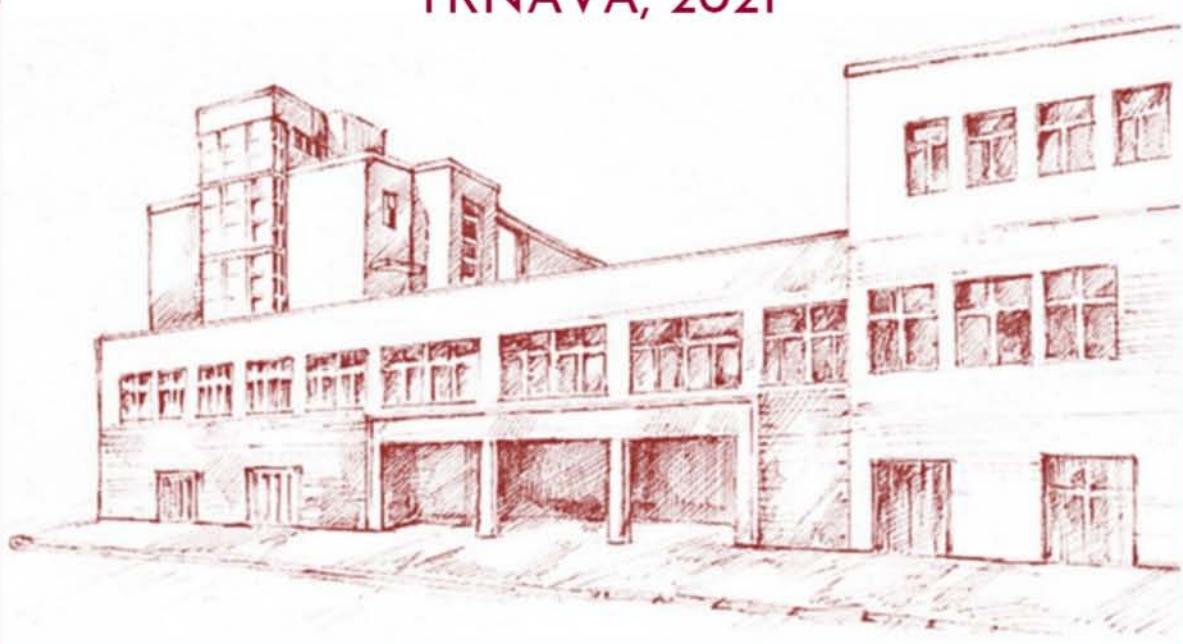

ZBORNÍK PRÍSPEVKOV ZO SÚŤAŽE O NAJLEPŠIU PRÁCU ŠVOČ

TRNAVA, 2021

TRNAVSKÁ UNIVERZITA V TRNAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA

ŠTUDENTSKÁ VEDECKÁ ODBORNÁ ČINNOSŤ:
FAKULTNÉ KOLO SÚŤAŽE

ZBORNÍK PRÍSPEVKOV

TRNAVA 2021

Zborník príspevkov zo XIV. ročníka Vedeckej študentskej konferencie Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave – sekcia fakultné kolo súťaže o najlepšiu prácu študentskej vedeckej odbornej činnosti (ŠVOČ).

Publikácia je šírená pod licenciou Creative Commons 4.0, Attribution--NonCommercial-NoDerivatives. Dielo je možné opakovane používať za predpokladu uvedenia mena autorov a len na nekomerčné účely, pričom nie je možné z diela ani z jeho jednotlivých častí vyhotoviť odvodené dielo formou spracovania alebo iných zmien.

©

Lucia Bánovská, Mária Fančovičová, Matúš Jurena, Ivana Mokrá, Patrik Ondrejček, Michaela Sklenárová, Petra Straková

Recenzenti:

JUDr. Milan Hlušák, PhD., prof. JUDr. Juraj Jankuv, PhD., Mgr. Samuel Rybníkár, PhD., doc. JUDr. Eva Szabová, PhD.

© Ingrid Lanczová (ed.)

Za odbornú stránku príspevkov zodpovedajú autori.

Vydavateľ:

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

ISBN (on-line): 978-80-568-0500-8

Predhovor

Súčasťou Vedeckej študentskej konferencie, ktorá sa uskutočnila na Právnickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave dňa 8. apríla 2021, bola aj sekcia „fakultné kolo súťaže o najlepšiu prácu študentskej vedeckej odbornej činnosti (ŠVOČ).” Vedecká činnosť našich študentov, zamýšľanie sa nad svojou možnou budúcou odbornou profiláciou aj prostredníctvom hlbšieho štúdia zvolených odborných tém počas štúdia, precizovanie písomného prejavu a použitia vedeckých metód pri skúmaní odbornej problematiky a samotná takáto forma dobrovoľného štúdia sú našou fakultou výrazne podporované. Vážime si, že študenti nad rámec štandardného štúdia venujú čas sebazdokonaľovaniu a zároveň reprezentovaniu fakulty a ich dobré výsledky nás, učiteľský zbor, vždy úprimne tešia. Zároveň im d'akujeme za spoluprácu, lebo len vďaka nej vieme akademickým aktivitám vdýchnuť život a každý akademický rok urobiť jedinečným.

Študenti sa v predložených prácach venovali zaujímavým a aktuálnym tématam trestného, správneho, občianskeho a medzinárodného práva. Práce prešli recenzným konaním a sú prehľadom nielen toho, čo naši študenti považujú za osobitne hodné pozornosti, ale aj zdrojom odborných vedomostí a zaujímavých informácií. V mene autorov prajem čitateľom príjemné čítanie.

Ingrid Lanczová

Obsah

Lucia Bánovská: (Nad)užívanie inštitútu kolúznej väzby, mylný dojem alebo realita?.....	4
Mária Fančovičová: Medzinárodnoprávna úprava klimatickej migrácie.....	15
Matúš Jurena: Spôsoby vzniku štátov podľa medzinárodného práva verejného	32
Ivana Mokrá: Obvinenie v trestnom konaní v kontexte problémov vyskytujúcich sa v aplikačnej praxi.....	60
Patrik Ondrejech: Výzvy budúcnosti pre medzinárodné kozmické právo.....	79
Michaela Sklenárová: Kritéria pri určovaní výšky nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí v rozhodovacej praxi súdov Slovenskej republiky.....	97
Petra Straková: Právna povaha opatrení Úradu verejného zdravotníctva SR nariadenovaných v súvislosti s pandémiou COVID-19 a ich súdny prieskum....	118

(Nad)užívanie inštitútu kolúznej väzby, mylný dojem alebo realita?

(Over)use of Collusive Custody¹ - False Impression or Reality?

Lucia Bánovská

Abstrakt

V tomto článku autorka približuje procesnoprávny inštitút kolúznej väzby. V úvode vymedzuje pojem väzba a približuje druhy väzieb, ktoré pozná slovenský Trestný poriadok spolu s lehotami pre každú z nich. Z dôvodu medializovaných prípadov obvinených v kolúznej väzbe, porovnáva úpravu tohto inštitútu s úpravou v Českej republike. Práve porovnaním prístupu vybraných krajín k tomuto inštitútu poskytuje čitateľovi širší a kriticejší pohľad na problematiku. Autorka článkom upozorňuje na potrebu kritického vnímania informácií od novinárov, ktorí sa často emocionálnou či senzácie-chtivou formou zmieňujú o aktuálnych prípadoch, v ktorých sa uplatňuje inštitút kolúznej väzby.

Kľúčové slová: kolúzna väzba; obvinený; trestný čin; svedok; trestný zákon; trestný poriadok

Abstract

The author of this article describes the so-called collusive custody in Slovakia. In the introduction, the author provides the definition and the list of reasons for custody under Slovak law, including time limitations for various types of custody. Due to many recent medialized cases in Slovakia, the author compares the relevant Slovak and Czech regulation. This comparison shall show the readers a broader and more critical view of the issue. In the article, the author calls for critical acceptance of information from the journalists informing about the collusive custody, often in emotional or sensational way.

Keywords: Collusive custody; Accused person; Criminal offence; Witness; Criminal Procedure rules; Criminal Code

ÚVOD

V úvode je dôležité si definovať pojem z nadpisu môjho odborného článku, a to „(nad)užívanie.“ Pre účely článku týmto pojmom myslím využívanie nad stanovenú hranicu.

Po definovaní pojmu „(nad)užívanie“ je už zrozumiteľnejšie čomu sa budem v článku venovať. Základná otázka, ktorú si kladiem je, či je užívanie inštitútu kolúznej väzby vždy primerané.

---

¹ Under Law No. 301/2005 Coll., Code of Criminal Procedure of the Slovak Republic, Section 71, Subsection 1, Letter b): "The accused will try to influence witnesses, experts, co-accused or otherwise frustrate the investigation of facts relevant for criminal prosecution."

V roku 2020 boli na Slovensku parlamentné voľby a nastala zmena vládnucich strán. Nová vláda má ako jednu z priorít boj s korupciou ako aj inými prečinmi a zločinmi. Na jeseň 2020 prebehla celoslovenská „žatva“ a podľa vládnejkoalície už neexistujú „naši“ a „vaši“, ale platí „padni komu padni“ rovnako pre všetkých. Mnohí bývalí, vysoko postavení ochrancovia zákona putujú za mreže do kolúznej väzby. Najtvrdší druh väzby, ktorý u nás máme. O postupných krokoch v spomínaných kauzách nás informujú média, či už cez pútavé reportáže alebo rôzne zaujímavé nadpisy nad článkami v novinách aj časopisoch. Samozrejme, pútavé titulky predávajú. Uvedomujú si však médiá, printové i televízne, ako ovplyvňujú mienku laickej verejnosti pri informovaní takýmto štýlom? Koľko ľudí v bežnej populácii vie, čo to kolúzna väzba je? Aké právo má verejnosť byť rozčarovaná nad (ne)vzatím obvineného do kolúznej väzby? Je tento druh väzby uplatňovaný primeranie, alebo je využívaný viac než by bolo naozaj nutné?

V tomto článku približujem čitateľom čo presne kolúzna väzba znamená, špecifikujem jej podmienky na Slovensku a porovnávam ich s Českou republikou a analyzujem judikáturu Najvyššieho Súdu Slovenskej republiky a Ústavného Súdu Slovenskej republiky v súvislosti s predmetným typom väzby.

1. ČO JE TO VÄZBA?

Väzba je trestno-procesný inštitút, v dôsledku ktorého je obvinený pozbavený svojej slobody pohybu a pobytu a umiestnený do ústavu na výkon väzby na základe obmedzený čas. Účelom je zaistiť obvinenú osobu pre trestné konanie, pretože existuje podozrenie, že by mohla utiecť alebo pokračovať v trestnej činnosti, alebo ovplyvňovať svedkov. Vzatie obvineného do väzby je krajné riešenie pri zaistovaní dôkazov v trestnom stíhaní. Detaily väzby sú upravené v Trestnom poriadku, zákon číslo 301/2005 Z. z., pričom § 71 ods. 1 presne vymedzuje kedy obvinený môže byť vzatý do väzby. Obvineného môžu orgány činné v trestnom konaní vziať do väzby len vtedy, ak doteraz zistené skutočnosti nasvedčujú tomu, že skutok, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie,

- bol spáchaný
- má znaky trestného činu
- sú dôvody na podozrenie, že tento skutok spáchal obvinený a
- z jeho konania alebo ďalších konkrétnych skutočností vyplýva dôvodná obava, že
  - **ujde alebo sa bude skrývať**, aby sa tak vyhol trestnému stíhaniu alebo trestu, najmä ak nemožno jeho totožnosť ihneď zistiť, ak nemá stále bydlisko alebo ak mu hrozí vysoký trest (úteková väzba)
  - **bude pôsobiť na** svedkov, znalcov, spoluobvinených alebo inak maríť objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie (kolúzna väzba)
  - **bude pokračovať v trestnej činnosti**, dokoná trestný čin, o ktorý sa pokúsil, alebo vykoná trestný čin, ktorý pripravoval alebo ktorým hrozil (preventívna väzba)

Umiestnením obvineného do ústavu na výkon väzby nedochádza k obmedzeniu len jeho osobnej slobody pohybu a pobytu, ako si mnohí myslia. Dochádza tam k obmedzeniu aj iných základných práv a slobôd, a to:

- práva na nedotknuteľnosť osoby a jej súkromia
- práva na zachovanie listového tajomstva

- práva na slobodné užívanie majetku
- práva na nakladanie s vecami osobnej potreby
- práva slobodne sa zhromažďovať a združovať v spolkoch

Obvinený vo väzbe nemá právo:

- na štrajk
- zakladať odborové organizácie a združovať sa v nich
- slobodne si vybrať lekára a zdravotnícke zariadenie
- zakladať politické strany, politické hnutia a združovať sa v nich
- vykonávať volené a iné verejné funkcie

Bežná verejnosť si mnohokrát myslí, že umiestnenie v ústave na výkon väzby a umiestnenie v ústave na výkon trestu je to isté. Málokto vie rozdiely medzi väzbou a výkonom trestu. Určite neplatí „*nezáleží, či je vo väzbe alebo výkone trestu, basa ako basa*“, pretože s takýmto názorom som sa nie raz stretla. Väzba je väčší zásah do základných práv a slobôd obvineného a jej charakter je preventívny. Obvinený vo väzbe je stále nevinný, prezumpcia neviny platí pre každého. Väzba má byť prostriedkom *ultima ratio* pri trestnom stíhaní obvineného.

Lex specialis, ktorý upravuje podmienky výkonu väzby je Zákon o výkone väzby č. 221/2006 Z. z.

2. KOLÚZNA VÄZBA NA SLOVENSKU

Kolúzna väzba je jeden z troch typov väzby, ktorý sa uplatní, keď existuje dôvodná obava, že obvinený bude na slobode ovplyvňovať svedkov, či iných zainteresovaných v trestnom stíhaní, aby vypovedali v jeho prospech, prípadne bude maríť vyšetrovanie, dôkazy alebo falšovať dokumenty podľa jeho potreby. Cieľom je úplné minimalizovanie kontaktov obvineného s jeho okolím tým, že mu je obmedzená sloboda pohybu a pobytu. Väzba by mala trvať nevyhnutný čas na promptné zabezpečenie procesných úkonov orgánmi činnými v trestnom konaní či v prípravnom konaní alebo konaní pred súdom a akonáhle pominú dôvody väzby, obvinený by mal byť prepustený na slobodu a trestné stíhanie má pokračovať ďalej.

Nález Ústavného Súdu SR² uvádzá, že pri rozhodovaní o tom, či obvinený bude vzatý do väzby je existencia dôvodného podozrenia, že obvinená osoba spáchala trestný čin podmienkou *sine qua non* (nevyhnutná podmienka) regulárnosti vzatia a držania vo väzbe. Aby bolo možné obvineného vziať do väzby, musí okrem formálnych náležitostí existovať tzv. dvojitý materiálny predpoklad vzatia do väzby, a to dôvodnosť obvinenia a dôvodnosť väzby. Z tohto jasne vyplýva, že dôvodnosť väzby predstavuje neopomenuteľný atribút a jeho jasné argumentovanie je klúčové.

V prípade popierania viny obvineným ako dôvodu na vzatie do kolúznej väzby sa Najvyšší Súd SR vyjadril,³ že ustanovenie § 71 ods. 1 písm. b) Trestného poriadku taxatívnym spôsobom vymedzuje podmienky, za ktorých môže byť obvinený vzatý do väzby z kolúznych dôvodov. Nie je medzi nimi uvedená ako podmienka popieranie viny obvineným, keďže ide o

---

² III. ÚS 29/2015.

³ 6 Tz 3/03.

právo obvineného v zmysle § 33 ods. 1 Trestného poriadku a z využitia tohto práva nie je možné vyvodzovať žiadny právny záver vo vzťahu k dôvodom väzby. Opačný postup by viedol k donucovaniu obvineného k výpovedi, čo odporuje základnej zásade trestného konania uvedenej v § 2 ods. 2 Trestného poriadku (prezumpcia neviny).

Ústavný Súd SR v jednom zo svojich uznesení⁴ potvrdzuje právny názor Najvyššieho Súdu SR, že dôvodom kolúznej väzby podľa § 71 písm. b) Trestného poriadku nemôže byť okolnosť, že obvinený popiera trestnú činnosť, z ktorej je obvinený alebo obžalovaný, alebo že odmieta vypovedať.

Je však rozhodovanie súdov vždy v rámci týchto medzí a sú vyššie uvedené podmienky vždy naozaj nevyvrátilne splnené?

V ďalšom uznesení⁵ Ústavný Súd SR konštatuje, že dôvodnosť kolúznej väzby možno opriest o existenciu konkrétnych skutočností odôvodňujúcich obavu z marenia objasňovania skutočností dôležitých pre trestné stíhanie, pričom v zmysle právnej úpravy sa nevyžaduje istota, ale postačuje obava: „*Nemožno vyčkávať až do okamihu, keď už je isté, že obvinený bude kolúzne konat, pretože by sa už spravidla nepodarilo takému konaniu zabrániť a predísť.*“ Ako uvádzam vyššie v citáte, konkrétné skutočnosti odôvodňujúce rozhodnutie o vzatí obvineného do väzby sú rozhodujúce a pre všetky súdy záväzné. Vágne argumenty určite narúšajú dôveru v tento inštitút a jeho primerané užívanie.

Väzba má v prípravnom konaní základnú lehotu 7 mesiacov a najneskôr 20 pracovných dní pred jej ukončením musí byť podaná obžaloba, návrh na schválenie dohody o vine a treste, alebo prokurátor navrhne predĺženie väzobnej lehoty súdcovi pre prípravné konanie, alebo je v posledný deň uplynutia tejto lehoty obvinený prepustený na slobodu.

Trestný poriadok Slovenskej republiky tiež stanovuje celkovú lehotu väzby pre obvineného pre prípravné konanie i konanie pred súdom, t.j. nie je možné, aby prípravné konanie a konanie pred súdom trvali neúmerne dlho.

Lehoty sú nasledovné:

- dvanásť mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre prečin
  - najviac sedem mesiacov pre prípravné konanie

Prečin je definovaný v Trestnom zákone Slovenskej republiky ako trestný čin spáchaný z nedbanlivosti alebo trestný čin spáchaný úmyselne a horná hranica trestu odňatia slobody za tento trestný čin nie je vyššia ako päť rokov.

- tridsaťšesť mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre zločin
  - najviac devätnásť mesiacov pre prípravné konanie

Zločin je trestný čin spáchaný úmyselné a horná hranica trestu odňatia slobody prevyšuje päť rokov.

- štyridsaťosem mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre obzvlášť závažný zločin
  - najviac dvadsaťpäť mesiacov pre prípravné konanie

Obzvlášť závažný je zločin, za ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody s dolnou hranicou trestnej sadzby najmenej desať rokov.

- maximálne šesťdesiat mesiacov, ak sa viedie trestné stíhanie pre obzvlášť závažný zločin, za ktorý možno uložiť trest odňatia slobody na 25 rokov alebo trest odňatia slobody na doživotie, alebo pre trestné činy terorizmu, ktoré nebolo možné pre

⁴ I. ÚS 250/2014.

⁵ I. ÚS 221/2019.

obťažnosť veci alebo z iných závažných dôvodov skončiť do uplynutia celkovej lehoty väzby v trestnom konaní a prepustením obvineného na slobodu hrozí, že bude zmarené alebo podstatne st'ažené dosiahnutie účelu trestného konania, môže súd rozhodnúť o predĺžení celkovej lehoty väzby v trestnom konaní na nevyhnutnú dobu, a to aj opakovane. Celková lehota väzby v trestnom konaní spolu s jej predĺžením podľa predchádzajúcej vety však nesmie presiahnuť šesťdesiat mesiacov.

- platí sumárne pre prípravné konanie aj konanie pred súdom

Na Slovensku máme podľa zákona vyššie uvedeného väzbu časovo ohraničenú. Lehota väzby je však možné po rozhodnutí súdu na návrh prokurátora predĺžiť, a tento postup nepredstavuje nič nevidané. Sudca zväčša návrhu vyhovie a obvinený zostáva ďalej vo väzbe. Ako uvádza JUDr. Martin Ribár,⁶ trvanie kolúznej väzby je v priemere 12 mesiacov.

Je však takáto dĺžka trvania primeraná?

Nakol'ko väzobné stíhanie by malo byť prostriedkom *ultima ratio* v trestnom stíhaní obvineného, je dôležité, aby orgány činné v trestnom konaní konali bez prieťahov a v rámci možností rýchlo, keďže ide o značný zásah do práv obvineného.

Obvinený umiestnený v ústave na výkon väzby je napr. bez kontaktu s rodinou či advokátmi a na telefonický alebo osobný kontakt potrebuje povolenie orgánu činného v trestnom konaní. § 19 ods. 1 zákona č. 221/2006 Z.z. bližšie popisuje podmienky návštevy, a to nasledovne: „*Obvinený má právo prijať návštěvu najmenej raz za kalendárny mesiac v trvání najmenej dvoch hodín v čase určenom riaditeľom ústavu alebo ním určeným príslušníkom zboru. Na návštěve sa môže zúčastniť najviac päť osôb vrátane detí; ak má obvinený viac ako štyri deti, toto obmedzenie neplatí pre deti obvineného. Neuplatnené právo prijať návštěvu v čase určenom riaditeľom ústavu alebo ním určeným príslušníkom zboru zaniká. V odôvodnených prípadoch môže riaditeľ ústavu povoliť náhradný termín vykonania návštěvy, prijatie návštěvy častejšie alebo návštěvu viacerých osôb.*“ Stretnutia s obhajcom sú vymedzené v § 18 predmetného zákona. Stretnutia sú povolené, no ak ide o obvineného v kolúznej väzbe, obvinený musí napísat žiadosť orgánom činným v trestnom konaní a až po schválení žiadosti sa môže stretnutie uskutočniť, a to bez prítomnosti tretej osoby alebo za prítomnosti príslušníka zboru. Podmienky a spôsob uskutočnenia dialógu určuje riaditeľ ústavu, kde je obvinený umiestnený.

Ohľadom vychádzok je vhodné zmieniť sa, že väzobné stíhaní majú „*právo zúčastniť sa denne na vychádzke v určenom otvorenom priestore ústavu v trvaní najmenej jednej hodiny. Vychádzku môže v odôvodnených prípadoch obmedziť alebo zrušiť riaditeľ ústavu alebo ním určený príslušník zboru.*“⁷“

Vyššie spomínam len niekoľko paragrafov, ktoré upravujú základné potreby, a to byť na čerstvom vzduchu či stretávať sa s rodinou. Sú to aj potreby každého jedného z nás. Podľa môjho názoru, zamedzením týchto slobôd dochádza u obvineného k značnej (nielen) psychickej ujme. V roku 2000 bol Európsky výbor na zabránenie mučenia a neľudského či ponižujúceho zaobchádzania alebo trestania (ďalej len „Európsky výbor“) na Slovensku, kde vykonával kontrolné aktivity vo vzťahu k dodržiavaniu práv odsúdených a väzobne stíhaných osôb. Výsledok tejto a nasledujúcich návštev bol sformovaný do odporúčania, aby sa posilnilo právo držaných vo väzbe na návštevy a telefonáty. Európsky výbor je kontrolný a dozorný orgán Rady Európy a aj napriek jeho opakovaným upozorneniam, nebola vykonaná úprava vytýkaných bodov v našej

⁶ RIBÁR, J. (16. 01. 2021). [www.pravnelisty.sk](http://www.pravnelisty.sk/clanky/a918-pohlad-z-oboch-stran-mrezi-na-naduzivanie-koluznej-vazby-a-instituta-kajucnika-v-trestnych-konaniach) Dostupné na internete: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a918-pohlad-z-oboch-stran-mrezi-na-naduzivanie-koluznej-vazby-a-instituta-kajucnika-v-trestnych-konaniach>

⁷ § 16a zákona č.221/2006 Z. z.

právnej úprave. Dovolím si konštatovať, že Slovenská republika má stále značné rezervy v kontexte osobného či telefonického kontaktu pre obvinených a väzobne stíhaných v porovnaní s európskym vnímaním tejto problematiky.

Väzobne stíhaný prokurátor D. K. vo svojom článku uvádza: „*Vo vzťahu k umožneniu telefonovať s mojimi obhajcami uvádzam, že žiadost o telefonovanie mojim obhajcom som v ústave na výkon väzby podal na príslušnom tlačive ústavu krátko po mojom vzatí do väzby na konci októbra 2020. Údaje na žiadosti o telefonovanie obhajcom overil vyšetrovateľ dňa 19.11.2020, pričom tlačivo s overenými údajmi na obhajcov bolo do ústavu doručené až na konci novembra 2020. V dôsledku uvedeného postupu mi bolo umožnené telefonovať s obhajcami približne až po mesiaci od vzatia do väzby. Vo vzťahu k umožneniu telefonovať rodine uvádzam, že žiadost o umožnenie telefonovať manželke som podal v ústave na výkon väzby na konci novembra 2020. V mesiaci december 2020 môj obhajca urgoval orgány činné v trestnom konaní v súvislosti s rozhodnutím o žiadosti o telefonovanie manželke. Dňa 28. januára 2021 som v Ústave na výkon väzby požadoval urgenciu mojej žiadosti o telefonovanie manželke, v dôsledku čoho mi v ten istý deň v popoludňajších hodinách bolo pracovníkom ústavu na výkon väzby doručené nové tlačivo s tým, aby som ho opäťovne vyplnil. Následne mi v ten istý deň v podvečerných hodinách oznámili pracovníci ústavu, že moja žiadost o telefonovanie bola schválená a teda, že môžem manželke telefonovať. Až na konci januára 2021 mi bol teda orgánmi činnými v trestnom konaní udelený súhlas telefonovať manželke. Približne prvé tri mesiace výkonu väzby som teda nemal možnosť vôbec telefonovať s rodinou.*“⁸

V odbobnej st'ažnosti rozhodoval Európsky Súd pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) ešte v roku 2011 a to v prípade LADUNA vs. Slovenská republika. ESLP konštatuje, že väznení a odsúdení by mali mať prinajmenšom rovnaké práva a určite nie horšie, čo by bolo tým pádom diskriminačné podľa článku 14 Dohovoru o ľudských právach. Obmedzenia musia byť nevyhnutné len v záujme výkonu spravodlivosti. A zároveň by sa práva osôb vo výkone väzby mali ďalej posilňovať bez narušenia oprávnených záujmov trestného konania.

Aj Európsky Dohovor o ľudských právach v Článku 8 pojednáva o Práve na rešpektovanie súkromného a rodinného života. Je naša právna úprava obmedzenia kontaktu s rodinou väzobne stíhaných v súlade s Článkom 8?

Sekundárny aspekt väznených sa týka stavu obsadenosti ústavov na výkon väzby či trestu. K 31. marcu 2021 je v ústavoch na výkon väzby 1525 obvinených a v ústavoch na výkon trestu 10350 odsúdených⁹. Využívaním alternatívnych spôsobov väzobného stíhania by v konečnom dôsledku klesla obsadenosť v ústavoch.

3. AKO JE TO V ČESKEJ REPUBLIKE?

Väzba z dôvodu vplyvania na svedkov, prípadne ostatných zainteresovaných v trestnom stíhaní, je v Trestnom poriadku Českej republiky upravená nasledovne; Vziať do väzby možno iba osobu, proti ktorej bolo začaté trestné stíhanie. Rozhodnutie o väzbe musí byť odôvodnené aj skutkovými okolnosťami. Na rozdiel od slovenskej úpravy, v Čechách nemožno vziať do väzby obvineného, ktorý je stíhaný

- pre úmyselný trestný čin, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje tri roky

⁸ KOVÁČIK, D. (18. 04. 2021). www.pravnelisty.sk. Dostupné na internete: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a957-k-vazbe-ako-zaistovaciemu-institutu-ultima-ratio>

⁹ ZVJS, 31.3.2021.

- pre trestný čin spáchaný z nedbanlivosti, na ktorý zákon ustanovuje trest odňatia slobody, ktorého horná hranica neprevyšuje tri roky

Výnimkou z vyššie uvedeného sú prípady, ak obvinený

- už utiekol alebo sa skrýval
- opakovane sa nedostavil na predvolanie a nepodarilo sa ho predviest' ani inak zabezpečiť jeho účasť pri úkone trestného konania
- je neznámej totožnosti a dostupnými prostriedkami sa ju nepodarilo zistíť
- už ovplyvňoval svedkov alebo spoluobvinených, alebo inak maril objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie
- opakoval trestnú činnosť, pre ktorú je stíhaný, alebo v takej trestnej činnosti pokračoval, alebo bol za takúto trestnú činnosť v posledných troch rokoch odsúdený alebo potrestaný
- bude opakovať trestnú činnosť, pre ktorú je stíhaný, dokoná trestný čin, o ktorý sa pokúsil, alebo vykoná trestný čin, ktorý pripravoval alebo ktorým hrozil a s prihliadnutím na povahu takého trestného činu vyžaduje vzatie do väzby účinná ochrana poškodeného, najmä ochrana jeho života, zdravia alebo iného obdobného záujmu

Väzba môže trvať v prípravnom konaní a v konaní pred súdom len nevyhnutne dlhú dobu. Celkové trvanie väzby v trestnom konaní nesmie presiahnuť:

- dvanásť mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre prečin
- dvadsať štyri mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre zločin
- tridsať šesť mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre obzvlášť závažný zločin
- štyridsať osem mesiacov, ak je vedené trestné stíhanie pre obzvlášť závažný zločin, za ktorý možno podľa trestného zákona uložiť výnimcočný trest

Vyššie uvedené lehoty sú rozdelené v pomere 1:2 pre prípravné konanie a konanie pred súdom. Slovenská úprava delí lehoty v prípravnom konaní a v konaní pred súdom približne 1:1, t.j. na Slovensku majú orgány činné v trestnom konaní viac času na prípravné konanie. Väzba z kolúznych dôvodov však môže v Českej republike trvať najviac tri mesiace. Ak bolo zistené, že obvinený už pôsobil na svedkov alebo spoluobvinených, alebo inak maril objasňovanie skutočností závažných pre trestné stíhanie, rozhodne o ponechaní obvineného vo väzbe nad stanovenú lehotu v prípravnom konaní na návrh štátneho zástupcu sudca a po podaní obžaloby alebo návrhu na schválenie dohody o vine a treste súd.

Z vyššie uvedeného je zrejmé, že kolúzna väzba v Čechách je obmedzená hornou hranicou tri mesiace. České orgány činné v trestnom konaní sa musia vysporiadalať s časovým obmedzením tejto väzby. Na Slovensku sú taktiež úvahy o vytvorení stropu po vzore Česka, no zatiaľ sa tak nestalo. Bola by to cesta ako motivovať orgány činné v trestnom konaní ku efektívnejšiemu plánovaniu práce a čo najrýchlejšiemu zaisteniu dôkazov tak, aby obvinený mohol byť prepustený na slobodu. Každý, kto je obvinený, sa považuje za nevinného, kým jeho vina nebola preukázaná zákonným spôsobom a tak ku každému treba aj pristupovať. Politické záujmy tomu nemôžu byť v demokratickom štáte nadradené.

V českom Trestnom poriadku je explicitne uvedené, že najneskôr každé tri mesiace od právoplatnosti rozhodnutia o vziatí do väzby alebo právoplatnosti iného rozhodnutia o väzbe je v prípravnom konaní sudca povinný rozhodnúť na návrh štátneho zástupcu o tom, či sa obvinený aj naďalej ponecháva vo väzbe, alebo či sa z väzby prepúšťa. Inak musí byť obvinený bezodkladne prepustený z väzby. Slovenská zákonná úprava len jednoducho ukladá povinnosť policajtom,

prokurátorom, súdcom pre prípravné konanie a súdom skúmať v každom období trestného stíhania, či dôvody väzby trvajú alebo či sa zmenili. Stanovenie povinnosti bez termínu sa môže javiť ako nedostatočné, pretože povinný tak môže, ale aj nemusí urobiť. V prípade uvedenia hranice prehodnotenie musí byť vykonané. Spolu s právom obvineného kedykoľvek požiadať o prepustenie na slobodu z väzby by mohol byť inštitút kolúznej väzby zlepšený v prospech obvineného.

4. INŠTITÚT SPOLUPRACUJÚCEHO OBVINENÉHO

Z názvu inštitútu vyplýva, že sa jedná o obvineného, ktorý začal spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní spôsobom, keď dochádza k významnému objasneniu trestných činov taxatívne vymenovaných v § 218 Trestného poriadku výmenou za podmienečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného, mediálne zvaného „kajúcnika“. Jedná sa o trestné činy korupcie, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania zločineckej skupiny, trestného činu založenia, zosnovania a podporovania teroristickej skupiny alebo zločinu spáchaného organizovanou skupinou, zločineckou skupinou alebo teroristickou skupinou, alebo na zistení alebo usvedčení páchateľa tohto trestného činu. Podmienečné zastavenie trestného stíhania môže vykonať prokurátor v prípade, že záujem na ozrejmení predmetného alebo iného trestného činu je vyšší než záujem na trestnom stíhaniu obvineného. Tento inštitút nie je možné uplatniť v prípade obvineného z trestného činu, kde obvinený konal ako organizátor, návodca alebo objednávateľ trestného činu, ktorý podstatným spôsobom pomohol ozrejmíť.

Podmienečné zastavenie trestného stíhania je uplatňované pod podmienkou, že obvinený nie je zbavený obvinenia akoby sa trestného činu nikdy nedopustil. Dochádza tu ale k uzavretiu, laicky povedané, „výmenného obchodu“ objasňujúcich informácií o predmetnom trestnom čine za podmienečné zastavenie trestného stíhania v skúšobnej dobe v rozmedzí dvoch až desiatich rokov.

Advokát pri výkone obhajoby v trestných veciach M. R., aktuálne väzobne stíhaný v kolúznej väzbe, prezentuje svoj názor na kolúznu väzbu nasledovne: „*Kolúzna väzba nie je využívaná na zabezpečenie procesných úkonov, ale na „produkciu“ kajúčnikov.*“¹⁰

Bývalý minister spravodlivosti a advokát G. G. vo svojom článku píše: „*Je nám všetkým jasné, že nezákonými prostriedkami sa zákonnosť nastoľovať nedá, ale z laikov len málkomu napadne aj to B, čo z tohto vyplýva. A to, že táto prax, pracovná metóda OČTK môže byť dobrou pomôckou pre obhajobu tých, ktorí budú obžalovaní na základe výpovedí či priznaní osôb, ktorí do väzby putovať malí, ale „zmäkli“ pod touto hrozobou a začali spolupracovať nie z dobrovoľnosti, ale z prinútenia.*“¹¹

Na základe vyššie uvedeného sa môže čitateľ domnievať, že kolúzna väzba predstavuje prostriedok na prinútenie väzobne stíhaných, aby začali spolupracovať s orgánmi činnými v trestnom konaní. Jedná sa o vynucovanie spolupráce nátlakovým prostriedkom?

Inštitút spolupracujúceho obvineného zohráva klúčovú úlohu pri objasňovaní závažných trestných činov už uvedených vyššie. Určite existuje dôvodná obava, či takýto obvinený nevypovedá úcelovo, klame, príp. zavádzia alebo bagatelizuje a snaží sa situáciu vykresliť vo svoj prospech. Tiež môže byť snaha o vybavovanie si účtov týmto spôsobom. Na to však orgány činné

¹⁰ RIBÁR, J. (16. 01. 2021). www.pravnelisty.sk. Dostupné na internete: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a918-pohlad-z-oboch-stran-mrezi-na-naduzivanie-koluznej-vazby-a-institutu-kajucnika-v-trestnych-konaniach>.

¹¹ GÁL, M. (21. 11. 2020). www.pravnelisty.sk. Dostupné na internete: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a902-vazba-nemoze-byt-natlakovym-prostriedkom-ale-ani-obchodnym-artiklom>

v trestnom konaní musia myslieť a tieto tvrdenia preveriť inými dostupnými metódami tak, aby boli presvedčené o ich nespochybniel'nosti a pravdivosti. Najvyšší Súd SR vo svojom uznesení¹² napísal: „*Je nevyhnutné, aby orgány činné v trestnom konaní za každých okolností preskímavali a všetkými dosiahnutelnými dôkazmi získanými zákonným spôsobom z dôkazných prostriedkov aj overovali špecifickú výpoved spolupracujúceho obvineného v procesnom postavení svedka. Ak má byť takýto dôkaz (získaný výsluchom spolupracujúceho obvineného v procesnom postavení svedka) v ďalšom konaní využitý, musí byť z hľadiska zákonnosti, vierochnosti a najmä aj úplnosti jeho obsahu dôkladne preverený a teda, či súvisí s danou trestnou vecou, či bude takýto dôkaz vykonateľný a dostatočne hodnoverný.*“ Takýmito metódami sú analýza dôkazu, jeho spoločlivosti, taktiež porovnávanie s inými nosnými dôkazmi v danom prípade ako aj súvislosť s inými dôkazmi. Z napísaného a citovaného je zrejmé, že je vylúčené, aby svedecká výpoved spolupracujúceho obvineného bola jediným dôkazom o vine iného obvineného. Bezpochyby využívanie tohto inštitútu nie je dokonalé a existujú praktické otázky ako aj pochybnosti o účelovosti výpovedí spolupracujúcich obvinených, keďže v tejto pozícii vypovedajú proti svojim spolupáchatel'om. Na tento fakt upozorňuje Najvyšší Súd SR v už citovanom uznesení¹³: „*Jednoznačne možno povedať, že bez ďalších podporných dôkazov proti obvineným, ktorými je možné hodnoverne preveriť výpoved spolupracujúceho obvineného, by takýto postup v istej mierе spochybňoval nielen zákonnosť, ale i spravodlivosť celého trestného konania.*“ Média v aktuálnej situácii môžu v čitateľoch vyslovávať dojem, že tento inštitút je využívaný možno príčasto. Avšak dostupné štatistické údaje na webovej stránke Generálnej prokuratúry SR hovoria jasne. Podmienečné zastavenie trestného stíhania podľa § 218 Trestného poriadku bolo v rokoch 2010-2020 vykonané 19-krát. Aj vyšetrovateľ Matrin Strholec hovorí, že tento inštitút nie je tak častý, ako je momentálne vykreslovaný. Je veľmi dôležité podotknúť, že podmienečné zastavenie trestného stíhania nie je zaručené automaticky, ak obvinený povie niekoľko informácií, ktoré môžu pomôcť objasniť trestný čin. Ako som napísala výšie, poskytnuté informácie sú analyzované a stáva sa, že nie sú dostatočne „kvalitné“ a jednoducho trestné stíhanie pokračuje aj pre obvineného, ktorý niečo prezradil. Nie pri každom obvinenom sa poskytnutím informácií automaticky uplatňuje inštitút spolupracujúceho obvineného.

ZÁVER

Užívanie inštitútu kolúznej väzby musí byť v každom jednom prípade vykonané len v medziach zákona. V tomto článku poukazujem na fakt, že na väzobne stíhaného obvineného sa vždy musí hľadiť ako na nevinného. Aj na základe dostupných informácií z prípadov aktuálne väzobne stíhaných vysoko postavených predstaviteľov našej spoločnosti sa domnievam, že tento prostriedok zamedzenia ovplyvňovania svedkov alebo iných zainteresovaných v trestnom stíhaní je používaný aj ako rutinný prostriedok bez dôvodných argumentov a bez zreteľa na uplatňovanie zásady *ultima ratio*. Taktiež nie sú využívané alternatívne prostriedky obmedzenia slobody obvineného. Elektronický náramok je použitý len v 10 % prípadov. Zlepšenie procesov v konaniach orgánov činných v trestnom konaní ako aj využívanie alternatívnych obmedzení slobody pre účely vyšetrovania by pomohlo skrátiť dobu, kedy sú obvinení izolovaní v preplnených ústavoch. Toto sú len nejaké opatrenia, ktoré by určite odhalili ďalšie, ktoré je potrebné urobiť pre celkovú reformu kolúznej väzby. V prepojení so zásadou humanizmu, podľa ktorej nemá byť s nikým zaobchádzané nel'udsky, je dôležité, aby obvinení boli držaní

¹² NS SR 4 To 10/2015.

¹³ NS SR 4 To 10/2015.

v podmienkach, kedy je zabezpečené udržiavanie základných sociálnych kontaktov a nemali podložené psychické zdravie v dôsledku značného obmedzenia kontaktov s okolitým svetom pretrhnutím všetkých sociálnych väzieb. Podľa môjho názoru by mala byť kolúzna väzba *de lege ferenda* upravená tak, aby boli obmedzenia pre väzobne stíhaných porovnatelne s odsúdenými. Týka sa to minimálne sociálnych kontaktov s rodinou formou návštev alebo telefonátov a pobytu na čerstvom vzduchu. Zniženie časového ohraničenia kolúznej väzby môže celkovej situácii pomôcť, no nevyrieší problém jej podmienok. Pri zmene horného stropu dôjde určite k odhaleniu problémov a nedostatkov aj na úrovni orgánov činných v trestnom konaní, ktoré bude potrebné riešiť. Metaforicky povedané, *otvorí sa Pandorina skrinka*, pretože sa jedná o dlhodobo neriešený problém.

Z popísanych faktov podložených názormi Najvyššieho aj Ústavného Súdu, ktoré majú záväzný charakter pre ostatné súdy, zastávam názor, že problematika väzby v celej šírke potrebuje systematickú reformu a nielen zmenu jej hornej hranice.

SUMMARY

The use of collusive custody must always be within limits of law. The accused prosecuted in prison must always be seen as innocent. Based on the cases of high-ranking Slovak functionaries who are currently under arrest, the author believes that this mean of preventing the influence on witnesses or others involved in the criminal prosecution is routine and used without detailed reasoning and not as the ultima ratio institute.

The author believes that the alternative means of restricting the freedom of the accused are rare. The electronic bracelet is used only in 10% of cases. Improving law enforcement processes and using alternative restraints for investigative purposes would significantly help the overcrowded institutions and contribute to overall fairness. The author claims that the regulation of the collusive custody requires amendment.

According to the principles of humanism, no one should be treated inhumanely. The accused shall be entitled to social contacts and good psychological conditions. In her opinion, persons under custody shall have living conditions comparable to those of convicted persons - at least in terms of social contacts with family in the form of visits or phone calls and the stay in the fresh air. Reducing the duration of collusive custody may help the overall situation, but it would not solve the main problem. The functioning of the law enforcement bodies might be sometimes problematic, too. Metaphorically speaking, partial changes will open Pandora's box because there have been long-term problems related to collusive custody.

Based on the described facts, supported by the opinions of the Supreme Court and the Constitutional Court, which are binding for the other courts, the author thinks that the issue of custody in its entirety needs systematic reform, not just a change of its upper limit.

POUŽITÁ LITERATÚRA

CASE OF LADUNA v. SLOVAKIA. (13. 12 2011). STRASBOURG.

GÁL, M. G. (21. 11. 2020). [www.pravnelisty.sk](http://www.pravnelisty.sk/clanky/a902-vazba-nemoze-byt-natlakovym-prostriedkom-ale-ani-obchodnym-artiklom). Dostupné na internete:

MAŠĽANYOVÁ, D. 2019. *Trestné právo hmotné*. Aleš Čeněk.

RIBÁR, J. (16. 01. 2021). [www.pravnelisty.sk](http://www.pravnelisty.sk/clanky/a918-pohlad-z-oboch-stran-mrezi-na-naduzivanie-koluznej-vazby-a-institutu-kajucnika-v-trestnych-konaniach). Dostupné na internete:

ŠIMOVČEK, I. 2019. *Trestné právo procesné*. Aleš Čenek.

Medzinárodnoprávna úprava klimatickej migrácie

The International Legal Framework on Climate Migration

Mária Fančovičová

Abstrakt

Práca je venovaná problematike medzinárodnoprávnej úpravy osôb vysídlených z dôvodu klimatických zmien. Práca je rozdelená do troch častí a na ne nadväzujúcich podkapitol. Cieľom našej práce je poukázať na neexistenciu jednotnej pravnej úpravy, ktorá by poskytovala ochranu vysídlených z dôvodu klimatických zmien. V práci sme zároveň poukázali aj na príčiny klimatických zmien a načrtli jej možný vývoj do budúcnosti.

Kľúčové slová: migrácia; klimatické zmeny; utečenci; azyl; migranti

Abstract

The paper is devoted to the issue of the international legal framework on climate migration. The paper has three parts, including subchapters. It points out the lack of legal framework that would protect the displaced people due to climate change. It also draws attention to the causes of climate change and outlines the possible development in the future.

Keywords: Migration; Climate change; Refugees; Asyl; Migrants

ÚVOD

„Ak nebudem plávať všetci spolu, potopíme sa. Neexistuje plán B, pretože neexistuje ani planéta B.“¹⁴ Slová z roku 2014, ktoré zazneli na pôde OSN v New Yorku (ďalej len „OSN“) z úst Ban Ki Moona, vtedajšieho generálneho tajomníka OSN, pri príležitosti otvorenia klimatického summitu.¹⁵

O takmer desať rokoch neskôr, v čase, keď je celý svet ochromený globálnou pandémiou a snaží sa nájsť cestu von, nám pripomína, že pánom na zemi nie je človek, ale príroda. Práve celosvetová pandémia spôsobená vírusovým ochorením COVID-19¹⁶ nám pripomenula, že prírodné javy môžu mať na ľudskú spoločnosť omnoho závažnejšie dôsledky, než by človek kedy očakával. To, že nejde len o moje presvedčenie potvrdzuje nová štúdia¹⁷ trojice vedcov¹⁸ z

¹⁴ Z anglického originálu "If we can't all swim together, we will sink. There is no Plan B, because there is no Planet B." (Ban Ki Moon, UN Secretary General)

¹⁵ REUTERS. 2014. U.N. chief detects 'sense of anxiety' on climate change. [online]. 2014, [cit. 2021-03-09]. Dostupné online: <<https://www.reuters.com/article/us-foundation-climatechange-summit-idUSKCN0HH2Q120140922>>

¹⁶ Z anglického originálu CoronaVirus Disease.

¹⁷ BEYER, R. M.-MANICA A.-MORA C. 2021. Shifts in global bat diversity suggest a possible role of climate change in the emergence of SARS-CoV-1 and SARS-CoV-2. In Science of The Total Environment [online]. 2021, [cit. 2021-03-09]. Dostupné na internete: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048969721004812>>

Cambridgskej univezity, ktorá hovorí o tom, že klimatická zmena „*mohla hrať priamu úlohu pri vzniku SARS-CoV-2, vírusu, ktorý spôsobil pandémiu COVID-19.*“¹⁹ Vzhľadom na vyššie uvedené tak niet pochýb o aktuálnosti a predovšetkým dôležitosti tejto témy.

Vzhľadom na rozsiahlosť problematiky nie je možné poňať danú tému v celom jej rozsahu. Práca je systematicky rozčlenená na tri časti.

Pre komplexnosť a ucelenosť celej problematiky autorka v prvej kapitole považuje za dôležité poukázať na príčiny spôsobujúce vysídľovanie osôb v dôsledku klimatických zmien.

Druhá časť práce je venovaná medzinárodnoprávnej úprave azylu a utečenectva všeobecne, s poukázaním na určité špecifika a problémy aplikačnej praxe.

Tretiu časť považujeme za klúčovú, pretože práve v nej autorka poukazuje na medzinárodnoprávnu úpravu postavenia osôb vysídlených z dôvodu klimatických zmien a následne ponúka pohľad na jej možný vývoj do budúcnosti.

Problematiku právnej úpravy klimatickej migrácie sme si vybrali z dôvodu, že tejto téme sa, napriek jej dôležitosti, stále nevenuje príliš veľká pozornosť. Našou prácou chceme prispieť k rozvoju povedomia nielen v akademickej obci, ale i v očiach širokej verejnosti.

Na záver je potrebné uviesť, že v práci vychádzame najmä z anglických originálov, ktoré autorka prekladala do slovenského jazyka. Všetky prekladané pasáže sú uvedené v poznámke pod čiarou v pôvodnom znení a niektoré najdôležitejšie termíny uvádzame priamo za textom v zátvorke. Všetky prípadné chyby v preklade sú preto na zodpovednosť autorky.

1 PRÍČINY KLIMATICKEJ MIGRÁCIE

Podľa Svetovej banky, v dôsledku neustále zhoršujúcich sa dopadov zmeny podnebia, špeciálne na troch husto osídlených kontinentoch, môže byť až 140 miliónov ľudí nútene opustiť svoje domovy do roku 2050. Táto situácia je spôsobilá vyvolať takú krízu spoločnosti, akú, napriek prebiehajúcej celosvetovej pandémii, ľudstvo ešte nezažilo.²⁰ Po roku 2050 môže toto číslo ešte rýchnejšie narastať. S narastaním počtu osôb vysídlených z dôvodu klimatických zmien priamo úmerne narastá aj hrozba konfliktov. „*V Sýrii sa viac než milión ľudí stáhovalo z regiónov zasiahaných suchom ešte predtým, než padli prvé výstrely.*“²¹

Správa nám zároveň ponúka aj odpovede na otázky, prečo sú v dôsledku klimatickej zmeny ľudia nútene opúšťať svoje domovy. Ľudia budú migrovať z menej výhodných oblastí, pre ktoré je charakteristické zlá dostupnosť vody ako aj jej nedostatok. Ďalej z neúrodných oblastí s nízkou alebo žiadou produktivitou plodín, ako aj z oblastí postihnutých prírodnými katastrofami,²² či oblastí, kde stúpajúca hladina morí bude schopná zmazať mnohé oblasti z mapy.

¹⁸ Autori štúdie: Robert M. Beyer, Andrea Manica, Camilo Mora.

¹⁹ LEKÁRSKE NOVINY. 2021. *Klimatická zmena možným vinníkom pandémie* [online]. 2021, [cit. 2021-03-09]. Dostupné na internete: <<https://lekarskenoviny.sk/index.php/2021/02/08/klimaticka-zmena-moznym-vinnikom-pandemie/>>

²⁰ THE WORLD BANK. 2018. *Climate Change Could Force Over 140 Million to Migrate Within Countries by 2050: World Bank Report* [online]. 2021, [cit. 2021-03-09]. Dostupné na internete: <<https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2018/03/19/climate-change-could-force-over-140-million-to-migrate-within-countries-by-2050-world-bank-report>>

²¹ TRENT, S. 2017. *Hovorme o klimatických utečencoch: 59 600 ľudí za deň, 41 za minútu* [online]. 2017, [cit. 2021-03-09]. Dostupné na internete: <<https://euractiv.sk/section/spravodlivost-a-vnetro/opinion/hovorme-o-klimatickych-utecencoch-59-600-ludi-za-den-41-za-minutu/>>

²² RIGAUD, K. K.-DE SHERBININ, A.- JONES, B.-BERGMANN, J.-CLEMENT, V.- OBER, K.-SCHEWE, J.-ADAMO, S.-MCCUSKER, B.-HEUSER, S.-MIDGLEY, A. *Groundswell: Preparing for Internal Climate*

Pre podrobnejšiu analýzu príčin budeme potrebovať poznatky z iných vedných odborov, predovšetkým z klimatológie. Nesmieme však opomenúť ani odborné názory, stanoviská, či štúdie vedcov z odborov biológie, meteorológie a životného prostredia.

1.1 Environmentálne zmeny a prírodné katastrofy

Enviroportlá²³, informačný portál Ministerstva životného prostredia, uvádza, že už pred desiatimi rokmi, konkrétnie v rokoch 2010 - 2011, svoje domovy v Ázii opustilo 42 miliónov ľudí. Príčinou boli predovšetkým devastačné povodne, ktoré zachvátili Čínu a Pakistan.²⁴ „Klimatické zmeny sa v tomto storočí stanú hlavnou príčinou migrácie ľudí v Ázii,“²⁵ uvádza Ázijská rozvojová banka (ďalej len „ARB“).

Stúpajúce hladiny morí či topenie ľadovcov nie sú len ekologickým problémom a predstavujú čoraz väčšiu hrozbu. John Castellaw, generálporučík, ktorý bol počas irackej vojny náčelníkom štábu ústredného velenia Spojených štátov a súčasný člen poradného výboru Centra pre klímu a bezpečnosť²⁶ upozorňuje, že „*toto už dávno nie je len problém životného prostredia, ale humanitárny, bezpečnostný a možno aj vojenský problém.*“^{27 28}

Benjamin Strauss, výkonný riaditeľ spoločnosti Climate Central uvádza, že pri horšom scenári, počítajúcim s väčšou nestabilitou antarktického ľadového štítu, môže byť podľa vedcov do roku 2100 ohrozených až 640 miliónov ľudí. „*Ak sa chceme vyhnúť ekonomickým škodám a nestabilite, potreba pobrežnej obrany a stratégie riadenia otvorených morí je oveľa väčšia, ako sme si mysleli,*“²⁹ dodáva.

Štúdia z roku 2019 o zvyšovaní hladiny morí a záplavách na pobreží³⁰, ktorá bola zverejnená v *Nature Communications*, dokazuje, že „*zmena klímy môže v našich životoch pretvoriť mestá, ekonomiky, pobrežia a celé globálne regióny.*“³¹

„*To, že ľudia budú musieť odísť zo svojich domovov kvôli klimatickej zmene nie je vzdialenosť a nepredstaviteľná budúcnosť. Deje sa to teraz.*“³² V roku 2021 možno v celosvetovom

---

²³ Migration. [online] [cit. 2021-03-09]. World Bank, Washington, DC. World Bank. Dostupné na internete: <<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29461>>

²⁴ Enviroportlá tvorí základnú platformu pre publikovanie výstupov z informačných systémov, poskytuje autorizované a overené informácie o životnom prostredí na Slovensku i za jeho hranicami, užívateľom slúži na jednotný prístup k informáciám poskytovaným v oblasti životného prostredia.

²⁵ ENVIROPORTÁL. 2012. Ázia: Hlavnou príčinou migrácie ľudí v tomto storočí budú klimatické zmeny [online]. 2012, [cit. 2021-03-09]. Dostupné na internete: <<https://www.enviroportal.sk/clanok/azia-hlavnou-pricinou-migracie-ludi-v-tomto-storoci-budu-klimaticke-zmeny>>

²⁶ Ibidem.

²⁷ Angl. *The Center for Climate and Security -CCS-* je inštitút Rady pre strategické riziká sídliaci vo Washingtone, ktorý si je vedomý toho, že ohrozenie bezpečnosti vďaka zmene klímy je už významné a potenciálne existenčné a snaží sa tieto riziká eliminovať.

²⁸ Z angl. originálu "So this is far more than an environmental problem. It's a humanitarian, security and possibly military problem too."

²⁹ THE NEW YORK TIMES. 2019. *Rising Seas Will Erase More Cities by 2050, New Research Shows* [online]. 2019, [cit. 2021-03-11]. Dostupné na internete: <https://www.nytimes.com/interactive/2019/10/29/science/coastal-cities-underwater.html?fbclid=IwAR2noRvI08e_Ke6DcgGIxExQFHXlb6vC6IfKDoyq3Yb0aVmXSt7Qb6KwEG0>

³⁰ THE GUARDIAN. 2019. *Rising sea levels pose threat to homes of 300m people – study* [online]. 2019, [cit. 2021-03-11]. Dostupné na internete: <<https://www.theguardian.com/environment/2019/oct/29/rising-sea-levels-pose-threat-to-homes-of-300m-people-study>>

³¹ Celá štúdia zverejnená: <https://www.nature.com/articles/s41467-019-12808-z>

³² THE GUARDIAN. 2019. *Rising sea levels pose threat to homes of 300m people – study* [online]. 2019, [cit. 2021-03-11]. Dostupné na internete: <<https://www.theguardian.com/environment/2019/oct/29/rising-sea-levels-pose-threat-to-homes-of-300m-people-study>>

meradle nájst' už množstvo takýchto príkladov (*Ázia, Indonézia, Bangladéš*), avšak najintenzívnejšie tieto zmeny pocítili ostrovné štát v Tichom oceáne. Medzi ne patrí aj ostrovný štát Kiribati. Existencia Kiribati je práve kvôli svojej nízkej nadmorskej výške ohrozená až do takej miery, že ostrovu podľa vedcov hrozí zánik už v tomto storočí. Situácia je natoľko alarmujúca, že už v roku 2015 vtedajší kiribatský prezentant Antone Tong potvrdil začatie prípravy presunu obyvateľov na Fidží, ktoré prisľúbilo, že vysídlených Kiribatčanov prijme.³³ Zároveň požiadali o pomoc aj ďalšie štát, a to Austráliu a Nový Zéland. Krajinu už opustilo zhruba 1,3% populácie. Ďalších 7,7% populácie sa presídli do rámci vnútrozemia. „*Problémy spojené s klimatickými zmenami boli pritom druhým najčastejším dôvodom, ktorý Kiribatčania uvádzali ako motiváciu na odchod.*“³⁴

Štúdia holandských vedcov z Wageningen University z roku 2020 predpokladá, že až 30% predpokladanej svetovej populácie bude žiť v mestach s priemernou teplotou nad 29 °C do 50 rokov - za predpokladu ďalšieho zvyšovania emisií skleníkových plynov. Takéto klimatické podmienky v súčasnosti zažíva iba 0,8% povrchu pevniny, a aj to väčšinou v najteplejších častiach saharskej púšte. Do roku 2070 by sa vyššie uvedené podmienky mohli rozšíriť na 19% rozlohy planéty. „*Takto by sa 3,5 miliárd ľudí dostalo do takmer neprekonateľných podmienok,*“³⁵ hovorí Jens-Christian Svenning z Aarhuskej univerzity, spoluautor štúdie.³⁶ So zvyšovaním priemernej teploty úzko súvisia aj čoraz častejšie opakujúce sa obdobia sucha. Sucho vyháňa z domovov drobných mexických a afrických roľníkov a polnohospodárov, pre ktorých je obrábanie pôdy mnohokrát ich jediným zdrojom obživy.

1.2 Katastrofy spôsobené priamo človekom

„*Výzva, ktorej celične je komplexná,*“³⁷ a preto, okrem vyššie uvedených príčin klimatickej migrácie (environmentálne zmeny a prírodné katastrofy), je potrebné spomenúť aj poslednú kategóriu príčin, ktorú tvoria katastrofy spôsobené priamo človekom - a to priemyselné havárie a rádioaktivita.³⁸

Presne pred desiatimi rokmi, 11. marca 2011, postihla Japonsko najväčšia tragédia od čias Černobyľu. Japonsko zasiahlo masívne zemetrasenie s magnitúdou 9,0 s frekvenciou výskytu jedno za 10-50 rokov. Tieto otrasy spustili tsunami, ktoré natoľko poškodili reaktory jadrovej elektrárne vo Fukušime, že prišlo k výbuchom a následným požiarom. Do vzduchu uniklo také

³² TRENT, S. 2017. *Hovorme o klimatických utečencoch: 59 600 ľudí za deň, 41 za minútu* [online]. 2017, [cit. 2021-03-09]. Dostupné na internete: <<https://euractiv.sk/section/spravodlivost-a-vnutro/opinion/hovorme-o-klimatickych-utecencoch-59-600-ludi-za-den-41-za-minutu/>>

³³ ENVIROPORTÁL. 2015. *Klimatickým utečencom hrozia pri migrácii právne problémy* [online]. 2015, [cit. 2021-03-15]. Dostupné na internete: <<https://www.enviroportal.sk/clanok/klimatickym-utecencom-hrozia-pri-migracii-pravne-problemy>>

³⁴ Ibidem.

³⁵ WAGENINGEN UNIVERSITY. 2020. ‘Near-unlivable’ heat for one-third of humans within 50 years if greenhouse gas emissions are not cut [online]. 2017, [cit. 2021-03-09]. Dostupné na internete: <<https://www.wur.nl/en/newsarticle/Near-unlivable-heat-for-one-third-of-humans-within-50-years-if-greenhouse-gas-emissions-are-not-cut.htm>>

³⁶ Ibidem.

³⁷ TRENT, S. 2017. *Hovorme o klimatických utečencoch: 59 600 ľudí za deň, 41 za minútu* [online]. 2017, [cit. 2021-03-09]. Dostupné na internete: <<https://euractiv.sk/section/spravodlivost-a-vnutro/opinion/hovorme-o-klimatickych-utecencoch-59-600-ludi-za-den-41-za-minutu/>>

³⁸ KRESÁK, P. 2012. *Nútená migrácia: dôvody, fakty, dopady*. [online]. 2012, [cit. 2021-03-09]. Dostupné online: <https://www.emn.sk/phocadownload/emn_seminar_on_migration_2012/emn_2012_prezentacia_Peter_Kresak_Nutena_migracia.pdf>

množstvo rádioaktivity, že aj v súčasnosti, po desiatich rokoch, je oblasť neprístupná. Z Fukušimy a jej okolia muselo byť evakuovaných približne 200 000 ľudí. Práve udalosti vo Fukušime spustili diskusie o budúcnosti jadrových elektrární naprieč celým svetom.³⁹

Problematiku prevencie, pripravenosti a odozvy na priemyselné havárie, ktoré môžu spôsobiť cezhraničné účinky, vrátane účinkov takýchto havárií, spôsobených prírodnými katastrofami, ako aj medzinárodnú spoluprácu týkajúcu sa spoločnej pomoci, výskumu a vývoja, výmeny informácií a výmeny technológií v oblasti prevencie, pripravenosti a odozvy na priemyselné havárie na medzinárodnej úrovni upravuje *Dohovor o cezhraničných účinkoch priemyselných havárií*.⁴⁰

1.3 Právo na vodu

S téhou nepochybne súvisí aj právo na vodu. Pre rozsiahlosť témy sa mu budeme venovať len okrajovo.

28. júla 2010, na 64. Valnom zhromaždení OSN, bola prijatá Rezolúcia OSN A/RES/64/292⁴¹ priznávajúca prístup k čistej vode a sanitácii ako ľudské právo. Cieľom je zaistiť dostupnú, zdravotne bezpečnú, čistú a cenovo prístupnú pitnú vodu pre všetkých. Tu sa dostávame k aplikačnému problému tohto ustanovenia, a to či je právo na vodu rovnaké v každom štáte? Vzhľadom na všetko vyššie uvedené, dospejeme k záveru, že nie je, a preto za ďalšiu príčinu spôsobujúcu presun osôb možno jednoznačne považovať nedostatočný (alebo žiadny) prístup k pitnej vode.

Ako uvádzá prof. JUDr. Juraj Jankuv, PhD vo svojej vedeckej monografii Medzinárodnoprávna úprava v oblasti azylu a utečenectva: „*Od roku 2008 do roku 2014 bolo podľa odhadov 184,4 milióna ľudí vysídlených zo svojich domovov na základe environmentálnych faktorov.*“⁴² Existuje mnoho rôznych faktorov ovplyvňujúcich klimatickú migráciu a vyššie uvedený výpočet je demonštratívneho charakteru.⁴³ *Zoznam týchto faktorov je nekonečný.*⁴⁴ V dobe celosvetovej pandémie sa už k známym a dobre preskúmaným príčinám pridávajú novovznikajúce a len čas ukáže, ako sa s nimi ľudstvo dokáže vysporiadat’.

2 MEDZINÁRODNOPRÁVNA ÚPRAVA AZYLU A UTEČENECTVA

V poslednom storočí sa mnohí z nás často stretávame s pojмami migrant, utečenec, cudzinec či azylant. Hned' na úvod tejto kapitoly je preto nevyhnutné upozorniť na nedostatok konsenzu i v samotnej odbornej verejnosti o legálnych definících týchto pojmov. Kým niektoré sú definované veľmi jasne, niektoré nie sú definované vôbec. Ba čo viac, aj v samotných

³⁹ KÚTNY, L. *Enviromentalne dôsledky havárie jadrovej elektrárne vo Fukušime* [online]. [cit. 2021-03-15]. Dostupné na internete: <<https://sites.google.com/site/fukusimaenviro/>>

⁴⁰ Celé znenie Dohovoru dostupné na internete: https://www.minzp.sk/files/skody-a-havarie/priemyselne-havarie/medzinarodne-dohovory/priloha_2-text_dohovoru_sk.pdf

⁴¹ Celé znenie Rezolúcie dostupné na internete: https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/64/292

⁴² JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna úprava v oblasti azylu a utečenectva*. 1. vydanie. Praha: Leges, 2020. str. 149

⁴³ ANASTASIOU, T.-GHRÁINNE, B. N. Editorial: Environmental displacement in 2018 – current protection challenges. In: ANASTASIOU, T.-GHRÁINNE, B. N. *Environmental Displacement in 2018 – Current Protection Challenges* [online]. Refugee Law Initiative Working Paper Series Mini Volume (Papers 23 – 26). School of Advanced Study, University of London, 2018, s. 2. ISBN 978-1-912250-14-1. Dostupné na internete: https://sasspace.sas.ac.uk/9172/1/Mini-Vol_Environmental%20Displacement%20in%202018.pdf

⁴⁴ Ibidem.

právnych úpravách, počnúc národnými končiac medzinárodnou, je bežnou praxou zamieňanie týchto pojmov či dokonca ich splývanie. S tým sú nepochybne spojené mnohé problémy, ktoré sa na prvý pohľad môžu javiť ako zanedbateľné, avšak pravdou je, že správne použitie legálnej definície má ďalekosiahlejšie následky, a to aj z hľadiska obsahu práv a povinností prisluhajúcich k danej definícii.

Pôvod slova migrácia nájdeme v latinskom pojme *migration*, ktoré v preklade znamená zmena, presun, či putovanie. „*Migrácia je proces, kedy jednotlivci i celé skupiny ľudí z rôznych dôvodov opúšťajú svoje domovy. Súčasná mobilita ľudí je vyššia ako kedykoľvek predtým v novodobej histórii a nadálej prudko stúpa, čím sa stáva jednou z určujúcich globálnych otázok 21. storočia.*“⁴⁵ Napriek tomu, že medzinárodne právo pojem migrant oficiálne nedefinuje, z vyššie uvedeného vyplýva, že migrantom je osoba, ktorá dočasne alebo trvalo zmenila miesto svojho trvalého, respektívne obvyklého, pobytu bud' z jednej časti krajiny do inej (vnútrostátna migrácia) alebo z jednej krajiny do druhej (medzinárodná, resp. zahraničná migrácia).⁴⁶ Často je však tento pojem vykladaný rôzne. Veľká časť odbornej verejnosti, vrátane OSN, tento pojem vykladá extenzívne. Panuje zhoda, že migrantom je osoba, ktorá svoje pôvodné bydlisko opúšťa najmä z ekonomických dôvodov. Za migrantu teda môžeme považovať osobu, ktorá sa rozhodla odísť do inej krajiny pre lepší prijem, či kvalitnejšie vzdelenie, bez hrozby prenasledovania.

Medzinárodná migrácia môže mať rôzne podoby. Najjednoduchšie a najzákladnejšie členenie medzinárodnej migrácie je delenie migrácie na legálnu a nelegálnu. „*Legálna migrácia je vstup do krajiny (prekročenie hraníc) s platnými dokladmi, vízom alebo príslušným povolením na pobyt. Nelegálna migrácia je vstup do danej krajiny bez platných dokladov, bez platného víza alebo bez povolenie na pobyt.*“⁴⁷

Na rozdiel od migrácie, za legálnu definíciu pojmu utečenec môžeme vďačiť práve medzinárodnému právu verejnemu. Utečenecké právo je právo pomerne nové, neustále sa rozvíjajúce. Na rozdiel od inštitútu azylu je utečenecké právo zmluvným právom. To, koho za utečenca považujeme a aké práva a povinnosti sú mu priznané, bližšie špecifikuje Dohovor OSN o právnom postavení utečencov z roku 1951, ktorý označujeme aj ako Ženevský dohovor (ďalej len „Ženevský dohovor“).

Ženevský dohovor definuje utečenca v článku 1 ako osobu, ktorá sa „*nachádza mimo svojho štátu a má oprávnené obavy pred prenasledovaním z rasových, náboženských a národnostných dôvodov alebo z dôvodu príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo zastávania určitých politických názorov, nemôže prijať alebo v dôsledku uvedených obáv odmietla ochranu svojho štátu; alebo osobe bez štátneho občianstva, ktorá sa nachádza mimo štátu svojho doterajšieho pobytu v dôsledku týchto udalostí a ktorá sa tam vzhľadom na uvedené obavy nemôže alebo nechce vrátiť.*“⁴⁸

Medzi základné práva utečenca patrí napríklad právo na azyl, princíp netrestania za neoprávnené prekročenie hranice (čl. 31 Ženevského dohovoru), ochrana pred znovu navrátením do situácie, kde by bol utečenec ohrozený prenasledovaním (čl. 33 Ženevského dohovoru), právo na zlúčenie rodiny a mnohé ďalšie.⁴⁹

⁴⁵ MEDZINÁRODNÁ ORGANIZÁCIA PRE MIGRÁCIU. Migrácia vo svete [online]. [cit. 2021-03-17]. Dostupné na internete: <<https://www.iom.sk/sk/migracia/migracia-vo-svete.html>>

⁴⁶ MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY. Základné pojmy [online]. [cit. 2021-03-17]. Dostupné na internete: <<https://www.employment.gov.sk/sk/informacie-cudzincov/zakladne-pojmy/>>

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ Článok 1 Ženevského dohovoru.

⁴⁹ LIGA ZA ĽUDSKÉ PRÁVA. Utečenci a azyl. [online] [cit. 2021-03-17]. Dostupné na internete: <<https://www.hrl.sk/sk/co-robime/temy/utecenci-a-azyl/>>

V právnom poriadku Slovenskej republiky sa však pojem utečenec nepoužíva a je nahradený pojmom azylant. Napriek tomu, že naša národná úprava tento pojem používa, v medzinárodnom práve tento pojem definovaný nenájdeme. Ako sme načrtli vyššie, je to spôsobené nepresnosťou naprieč právnymi poriadkami. Pojem azyl je však o čosi špecifickejší než je pojem utečenec a do veľkej miery ho upravuje právo Európskej únie. Azylom sa nazýva ochrana, ktorá je azylantovi poskytovaná v danej krajine a konanie o priznaní takejto formy ochrany sa nazýva azylové konanie. *In concreto*, osobu ktorá žiada o azyl nazývame žiadateľom o azyl a v prípade pozitívneho rozhodnutia o udelení azylu túto osobu nazývame azylantom. Udeľovanie azylu, poskytovanie doplnkovej ochrany, práva a povinnosti utečencov v azylovom konaní vo vnútroštátom práve Slovenskej republiky upravuje Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „Zákon o azyle“). Ďalším špecifikom a zároveň markantným rozdielom medzi statusom utečenca a statusom azylanta je, že azyl sa udeľuje zvyčajne doživotne, kdežto status utečenca má dočasný charakter, a to do momentu, kým trvajú dôvody uvedené v čl. 1 Ženevského dohovoru.

Napriek vyššie uvedenému, v slovenskej právnej úprave legálna definícia splýva s definíciou utečenca podľa Ženevskému dohovoru. V zmysle § 8 Zákona o azyle ministerstvo udelí azyl, ak tento zákon neustanovuje inak, žiadateľovi, ktorý má v krajine pôvodu opodstatnené obavy z prenasledovania z rasových, národnostných alebo náboženských dôvodov, z dôvodov zastávania určitých politických názorov alebo príslušnosti k určitej sociálnej skupine a vzhladom na tieto obavy sa nemôže alebo nechce vrátiť do tohto štátu, alebo je v krajine pôvodu prenasledovaný za uplatňovanie politických práv a slobôd. Napriek tomu, že oba inštitúty sú si do veľkej miery podobné a splývajú, ako sme naznačili vyššie, ich charakter je značne rozdielny.

Ako sme uviedli v úvode tejto kapitoly, utečenecké právo je právom novým a celú problematiku upravuje zmluvne.⁵⁰ Inštitút azylu však nie je fenoménom tohto či predošlého storočia. Inštitút azylu je inštitútom „známym už v období antiky,⁵¹ ktorý sa postupom času vyvinul v medzinárodnú obyčaj. Vychádzajúc z poznatkov právnej teórie medzinárodného práva verejného, a to, že medzinárodné zmluvy majú pôsobnosť *inter pares* a právna obyčaj pôsobí *erga omnes*, dospejeme teda k záveru, že azylové právo má širšiu pôsobnosť ako právo utečenecké.

S vyššie uvedeným súvisí aj ďalší rozdiel, a to v množstve pravidiel a noriem upravujúcich dané inštitúty. Úprava utečeneckého práva ako práva zmluvného a písaného je, v porovnaní s právom azylovým, oveľa rozsiahlejšia.

Napriek tomu, že azylové právo zaradujeme do kategórie obyčajového práva, v medzinárodnom práve verejnom jeho kodifikáciu možno nájsť už vo Všeobecnej deklarácií ľudských práv, predstavujúcej „spoločný standard, ktorý majú dosiahnuť všetky národy.“⁵² Článok 14 ods. 1 Všeobecnej deklarácie ľudských práv z roku 1948 proklamuje právo každého „vyhľadávať a požívať v iných krajinách azyl pred prenasledovaním.“⁵³ V zmysle uvedeného znenia však neexistuje odkaz na právo na udelenie azylu. Takéto znenie článku 14 bolo kompromisom medzi štátmi.

⁵⁰ ČEPELKA, Č. Pojem a vývoj institútu azylu a uprchličtví v mezinárodním právu. In: ČEPELKA, Č.-ŠTURMA, P.-BÍLKOVÁ, V.-FÁBEROVÁ, A.-SKALKOVÁ, M.-HONUSKOVÁ, V. *Theorie a praxe azylu a uprchličtví*. Praha: Univerzita Karlova a UNHCR, Scripta Iuridica, 2003, č. 2, s. 10.

⁵¹ JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna úprava v oblasti azylu a utečenectva*. 1. vydanie. Praha: Leges, 2020. s. 15.

⁵² Preamble, Všeobecná deklarácia ľudských práv.

⁵³ Článok 14, Všeobecná deklarácia ľudských práv.

Po prijatí Všeobecnej deklarácie zostala otázka azylu veľmi živá. Už v tom čase sa otázka diplomatického azylu objavila aj pred Medzinárodným súdnym dvorom (bližšie pozri napr. *Haya de la Torre case - Colombia v. Peru*).

V roku 1956 sa Komisia pre ľudské práva rozhodla zaradiť otázkou práva na azyl do programu svojho nasledujúceho zasadnutia. Paralelne s tým sa otázkou azylu rozsiahlo zaoberalo aj Valné zhromaždenie OSN v roku 1959, keď sa zaobralo prácou Komisie pre medzinárodné právo. Valné zhromaždenie požiadalo Komisiu pre medzinárodné právo, aby vytvorila kodifikáciu zásad a pravidiel medzinárodného práva týkajúceho sa práva na azyl. Bola nastolená otázka, či by sa deklarácia mala týkať iba územného azylu alebo má zahŕňať aj diplomatický azyl, ako aj rozsah poskytovaných práv a povinností inštitútom azylu. Mnoho štátov znova zdôraznilo zásadu nezasahovania do vnútorných záležitostí štátu. V období od 14.11. 1966 do 6.12. 1966 sa osobitná pracovná skupina dohodla sa na zmene názvu návrhu Deklarácie tak, že sa bude vzťahovať výlučne na územný azyl. Úplné znenie, na ktorom sa dohodla pracovná skupina, bolo predložené a odporučené Valnému zhromaždeniu OSN na prijatie Deklarácie o územnom azyle. 14. decembra 1967, na 1631. plenárnom zasadnutí Valného zhromaždenia, bola prijatá Rezolúcia A/RES/2312(XXII) známa ako Deklarácia o územnom azyle. Princípy v nej prijaté sú súčasťou právneho rámca aj dnes, avšak s určitými významnými úpravami v dôsledku následnej praxe štátov a medzinárodných organizácií na univerzálnej úrovni. To, že tieto pravidlá boli posilnené praxou štátov znova potvrdzuje, že vysídlené osoby zostávajú predmetom medzinárodného záujmu. Napriek obavám zo zasahovania do domáčich záležitostí, štáty pri poskytovaní ochrany a riešení pre utečencov vysídlených do celého sveta konali pomerne jednotne.⁵⁴

Aj napriek tomu, že Deklarácia z roku 1967 a ani žiadny iný medzinárodný dokument nedefinuje azyl, Deklarácia určite posunula diskusiu vpred a posilnilo sa aj postavenie jednotlivca v medzinárodnom práve.

V Európe sa znenie Deklarácie odrazilo v Rozhodnutiach a Odporúčaniach Parlamentného zhromaždenia Rady Európy a Výboru ministrov Rady Európy.

Charta základných práv Európskej únie, ktorá sa stala súčasťou právneho poriadku Európskej únie 1. decembra 2009 a bola jej priznaná rovnaká právna sila ako zmluvám,⁵⁵ v článku 18 právo na azyl zaručuje. V článku 19 ods. 1 zakazuje hromadné vyhostenie. V zmysle článku 19 ods. 2, nikto nesmie byť vystúhovaný, vyhostený ani vydaný do štátu, v ktorom existuje väzne riziko, že bude vystavený trestu smrti, mučeniu alebo inému neludskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu. Tu však znova, ako v prípade slovenskej právnej úpravy azylového práva, definícia azylu splýva s definíciou utečenca, ktorú možno nájsť v Ženevskom dohovore.

Na základe podrobnej analýzy oboch inštitútorov, s poukázaním na ich spoločné i odlišné charakteristiky, a predovšetkým na základe ich legálnych definícii v medzinárodných dokumentoch, možno jednoznačne vyvodiť záver, že azyl garantovaný Chartou základných práv Európskej je *de facto* priznaním statusu utečenca definovaného Ženevským dohovorom. Únijná úprava, ktorú následne prevzali do svojich právnych poriadkov členské štáty Európskej únie, a medzi nimi i Slovenská republika, tak otvorila dvere pre ďalšie rozsiahle odborné diskusie na medzinárodnej úrovni. Ochrana poskytovaná azylantom tak v sebe zahŕňa všetky podstatné črty

⁵⁴ GUY S. GOODWIN-GILL. *Declaration on Territorial Asylum. Introductory Note*. [online]. [cit. 2021-05-04]. Dostupné na internete: <<https://legal.un.org/avl/ha/dta/dta.html>>

⁵⁵ MAZÁK, J. *Charta základných práv Európskej Únie v doktríne Ústavného súdu Slovenskej Republiky: Prvé výsledky a mierne hodnotenie*. In STUDIA IURIDICA CASSOVIENSIA. Košice, 2013. s. 9.

utečeneckého práva podľa medzinárodného práva verejného. „*Preto sa v medzinárodnoprávnej odbornej a vedeckej spisbe objavujú názory, že sa vytvára obyčajové opinio iuris, že formálne odlišné kategórie utečencov a žiadateľov o azyl sa zblížujú a vyžadujú rovnaké zaobchádzanie, to znamená, že jednotlivcom, ktorí sa kvalifikujú ako utečenci, musí byť udelený azyl.*“⁵⁶ To však ale automaticky neznamená, že žiadateľom o azyl musí byť priznaný status utečence.⁵⁷

Cudzincom je každý, kto nie je štátom občanom Slovenskej republiky.⁵⁸ Z uvedeného jasne vyplýva, že „*cudzinec sa môže nachádzať na území iného štátu aj bez toho, aby sa tam legálne usídlil, napr. ak je v cudzej krajine na návšteve pribuzných alebo sa na území štátu pohybuje v rámci turistiky.*“⁵⁹

Transpozíciou smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/95/EÚ z 13. decembra 2011 o normách pre oprávnenie štátnych príslušníkov tretej krajiny alebo osôb bez štátneho občianstva mať postavenie medzinárodnej ochrany, o jednotnom postavení utečencov alebo osôb oprávnených na doplnkovú ochranu a o obsahu poskytovanej ochrany, sa do nášho právneho poriadku implementoval inštitút osoby oprávnenej na doplnkovú ochranu (*person eligible for subsidiary protection*). Rozumieme ňou štátneho príslušníka tretej krajiny alebo osobu bez štátneho občianstva, ktorá nie je oprávnená ako utečenec, ale vzhladom ku ktorej boli preukázané podstatné dôvody domnievať sa, že dotknutá osoba by v prípade, keď by bola vrátená do svojej krajiny pôvodu alebo v prípade osoby bez štátneho občianstva do krajiny svojho doterajšieho pobytu, čeliла reálnemu riziku utrpenia vážneho bezprávia a ktorá nemôže prijať alebo v dôsledku takého rizika odmieta ochranu tejto krajiny.⁶⁰

Smernica Rady 2001/55/ES z 20. júla 2001 o minimálnych štandardoch na poskytovanie dočasnej ochrany v prípade hromadného prílevu vysídlených osôb a o opatreniach na podporu rovnováhy úsilia medzi členskými štátmi pri prijímaní takýchto osôb a znášaní z toho vyplývajúcich dôsledkov, zaviedla kategóriu vysídlených osôb (*displaced persons*), ktorú definuje ako štátnych príslušníkov tretích krajín alebo osoby bez štátnej príslušnosti, ktoré museli opustiť svoju krajinu alebo región, alebo boli evakuované, najmä v reakcii na výzvu medzinárodných organizácií, a nemôžu sa vrátiť do bezpečných a stabilných podmienok kvôli situácii pretrvávajúcej v tejto krajine, ktoré môžu spadať do rámca pôsobnosti článku 1A Ženevského dohovoru alebo iných medzinárodných alebo vnútroštátnych právnych nástrojov poskytujúcich medzinárodnú ochranu, a to najmä: osoby, ktoré ušli z oblastí ozbrojeného konfliktu alebo endemického násilia; alebo osoby vo vážnom ohrození systematického alebo všeobecného porušovania ich ľudských práv, alebo ktoré sa stali obeťami takého porušovania.⁶¹

Implementácia predmetnej smernice sa prejavuje v slovenskom právnom poriadku inštitútom odídencov. § 2 písm. j) Zákona o azyle, odídenca definuje ako cudzinca, ktorému ministerstvo na základe rozhodnutia vlády Slovenskej republiky poskytlo dočasné útočisko. Inštitút dočasného útočiska sa poskytuje na účely ochrany cudzincov pred vojnovým konfliktom, endemickým násilím, následkami humanitárnej katastrofy alebo sústavným, alebo hromadným porušovaním ľudských práv v ich krajinе pôvodu.⁶²

⁵⁶ JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna úprava v oblasti azylu a utečenectva*. 1. vydanie. Praha: Leges, 2020, s.17.

⁵⁷ WORSTER, W. T. The Contemporary International Law Status of the Right to Receive Asylum. In: *International Journal of Refugee Law*, Vol. 26, No. 4, 2014, s. 497.

⁵⁸ § 2 ods. 2 Zákona č. 404/2011 Z. z. o pobytu cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁵⁹ JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna úprava v oblasti azylu a utečenectva*. 1. vydanie. Praha: Leges, 2020, s. 21.

⁶⁰ Článok 2 písm. f) smernice Európskeho parlamentu a Rady 2011/95/EÚ.

⁶¹ Článok 2 písm. c) Smernice Rady 2001/55/ES.

⁶² §29 Zákona o azyle.

Pre úplnosť uvádzame, že v rámci problematiky utečeneckého práva na medzinárodnej úrovni existuje aj kategória vnútorne vysídlených osôb (*internally displaced people*). Na rozdiel od utečencov sú na útek u v rámci domovskej krajiny.⁶³ Osoby vysídlené z dôvodu klimatických zmien totiž nemusia nevyhnutne hľadať útočisko za hranicami domovskej krajiny.

3 MEDZINÁRODOPRÁVNA ÚPRAVA POSTAVENIA OSÔB VYSÍDLENÝCH Z DÔVODU KLIMATICKÝCH ZMIEN A JEJ MOŽNÝ VÝVOJ

Medzinárodné právo, vychádzajúc zo znenia článku 1 Ženevského dohovoru, zatiaľ neupravuje postavenie osôb vysídlených z dôvodu klimatických zmien a neuznáva klimatické zmeny ako dôvod pre uznanie postavenia utečenca. V predchádzajúcich kapitolách sme jednoznačne preukázali príčinnú súvislosť medzi dôvodmi, ktoré prinútia ľudí utiechať a zhoršovaním životného prostredia.

9. septembra 2016 Valné zhromaždenie OSN jednomyselne prijalo Newyorskú deklaráciu pre utečencov a migrantov (*ďalej len „Newyorská deklarácia“*). Newyorská deklarácia opäťovne potvrdila význam medzinárodného utečeneckého režimu a obsahuje širokú škálu záväzkov členských štátov k posilneniu a zdokonaleniu mechanizmov. Pripravila cestu pre prijatie dvoch nových globálnych paktov v roku 2018: Globálneho paktu o utečencoch a Globálneho rámca o bezpečnej, riadenej a legálnej migrácii.⁶⁴

Globálny pakt o utečencoch stavia na medzinárodnoprávnej úprave týkajúcej sa utečencov z r. 1951. Zároveň rozširuje súčasný medzinárodný právny rámec veľmi významným spôsobom, a to aj z hľadiska dôvodov, ktoré môžu spadať pod dôvody pre uznanie statusu utečenca podľa Ženevského dohovoru (ekonomické dôvody ako aj vysídlenie z domova z dôvodu prírodnej katastrofy). Poskytuje plán pre vlády, medzinárodné organizácie a ďalšie zainteresované strany, aby sa zabezpečilo, že krajiny dostanú potrebnú podporu.⁶⁵

Globálny rámec o bezpečnej, riadenej a legálnej migrácii⁶⁶ je prvou globálnou dohodou, ktorá sa pripravuje pod záštitou OSN, a ktorá zároveň komplexne pokrýva všetky rozmery medzinárodnej migrácie. Globálny rámec o bezpečnej, riadenej a legálnej migrácii však nie je právne záväzný. Zakladá sa na hodnotách štátnej suverenity, spoločného zdieľania zodpovednosti, nediskriminácie a ľudských práv a uznáva, že na optimalizáciu celkových výhod migrácie je potrebný prístup založený na spolupráci, pričom sa musia riešiť jej riziká a výzvy pre jednotlivcov a komunity v krajinách tranzitu a určenia. Globálny rámec obsahuje 23 cieľov (čl. 16 Paktu) pre lepšie riadenie migrácie na miestnej, národnej, regionálnej a globálnej úrovni.⁶⁷

Prínos oboch prijatých dokumentov je nespochybniteľný. Rada by som však poukázala aj na dve nevýhody. Prvou a zároveň najvýraznejšou, je ich právna záväznosť. Oba dokumenty, Globálny pakt ako aj Globálny rámec, majú odporúčací charakter a nie sú právne záväzné. Ďalší problém sa prejavil počas záverečnej fázy schvaľovania Globálneho rámcu, kedy sa mnohé štáty,

⁶³ UNHCR. *Internally displaced people* [online]. [cit. 2021-04-20]. Dostupné na internete: <<https://www.unhcr.org/internally-displaced-people.html>>

⁶⁴ UNHCR. *New York Declaration for Refugees and Migrants* [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné na internete: <<https://www.unhcr.org/new-york-declaration-for-refugees-and-migrants.html>>

⁶⁵ UNHCR. *The Global Compact on Refugees* [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné na internete: <<https://www.unhcr.org/the-global-compact-on-refugees.html>>

⁶⁶ Celé znenie Globálneho rámcu dostupné na internete: https://refugeesmigrants.un.org/sites/default/files/180713_agreed_outcome_global_compact_for_migration.pdf

⁶⁷ UN. *Global compact for migration* [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné na internete: <<https://refugeesmigrants.un.org/migration-compact>>

vrátane Slovenskej republiky, tejto fázy ani nezúčastnili a odmietli jeho obsah ako celok. Na tomto mieste teda vyvstáva otázka, aká bude ochota a ďalšia spolupráca členských krajín na medzinárodnej úrovni pri riešení problematiky týkajúcej sa právneho postavenia osôb vysídlených z dôvodu klimatických zmien.

Časť právnej obce je názoru, že prvotnú medzinárodnoprávnu úpravu týkajúcu sa postavenia osôb vysídlených z dôvodu klimatických zmien, možno nájsť už v ustanoveniach nachádzajúcich sa v Rámcovom dohovore OSN o zmene klímy z 09.05.1992. Výstupy v ňom obsiahnuté vzišli z azda najvýznamnejšej konferencie týkajúcej sa podnebia, životného prostredia a klimatických zmien, Konferencie OSN o životnom prostredí a rozvoji, neformálne nazývanou summit Zeme (*United Nations Conference on Environment and Development-UNCED*). „Rámcový dohovor OSN o zmene klímy je hlavným a najdôležitejším opatrením a odozvou v celej histórii ľudstva na zmiernenie a zamedzenie potenciálnej hrozby klimatických zmien v dôsledku rýchneho nárastu antropogénnych emisií skleníkových plynov.“⁶⁸ V roku 2015, počas Klimatickej konferencie v Paríži, bola prijatá na ňu nadvážujúca Parižska dohoda. Hlavný vyjednávač tejto dohody, a zároveň vtedajší minister zahraničných vecí Francúzskej republiky, Laurent Fabius, uviedol, že dohoda bude znamenať „historický bod obratu“ v úsilí o odvratenie potenciálne katastrofických následkov prehriatej planéty.⁶⁹ Práve článok 2 ods. 1 písm. b) Parižskej dohody „zvýšiť schopnosť prispôsobiť sa nepriaznivým vplyvom zmeny klímy a podporovať odolnosť proti zmenám klímy...“⁷⁰ odborníci interpretujú ako záväzok prijať potrebné opatrenia zamerané aj na problematiku postavenia osôb vysídlených z dôvodu klimatických zmien.

Návod na riešenie úpravy postavenia osôb vysídlených z dôvodu klimatických zmien možno nájsť v Dohovore o ochrane a pomoci vnútorme vysídleným osobám Afričkej únie, skrátene označovaný aj ako Kampálsky dohovor. Je to prvý dohovor týkajúci sa úpravy postavenia osôb presídlených z dôvodu klimatických zmien. Tento dohovor však rieši problematiku len vnútorme presídlených osôb (*internally displaced people*) v rámci Afričkej únie. Komplex ustanovení upravujúcich vnútorné presídlenie sa nachádza v článku 4 Kampálskeho dohovoru, pomenovanom ako Povinnosti strán týkajúcich sa ochrany pred vnútorným vysídlením.⁷¹ V rámci neho možno nájsť ustanovenia ako napríklad záväzky štátov a zmluvných strán zabrániť a predísť podmienkam, ktoré by mohli viesť k svojvoľnému vysídleniu osôb (čl. 4 ods. 1) či dokonca právo všetkých osôb na ochranu pred svojvoľným vysídlením. (čl. 4 ods. 4).

Na našom kontinente sa „niektoré štáty pokúsili nájsť riešenia, ale ide o izolované prípady.“⁷² Fínsko a Švédsko poskytujú azyl a humanitárnu ochranu pre osoby, ktoré sa do svojej krajiny nemôžu vrátiť kvôli prírodnej katastrofe. V slovenskom právnom poriadku možno poskytnúť ochranu v rámci dočasnej ochrany osobám spadajúcim pod kategóriu odídencov, aj to nie pred následkami prírodnej katastrofy, ale pred následkami humanitárnej katastrofy.

Napriek odhadlaniu Rady Európskej únie a Európskej rady nasmerovať Európsku úniu na cestu k tomu, aby sa do roku 2050 stala prvou klimaticky neutrálnej ekonomikou

⁶⁸ ENVIROPORTÁL. Rámcový dohovor OSN o zmene klímy [online]. [cit. 2021-04-24]. Dostupné na internete: <[https://www.enviroportal.sk/dokumenty/medzinarodne-dohovory/dohovor/1](https://www.enviroportal.sk/dokumenty/medzinarodne-dohovory/dohovor/)>

⁶⁹ REUTERS. 2015. With landmark climate accord, world marks turn from fossil fuels [online]. [cit. 2021-04-24]. Dostupné na internete: <<https://www.reuters.com/article/us-climatechange-summit/with-landmark-climate-accord-world-marks-turn-from-fossil-fuels-idUSKBN0TV04L20151212>>

⁷⁰ Článok 2 ods. 1 písm. b) Parižskej dohody.

⁷¹ Čl. 4 Kampálskeho dohovoru.

⁷² SAME WORLD PROJECT. Environmentálne migrácie: právne definície [online]. [cit. 2021-04-24]. Dostupné na internete: <<http://www.sameworld.eu/sk/preskumajte-projekt/environmentalni-migranti>>

a spoločnosťou,⁷³ na úrovni únijného práva nemožno nájsť konkrétné právne riešenie postavenia osôb vysídlených z dôvodu klimatických zmien. Možným riešením, načrtnutým vo vedeckej monografii prof. JUDr. Jankuva, PhD., je pozmenenie legálneho výkladu Smernice uvedenej v kapitole 2 - Smernice Rady 2001/55/ES z 20. júla 2001 o minimálnych štandardoch na poskytovanie dočasnej ochrany v prípade hromadného prílevu vysídlených osôb a o opatreniach na podporu rovnováhy úsilia medzi členskými štátmi pri prijímaní takýchto osôb a znášani z toho vyplývajúcich dôsledkov tak, aby sa špecifikovali druhy udalostí, „*ktoré spôsobujú hromadný prílev vysídlených osôb v dôsledku environmentálnych faktorov. V modifikovanom teste smernice by teda bolo vhodné výslovne zdôrazniť úlohu katastrof pri náhlom výskytu fenoménov ako sú povodne, búrky, zemetrasenia, cunami a pod., ktoré sú hlavnými príčinami vysídľovania osôb v dôsledku environmentálnych faktorov na celom svete.*“⁷⁴

Napriek vyššie uvedeným medzinárodným dokumentom v súčasnosti nemožno hovoriť o klimatických utečencoch, a preto *de facto* osobám vysídleným z dôvodu klimatických zmien sa žiadna právna ochrana z hľadiska medzinárodného práva verejného neposkytuje.

ZÁVER

Na základe podrobného skúmania sme v našej práci dospeli k názoru, že je nevyhnutné prijať záväznú právnu úpravu upravujúcu postavenie osôb z dôvodu klimatických zmien.

V prvej časti práce sme poukázali na hlavné z príčin (z nekonečného výpočtu) spôsobujúcich klimatické zmeny.

V druhej časti našej práce sme sa venovali problematike medzinárodného utečeneckého a azylového práva všeobecne. V nej sme poukázali na definičné problémy, ktoré majú však d'alekosiahlejšie dôsledky súvisiace s rozsahom priznaných práv a povinností osobe.

V tretej a zároveň poslednej časti sme poukázali na najdôležitejšie medzinárodné zmluvy týkajúce sa klimatických zmien a tiež sme sa snažili ponúknut' riešenie, akým by sa dialóg nielen na medzinárodnej úrovni mohol uberať.

Výzvou a zároveň jediným možným riešením *pro futuro* bude podľa autorkinho názoru spolupráca krajín pri hľadaní riešení pre tých, ktorí budú nútení opustiť domovy. Ako vo všetkých oblastiach nášho života, aj v tejto je nevyhnutné zameriť sa v prvom rade na preventívne opatrenia, napríklad reguláciou zameranou na zníženie emisií. Tam, kde už prevencia nebude vzhľadom na bezprostrednú hrozbu katastrofy možná, je nevyhnutné vytvoriť právny rámcov poskytujúci ochranu osobám vysídleným z dôvodu klimatických zmien, aby sa už viac neocitali v právom vákuu a neboli viac vystavení riziku neposkytnutia právnej ochrany.

SUMMARY

Based on the examination referred to above, we concluded that it is necessary to adopt binding legislation regulating the position of environmentally displaced persons.

In the first part of the paper, we pointed out the main reasons causing climate change.

In the second part of the paper, we dealt with the issue of international refugee- and asylum law in general. We pointed out the legal definition problems, which have more far-reaching consequences related to the scope of the granted rights.

⁷³ EURÓPSKA RADA. RADA EURÓPSKEJ ÚNIE. *Parízska dohoda o zmene klímy*. [online]. [cit. 2021-04-24]. Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/climate-change/paris-agreement/>>

⁷⁴ JANKUV, J. *Medzinárodnoprávna úprava v oblasti azylu a utečenectva*. 1. vydanie. Praha: Leges, 2020, s. 156.

In the last part of the work, we pointed out the most important international treaties on climate change, and at the same time, we tried to propose a solution.

In the authors' opinion, the challenge and the only possible solution for the future will be the countries cooperating in finding solutions for environmentally displaced persons. As in all areas of our lives, it is essential to focus primarily on preventive measures, such as regulations aimed at reducing emissions. Where prevention is no longer possible, it is necessary to create a legal framework protecting people displaced by climate change so that they no longer find themselves in a legal vacuum and are no longer at risk of no legal protection.

ZOZNAM POUŽITÝCH SKRATIEK

ARB -	Ázijská rozvojová banka
OSN -	Organizácia Spojených národov
WHO-	Svetová zdravotnícka organizácia
Ženevský dohovor-	Dohovor o právnom postavení utečencov
Newyorská deklarácia-	Newyorská deklaráciu pre utečencov a migrantov
Zákon o azyle-	Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov

POUŽITÁ LITERATÚRA

Vedecká a odborná literatúra

- ANASTASIOU, T.-GHRÁINNE, B.** N. Editorial: Environmental displacement in 2018 – current protection challenges. In: ANASTASIOU, T.-GHRÁINNE, B. N. *Environmental Displacement in 2018 – Current Protection Challenges* [online]. Refugee Law Initiative Working Paper Series Mini Volume (Papers 23 – 26). School of Advanced Study, University of London, 2018, s. 1 – 3. ISBN 978-1-912250-14-1. Dostupné na internete: <https://sasspace.sas.ac.uk/9172/1/MiniVol_Environmental%20Displacement%20in%202018.pdf>
- ČEPELKA, Č.** Pojem a vývoj institutu azylu a uprchlictví v mezinárodním právu. In: ČEPELKA, Č.-ŠTURMA, P.-BÍLKOVÁ, V.-FÁBEROVÁ, A.-SKALKOVÁ, M.-HONUSKOVÁ, V. *Teorie a praxe azylu a uprchlictví*. Praha: Univerzita Karlova a UNHCR, Scripta Iuridica. 2003, No. 2, s. 10 – 24. ISBN 80-85889-79-X.
- DÖPKER, R.** *The debate on climate change-induced migration in the EU: Is Resilience Showing through? A Critical Discourse Analysis of Resilience manifesting itself in the debate of EU institutions on climate change-induced migration*. Bachelor thesis. 48s.
- INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION.** *Glossary on migration*, IML Series No. 34, 2019. Dostupné na internete: <https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf>
- JANKUV, J.** *Medzinárodnoprávna úprava v oblasti azylu a utečenectva*. 1. vydanie. Praha: Leges, 2020. 198 s. ISBN 978-80-7502-450-3.
- JANKUV J.-LANTAJOVÁ D.-ŠMID M.-BLAŠKOVIČ, K.** 2015. *Medzinárodné právo verejné. Prvá časť*. Plzeň: Aleš Čenek, 2015, 319 s. ISBN 978-80-7380-559-3.
- MAYER, B.** 2011. The international legal challenges of climate-induced migration: Proposal for an international legal framework. *Colorado Journal of International Environmental Law and Policy*, 2011, 357 s.
- MAZÁK, J.** Charta základných práv Európskej Únie v doktríne Ústavného súdu Slovenskej Republiky: Prvé výsledky a mierne hodnotenie. *Studia Iuridica Cassoviensia*, č. 1, 2013. s. 9-20. ISSN 1339-3995.
- RIGAUD, K. K.-DE SHERBININ, A.- JONES, B.-BERGMANN, J.-CLEMENT, V.-OBER, K.-SCHEWE, J.-ADAMO, S.-MCCUSKER, B.-HEUSER, S.-MIDGLEY, A.** 2018. Groundswell: *Preparing for Internal Climate Migration*. [online] [cit. 2021-03-09]. World Bank, Washington, DC. World Bank. Dostupné na internete: <<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/29461>> License: CC BY 3.0 IGO.
- SCIACCALUGA, G.** Sudden-onset Disasters, Human Displacement and Temporary Protection Directive: Space for Promising Relationship? In: ANASTASIOU, T.-GHRÁINNE, B. N. *Environmental Displacement in 2018 – Current Protection Challenges* [online]. Refugee Law Initiative Working Paper Series Mini Volume (Papers 23 – 26). School of Advanced Study, University of London, 2018, s. 51. ISBN 978-1-912250-14-1. Dostupné na internete: <https://sas-space.sas.ac.uk/9172/1/Mini-Vol_Environmental%20Displacement%20in%202018.pdf>
- WAGENINGEN UNIVERSITY.** 2020. ‘Near-unlivable’ heat for one-third of humans within 50 years if greenhouse gas emissions are not cut [online]. 2017, [cit. 2021-03-09]. Dostupné na internete: <<https://www.wur.nl/en/newsarticle/Near-unlivable-heat-for-one-third-of-humans-within-50-years-if-greenhouse-gas-emissions-are-not-cut.htm>>

WORSTER, W. T. The Contemporary International Law Status of the Right to Receive Asylum. *International Journal of Refugee Law*. 2014, roč. 26, č. 4, s. 477 – 499. ISSN 1464-3715.

Právne predpisy

Deklarácia o územnom azyle.

Dohovor o cezhraničných účinkoch priemyselných havárií.

Dohovor o ochrane a pomoci vnútorne vysídleným osobám Afriknej únie.

Dohovor o právnom postavení utečencov.

Globálny pakt o utečencoch.

Globálny rámec o bezpečnej, riadnej a legálnej migrácii.

Parížska dohoda.

Rezolúcia OSN A/RES/64/292.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/95/EÚ z 13. decembra 2011 o normách pre oprávnenie štátnych príslušníkov tretej krajiny alebo osôb bez štátneho občianstva mať postavenie medzinárodnej ochrany, o jednotnom postavení utečencov alebo osôb oprávnených na doplnkovú ochranu a o obsahu poskytovanej ochrany.

Smernica Rady 2001/55/ES z 20. júla 2001 o minimálnych štandardoch na poskytovanie dočasnej ochrany v prípade hromadného prílevu vysídlených osôb a o opatreniach na podporu rovnováhy úsilia medzi členskými štátmi pri prijímaní takýchto osôb a znášaní z toho vyplývajúcich dôsledkov zaviedla kategóriu vysídlených osôb.

Všeobecná deklarácia ľudských práv.

Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobytu cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zborníky, dokumenty, články

BEYER, R. M.-MANICA A.-MORA C. 2021. *Shifts in global bat diversity suggest a possible role of climate change in the emergence of SARS-CoV-1 and SARS-CoV-2*. In *Science of The Total Environment* [online]. 2021, [cit. 2021-03-09]. Dostupné na internete: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048969721004812>>

ENVIROPORTÁL. 2012. *Ázia: Hlavnou príčinou migrácie ľudí v tomto storočí budú klimatické zmeny* [online]. 2012, [cit. 2021-03-09]. Dostupné na internete: <<https://www.enviroportal.sk/clanok/azia-hlavnou-pricinou-migracie-ludi-v-tomto-storoci-budu-klimaticke-zmeny>>

ENVIROPORTÁL. 2015. *Klimatickým utečencom hrozia pri migrácii právne problémy* [online]. 2015, [cit. 2021-03-15]. Dostupné na internete: <<https://www.enviroportal.sk/clanok/klimatickym-utecencom-hrozia-pri-migracii-pravne-problemy>>

ENVIROPORTÁL. *Rámcový dohovor OSN o zmene klímy* [online]. [cit. 2021-04-24]. Dostupné na internete: <<https://www.enviroportal.sk/dokumenty/medzinarodne-dohovory/dohovor/1>>

EURÓPSKA RADA. RADA EURÓPSKEJ ÚNIE. *Parížska dohoda o zmene klímy*. [online]. [cit. 2021-04-24]. Dostupné na internete: <<https://www.consilium.europa.eu/sk/policies/climate-change/paris-agreement/>>

GUY S. GOODWIN-GILL. *Declaration on Territorial Asylum. Introductory Note*. [online]. [cit. 2021-05-04]. Dostupné na internete: <<https://legal.un.org/avl/ha/cta/cta.html>>

- KRESÁK, P.** 2012. *Nútená migrácia: dôvody, fakty, dopady*. [online]. 2012, [cit. 2021-03-09]. Dostupné na internote: <https://www.emn.sk/phocadownload/emn_seminar_on_migration_2012/emn_2012_prezentacia_Peter_Kresak_Nutena_migracia.pdf>
- KÚTNY, L.** *Enviromentálne dôsledky havárie jadrovej elektrárne vo Fukušime* [online]. [cit. 2021-03-15]. Dostupné na internote: <<https://sites.google.com/site/fukusimaenviro/>>
- LEKÁRSKE NOVINY.** 2021. *Klimatická zmena možným vinníkom pandémie* [online]. 2021, [cit. 2021-03-09]. Dostupné na internote: <<https://lekarskenoviny.sk/index.php/2021/02/08/klimaticka-zmena-moznym-vinnikom-pandemie/>>
- LIGA ZA ĽUDSKÉ PRÁVA.** 2017. *Utečenci a azyl*. [online]. 2017, [cit. 2021-03-17]. Dostupné na internote: <<https://www.hrl.sk/sk/co-robime/temy/utecenci-a-azyl>>
- MEDZINÁRODNÁ ORGANIZÁCIA PRE MIGRÁCIU.** *Migrácia vo svete* [online]. [cit. 2021-03-17]. Dostupné na internote: <<https://www.iom.sk/sk/migracia/migracia-vo-svete.html>>
- MINISTERSTVO PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY.** Základné pojmy [online]. [cit. 2021-03-17]. Dostupné na internote: <<https://www.employment.gov.sk/sk/informacie-cudzincov/zakladne-pojmy/>>
- REUTERS.** 2014. *U.N. chief detects 'sense of anxiety' on climate change*. [online]. 2014, [cit. 2021-03-09]. Dostupné na internote: <<https://www.reuters.com/article/us-foundation-climatechange-summit-idUSKCN0HH2Q120140922>>
- REUTERS.** 2015. *With landmark climate accord, world marks turn from fossil fuels* [online]. [cit. 2021-04-24]. Dostupné na internote: <<https://www.reuters.com/article/us-climatechange-summit-with-landmark-climate-accord-world-marks-turn-from-fossil-fuels-idUSKBN0TV04L20151212>>
- SAME WORLD PROJECT.** Environmentálne migrácie: právne definície [online]. [cit. 2021-04-24]. Dostupné na internote: <<http://www.sameworld.eu/sk/preskumajte-projekt/environmentalni-migranti>>
- THE GUARDIAN.** 2019. *Rising sea levels pose threat to homes of 300m people – study* [online]. 2019, [cit. 2021-03-11]. Dostupné na internote: <<https://www.theguardian.com/environment/2019/oct/29/rising-sea-levels-pose-threat-to-homes-of-300m-people-study>>
- THE NEW YORK TIMES.** 2019. *Rising Seas Will Erase More Cities by 2050, New Research Shows* [online]. 2019, [cit. 2021-03-11]. Dostupné na internote: <https://www.nytimes.com/interactive/2019/10/29/climate/coastal-citiesunderwater.html?fbclid=IwAR2noRvI08e_Ke6DcgGIxExQFHXlb6vC6IfKDoyq3Yb0aVmXSt7Qb6KwEG0>
- THE WORLD BANK.** 2018. *Climate Change Could Force Over 140 Million to Migrate Within Countries by 2050: World Bank Report* [online]. 2021, [cit. 2021-03-09]. Dostupné na internote: <<https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2018/03/19/climate-change-could-force-over-140-million-to-migrate-within-countries-by-2050-world-bank-report>>
- TRENT, S.** 2017. *Hovorme o klimatických utečencoch: 59 600 ľudí za deň, 41 za minútu* [online]. 2017, [cit. 2021-03-09]. Dostupné na internote: <<https://euractiv.sk/section/spravodlivost-a-vnutro/opinion/hovorme-o-klimatickych-utecencoch-59-600-ludi-za-den-41-za-minutu/>>

- ŠTEVULOVÁ, Z.** 2017. *Utečenci a migrácia: Dojmy a pojmy* [online]. 2017, [cit. 2021-03-17]. Dostupné na internete: <<https://euractiv.sk/section/spravodlivost-a-vnutro/opinion/utecenci-migracia-dojmy-pojmy/>>
- UN.** *Global compact for migration* [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné na internete: <<https://refugeesmigrants.un.org/migration-compact>>
- UNHCR.** *New York Declaration for Refugees and Migrants* [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné na internete: <<https://www.unhcr.org/new-york-declaration-for-refugees-and-migrants.html>>
- UNHCR.** *The Global Compact on Refugees* [online]. [cit. 2021-03-25]. Dostupné na internete: <<https://www.unhcr.org/the-global-compact-on-refugees.html>>
- UNHCR.** *Internally displaced people* [online]. [cit. 2021-04-20]. Dostupné na internete: <<https://www.unhcr.org/internally-displaced-people.html>>

Spôsoby vzniku štátov podľa medzinárodného práva verejného

Ways of Creation of States in Public International Law

Matúš Jurena

Abstrakt

Predložená práca sa zaobrá definíciou štátu a spôsobmi jeho vzniku v medziach medzinárodného práva verejného. Primárnym cieľom je analýza medzinárodnoprávnej úpravy spôsobov vzniku štátu podľa nariem medzinárodného práva verejného a preskúmanie možnosti ich praktickej aplikácie v kontexte existencie tzv. mikronárodov. Primárny cieľ sme sa rozhodli splniť prostredníctvom troch čiastkových cieľov. Prvým cieľom je definovať štát z medzinárodnoprávneho hľadiska analýzou príslušných medzinárodnoprávnych predpisov, skúmaním podmienok štátnosti, následok ich absencie na štát a stanoviť základné teórie uznania štátu. Druhým cieľom je špecifikovať spôsoby vzniku štátu podľa medzinárodného práva verejného. Parciálnym cieľom je analýza právneho statusu umelého ostrova ako *terra nullius*. Tretím cieľom práce je prostredníctvom vedeckej práce definovať tzv. mikronárody, stanoviť rozdiel medzi mikronárodmi a mikroštátmi v intenciách medzinárodného práva verejného a posúdiť tri vybrané mikronárody z hľadiska ich legality a štátnosti, pomocou rozboru príslušných medzinárodnoprávnych predpisov a judikatúry.

Kľúčové slová: štát; kritéria štátnosti; spôsoby vzniku štátov; umelý ostrov; mikronárody; mikroštáty

Abstract

The presented article deals with the definition of a state and the ways of state creation according to public international law. The primary goal is to analyze international legislation regulating the creation of states under public international law and examine the options of their practical application in the context of so-called micronations. The author aims to reach the primary goal through the research on three partial goals. The first goal is to define a state according to international law through the analysis of relevant international law legislation, criteria of statehood, the result of their absence, and essential theories for the recognition of a state. The second goal is to specify ways of creating states according to international law. The partial goal is to analyze the so-called *terra nullius* in relation to artificial islands. The third goal is to define the micronations, determine the difference between micronations and microstates, and describe three selected micronations. International law norms and case law will help to reach these goals.

Keywords: State; Criteria of statehood; Ways of creation of states; Artificial island; Micronations; Microstates

ÚVOD

Problematika spôsobu vzniku štátov je aj v dnešnej dobe stále aktuálna. V 20. storočí sme zaznamenali nárast počtu nových štátov, čo je dôsledkom jednak dekolonizácie a jednak uchopenia práva národov na sebaurčenie v praxi. S príchodom nových technológií a hrozbou globálneho topenia ľadovcov, prichádza aj potreba vytvárania umelých ostrovov. Tu je zásadná otázka ich právneho statusu z hľadiska medzinárodného práva verejného ako možného nového spôsobu vzniku štátov. Zároveň 20. a 21. storočie sú aj storočia snahy o etablovanie nových entít v oblasti medzinárodného práva verejného.

Ide o tzv. mikronárody. Entity, ktoré sa všetkými možnými prostriedkami snažia o svoje uznanie ako štátu, a ktoré medzinárodné právo nijako nedefinuje. Je tento nárok oprávnený alebo ide len o recesiu zo strany jednotlivcov? Prostredníctvom rôznych vedeckých metód a predovšetkým analýzy predmetnej medzinárodnoprávnej úpravy sa budeme v tejto práci snažiť preskúmať nielen tieto entity, ale aj rôzne spôsoby vzniku štátu a spôsob, akým medzinárodné právo verejné definuje štát. Prínos pre právnu vedu spočíva nielen v teoretickom, ale aj v praktickom využití získaných poznatkov a záverov. Významnú časť predstavuje analýza predmetných mikronárodov z hľadiska ich štátnosti a legality. Práca ponúka aj summarizáciu a analýzu množstva prípadov z praxe medzinárodných orgánov s poukázaním na skutočnosti, ktoré nemusia byť na prvý pohľad jasné.

Prvá kapitola sa zaobera definovaním štátu z hľadiska medzinárodného práva a medzinárodnoprávnej vedy, výkladom a analýzou podmienok štátnosti v zmysle Montevidejského dohovoru s otázkou absenciou niektoréj takejto podmienky a jednotlivými teóriami uznania štátu.

Druhá kapitola vymedzuje základné spôsoby vzniku štátu v intenciach medzinárodného práva a bližšie analyzuje prvotné osídlenie a odštiepenie s poukázaním na prípady v medzinárodnom práve verejnom. Osobitná pozornosť je venovaná možnosti vzniku štátu na umelom ostrove prostredníctvom analýzy príslušných medzinárodnoprávnych predpisov. Posledná časť špecifikuje právo národov na sebaurčenie a pramene tohto práva s poukázaním na prípad Aalandských ostrovov.

Tretia kapitola je zameraná na problematiku štátoprávnych ašpirácií tzv. mikronárodov a ich komparáciou s mikroštátkmi v podmienkach medzinárodného práva verejného. Druhú časť kapitoly tvorí analýza legality vzniku a splnenia podmienok štátnosti špecificky vybraných mikronárodov v zmysle Montevidejského dohovoru a vedy medzinárodného práva verejného.

1. ŠTÁT AKO SUBJEKT MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA VEREJNÉHO

Štát je možné považovať za tradičný a dlhé roky jediný subjekt medzinárodného práva. Jeho medzinárodnoprávna subjektivita sa nezmení ani stratou schopnosti vykonávať suverenitu nad svojim územím. O štáte ako subjekte medzinárodného práva je možné hovoriť od konca 18. storočia, kedy sa pod vplyvom Francúzskej revolúcie presadzuje koncepcia štátu ako subjektu odlišného od osoby panovníka. O definícii štátu môžeme hovoriť v zmysle Dohovoru o právach a povinnostiach štátu (1933), známeho aj ako Montevidejský dohovor.⁷⁵ Ide o medzinárodnú zmluvu s regionálnou pôsobnosťou, ktorú podpísalo 19 štátov z Ameriky. Bola inšpirovaná prácou rakúskeho právnika, Georga Jellinka, ktorý už v roku 1900 definoval tri konstitutívne prvky štátu, ktoré akceptovala aj veda medzinárodného práva. Isté nôvum priniesla posledná

⁷⁵ KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: (väšeobecná a osobitná časť)*. 2. vydanie. Bratislava: Iura edition, 2011, s. 59–63. ISBN 978-80-8078-414-0.

podmienka, ktorá nevychádzala z terajšieho obyčajového práva a dodnes je terčom kritiky a úvah.⁷⁶

Dohovor pozostáva zo 16 článkov, ktoré sú účinné od roku 1934. Článok 1 stanovuje, že štát ako subjekt medzinárodného práva by mal splňať 4 kvalifikačné podmienky a to:

- a) stálu populáciu,
  - b) vymedzené územie,
  - c) vládu,
  - d) schopnosť vstupovať do vzťahov s ostatnými štátmi.
- ⁷⁷

1.1 Stála populácia

Stála populácia je základným aspektom každého štátu, pretože bez nej by nemal kto vládnut' v danom štáte a ani komu. V medzinárodnom práve nie je stanovený minimálny počet obyvateľov daného štátu, a preto je možné za štát považovať aj také subjekty ako mestský štát Vatikán. Práve Vatikán je zároveň aj príklad, že populácia sa v štáte nemusí ani rodiť, ale môže „prichádzať“. Obyvateľstvo tu tvoria predovšetkým knazi, cirkevný hodnostári a ich pomocný personál. Medzi najdôležitejšie definičné znaky populácie na určitom území je jej trvalosť, resp. obyvateľstvo musí trvale žiť na predmetnom území. Ďalšou dôležitou podmienkou je prirodzenosť, teda reprodukcia obyvateľstva.

⁷⁸

Práve absentovaním prirodzenosti populácie ako v prípade Vatikánu ale nastáva otázka, či sa týmto „polovičným splnením“ podmienky stálej populácie nevytvára akýsi precedens a degradácia podmienky prirodzenosti. Zároveň je tu otázka, prečo bola v rámci teórie medzinárodného práva verejného vytvorená osobitná kategória medzinárodnoprávnej subjektivity pre mestský štát Vatikán (je subjekt *sui generis*) a nebol klasifikovaný ako „klasický štát“ v rámci kategorizácie subjektov medzinárodného práva.

Odpoveďou je existencia iného, všeobecne uznávaného subjektu medzinárodného práva, Svätej stolice, ktorá predstavuje reprezentantku katolíckej cirkvi. Duchovný pôvod verejnej moci Svätej stolice považuje medzinárodné spoločenstvo za nevyhnutný aspekt, vzhľadom na atypické nároky jej vládnutia.⁷⁹ Práve toto špecifikum koexistencie mestského štátu Vatikán a Svätej stolice dáva medzinárodnoprávnu subjektivitu obom. Preto zastávame názor, že podobné prípady a pokusy, kedy by potenciálny štát splňal 3 kvalifikačné podmienky Montevidejského dohovoru (územie, vláda, vzťahy s inými štátmi) a disponoval by populáciou, ktorá nemá prirodzený charakter, nevytvára automaticky možnosť považovať takýto subjekt za štát s medzinárodnoprávnou subjektivitou. Museli by byť posúdené všetky osobitosti daného prípadu, ako atypické nároky na verejnú moc vo Svätej stolici.

1.2 Vymedzené územie

⁷⁶ TRÁVNIČKOVÁ, Z. *O státnosti a uznaní štátu v medzinárodním právu*. [online]. Ústav medzinárodných vzťahů v Praze. 2012. [cit. 7.3.2021]. Dostupné na:

<https://www.iir.cz/article/o-statnosti-a-uznani-statu-v-mezinarodnim-pravu>.

⁷⁷ Dohovor o právach a povinnostach štátu (1933), článok 1.

⁷⁸ JANKUV, J. – LANTAJOVÁ, D. – ŠMID, M. a kolektív. *(Ne)uznanie štátov v medzinárodnom práve a jeho dopad na vnútrostátné právo*. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku, Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2014, s. 13–15. ISBN 978-83-7490-800-9.

⁷⁹ JANKUV, J. a kol. *Medzinárodné právo verejné*. Prvá časť. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s.47–48. ISBN 978-80-7380-559-3.

Vymedzené územie je možné definovať ako určitú územnú základňu, ktorá ale nemusí mať presne stanovené hranice. V histórii existujú štaty, ktorým bola uznaná medzinárodnoprávna subjektivita aj napriek hraničným sporom - ako napríklad Albánsko pred 1. svetovou vojnou. Ďalším príkladom je Izrael,⁸⁰ ktorý bol uznaný ako štát v roku 1948 a v rozpore s rezolúciou Valného zhromaždenia OSN č. 181 z roku 1947 až do súčasnosti okupuje územie Palestíny a Jeruzalema, ktorý bol touto rezolúciou ustanovený za *corpus separatum* (mal mať medzinárodný status).⁸¹ Neexistenciu presného definovania územia štátu v medzinárodnom práve potvrdzuje rozsudok Medzinárodného súdneho dvora (ďalej len MSD) v prípade Kontinentálneho šelfu z roku 1969. Súd tu konštatuje, že v medzinárodnom práve nie je žiadne pravidlo, že hranice štátu musia byť plne delimitované a definované. Ako príklad uvádzá vstup Albánska do Spoločnosti národov (ďalej len SN).⁸² Za štátne územie môžeme považovať aj podzemnú časť zemského povrchu až do stredu Zeme, vodné toky a vodné plochy na povrchu, vrátane vnútorných a pobrežných vód. Súčasťou územia je aj vzdušný priestor.⁸³ Kritérium územia sa javí ako základný aspekt pre populáciu a vládu, ktorá tam vykonáva svoju jurisdikciu. Podobne ako pri podmienke stálej populácie, ani tu nie je stanovená minimálna veľkosť územia, ktorým musí disponovať daný štát. Existujú štaty, ktorých rozloha je naozaj malá (ako už spomínaný mestský štát Vatikán s rozlohou 0,44km²) alebo Andorra a Monako. Napriek svojej malej rozlohe sú členmi OSN.⁸⁴ Územie štátov je chránené Chartou OSN, a to v niekoľkých článkoch. Primárne je územie štátov chránené v článku 2 ods. 4, kde je zakázané použitie sily alebo hrozby silou proti územnej celistvosti alebo politickej nezávislosti štátov. Článok 1 ods. 1 zakotvuje zásadu rovnosti všetkých členov.⁸⁵ Charta v tomto nerobí rozdiel medzi členmi, resp. štátmi, ktoré majú malé alebo veľké územie, resp. rozlohu. Zaujímavé by bolo uvažovať o potenciálnom štáte, ktorý by celé svoje územie umelo vytvoril. Mal by alebo by nemal medzinárodnoprávnu subjektivitu, ak by aj ostatné podmienky splnil?

1.3 Vláda

Vláda je treťou podmienkou, ktorú vyžaduje medzinárodné právo. Musí byť organizovaná a efektívna, aby mohla byť daná entita považovaná za štát.⁸⁶ Najlepším dôkazom stabilnej politickej komunity je práve existencia efektívnej vlády s centralizovanou administratívou a príslušnými zákonodarnými orgánmi. Avšak, existujú prípady, kedy boli entity považované za štáty aj bez tejto podmienky - ako napríklad Poľsko v roku 1919.⁸⁷ Vláda musí byť schopná vykonávať svoju jurisdikciu nad svojím územím a obyvateľstvom. Výnimkou môže byť občianska vojna, kedy vláda na určitom štátom území stráca svoju efektivitu v prospech

⁸⁰ SHAW, M. N. *International Law*, 6th Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 199. ISBN 978-0-521-72814-0.

⁸¹ JURENA, M. *Mestá a územia s medzinárodným statusom*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2020. Bakalárska práca, s. 27.

⁸² North Sea Continental Shelf, Judgment, ICJ, 20.2.1969.

⁸³ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 109. ISBN 978-80-210-4474-6.

⁸⁴ BOAS, G. *Public International Law Contemporary Principles and Perspectives*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2012, s.163-164. ISBN 978-1781001769.

⁸⁵ Charta OSN (1945), článok 2 ods. 4, článok 2 ods. 1.

⁸⁶ DIXON, M. – MCCORQUODALE, R. – WILLIAMS, S. *Cases & Materials on International Law*. 6th Edition. Oxford: Oxford University Press, 2016, s.140. ISBN 978-0198727644.

⁸⁷ BROWNLIE, I. *Principles of Public International Law*. 6th Edition. Oxford: Oxford University Press, 2003, s. 71. ISBN 978-0199260713.

povstalcov. Úplnou okupáciou cudzím štátom vo vojnovej konflikte štát nezaniká, ale pokračuje vo svojej existencii za predpokladu, že jeho spojenci pokračujú vo vojne. Podmienka vlády je naopak nutnosťou, keď sa časť populácie na danom území v štáte snaží sformovať nový štát, resp. uskutočniť secesiu⁸⁸ (bližšie rozoberieme v osobitnej časti). Pokiaľ nedostatok efektivity výkonu štátnej moci trvá prídľho, má to negatívne účinky nielen na štát samotný, ale aj na okolité štáty. Hoci jednotlivé orgány štátnej moci formálne existujú, nazývajú sa takéto entity disfunkčné štáty. Často dochádza k porušovaniu ľudských práv a verejnému poriadku a nie je možné zabezpečiť ochranu občanov zo strany štátu. Tieto štáty boli mnohokrát útočiskom rôznych teroristov a zločincov, ktorí ohrozovali chránené záujmy iných štátov. Medzinárodné spoločenstvo nedisponuje právnym nástrojom, ktorý by bol obsiahnutý v medzinárodnom práve na riešenie disfunkcie verejnej moci. Preto sa vždy pristupovalo k dohodám s disfunkčnou vládou v danom štáte. Ako príklad možno uviesť Libériu a Sierra Leone v 90. rokoch.⁸⁹

1.4 Schopnosť vstupovať do vzťahov s inými štátmi

Schopnosť vstupovať do vzťahov s inými štátmi je možné špecifikovať ako schopnosť viest svoju zahraničnú politiku v rámci právnej rovnosti štátov. Prejavom tejto schopnosti je zmluvná spôsobilosť, teda kontraktcia medzinárodných zmlúv s patričnými záväzkami, ktoré z nich plynú a nadväzovanie diplomatických stykov.⁹⁰ Schopnosť vstupovať do vzťahov s inými štátmi je podstatnou podmienkou štátnejnosťi spolu s podmienkou územia. Zmyslom tejto schopnosti je, aby potenciálny štát bol schopný uskutočňovať svoju vôľu v medziach medzinárodného práva s cieľom spolupráce s ostatnými štátmi. Profesor Brownlie uvádzá, že touto podmienkou je reprezentovaný koncept nezávislosti (pričom uvádzá, že je to synonymum slova suverenita) daného štátu a ako ďalej tvrdí, môže byť problémový, pokial je radený medzi podmienky štátnejnosťi. Keď má potenciálny štát svoje orgány štátnej moci, vlastné súdniestvo, právny systém a právnu úpravu štátneho občianstva, je to silný dôkaz o štátnejnosti danej entity, ale nemala by sa ignorovať skutočnosť, že jednotlivé zložky štátnej moci sú pod cudzou kontrolou (iného štátu).⁹¹ Profesor Shaw pokladá za nevyhnutné, aby suverénny štát bol schopný vytvárať vzťahy s inými štátmi. Pokial táto podmienka nie je splnená, nie je možné túto entitu definovať ako suverénnu.⁹² Profesor Brownlie považuje vyššie uvedené podmienky za základ pre ďalší výskum a tvrdí, že nie všetky sú vždy absolútne. Medzi ďalšie podmienky štátnejnosti zaraduje určitý stupeň stálosti, ochotu dodržiavať medzinárodné právo, určitý stupeň civilizovanosti populácie a suverenitu.⁹³

Článok 3 Montevidejského dohovoru stanovuje, že politická existencia štátu je nezávislá od uznania iných štátov a aj pred samotným aktom uznania má štát právo na ochranu svojej

⁸⁸ AKEHURST, M. B. *A modern introduction to international law*. Boston: Allen and Unwin, 1987, s. 53. ISBN 9780043410363.

⁸⁹ MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné: jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 112–113. ISBN 978-80-210-4474-6.

⁹⁰ JANKUV, J. – LANTAJOVÁ, D. – ŠMID, M. a kolektív. *(Ne)uznanie štátov v medzinárodnom práve a jeho dopad na vnútrostátné právo*. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku, Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2014, s. 21. ISBN 978-83-7490-800-9.

⁹¹ BROWNIE, I. *Principles of Public International Law*. 6th Edition. Oxford: Oxford University Press, 2003, s. 71–72. ISBN 978-0199260713.

⁹² SHAW, M. N. *International Law*, 6th Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 202. ISBN 978-0-521-72814-0 .

⁹³ BROWNIE, I. *Principles of Public International Law*. 6th Edition Oxford: Oxford University Press, 2003, s. 75. ISBN 978-0199260713.

integrity a nezávislosti, má sa snažiť o svoje zachovanie a prosperitu a následne právo na svoju organizáciu, spravovať svoje vnútorné záležitosti a oprávnenie definovať právomoc svojich súdov.⁹⁴ Montevidejský dohovor je vo všeobecnosti akceptovaný ako reflexia požiadaviek štátnej medzinárodného obyčajového práva.⁹⁵

V súvislosti s týmto ustanovením existujú dve teórie uznania štátu v medzinárodnom práve. Deklaratórna teória vychádza iba z deklarovania už existujúceho stavu a neovplyvňuje vznik medzinárodnoprávnej subjektivity potenciálneho štátu. Táto teória vychádza zo zásady efektivity (skúmanie a konštatácia, či sú atribúty štátu efektívne splnené). Konštitutívna teória je presný opak, má konštitutívne účinky (právotvorné) na medzinárodnoprávnu subjektivitu potenciálneho štátu, teda bez uznania nie je subjektivita. Táto teória bola využívaná predovšetkým v minulosti.⁹⁶ Z uvedeného vyplýva, že článok 3 Montevidejského dohovoru opisuje deklaratórnú teóriu uznania štátu a entita, ktorá splňa podmienky štátnej, je považovaná Dohovorom za štát. Vyvstáva tu otázka, že keby danú entitu neuznal žiadny existujúci štát, či by mala schopnosť vstupovať do vzťahov s inými štátmi, resp. či by bolo naozaj možné hovoriť o štáte. Možné príklady tejto absencie poslednej podmienky sú mikronárody, ktorých problematika je analyzovaná v poslednej kapitole práce. Definíciu štátu nájdeme aj v stanovisku č.1 Arbitrážnej konferencie o Juhoslávií. Podľa tohto stanoviska je štát vo všeobecnosti definovaný ako komunita, ktorá pozostáva z územia, obyvateľstva, organizovanej politickej moci a takýto štát je charakterizovaný suverenitou.⁹⁷

2. SPÔSOBY VZNIKU ŠTÁTU

Územie štátu je základom jeho faktickej existencie a zároveň základom pre výkon jeho práv a povinností. Územie môže mať fyzickú a právnu dimensiу. Fyzickou dimensiou je územie samo o sebe. Právnou je jeho držba a výkon štátnej moci, čo je zároveň aj elementárnym kritériom suverenity štátu.⁹⁸

Existuje viacero spôsobov, akými môžu v medzinárodnom práve vzniknúť štáty, a to :

1. prvotným osídlením,
2. spojením (fúziou),
3. rozdelením/rozpadom (disembráciou),
4. odštiepením (secesiou),
5. v rámci procesu dekolonizácie.⁹⁹

V tejto časti sa budeme podrobnejšie zaoberať iba prvotným osídlením a odštiepením.

2.1 Prvotné osídlenie

⁹⁴ Dohovoru o právach a povinnostach štátu (1933), článok 3.

⁹⁵ HARRIS, D. J. *Cases and Materials on International Law*. 6th Edition. London: Sweet & Maxwell, 2004, s. 99. ISBN 978-0421781504.

⁹⁶ JANKUV, J. a kol. *Medzinárodné právo verejné*. Prvá časť. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s. 60. ISBN 978-80-7380-559-3.

⁹⁷ SHAW, M. N. *International Law*. 6th Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. . ISBN 978-0-521-72814-0.

⁹⁸ KACZOROWSKA, A. *Public International Law*. 4th Edition. New York: Routledge, 2010, s. 265. ISBN 978-0415566827.

⁹⁹ JANKUV, J. a kol. *Medzinárodné právo verejné*. Prvá časť. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s.51–53. ISBN 978-80-7380-559-3.

Súvisiacimi pojmi sú *terra nullius* alebo *res nullius* (v preklade zem nikoho, resp. územie nikoho). Je základným spôsobom ako môže vzniknúť štát. Ide o územie, ktoré je spôsobilé byť nadobudnuté jedným štátom, a ktoré nie je pod suverennou mocou iného štátu. V dobe kolonializmu sa pod týmto pojmom chápalo územie, ktoré je obývané neeurópskym obyvateľstvom, čo sa odzrkadlilo v prípade Západnej Sahary.¹⁰⁰ Prvotným osídlením možno obsadiť aj opustené územie, tzv. *territorium derelictum*.¹⁰¹ Tradičné medzinárodné právo vyžadovalo iba objavenie daného územia (právo objavu). Neskôr sa pridalo aj efektívne ovládnutie územia na základe Generálneho aktu Berlínskej konferencie. Tento akt z roku 1885 stanovil, že na vykonanie prvotnej okupácie sú potrebné dve podmienky: podmienka efektívnej okupácie (materiálna podmienka) a úradné oznámenie údajov o danom území (formálna podmienka).¹⁰²

2.1.1 Prípad ostrova Palmas

Problematiku prvotnej okupácie riešili aj medzinárodné súdne a arbitrážne orgány. Stály arbitrážny dvor (SAD) v Haagu riešil v roku 1928 prípad ostrova *Palmas* medzi Spojenými štátmi americkými a Holandskom. Predmetom sporu bol malý ostrov *Palmas* (Holandčania nazývaný *Miangas*), na ktorého územie si nárokovali oba štaty.¹⁰³

SAD vychádzal pri rozhodovaní z Tichomorskej (Pacifickej) dohody o medzinárodných sporoch (1907), ktorú podpisali skoro všetky štáty sveta. Zmluvnou stranou bolo aj Rakúsko-Uhorsko. V článku 2 Dohody sa štáty zaviazali riešiť svoje spory prostredníctvom mediácie, ešte pred použitím armády. Mediátormi mali byť iné zmluvné štáty.¹⁰⁴ Argumenty v prospech USA sa zakladali na tvrdení, že ostrov patrí k súostroviu Filipíny, ktoré získali na základe Parízskej zmluvy z roku 1898 od Španielska a Španielsko získalo dané územie prostredníctvom práva objavu. Holandsko spochybňovalo právo objavu Španielska, pretože podľa nich nebolo dokázané. Zároveň tvrdili, že od roku 1677 (hoci pravdepodobne už od roku 1648) vykonávali prostredníctvom Východoindickej spoločnosti práva suveréna až doteraz. Arbiter Max Weber rozhodol v prospech Holandska a tvrdil, že objav samotný bez akéhokoľvek ďalšieho konania, nemôže v súčasnosti preukázať suverenitu nad ostrovom *Palmas*. Pokiaľ tu neexistuje suverenita, nastáva otázka opustenia suverenity jedným štátom a prechod tejto suverenity na iný štát. Objav zároveň nevytvorí definitívny titul suverenity, ale len počiatočný. Ten musí byť doplnený o efektívnu okupáciu po určitý čas. Tú je možné dokázať výkonom určitých prejavov štátnej moci a vonkajšími znakmi suverenity - ako bola v tomto prípade holandská vlajka na ostrove. Takto založená suverenita preváži nad počiatočným právom objavu, najmä ak nebola vykonávaná efektívna okupácia.¹⁰⁵

Z rozhodnutia SAD vyplýva, že samotný objav daného územia ešte nevytvára práva suveréna, resp. suverenitu nad objaveným územím. Keby chcel vzniknúť štát prvotou okupáciou za okolnosti, že dané územie ešte nebolo objavené, muselo by ísť zároveň o územie „nikoho.“

¹⁰⁰ HILLIER, T. *Sourcebook on Public International Law*. London: Cavendish Publishing Limited, 1998, s. 223–224. ISBN 1859410502.

¹⁰¹ JANKUV, J. a kol. *Medzinárodné právo verejné*. Prvá časť. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s.51. ISBN 978-80-7380-559-3.

¹⁰² JANKUV, J. a kol. *Medzinárodné právo verejné*. Druhá časť. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 23. ISBN 978-80-7380-597-5.

¹⁰³ Island of Palmas Case, United States v. Netherlands, Award, PCA, 04.04.1928.

¹⁰⁴ General Act for the Pacific Settlement of International Disputes (1928), čl. 2.

¹⁰⁵ Island of Palmas Case, United States v. Netherlands, Award, PCA, 04.04.1928.

teda žiadnym štátom nepovažované za svoje. Pokiaľ by teda potenciálny štát chcel vzniknúť na území, ktoré nikomu nepatrí, nastáva podmienka efektívnej okupácie, čo by sa pravdepodobne prejavovalo ako spravovanie predmetného územia prostredníctvom vlády. Zároveň je tu dôležitá otázka, či by bolo možné subsumovať prvotnú okupáciu aj na územie, ktoré umelo vytvoril človek, ako napríklad umelý ostrov.

2.1.2 Umelý ostrov ako terra nullius?

Umelý ostrov je možné definovať ako človekom vytvorenú časť suchej zeme, ktorá je obklopená vodou a zostáva pri odlive nad jej hladinou. Táto definícia vychádza z článku 10 Dohovoru o územných vodách a osobitnej zóne (1958) a článku 121 Dohovoru OSN o morskom práve (1982), kde je definovaný ostrov. Plávajúce objekty, ako napríklad svetelné lode (slúžia ako maják), nie sú považované za umelé ostrovy. Naopak, majáky, ktoré boli postavené na vode, je možné považovať za umelý ostrov.¹⁰⁶ Takýto ostrov je vytvorený z hliny alebo piesku, ktorý sa ukladá na morskom dne alebo je vytvorený pomocou ocele (ropné plošiny).¹⁰⁷

Prvoradá otázka, ktorú je nutné vyriešiť, je legalita takéhoto umelého ostrova z hľadiska medzinárodného práva. Dohovor OSN o morskom práve zakotvuje v článku 87 ods. 1 písm. d) zásadu slobody budovania umelých ostrovov a iných zariadení, ktoré povoluje medzinárodné právo. Výnimku tvorí časť VI dohovoru, upravujúca kontinentálny šelf.¹⁰⁸ Medzinárodné právo teda povoluje vytvorenie umelých ostrovov. Kde ho je možné vytvoriť a pod koho jurisdikciu bude spadat? Predmetný dohovor špecifikuje viaceré právne režimy morských vod. Štát vykonáva úplnú zvrchovanosť nad pobrežným morom, ktorého hranicu si môže určiť až do 12 námorných mil od základnej línie, ktorá je v článku 5 definovaná ako „*čiara najväčšieho odlivu pozdĺž pobrežia, ako je zakreslená v námorných mapách veľkej mierky, ktoré sú úradne uznané pobrežným štátom.*“ Výnimku tvorí súostrovny štát, ktorý vykonáva svoju zvrchovanosť až do 100 námorných mil od základnej línie.¹⁰⁹ Umelý ostrov vytvorený v tejto oblasti by automaticky spadal pod zvrchovanosť príslušného štátu, kde by mohol uplatňovať svoje práva suveréna. Dalším právnym režimom je príahlá zóna. Nesmie sa rozprestierať ďalej ako 24 námorných mil od základnej línie. Štát tu má rozsiahlu kontrolnú právomoc.¹¹⁰ Umelý ostrov vytvorený v tejto oblasti by sice nespadal pod zvrchovanosť štátu, ale v prípade snahy o vytvorenie štátu na základe titulu *terra nullius*, by bol tento umelý ostrov obmedzovaný kontrolami príslušného štátu (pozn. reálne by spadal pod zvrchovanosť štátu na základe výlučnej ekonomickej zóny). Posledným právnym režimom je výlučná ekonomická zóna. Pobrežný štát disponuje právami v článku 56 ods. 1, ktoré je oprávnený vykonávať do 200 námorných mil od základných línií. Medzi práva z článku 56 ods. 1 patrí aj právo na zriaďovanie a využívanie umelých ostrovov, zariadení a stavieb. Toto právo je bližšie upravené v článku 60. Štátom dáva výlučné právo budovať, povelať a riadiť stavbu, činnosť, prevádzku a používanie umelých ostrovov. Zároveň im Dohovor priznáva výlučnú jurisdikciu nad týmito umelými ostrovmi. Článok 60 ods. 8 definuje, že umelé ostrovy, zariadenia a stavby nemajú status ostrovov. Rovnaká úprava platí aj

¹⁰⁶ MÜNCH, F. *Artificial Islands and Installations*. In: Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law. *Encyclopedia of Public International Law. Instalment 11: Law of the Sea. Air and Space*. Amsterdam, New York, Oxford, Tokyo: North-Holland, 1989, s. 38.

¹⁰⁷ WALKER, C. W. *Jurisdictional Problems Created by Artificial Islands*, [online]. 10 San Diego L. Rev. 638, 1973.[cit. 16.03.2021]. Dostupné na: <https://digital.sandiego.edu/sdlr/vol10/iss3/10>.

¹⁰⁸ Dohovor OSN o morskom práve (1982), čl. 87 ods. 1 písm. d).

¹⁰⁹ Tamtiež, čl. 2, 3, 5, 47.

¹¹⁰ Tamtiež, čl. 33.

pre kontinentálny šelf.¹¹¹ Môže teda štát vzniknúť prostredníctvom prvotnej okupácie na umelom ostrove? Tým, že článok 60 ods. 8 Dohovoru im nedáva právny status ostrovov (podľa článku 121 Dohovoru „...sa pobrežné more, priľahlá zóna, výlučná ekonomická zóna a kontinentálny šelf ostrova určujú v súlade s ustanoveniami tohto Dohovoru, ktoré sa vzťahujú na iné pevninské územia.“), fakticky nie sú týmto dohovorom považované za pevninu resp. územie. Pokial' by bol umelý ostrov vytvorený na šírom mori a štát by ho považoval za svoje územie a svoj ostrov (k tomu patria aj práva z príslušných právnych režimov uvedených vyššie), bolo by možné uplatniť článok 89 Dohovoru. Tento článok ustanovuje, že „žiadny štát si nesmie robiť nárok na podrobenie akejkoľvek časti šíreho mora do svojej zvrchovanosti.“ Ked'že daný umelý ostrov by v zmysle článku 60 ods. 8, nebol prirodzený ostrov, štát by si nezákonne privlastňoval predmetnú oblasť.

V medzinárodnom práve nie je žiadna záväzná definícia územia, preto odpoved' treba hľadať vo vede medzinárodného práva. Historicky je územie chápame ako prirodzene sformovaná zem, na ktorej vykonáva štát svoje základné funkcie. Sudca Alvarez vo svojom odlišnom stanovisku k prípadu Korfský prieplav rozšíril pojem územie a zahrnul tam aj umelé ostrovy.¹¹² Podľa Stoutenberga boli umelé ostrovy vždy prirovnávané k prirodzeným ostrovom z hľadiska ich kvality ako územia. Aj keď sa právny status umelého ostrova odlišuje od prirodzeného, je možné ho považovať ako definované územie štátu.¹¹³ Vo vzťahu k územiu existujú dodatočné obmedzenia, ktoré umelé ostrovy nemusia splniť. Prvým obmedzením je prirodzené sformovanie a druhým je stabilita.¹¹⁴ Dokonca aj veda medzinárodného práva sa pri tejto otázke rozdeľuje a nie je úplne jednotný názor, či je možné umelý ostrov považovať za plnohodnotné územie.

V prípade umelých ostrovov by asi nebolo možné hovoriť o prvotnom osídlení, ale o akcesii, teda o nadobudnutí územia pôsobením prírodných sôl alebo umelým vytvorením.¹¹⁵ Čo ale v prípade, keby umelý ostrov vytvoril jednotlivec, teda nie štát, ale fyzická osoba? V takomto prípade by nebolo možné uplatniť Dohovor OSN pre morské právo, pretože signatári sú len štaty. Je tu otázne, či by toto bolo právo objavu, ale rozhodne by išlo o *terra nullius*, na ktorej by následne mohla byť vykonávaná efektívna okupácia, samozrejme za predpokladu, že budú umelé ostrovy považované za územie týchto štátov.

2.1.3 Prípady Východného Grónska a Západnej Sahary

V prvom prípade išlo o územný spor medzi Dánskom a Nórskom, pričom Nórsko odmietlo vyhlásením z roku 1931 uznať dánsku zvrchovanosť nad územím Východného Grónska. Toto územie považovali za *terra nullius*. Stály dvor medzinárodnej spravodlivosti vo svojom rozsudku z roku 1933 uznal, že územie Východného Grónska patrí pod zvrchovanosť Dánska. Súd judikoval, že nárok na suverenitu založený na kontinuálnom prejave štátnej moci

¹¹¹ Tamtiež, čl. 60,80.

¹¹² SAUNDERS, I. *Artificial Islands and Territory in International Law*. [online]. Issue 3, Vanderbilt Journal of Transnational Law, 2019, s. 8 [cit. 16.03.2021]. Dostupné na: <https://cdn.vanderbilt.edu/vu-wp0/wp-content/uploads/sites/78/2019/07/12052304/Imogen-Saunders.pdf>.

¹¹³ STOUTENBERG, J. G. *When do States Disappear? Thresholds of Effective Statehood and the Continued Recognition of 'Deterritorialized' Island States*. In: GERRARD, M. B. – WANNIER, G. E. *Threatened Island Nations*. New York: Cambridge University Press, 2013, s. 61–63. ISBN 978-1-107-02576-9.

¹¹⁴ SAUNDERS, I. *Artificial Islands and Territory in International Law*. [online]. Issue 3, Vanderbilt Journal of Transnational Law, 2019, s. 8–9 [cit. 16.03.2021]. Dostupné na:

<https://cdn.vanderbilt.edu/vu-wp0/wp-content/uploads/sites/78/2019/07/12052304/Imogen-Saunders.pdf>.

¹¹⁵ JANKUV, J. a kol. *Medzinárodné právo verejné*. Druhá časť. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 25. ISBN 978-80-7380-597-5.

musí vykazovať dva prvky: úmysel a vôle konáť ako suverén a určitý výkon alebo prejav tejto moci. Ďalej označil súd legislatívnu činnosť ako jednu z najviditeľnejších foriem výkonu moci suveréna.¹¹⁶ V prípade Západnej Sahary riešil MSD proces dekolonizácie tohto územia a posúdenie, či Španielsko ako kolonizátor, získalo dané územie na základe prvotnej okupácie. MSD rozhodol, že územie Západnej Sahary nebolo v čase kolonizácie *terra nullius*, pretože z praxe štátov vyplýva, že územie obývané sociálne a politicky organizovanými kmeňmi alebo národmi nie je považované za *terra nullius*.¹¹⁷ Bolo by otázne, ako by sa MSD postavil k tomu, keby dané obyvateľstvo nebolo organizované sociálne alebo politicky, teda išlo by iba o nejaký zhľuk ľudí. Išlo by v tomto prípade o *terra nullius* alebo nie?

2.1.4 Minquiers a Ecrehos

MSD v tomto prípade riešil konflikt medzi Spojeným kráľovstvom a Francúzskom z roku 1950, kde predmetom sporu boli ostrovy *Minquiers* a *Ecrehos* pri francúzskom pobreží v Normandii. Argumenty Spojeného kráľovstva pozostávali z výkonu efektívnej okupácie a prejavu ich suverenity nad ostrovmi. Svoj právny nárok odvodzovalo od invázie Viljama I. Dobyvateľa do Anglicka v roku 1066, ktorý vládol v Normandii a pod jeho jurisdikciu patrili aj predmetné ostrovy. Ten sa stal kráľom a ostrovy spadali pod Anglické kráľovstvo až do roku 1204, kedy Normandiu obsadilo Francúzsko, ale nie ostrovy samotné.

Francúzsko spochybňovalo výkon efektívnej okupácie zo strany Spojeného kráľovstva a tvrdilo, že v roku 1204 efektívne okupovali aj sporné ostrovy. Odvolávali sa na Parížsku zmluvu z roku 1259. Išlo o mierovú zmluvu končiacu 100-ročný boj medzi dynastiemi Capetovcov a Plantagenetovcov. V tejto zmluve bol zakotvený aj prevod Normandie, avšak neboli tam zahrnuté ostrovy pri Normandii. Použili aj „klasický argument,“ že inváziou Viljama Dobyvateľa a získaním kráľovskej koruny sa stal vazalom francúzskeho kráľa, pretože bol stále vojvoda z Normandie (pozn. tento argument bol použitý ako *casus belli* v 100-ročnej vojne). Pôvodne sa strany snažili presvedčiť súd, že každá zo strán nadobudla územie ako *terra nullius*, čo súd zamietol. Súd rozhodol v prospech Spojeného kráľovstva. Podľa súdu je historický fakt, že kráľ Anglicka vykonával svoju moc a práva na týchto ostrovoch. Existovala tu aj legislatívna, súdna a administratívna činnosť smerovaná voči ostrovom *Ecrehos* vo forme zmienok o výbere daní, trestných stíhaniach, budovaní anglických kasární na ostrovoch a registrácií kúpnych zmlúv na anglickom ostrove Jersey. Francúzsko si na ostrovy začalo nárokováť až v roku 1886, kedy ich vyhlásilo za *res nullius*, pretože časť ostrovov *Ecrehos* nebola súčasťou vôd Jersey podľa máp z diplomatickej korespondencie oboch vlád. Svoju zvrchovanosť vykonávalo Spojené kráľovstvo aj voči ostrovom *Minquiers*, čo sa prejavovalo v prípadoch vrakov lodí nájdených na týchto ostrovoch, ktoré prejednával súd v Jersey. Existovali tu aj dôkazy o platení dani z nehnuteľností správcovi dane v Jersey.¹¹⁸ Z tohto prípadu vyplýva, že ako prejav výkonu práv suveréna na určitom území je možné považovať aj legislatívnu činnosť, administratívnu činnosť a výkon súdnictva. Ide o podobné stanovisko ako v prípade Východného Grónska z roku 1931. Prejav suverenity týmto spôsobom je zároveň možné považovať ako prejav efektívnej okupácie daného územia.

¹¹⁶ BUCHTA, T. – SÝKOROVÁ, M. *Najdôležitejšie rozsudky v medzinárodnom práve verejném*. Bratislava: C.H. Beck, 2016, s. 9–10. ISBN 978-80-89603-40-4.

¹¹⁷ Tamtiež, s. 42–43.

¹¹⁸ *Minquiers and Ecrehos case, France v. United Kingdom, Judgment, ICJ, 17.11.1953.*

2.2 Odštiepenie (secesia)

Myšlienka odštiepenia je vo všeobecnosti chápaná ako separácia časti územia štátu, uskutočnená miestnou populáciou s cieľom vytvorenia nového štátu alebo pričlenenia sa už k existujúcemu štátu. Súčasný väčšinový pohľad na secesiu ju berie skôr ako určitý prostriedok pri absencii spokojnosti s predchádzajúcim štatom. Preto v tomto prípade je možné hovoriť o konsenzuálnej secesii. V medzinárodnom práve neexistuje žiadna regulácia, ktorá by priamo upravovala secesiu, avšak je možné nájsť určité regulácie v oblasti sukcesie štátov, uznania a podmienok štátnejnosťi.¹¹⁹ Po odštiepení bude pôvodný štát nadálej existovať so všetkými medzinárodnými právami a povinnosťami, aj keď je územne oklieštený. Nový štát bude podľa väčšinového názoru právnej vedy, „oslobodený“ od záväzkov jeho bývalého suveréna.¹²⁰ „Právo“ jednostrannej secesie v medziach medzinárodného práva vychádza z práva národov na sebaurčenie, ktoré tvorí jeho základ. Určité zmienky o práve na secesiu nájdeme napríklad v Charte OSN, v Deklarácii zásad medzinárodného práva týkajúcich sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi v súlade s Chartou OSN a vo Viedenskej deklaráции a akčnom programe prijatou Svetovou konferenciou o ľudských právach z roku 1993.¹²¹

Medzi príklady odštiepenia je možné zaradiť novovzniknuté štaty odštiepené zo Sovietskeho zväzu alebo z Juhoslávie. V oboch prípadoch z 90. rokov 20. storočia si odštiepené štaty nárokovali práva vyplývajúce z ich uznania za štaty a v oboch prípadoch sa to ich „materské“ štaty snažili zastaviť.¹²²

2.2.1 Jednostranné vyhlásenie nezávislosti Kosova

Ako reakcia na vojnový stav v Kosove, bola prijatá rezolúcia Valného zhromaždenia OSN (ďalej len VZ OSN) č.1244 z roku 1999. Podporila územnú celistvosť Juhoslávie a autonómiu Kosova s jeho demilitarizáciou. Zriadila sa aj medzinárodná správa Kosova (UNMIK) na počiatok obdobia 12 mesiacov.¹²³ V roku 2008 prijal kosovský parlament uznesenie, ktoré označovalo Kosovo ako nezávislý a suverénny štát, teda ide o jednostranné vyhlásenie nezávislosti resp. secesiu. Následne na žiadosť VZ OSN bol MSD požiadaný o poradný posudok vo veci legality tohto aktu z hľadiska medzinárodného práva.¹²⁴ MSD vo svojom posudku z 22. júla 2010 rozhodol, že jednostranné vyhlásenie nezávislosti nie je v rozpore s medzinárodným právom, pretože medzinárodné právo výslovne neobsahuje takýto zákaz. Svoje tvrdenia oprel o historické vyhlásenia nezávislosti štátov od 18. až do 20. storočia. Tieto štaty toto vyhlásenie

¹¹⁹ ESPINOSA, J. F. E. *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of a Globalized World: Kosovo v. Crimea*. London: Springer, 2017, s. 35. ISBN 978-3319726212.

¹²⁰ SHAW, M. N. *International Law*, 6th Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 974. ISBN 978-0-521-72814-0.

¹²¹ DUGARD, J. – RAIČ, D. *The Role of Recognition in the Law and Practice of Secession*. In: KOHEN, M. G. *Secession, International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s. 101–102. ISBN 78-0-521-84928-9.

¹²² STERIO, M. *The Right to Self-determination Under International Law: "Selfists," Secession, and the Rule of the Great Powers*. New York: Routledge, 2012, s. 32. ISBN 978-0-415-66818-7.

¹²³ JURENA, M. *Mestá a územia s medzinárodným statusom*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2020. Bakalárská práca, s. 36.

¹²⁴ KAIKOBAD, K. H. *Another Frozen Conflict: Kosovo's Unilateral Declaration of Independence and International Law*. In: SUMMERS, J. *Kosovo: A Precedent? The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2011, s. 56. ISBN 978-9004-17599-0.

často uskutočnili aj bez súhlasu ich materského štátu, avšak prax štátov z tohto obdobia jasne vyjadruje, že medzinárodné právo neobsahovalo žiadny zákaz secesie. MSD sa vyjadril aj k princípu územnej integrity, resp. územnej celistvosti, zakotvený jednak v Charte OSN a aj v Záverečnom akte Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe konanej v roku 1975 v Helsinkách. Súd povedal, že tento princíp sa uplatňuje vo sfére vzťahov medzi štátmi. Dôležitou časťou bolo poukázanie na činnosť Bezpečnostnej rady OSN (ďalej len BR OSN), ktorá niekoľkokrát označila vyhlásenie nezávislosti zo strany nových štátov ako protiprávne. Súd však poznamenáva, že vo všetkých týchto prípadoch sa rozhodovalo o konkrétnej situácii, ktorá existovala v čase daného vyhlásenia nezávislosti a ako uvádzá: „...nezákonnosť spojená s vyhláseniami nezávislosti priamo nevychádza z jednostranného vyhlásenia nezávislosti, ale z faktu, že boli uskutočnené na základe nezákonného použitia sily alebo akéhokoľvek porušenia kogentných noriem medzinárodného práva.“ Súd poznamenal, že BR OSN voči Kosovu takéto stanovisko nezaujala.¹²⁵

MSD prostredníctvom tohto posudku vyjadril názor, že žiadna norma medzinárodného práva nezakazuje secesiu. Pokiaľ sa určité územie rozhodne separovať od svojho materského štátu a toto konanie bude v súlade s medzinárodnoprávnymi normami, štaty by to mali rešpektovať, pretože tento akt bude pravdepodobne korelovať s právom národov na sebaurčenie. Samozrejme, môže byť namietaná ilegalita takéhoto činu, či už zo strany BR OSN alebo VZ OSN posúdením všetkých okolností uskutočnenia tohto vyhlásenia nezávislosti. Minimálne je tu otázne, či MSD týmto posudkom nejudikoval precedens, ktorý v budúcnosti môže ohrozíť územnú celistvosť mnohých štátov sveta. So secesiou úzko súvisí právo na sebaurčenie, pretože je ho možné považovať za primárny predpoklad.

2.2.2 Právo národov na sebaurčenie

Právo na sebaurčenie je vo všeobecnosti presvedčenie, že každý národ má právo rozhodovať o svojom osude prostredníctvom konštituovania svojho nezávislého štátu a ustanovenia si svojej vlády. Primárna otázka, ktorá súvisí s týmto právom, je definícia národa.¹²⁶ Treba podotknúť, že záväzná definícia v medzinárodnom práve neexistuje, ale z teoretického hľadiska je možné národ definovať ako spoločenstvo ľudí, spojených spoločnými biologickými rysmi, jazykom, tradíciami, históriou a kultúrou, ktorým je vlastná vôle žiť spolu.¹²⁷

Existenciu práva národov na sebaurčenie zakotvujú viaceré medzinárodné zmluvy a dokumenty. Charta OSN v článku 1 ods. 2 stanovuje rozvíjanie priateľských vzťahov medzi národmi, ktoré sú založené na úcte k zásade rovnoprávnosti a sebaurčenia národov a zároveň aj článok 55 Charty spomína právo na sebaurčenie.¹²⁸ Tieto ustanovenia umožňujú viaceré interpretácie tohto práva, ktoré je možné vykladať ako právo ľudí jedného štátu na ochranu pred intervenciou inej vlády alebo štátu. V rámci procesu dekolonizácie bola prijatá Deklarácia o poskytnutí nezávislosti koloniálnym krajinám a náromok ako rezolúcia VZ OSN č.1514 z roku 1960. Tento dohovor predstavuje medzinárodnoprávny základ práva na sebaurčenie. Vyhlasuje

¹²⁵ Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory opinion, ICJ, 22.07.2010.

¹²⁶ COBBAN, A. *The Nation State and National Self-Determination*. New York: Thomas Y. Crowell Company, 1970, s. 38. ISBN 9780006321026.

¹²⁷ JANKUV, J. a kol. *Medzinárodné právo verejné*. Prvá časť. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s. 100. ISBN 978-80-7380-559-3.

¹²⁸ Charta OSN (1945), článok 1 ods. 1.

okamžitú emancipáciu koloniálneho obyvateľstva bez akýchkoľvek podmienok alebo výhrad. Zároveň im umožňuje úplnú nezávislosť a rozvoj v politickej, ekonomickej sociálnej a vzdelávacej oblasti.¹²⁹ Dohovor proklamoval, že všetci ľudia majú právo na úplnú slobodu, na výkon suverenity a integrity ich národných štátov. Je tu aj priamo zakotvené právo všetkých národov na sebaurčenie, ktoré má byť rešpektované inými štátmi. Nesamosprávnym územiam bola garantovaná nezávislosť, bez ohľadu rasy, viery alebo farby pleti.¹³⁰

Právo na sebaurčenie je zakotvené aj v Deklarácii zásad medzinárodného práva týkajúcich sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi v súlade s Chartou OSN z roku 1970. Deklarácia toto právo špecifikuje ako zásadu rovných práv a sebaurčenia národov. Odkazuje pritom na Chartu OSN a stanovuje, že všetky národy majú právo slobodne bez vonkajších zásahov určiť ich politický, hospodársky, sociálny a kultúrny rozvoj a každý štát je povinný to rešpektovať v súlade s ustanoveniami Charty. V súvislosti s právom na sebaurčenie, Deklarácia dáva povinnosť všetkým štátom realizovať svoje aktivity v súlade s touto zásadou a zároveň každému štátu zakazuje uskutočňovanie násilnej činnosti, ktorá zbavuje národy ich práva na sebaurčenie, slobody a nezávislosti.¹³¹ Môžeme povedať, že ustanovenia Deklarácie o práve na sebaurčenie národov sú zhodné s dielom Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach z roku 1966. Ten hned v článku 1 ods. 1 špecifikuje toto právo takto: „*Všetky národy majú právo na sebaurčenie. Na základe tohto práva slobodne určujú svoj politický štatút a slobodne uskutočňujú svoj hospodárskych, sociálny a kultúrny vývoj.*“ Článok 2 ods. 1 ho dopĺňa tým, že všetky zmluvné štáty musia rešpektovať práva v tomto Pakte a musia zabezpečiť ich uplatňovanie na svojom území pre všetkých.¹³² Avšak z týchto článkov môže vyplývať nebezpečná skutočnosť pre územnú celistvosť štátov. Pokial by sa určitá skupina ľudí na území zmluvného štátu vyhlásila za národ, požívala by ochranu a právo národa na sebaurčenie podľa článku 1 ods. 1 Paktu. V tomto zmysle by mal štát zabezpečiť, aby sa im umožnilo toto právo vykonať a národ by mohol, hypoteticky, rozhodnúť o svojom sebaurčení napríklad vyhlásením nezávislosti. Podobný problém sa vyskytol v roku 1920, v prípade Aalandských ostrovov, teda ešte pred celou koncepciou práva na sebaurčenie národov v zmysle Charty OSN.

2.2.3 Prípad Aalandských ostrovov

Medzi prvé prípady uplatnenia práva národa na sebaurčenie, ktoré riesilo medzinárodné spoločenstvo, bol prípad Aalandských ostrovov z roku 1920. Išlo o súostrovie (300 ostrovov) medzi Švédskom a Fínskom, kde väčšinu tvorili švédsky hovoriaci obyvatelia. Toto súostrovie bolo inkorporované do vznikajúceho Fínska, čo sa obyvateľom ostrovov nepáčilo a svoju vôľu vyjadrili prostredníctvom plebiscitu, keďže chceli nezávislosť. Tento spor vyriešila až komisia právnikov s pomocou Spoločnosti národov. Komisia vyhlásila, že obyvatelia Aalandských ostrovov nemajú právo na separáciu. Separovanie menšiny zo štátu, ktorého je súčasťou, je možná iba ako krajné riešenie, pokial štát nemá vôľu alebo silu prijať a aplikovať efektívne

¹²⁹ KACZOROWSKA, A. *Public International Law*. 4th Edition. New York: Routledge, 2010, s. 575–576. ISBN 978-0415566827.

¹³⁰ Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, UN Doc. A/RES/1514(XV), 14.12.1960.

¹³¹ Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations (1970). A/RES/2625(XXV), 24.10.1970.

¹³² Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966), čl. 1–2.

garancie.¹³³ Aalandské ostrovy v súčasnosti požívajú autonómiu, zakotvenú priamo vo fínskej ústave.¹³⁴ Aj keď je tento prípad značne starý, je jasne vidieť vôleu medzinárodného spoločenstva na udržanie územnej celistvosti štátov, pokiaľ by nejaká menšina mala separatistické myšlienky. Je otázne, ako by sa vyriešil tento prípad v dobách dekolonizácie, kedy mali africké národy priamo garantované právo na sebaurčenie.

3. ŠTÁTOPRÁVNE AŠPIRÁCIE TZV. MIKRONÁRODOV A ICH PRÁVNE POSTAVENIE V KONTEXTE PRAVIDIEL MEDZINÁRODNÉHO PRÁVA VEREJNÉHO V OBLASTI SPÔSOBOV VZNIKU ŠTÁTU

Z definičného hľadiska sú mikronárody entity, ktoré samé seba považujú za suverénne štáty. Spoločným znakom mikronárodov je ich neuznanie zo strany medzinárodného spoločenstva. Tieto entity formálne a opakovane agitujú za uznanie svojej politickej, sociálnej a ekonomickej nezávislosti, ale často je ľahké rozlísiť serióznosť takéhoto aktu. Niektoré mikronárody fungujú ako turistické atrakcie alebo ako hobby, iné ako pokus o založenie svojho štátu z daňových dôvodov alebo slobody. Mnoho z týchto mikronárodov, ktoré môžeme pokoju nazvať projekty, vznikajú na umelých ostrovoch a inštaláciách, kde deklarujú svoju suverenitu. Dnes existuje po celom svete viac ako 400 mikronárodov.¹³⁵ K najznámejším patria Sealandské kniežatstvo, Slobodná republika Liberland, Veľkovojvodstvo Westarctica alebo Republika Rose Island.¹³⁶ Každý rok sa čelní predstaviteľia mikronárodov sveta stretávajú na MicroCon konferencii, kde diskutujú o problematike mikronárodov.¹³⁷

3.1 Sealandské kniežatstvo

Všetko to začalo Sealandským kniežatstvom, najslávnejším mikronárom zo všetkých.¹³⁸ Ide o plošinu, ktorá sa nachádza pár mil od pobrežia Spojeného kráľovstva. bola skonštruovaná počas 2. svetovej vojny na obranu proti nemeckému námorníctvu a po skončení vojny zostala opustená. Túto skutočnosť využil britský magnát Patrick Roy Bates, ktorý ju v roku 1966 okupoval. Začal odtiaľ vysielať nelegálne rádiové vysielanie (tzv. pirátske rádio). V roku 1967 sa pre miernejšiu rádiovú legislatívou v Spojenom kráľovstve rozhodol vyhlásiť nezávislosť svojej plošiny pod názvom Sealandské kniežatstvo.¹³⁹ Urobil tak 2. 9. 1967 a seba vyhlásil ako princa

¹³³ STERIO, M. *Self-Determination and Secession Under International Law: The Cases of Kurdistan and Catalonia*. [online]. American Society of International Law, 2018. [cit. 13.03.2021]. Dostupné na: <https://www.asil.org/insights/volume/22/issue/1/self-determination-and-secession-under-international-law-cases-kurdistan>.

¹³⁴ ERIKSSON, S. *The Åland example: Autonomy Protects a Minority*. In: *Finland.fi* [online]. 2017 [cit. 15.3.2021]. Dostupné na: <https://finland.fi/life-society/the-example-of-aland-autonomy-as-a-minority-protector/>.

¹³⁵ FURNUES, D. *The Rise of Non-territorial Sovereignties and Micronations* [online]. United Nations University, 2018, s. 18–19 [cit. 18.3.2021]. Dostupné na: <https://cris.unu.edu/sites/cris.unu.edu/files/W-2018-10.pdf>.

¹³⁶ *Micronations: A list of some of the amazing little nations around the world* [online]. 2015 [cit. 18.3.2021]. Dostupné na: <https://www.indiatoday.in/education-today/gk-current-affairs/story/list-of-micronations-around-the-world-286127-2015-08-03>.

¹³⁷ Mollosia: *Molossia MicroCon* [online]. 2020 [cit. 18.3.2021]. Dostupné na: <http://www.molossia.org/microcon/>.

¹³⁸ STRAUSS, E.S. *How to Start Your Own Country*. Port Townsend: Loompanics Unlimited, 1984, s. 132. ISBN 978-0915179015.

¹³⁹ LYON, A. H. E. *The Principality of Sealand, and Its Case for Sovereign Recognition*. In: *Law.emory.edu* [online]. 2015 [cit. 18.3.2021]. Dostupné na:

Roya. Jeho manželka mala titul kráľovná. Začal vydávať vlastné pasy, menu (vlastné mince) a známky. Do roku 1978 predal 200 pasov. Neskôr začal predávať aj suveníry s vlajkou kniežatstva. Zlom nastal, keď Bates chcel „otestovať“ nezávislosť jeho štátu. Počas opráv nedálejkej bôje opravármci na lodi, vystrelil varovné výstrely. Následne bol obvinený z trestného činu nedovoleného ozbrojovania. Príslušný súd konanie zastavil, pretože sa tento čin stal mimo jeho jurisdikciu.¹⁴⁰ Najviac dramatický incident sa odohral v roku 1978. Plošinu obsadila skupina nemeckých a holandských podnikateľov prostredníctvom najatých žoldnierov. Chceli plošinu transformovať na kasíno. Incident sa skončil až intervenciou nemeckých diplomatov. Ministerstvo zahraničných vecí Spojeného kráľovstva sa na adresu tohto „štátu“ vyjadriло, že „nie je možné konštituovať nezávislý štát, pokial nespĺňa charakteristické znaky štátu ako trvalú populáciu, územie (pozn. myslí skutočnú pevninu) a schopnosť vstupovať do vzťahov s inými štátmi.“ Bates argumentoval, že jeho štát všetky tieto znaky splňa. Zvrat nastal ratifikáciou Dohovoru OSN o morskom práve (1982), pretože podľa neho už Sealand spadal pod zvrchovanosť Spojeného kráľovstva.¹⁴¹ Bližšie k téme umelých ostrovov v časti 2.1.2.

3.2 Mikronárody v. Mikroštáty

Primárnym rozdielom medzi mikronárodmi a mikroštátmi je ich medzinárodné uznanie. Mikroštáty sú suverénne štáty, ktoré sú medzinárodným spoločenstvom uznané ako štáty. Vyznačujú sa veľmi malým územím a nízkym počtom obyvateľov.¹⁴² Ako veľmi musí byť štát malý, aby ho možné považovať za mikroštát? Existuje viacero kritérií, podľa ktorých to môžeme posúdiť. Patrí sem populácia, rozloha alebo ekonomická aktivita. Niektorí akademici sa zhodujú, že tieto kritéria treba kombinovať a podľa toho zostaviť ranking štátov.¹⁴³ Laurent Adam navrhol koncept tohto rankingu ako určitý index spájajúci rôzne príčiny a dôsledky situácie v dotknutých štátoch. Mikroštát sa potom posudzuje podľa prierezových kritérií umožňujúcich zvýrazniť súbor základných charakteristik spoločných pre všetky mikroštáty, a to: malá demografická, ekonomická alebo geografická veľkosť; osobitná hospodárska alebo politická nestabilita; viac-menej prírodná, politická alebo geografická izolácia; čiastočná alebo úplná absencia tradičných intervenčných prostriedkov (ekonomických, politických, vojenských alebo ľudských) štátu ako takého, či už vo veciach vnútornnej politiky alebo v oblasti medzinárodných vzťahov.¹⁴⁴ Keby sa pri klasifikácii mikroštátov postupovalo iba podľa jedného z týchto kritérií,

---

<https://law.emory.edu/eilr/content/volume-29/issue-3/comments/sealand-case-for-sovereign-recognition.html#section-a43911ac92f57dd4b68cae2338d3b3ae>.

¹⁴⁰ STRAUSS, E.S. *How to Start Your Own Country*. Port Townsend: Loompanics Unlimited, 1984, s. 134–137. ISBN 978-0915179015.

¹⁴¹ SMITH, A. *World's Smallest 'Nation' Sealand Grapples With Princess' Death*. In: *nbcnews.com*. [online] [cit. 19.3.2021]. Dostupné na:

<https://www.nbcnews.com/news/world/world-s-smallest-nation-sealand-grapples-princess-death-n540621>.

¹⁴² BAHARETH, M. *Micronations: For Those Who Are Tired of Existing Incompetent Governments and Are Longing for Something New and Refreshing*. 1st Edition [online]. Blomington: iUniverse, 2011, Chapter 3 [cit. 21.3.2021]. Dostupné na:

https://books.google.sk/books?id=eqMbSIBrZMwC&pg=PA2010&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

¹⁴³ DUMIENSKI, Z. *Microstates as Modern Protected States: Towards a New Definition of Micro-Statehood* [online]. University of Auckland, Centre Small States Studies, Institute of International Affairs, 2014, s. 9–11 [cit. 19.3.2021]. Dostupné na: http://uniset.ca/microstates2/Microstates_OccasionalPaper.pdf.

¹⁴⁴ DURANTHON, A. *Qu'est-ce qu'un micro-État aujourd'hui ? L'exemple des micro-États d'Océanie* In: *Revue Française de Droit Constitutionnel*, 2012/4 (n° 92) [online]. 2012 [cit. 19.3.2021]. Dostupné na:

<https://www.cairn.info/revue-francaise-de-droit-constitutionnel-2012-4-page-785.htm>.

napr. podľa veľkosti územia, vznikali by problémy. Ako príklad možno uviesť Singapur a Tongu. Oba tieto štáty majú podobnú rozlohu, avšak po ekonomickej a vojenskej stránke sú absolútne odlišné.¹⁴⁵ Svetová banka v roku 1997 definovala na účely svojich aktivít malý štát ako štát s počtom obyvateľov nižším ako 1,5 milióna. Zároveň tvrdila, že žiadna definícia, či už ide o populáciu, geografickú veľkosť alebo HDP, nebude plne uspokojivá.¹⁴⁶ Medzi typické mikroštáty môžeme zaradiť Lichtenštajnské kniežatstvo s rozlohou 160 km² a 37 000 obyvateľmi, republiku San Maríno s rozlohou 60 km² a 33 000 obyvateľmi alebo mestský štát Vatikán s rozlohou iba 0,44 km² a populáciou približne 1 000, ktorý je zároveň aj najmenší štát sveta.¹⁴⁷ Rozdiel medzi mikronárodmi a mikroštátnymi predovšetkým spočíva v ich právnom statuse z hľadiska medzinárodného práva. Tým, že je štát uznaný, automaticky získava práva vyplývajúce z Charty OSN. Podľa článku 4 ods. 1 Charty „za členov Organizácie Spojených národov sa môžu prijať všetky mierumilovné štáty, ktoré prijmú záväzky obsiahnuté v tejto Charte a podľa úsudku Organizácie sú spôsobilé a ochotné tieto záväzky plniť.“ Za členov teda nemôžu byť prijaté mikronárody, keďže ich *de facto* medzinárodné spoločenstvo nepovažuje za štáty. V prípade, že by daný mikronárod vyhlásil nezávislosť a považoval sa za nezávislý štát (ako v prípade Sealandu), nesplňal by v zmysle tohto článku spôsobilosť plniť záväzky vyplývajúce z Charty. Dôvod je samozrejme jeho neuznanie inými štátmi.¹⁴⁸ Predstavitelia mikroštátov požívajú aj imunity a výsady podľa obyčajového práva alebo podľa príslušných medzinárodných dohovorov, počas návštev iných štátov. Patrí sem napr. právo na pocty, právo na osobnú nedotknutelnosť, nedotknutelnosť obydlia alebo vynátie z trestnej a civilnej jurisdikcie štátu pobytu.¹⁴⁹ Predstavitelia mikronárodov takéto výsady a imunity nepožívajú. Teoreticko-právny problém by nastal, keby sa mikronárod dožadoval uplatnenia práva na sebaurčenie národa. Mohol by to urobiť? Touto otázkou a aj otázkami legality a posúdenia štátnosti z hľadiska Montevidejského dohovoru sa budeme zaoberať v nasledujúcej časti. Subjektami budú vybrané mikronárody s ohľadom na ich špecifickosť.

3.3 Slobodná republika Liberland

Tento mikronárod založil český podnikateľ a politik, Vít Jedlička, v roku 2015, kedy sa vyhlásil za prezidenta. Ide o malé územie (7 km²) na povodí rieky Dunaj, medzi Srbskom a Chorvátskom. Toto územie si nárokoval na základe titulu *terra nullius*, pretože predmetné územie nepatrilo ani Srbsku a ani Chorvátsku.¹⁵⁰ Gornja Siga, ako miestni obyvatelia toto územie nazývajú, je výbežok, ktorý vznikol presúvaním koryta rieky Dunaj, kvôli lepšej splavnosti. Táto aktivita oddelila časť srbského územia na chorvátsku stranu. Chorvátsko nechce uznáť toto

¹⁴⁵ DUMIENSKI, Z. *Microstates as Modern Protected States: Towards a New Definition of Micro-Statehood* [online]. University of Auckland, Centre Small States Studies, Institute of International Affairs, 2014, s. 9–11 [cit. 19.3.2021]. Dostupné na: http://uniset.ca/microstates2/Microstates_OccasionalPaper.pdf.

¹⁴⁶ SUTTON, P. *The Concept of Small States in the International Political Economy*. In: *The Round Table Journal*, Vol. 100, No. 413, 141–153, 2011 [online], s. 146–147 [cit. 19.3.2021]. Dostupné na: <https://sta.uwi.edu/iir/normangirvanlibrary/sites/default/files/normangirvanlibrary/images/The%20Concept%20of%20Small%20States%20in%20the%20International%20Political%20Economy.pdf>.

⁷³ Seterra: The Six Microstates of Europe [online]. 2018 [cit. 19.3.2021]. Dostupné na: <https://online.seterra.com/en/p/europe-microstates>.

¹⁴⁸ Charta OSN (1945). čl. 4. ods. 1.

¹⁴⁹ JANKUV, J. a kol. *Medzinárodné právo verejné*. Druhá časť. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, s. 219–221. ISBN 978-80-7380-597-5.

¹⁵⁰ JENKINS, J. *The man who created a tiny country he can no longer enter*. In: *bbc.com* [online]. 2016 [cit. 10.3.2021]. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/magazine-37941931>.

územie ako jeho súčasť pre hraničný spor so Srbskom, ktorý trvá od vojny v Juhoslávii a považuje ho za súčasť Srbska. Chorvátsko si zároveň nárokuje územia na srbskej strane Dunaja, pričom akceptovaním územia Liberlandu ako súčasť ich štátu, by *de facto* uznali tvrdenia Srbska, že hranicu medzi nimi tvorí Dunaj.

Liberland neboli prvý pokus Vítia Jedličku o vytvorenie nového štátu. Skúšal to aj na hraniciach Slovinska a Chorvátska, kde je podobný hraničný problém a uvažoval aj nad hraničným sporom medzi Sudánom a Egyptom. Krátko po „vyhlásení nezávislosti“ dostal Liberland 330 000 žiadostí o občianstvo (prevažnú časť tvorili utečenci zo Sýrie).¹⁵¹ Na situáciu reagovali oba susedné štáty a Chorvátsko dokonca použilo policajné zložky, aby zabránilo vstupu desiatkam ľudí. Neskôr zakázali Jedličkovi aj vstup do Chorvátska.

V súčasnosti Vít Jedlička organizuje rôzne prednášky o Liberlande a nakupuje lode, aby postavil dočasnú osadu na hausbótoch na Dunaji pri Liberlande. Ako Vít Jedlička povedal: „Cieľom zakladateľov nového štátu je vytvoriť spoločnosť, kde poctiví ľudia môžu prosperovať bez toho, aby im štát znepríjemňoval život zbytočnými zákazmi a daňami.“¹⁵² Liberland disponuje vlastnou ústavou, ktorá zriadila štátne orgány. Na čele štátu je prezident. Existujú tu aj zákony, podľa ktorých funguje tento mikronárod. Menou je Bitcoin.¹⁵³ Nároky Chorvátska pramenia z určenia hraníc republík Titom a Djilasovou komisiou v Juhoslávii. Chorvátsku patrilo územie aj za Dunajom, čo Srbi považovali za snahu o ich oslabenie v rámci federácie a ako čisto umelé hranice. Srbi vždy za prírodnú hranicu považovali Dunaj.¹⁵⁴

Je skutočne možné toto územie považovať za *terra nullius* ako to proklamuje Vít Jedlička? Primárnym predpokladom aplikácie inštitútu prvotného osídlenia je objav tohto územia – právo objavu. V tomto prípade ale nemôže ísť o objavené územie, pretože predmetné územie podliehalo zvrchovanosti štátov v minulosti. Príkladom môže byť Juhoslávia alebo Rakúsko-Uhorsko. Hraničný spor medzi Chorvátskom a Srbskom nastal na konci 90. rokov a aj keby sme od tohto obdobia považovali toto územie za *terra nullius*, existuje tu istá paralela s prípadom Minquiers a Ecrehos (kapitola 2.1.4).

¹⁵¹ KRAUS, G. *Welcome to Liberland, the World's Newest Country (Maybe)*. In: *nytimes.com* [online]. 2015 [cit. 20.3.2021]. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2015/08/16/magazine/the-making-of-a-president.html>.

¹⁵² TVARDZÍK, J. *Založil si samozvaný štát Liberland, do ktorého nemôže vojsť*. In: *trend.sk* [online]. 2016 [cit. 20.3.2021]. Dostupné na:

<https://www.trend.sk/spravy/zalozil-samozvany-stat-liberland-ktoreho-nemoze-vojst>.

¹⁵³ Liberland [online]. 2015 [cit. 20.3.2021]. Dostupné na: <https://liberland.org/cs/>.

¹⁵⁴ MACDONALD, D. B. *Balkan Holocausts?: Serbian and Croatian Victim Centered Propaganda and the War in Yugoslavia*. 1st Edition. Manchester: Manchester University Press, 2002, s. 187–189. ISBN 978-0719064678.

Francúzsko až v roku 1886 začalo považovať ostrovy Ecrehos za *terra nullius*, pretože časť ostrovov nebola zakreslená na diplomatických mapách ako súčasť vôd Spojeného kráľovstva aj keď tam po celý čas vykonávalo práva suveréna. Tieto práva boli vo forme legislatívnej, administratívnej alebo súdnej činnosti. Táto činnosť bola minimálne do vzniku sporu o hranice vykonávaná. Ďalším predpokladom je efektívna okupácia. Vít Jedlička zistil z máp, že Gornja Siga je predmetom sporu Chorvátska a Srbska a na základe toho, toto územie považoval za *terra nullius* (v tomto prípade by skôr išlo o opustené územie). Ale územie nemohlo byť *terra nullius*, pretože ako aj v prípade Východného Grónska a Minquiers a Ecrehos, medzi prejavy suverenity nad určitým územím patrí aj legislatívna činnosť, administratívna činnosť a uplatňovanie práv suveréna na tomto území. Chorvátsko na dané územie vyslalo políciu (musela byť vyslaná na základe určitého právneho aktu) a v celej oblasti vykonávali strážnu a hliadkovaciu službu. Práve tieto skutočnosti by bolo možné subsumovať pod výkon práv suveréna na určitom území (dal by sa to považovať aj ako ochrana svojho územia a hraníc) a myslíme si, že Chorvátsko *de facto* takto vykonáva svoju zvrchovanosť aj keď územie oficiálne považuje za srbské.

Za predpokladu, že by bol Liberland *terra nullius*, musel by byť posúdený podľa kritérií štátnosti v článku 1 Montevidejského dohovoru. Teoreticky by Liberland splňal 2 kritéria zo 4. Má vlastné vymedzené územie a vládu (vyplýva to z webstránky Liberlandu). Je tu otázne, či predmetná vláda aj reálne funguje a môže vykonávať svoju jurisdikciu nad územím, keďže chorvátska polícia blokuje prístup do Liberlandu. Kritérium populácie splňať nemôže, pretože žiadnu nemá. Bolo tu veľa žiadostí o občianstvo, ale v takom prípade nie je splnené kritérium trvalosti a prirodzenosti populácie. Išlo by o podobnú situáciu ako pri mestskom štáte Vatikán s „importovanou“ populáciou. Vatikán má zároveň medzinárodnoprávnu koreláciu so Svätoú Stolicou, čo ho robí vo svetle medzinárodného práva výnimočným. Liberland nemá žiadny duchovný alebo špecifický význam, a preto nesplňa toto kritérium. Zároveň nemôže splňať ani kritérium schopnosti vstupovať do vzťahov s inými štátmi, najmä pre jeho neuznanie a hraničný spor medzi Chorvátskom a Srbskom. Liberland teda nie je štát.

3.4 Veľkovojvodstvo Westarctica

Vznik Veľkovojvodstva Westarctica sa datuje do obdobia po koncipovaní Zmluvy o Antarktíde. V roku 2001 Travis McHenry objavil časť územia Antarktídy, konkrétnie išlo o zem Márie Byrdovej (*Marie Byrd Land*), na ktoré si nenárokoval žiadny štát. Nárokoval si naň ako jednotlivec a začal ho považovať za svoj štát. Následne rozposal korešpondenciu viacerým štátom sveta a žiadal o uznanie nezávislosti. V roku 2010 sa zmenil názov tohto mikronárodu na Protektorát Westarctica.¹⁵⁵

¹⁵⁵ BAHARETH, M. *Micronations: For Those Who Are Tired of Existing Incompetent Governments and Are Longing for Something New and Refreshing*. 1st Edition [online]. Blomington: iUniverse, 2011, Chapter 3 [cit. 21.3.2021]. Dostupné na:
https://books.google.sk/books?id=eqMbSIBrZMwC&pg=PA2010&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

Napriek svojej veľkej rozlohe (1 610 000 km²) tu nie je žiadna trvalo osídlená výskumná stanica, na ktorej založení v súčasnosti pracuje tento mikronárod. Predpokladajú, že ak tu budú mať trvalú populáciu, dočkajú sa uznania medzinárodného spoločenstva. Ako tvrdia na svojej webstránke, v roku 2015 prebehli rokovania s vedúcim ruskej expedície v Antarktíde o zabezpečení nepoužívanej výskumnej stanice Russkaya, čo považujú za hlavný krok ku kolonizácií tejto oblasti.¹⁵⁶ Travis McHenry v rozhovore pre Youtube kanál Not Exactly Normal povedal, že Zmluva o Antarktíde zamedzuje iným štátom si nárokovala na jednotlivé územia v Antarktíde, ale nezamedzuje jednotlivcom uskutočňovať takéto nároky. Túto skutočnosť následne oznámil OSN, od ktorej odpoved' ako uviedol, nedostal. Zároveň potvrdil, že nikdy na území Antarktídy neboli.¹⁵⁷

Je Veľkovojvodstvo Westarctica možné považovať za štát? Pred zodpovedaním tejto otázky je dôležité vyriešiť iné čiastkové otázky, a to postavenie jednotlivca v medzinárodnom práve verejnem a legálnosť týchto nárokov v Antarktíde. Právny režim Antarktídy je upravený v Zmluve o Antarktíde (1959). Zmluvné štaty sa v nej zaviazali, že v záujme ľudstva by mala byť Antarktída používaná iba na mierové a výskumné účely. Dôležitý je článok 4 ods. 2, ktorý stanovil, že: „*Žiadne akcie alebo činnosť, spadajúce do doby, keď táto Zmluva bude v platnosti, nebudú podkladom pre vyhlásenia, podporovanie či popieranie akýchkoľvek nárokov na územnú zvrchovanosť v Antarktíde a nevytvorí žiadne práva na zvrchovanosť v Antarktíde. Žiadne nové nároky na rozšírenie existujúcich nárokov na územnú zvrchovanosť v Antarktíde sa nebudú uplatňovať dokial táto Zmluva bude v platnosti.*“¹⁵⁸ Teda nijaký zmluvný štát nemôže vzniesť nový územný nárok v Antarktíde.

Travis McHenry tvrdil, že jeho nárok je oprávnený, pretože Zmluva o Antarktíde nezaväzuje jednotlivca, ale štaty. Definíciu štátu môžeme vyvodiť z článku 1 Montevidejského dohovoru (štát musí mať územie, populáciu, vládu a schopnosť vstupovať do vzťahov s inými štátmi) alebo zo v stanoviska č.1 Arbitrážnej konferencie o Juhoslávií (komunita, ktorá pozostáva z územia, obyvateľstva, organizovanej politickej moci a takýto štát je charakterizovaný suverenitou). Z oboch definícií vyplýva to isté, že primárnu zložkou je populácia. Tým, že daný štát ratifikuje príslušnú medzinárodnú zmluvu, ktorá ho zaväzuje niečo konat, zaväzuje všetku svoju populáciu na všetkom svojom území. Travis McHenry je z hľadiska štátnej príslušnosti Američan.¹⁵⁹ USA zmluvu o Antarktíde ratifikovali s účinnosťou od 23.03.1961.¹⁶⁰ Z toho jasne vyplýva, že ako Američan by dané vyhlásenie nezávislosti svojho „štátu“ na základe *terra nullius* uskutočniť nemohol. Zároveň by to nemohol uskutočniť ani ako jednotlivec z nezmluvného štátu, pretože jednotlivec podľa medzinárodného práva nemá medzinárodnoprávnu subjektivitu, resp. je len spôsobilý byť nositeľom práv a povinností. Prejavuje sa to v ochrane základných ľudských práv a slobôd, trestnoprávnej zodpovednosti za niektoré zločiny a ochrane medzinárodných investícií.¹⁶¹ V teórii medzinárodného práva existujú názory, že práve Zmluva o Antarktíde má

¹⁵⁶ Westarctica [online]. 2021 [cit. 21.3.2021]. Dostupné na: <https://www.westarctica.info/what-we-do>.

¹⁵⁷ These People Started Their Own Countries and So Can You [video]. YOUTUBE. Not Exactly Normal, 2019. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=kiHSnFPGqjg&list=PL5hVEWpgx0xiHxH3-fYsGqlIpycNFrz2Em&index=1>

¹⁵⁸ Zmluva o Antarktíde (1959).

¹⁵⁹ HARLANDER, T. *California's Only Dictator Rules a Tiny Fake Nation in the Middle of Nowhere*. In: *Los Angeles Magazine* [online]. 2015 [cit. 22.3.2021]. Dostupné na:

<https://www.lamag.com/citythinkblog/meet-californias-only-dictator-ruler-of-the-micronation-calsahara/>.

¹⁶⁰ United Nations: *Ratification list of the Antarctic Treaty*. [online]. Dostupné na:

<https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280136dbc>.

¹⁶¹ JANKUV, J. a kol. *Medzinárodné právo verejné*. Prvá časť. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s. 113. ISBN 978-80-7380-559-3.

erga omnes pôsobnosť. Tento názor bol prezentovaný aj štúdiou Generálneho tajomníka OSN z roku 1984: „*Prostredníctvom výslovného alebo tacitného uznania Zmluvy o Antarktíde je celé medzinárodné spoločenstvo viazané ustanoveniami upravujúcimi nároky v Antarktíde.*“ Oficiálne vyhlásenia štátov sa rôznia. Príkladom môže byť Pakistan, ktorý tvrdil, že: „*Antarktická zmluva nemôže byť základom právneho režimu, ktorý zavázuje medzinárodné spoločenstvo ako celok.*“¹⁶² Westarcticu nie je možné považovať za štát, pretože celý tento koncept odporuje Zmluve o Antarktíde.

3.5 Vesmírne kráľovstvo Asgardia

Posledným mikronárodom skúmaným v tejto práci je Vesmírne kráľovstvo Asgardia. Ako z názvu vyplýva, existuje vo vesmíre, teda bude existovať. Tento projekt vznikol pod gesciou azerbajdžanského miliardára, Igora Raufovicha Ashurbeylia. Jeho plánom je vybudovať na obežnej dráhe Zeme vesmírnú archu, ktorá bude zároveň nezávislý štát a vytvoriť kolóniu na Mesiaci. Od roku 2017 obieha okolo Zeme satelit, ktorý nesie meno tohto mikronároda, na ktorom sú uložené údaje všetkých jeho občanov. V súčasnosti má vlastnú ústavu a vládu (na čele je samozrejme Ashurbeyli s titulom *Head of Nation*).¹⁶³ Každý sa môže stať „štátnym“ občanom prostredníctvom ich webstránky. Cieľom tohto projektu je zabezpečiť mier a prosperitu vo vesmíre. Ashurbeyliho zámerom je osloviť najkreatívnejších a najinteligentnejších ľudí, aby sa stali občanmi (odhaduje, že Asgardia môže mať približne 150 miliónov obyvateľov).¹⁶⁴ Je tento projekt v súlade s medzinárodným právom? Bolo by možné Asgardiu považovať za štát?

Primárnym prameňom medzinárodného vesmírneho práva je Zmluva o zásadách činnosti štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru vrátane Mesiaca a iných nebeských telies (1967). Zmyslom tejto zmluvy je zabezpečiť využitie kozmického priestoru na mierové a výskumné účely. Podľa článku II „*kozmický priestor vrátane Mesiaca a iných nebeských telies si jednotlivé štaty nemôžu privlastniť vyhlásením suverenity, užívaním, okupáciou alebo akýmkoľvek iným spôsobom.*“¹⁶⁵ Vyhlásením Asgardie za štát by si nárokovali aj suverenitu nad kozmickým priestorom. Zároveň by tento článok porušovala kolonizácia Mesiaca, keby predmetné územie okupovali ako štát.

V súčasnosti existuje toto kráľovstvo vo forme malého satelitu na obežnej dráhe Zeme. Z hľadiska Montevidejských kritérií by nespĺňal žiadnu podmienku štátnosti. Celý problém spočíva v území tohto objektu, ktoré by nebolo možné považovať za územie v zmysle vedy medzinárodného práva. Podmienku populácie taktiež nespĺňa, pretože sa „občanom“ môže stať ktokoľvek cez webstránku, preto nespĺňa ani stálosť a ani prirodzenosť. Populácia musí byť na určitom území štátu, čo tento satelit naplniť nedokáže. Vládu Asgardia má, ale musí mať

¹⁶² SIMMA, B. *The Antarctic Treaty as a Treaty Providing for an Objective Regime* [online]. In: Cornell International Law Journal: Vol. 19, Iss. 2, Article 3, 1986 [cit. 22.3.2021]. Dostupné na: <https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1161&context=cilj&httpsredir=1&referer=>.

¹⁶³ HARBY, B. *Asgardia: The problems in building a space society*. In: bbc.com [online]. 2018 [cit. 23.3.2021]. Dostupné na: <https://www.bbc.com/future/article/20180803-asgardia-the-problems-in-building-a-space-society>.

¹⁶⁴ MCMAHON, A. *Russian billionaire declares himself leader of new 'space nation' Asgardia at lavish castle ceremony*. In: abc.net.au [online]. 2018 [cit. 23.3.2021]. Dostupné na: <https://www.abc.net.au/news/2018-06-26/asgardia-space-nation-leader-declared-igor-ashurbeyli/9909686>.

¹⁶⁵ Zmluva o zásadách činnosti štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru vrátane Mesiaca a iných nebeských telies (1967), čl. 1–2.

schopnosť vykonávať svoju jurisdikciu na svojom území a nad svojou populáciou, čo je pri súčasnom stave nemožné.

Hlavným problémom, prečo nepovažovať budúcu archu za štát, je článok VIII Zmluvy: „*Zmluvný štát, v registri ktorého je objekt vypustený do kozmického priestoru zapísaný, si zachováva jurisdikciu a kontrolu nad týmto objektom a nad jeho celou posádkou po čas, keď sa nachádza v kozmickom priestore alebo na nebeskom telesu. Vlastníctvo objektov a ich súčasti vypustených do kozmického priestoru vrátane objektov, ktoré pristáli alebo boli skonštruované na nebeskom telesu, nie je dotknuté ich pobytom v kozmickom priestore alebo na nebeskom telesu alebo ich návratom na Zem...*“¹⁶⁶ Predovšetkým by mala status kozmického objektu a nie územia alebo časti štátu, aj keď nad ním by jurisdikciu a kontrolu vykonával príslušný štát, kde by bola zaregistrovaná. Pretože je kozmický objekt chápaný ako predmet vlastníctva a nie územie daného štátu, podmienku územia by Asgardia v budúcnosti nesplňala.

Pre budúcich obyvateľov Asgardie bude problémom aj dlhý pobyt vo vesmíre. NASA viackrát skúmala vplyv dlhodobého pobytu vo vesmíre na ľudské telo. Astronaut Scott Kelly, bol subjektom takejto štúdie v rokoch 2015–2016. S nízkou úrovňou gravitácie sa oslabujú kosti a svaly. Takýto pobyt negatívne vplyvá aj na oči a nervy. Najväčším problémom je vplyv vesmírnej radiácie na ľudské telo.¹⁶⁷ Obyvateľstvo Asgardie by muselo byť vo výbornej fyzickej kondícii, aby zvládlo takéto podmienky, ale negatívne vplyvy by pretrvávali aj nadalej.

ZÁVER

Záväzná definícia štátu sa v medzinárodnoprávnych predpisoch nenachádza, avšak môžeme pri potrebe definície vychádzať z Montevidejského dohovoru. V jeho článku 1 sú stanovené štyri podmienky, ktoré nadobudli obyčajový charakter. Tieto podmienky musí splňať daná entita, aby mohla byť považovaná za štát. Základným predpokladom je územie. Nemusí mať presne stanovené hranice. Nie je stanovená minimálna veľkosť územia. Za štátne územie môžeme považovať aj podzemnú časť zemského povrchu až do stredu Zeme, vodné toky a vodné plochy na povrchu, vrátane vnútorných a pobrežných vód. Súčasťou územia je aj vzdušný priestor. Nie je stanovený minimálny počet obyvateľov, ale musí splňať atribúty trvalosti a prirodzenosti. Prirodzenosť je možné za určitých okolností opomenúť. Ide o prípad mestského štátu Vatikán, pre svoju medzinárodnoprávnu subjektivitu, ktorá koreluje so Svätou stolicou. Ide o istý druh výnimočného prípadu v medzinárodnom práve verejnom. Podobné pokusy, kedy by potenciálny štát spĺňal tri kvalifikačné podmienky Montevidejského dohovoru (územie, vláda, vzťahy s inými štátmi) a disponoval by populáciou, ktorá nemá prirodzený charakter, nevytvára automaticky možnosť považovať takýto subjekt za štát s medzinárodnoprávnou subjektivitou, ale museli by byť posúdené všetky osobitosti daného prípadu, ako atypické nároky na verejnú moc vo Svätej stolici. Treťou podmienkou štátnosti je vláda. Vykonáva svoju moc na určitom území a voči svojim obyvateľom. Musí byť organizovaná a efektívna. Nad územím vykonáva aj práva suveréna. Existujú prípady, kedy boli entity považované za štáty aj bez tejto podmienky (Poľsko, 1919). V prípade, keď nie je po dlhší čas vláda efektívna, hovoríme o disfunkčných štátoch. Pri secesii je podmienka vlády nutnosť. Posledná podmienka štátnosti je schopnosť vstupovať do vzťahov s inými štátmi. Prejavuje sa v zmluvnej spôsobilosti a nadväzovaní diplomatických

¹⁶⁶ Tamtiež.

¹⁶⁷ SOBTI, N. K. *NASA study highlights profound effects of space travel on human body*. In: *abcnnews.com* [online]. 2019 [cit. 23.3.2021]. Dostupné na: <https://abcnews.go.com/Health/nasa-study-highlights-profound-effects-space-travel-human/story?id=62330344>.

stykov. Táto podmienka je vedou medzinárodného práva verejného spájaná so suverenitou daného štátu. Možnú definíciu štátu nájdeme aj v stanovisku č.1 Arbitrážnej konferencie o Juhoslávii. Medzi základné teórie uznania štátu patrí konštitučná a deklaratórna teória.

Štáty môžu podľa medzinárodného práva vzniknúť prvotným osídlením, spojením, rozdelením/rozpadom, odštiepením a osobitným prípadom je vznik štátu v rámci procesu dekolonizácie. Pod prvotným osídlením sa chápe vznik štátu na území, ktoré je tzv. *terra nullius* (územie nikoho). Môže ísť aj o opustené územie. Medzi základné predpoklady prvotného osídlenia patrí objav (právo objavu) a efektívna okupácia. Objav samotný bez akéhokoľvek ďalšieho konania, nemôže v súčasnosti preukázať suverenitu. Pokial' tu neexistuje suverenita, nastáva otázka opustenia suverenity jedným štátom a prechod tejto suverenity na iný štát. Objav zároveň nevytvorí definitívny titul suverenity, ale len počiatočný. Ten musí byť doplnený o efektívnu okupáciu po určitý čas. Tú je možné dokázať výkonom určitých prejavov štátnej moci a vonkajšími znakmi suverenity. Nárok na suverenitu, založený na kontinuálnom prejave štátnej moci, musí vykazovať dva prvky: úmysel a vôle konáť ako suverén a určitý výkon alebo prejav tejto moci. Ďalej sem patrí aj legislatívna činnosť, administratívna činnosť a výkon súdnej moci. Nie je možné hovoriť o *terra nullius*, pokial' sa na predmetnom území nachádza organizované kmeňové obyvateľstvo. Dôležitá je otázka právneho statusu umelého ostrova ako *terra nullius*. Zistili sme, že takéto ostrovy nemajú status prirodzených ostrovov a nie je ich možné považovať za územie v zmysle vedy medzinárodného práva. V takomto prípade nie je možné hovoriť o *terra nullius*.

Odštiepenie alebo secesia je vedou medzinárodného práva verejného chápáná ako separácia časti územia štátu, uskutočnená miestnou populáciou s cieľom vytvorenia nového štátu alebo pričlenenia sa už k existujúcemu štátu. Pokial' sa určité územie rozhodne separovať od svojho materského štátu a toto konanie bude v súlade s medzinárodnoprávnymi normami, štáty by to mali rešpektovať, pretože tento akt bude pravdepodobne korelovať s právom národov na sebaurčenie. Samozrejme, môže byť namietaná ilegalita takéhoto činu či už zo strany BR OSN alebo VZ OSN, posúdením všetkých okolností uskutočnenia tohto vyhlásenia nezávislosti. Primárnym predpokladom secesie je predovšetkým právo národa na sebaurčenie (za predpokladu, že secesiu vykonáva národ). Rozvoj tohto práva nastal v druhej polovici 20. storočia. Je primárne zakotvené v Charte OSN, v Deklarácii o poskytnutí nezávislosti koloniálnym krajinám a náromom ako rezolúcia Valného zhromaždenia OSN č. 1514 z roku 1960, v Deklarácii zásad medzinárodného práva týkajúcich sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi v súlade s Chartou OSN z roku 1970 a v Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach. Môžeme zhodnotiť, že rozdiel medzi právom na sebaurčenie národov a „právom“ na secesiu je v postupnosti aplikácie týchto inštitútów. Secesia je následok a spôsob priameho uplatnenia práva národa na sebaurčenie. Tomu samozrejme musí predchádzať vyhlásenie určitej skupiny obyvateľstva za národ, čo môže byť problém, pretože v medzinárodnom práve nie je žiadna záväzná definícia. Tí sa potom rozhodnú, akým spôsobom budú realizovať svoje právo na sebaurčenie, či formou secesie alebo, napr. ako v prípade Aalandských ostrovov, formou autonómie v rámci štátu.

Môžeme zhodnotiť, že mikronárody sú entity, ktoré sa považujú za suverénne štáty, avšak absentuje ich uznanie zo strany medzinárodného spoločenstva. Myslíme si, že veľká väčšina týchto mikronárodov vznikla ako určitá recesia alebo ako spôsob vyhnutia sa daňovej povinnosti. Primárnym rozdielom voči mikroštátom je ich právny status. Mikroštáty majú v zmysle medzinárodného práva verejného svoju medzinárodnoprávnu subjektivitu. Mikronárody takúto subjektivitu nepožívajú, keďže nie sú štáty. Mikroštáty môžeme definovať ako štáty, ktoré špecifikujú určité atribúty. Medzi tieto atribúty patrí malá rozloha, nízky počet obyvateľov,

ekonomické aspekty, vojenské alebo diplomatické aspekty. Ďalším rozdielom je ich uznanie a právna ochrana. V súvislosti s uznaním existuje právna ochrana, ktorá je primárne zakotvená v Charte OSN. Mikronárody nepožívajú ochranu Charty OSN. Zároveň predstavitelia mikroštátov požívajú diplomatické výsady a imunity v zmysle príslušných medzinárodnoprávnych predpisov. Prvým skúmaným mikronárodom bola Slobodná republika Liberland. Po preskúmaní príslušných právnych predpisov a judikatúry sme zistili, že predmetné územie nie je *terra nullius*, pretože tam *de facto* vykonáva práva suveréna Chorvátsko a nemohol tu vzniknúť štát prostredníctvom prvotnej okupácie. Liberland teoreticky splňa len dve podmienky štátnosti, a to územie a vládu (aj keď pravdepodobne nespĺňa ani tie, pretože nemá kontrolu nad svojím proklamovaným územím a vláda funguje len formálne). Liberland teda nie je podľa medzinárodného práva verejný štát. Druhým subjektom bolo Veľkovojvodstvo Westarctica. Aj v tomto prípade išlo o proklamované územie *terra nullius*. Toto „vyhlásenie nezávislosti“ bolo uskutočnené v rozpore s príslušnými medzinárodnoprávnymi predpismi v oblasti Antarktídy. Vyhlásením takejto nezávislosti jednotlivcom nie je možné, pretože jednotlivec má obmedzenú medzinárodnoprávnu subjektivitu. Teda vyhlásenie nezávislosti tejto entity bolo protiprávne. Posledným skúmaným subjektom bolo Vesmírne kráľovstvo Asgardia. V súčasnej podobe by táto entita nespĺňala ani jednu podmienku štátnosti, pretože ide o malý vesmírny satelit, ktorý má status kozmického objektu ako predmetu vlastníctva a nie status územia v ponímaní medzinárodného práva verejného. Obyvateľom sa môže stať každý prostredníctvom webstránky, čo nespĺňa trvalý a prirodzený charakter populácie. Vláda má len formálnu podobu a nevykonáva jurisdikciu nad svojím územím a obyvateľstvom. Budúca archa nemôže byť považovaná za štát, pretože má rovnako status kozmického objektu. Na záver si dovolíme tvrdiť, že keby medzinárodné spoločenstvo zaujalo kladný postoj k statusu mikronárodov, malo by to d'alekosiahle devastačné účinky na stabilitu jednotlivých štátov a na ich územnú celistvosť. Pretože, keby svet uznal čo i len jeden mikronárod ako štát, vytvorí to precedens pre ďalšie.

SUMMARY

There is no binding definition of a state in public international law. However, we can find the definition in the Article 1 of the Montevideo Convention. A state is a subject of public international law, which imposes and enforces rules over a population within a territory, has its governing bodies and the ability to enter into relations with other states. According to public international law, the ways of state creation include: initial settlement, merger, separation / disintegration, secession, and the decolonization process. Artificial islands do not have the status of natural islands and are not territories within the meaning of international law. Therefore, it is not possible to speak of *terra nullius* land. Micro-nations consider themselves as sovereign states but lack recognition from the international community. None of the three examined micro-nations can one consider a state.

POUŽITÁ LITERATÚRA

Monografie

- BOAS, G.** *Public International Law Contemporary Principles and Perspectives*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2012, 400 s. ISBN 978-1781001769.
- COBBAN, A.** *The Nation State and National Self-Determination*. New York: Thomas Y. Crowell Company, 1970, 318 s. ISBN 9780006321026.
- DUGARD, J. – RAIČ, D.** *The Role of Recognition in the Law and Practice of Secession*. In: KOHEN, M. G. *Secession, International Law Perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006, 548 s. ISBN 78-0-521-84928-9.
- ESPINOSA, J. F. E.** *Self-Determination and Humanitarian Secession in International Law of a Globalized World: Kosovo v. Crimea*. London: Springer, 2017, 234 s. ISBN 978-3319726212.
- JANKUV, J. – LANTAJOVÁ, D. – ŠMID, M. a kolektív.** *(Ne)uznanie štátov v medzinárodnom práve a jeho dopad na vnútrosťné právo*. Kraków: Spolok Slovákov v Poľsku, Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2014, 389 s. ISBN 978-83-7490-800-9.
- KAIKOBAD, K. H.** *Another Frozen Conflict: Kosovo's Unilateral Declaration of Independence and International Law*. In: SUMMERS, J. *Kosovo: A Precedent? The Declaration of Independence, the Advisory Opinion and Implications for Statehood, Self-Determination and Minority Rights*. Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2011, 455 s. ISBN 978-9004-17599-0.
- MACDONALD, D. B.** *Balkan Holocausts?: Serbian and Croatian Victim Centered Propaganda and the War in Yugoslavia*. 1st Edition. Manchester: Manchester University Press, 2002, 256 s. ISBN 978-0719064678.
- STERIO, M.** *The Right to Self-determination Under International Law: "Selfistans," Secession, and the Rule of the Great Powers*. New York: Routledge, 2012, 224 s. ISBN 978-0-415-66818-7.
- STRAUSS, E. S.** *How to Start Your Own Country*. Port Townsend: Loompanics Unlimited, 1984, 170 s. ISBN 978-0915179015.

Učebnice a skriptá

- AKEHURST, M. B.** *A modern introduction to international law*. Boston: Allen and Unwin, 1987, 622 s. ISBN 9780043410363.
- BROWNLIE, I.** *Principles of Public International Law*. 6th Edition. Oxford: Oxford University Press, 2003, 784 s. ISBN 978-0199260713.
- BUCHTA, T. – SÝKOROVÁ, M.** *Najdôležitejšie rozsudky v medzinárodnom práve verejnom*. Bratislava: C. H. Beck, 2016, 170 s. ISBN 978-80-89603-40-4.
- DIXON, M. - MCCORQUODALE, R. - WILLIAMS, S.** *Cases & Materials on International Law*. 6th Edition. Oxford: Oxford University Press, 2016, 800 s. ISBN 978-0198727644.
- HARRIS, D. J.** *Cases and Materials on International Law*. 6th Edition. London: Sweet & Maxwell, 2004, 1152 s. ISBN 978-0421781504.
- HILLIER, T.** *Sourcebook on Public International Law*. London: Cavendish Publishing Limited, 1998, 920 s. ISBN 1859410502.
- JANKUV, J. a kol.** *Medzinárodné právo verejné*. Prvá časť. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, 320 s. ISBN 978-80-7380-559-3.
- JANKUV, J. a kol.** *Medzinárodné právo verejné*. Druhá časť. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2016, 464 s. ISBN 978-80-7380-597-5.

KACZOROWSKA, A. *Public International Law*. 4th Edition. New York: Routledge, 2010, 944 s. ISBN 978-0415566827.

KLUČKA, J. *Medzinárodné právo verejné: (všeobecná a osobitná časť)*. 2. vydanie. Bratislava: Iura edition, 2011, 725 s. ISBN 978-80-8078-414-0.

MALENOVSKÝ, J. *Mezinárodní právo veřejné : jeho obecná část a poměr k jiným právním systémům, zvláště k právu českému*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, 551 s. ISBN 978-80-210-4474-6.

SHAW, M. N. *International Law*, 6th Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, 1542 s. ISBN 978-0-521-72814-0.

STOUTENBERG, J. G. *When do States Disappear? Thresholds of Effective Statehood and the Continued Recognition of 'Deterritorialized' Island States*. In: GERRARD, M. B.– **WANNIER, G. E.** *Threatened Island Nations*. New York: Cambridge University Press, 2013, 672 s. ISBN 978-1-107-02576-9.

Rozhodnutia súdov a medzinárodných orgánov

Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory opinion, ICJ, 22.07.2010

Island of Palmas Case, United States v. Netherlands, Award, PCA, 04.04.1928

Minquiers and Ecrehos Case, France v. United Kingdom, Judgment, ICJ, 17.11.1953

North Sea Continental Shelf, Judgment, ICJ, 20.2.1969

Medzinárodné dohovory a dokumenty

Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Cooperation among States in accordance with the Charter of the United Nations (1970). A/RES/2625(XXV), 24.10.1970

Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, UN Doc. A/RES/1514(XV), 14.12.1960

Dohovor o právach a povinnostiach štátu (1933)

Dohovor OSN o morskom práve (1982)

General Act for the Pacific Settlement of International Disputes (1928)

Charta OSN (1945)

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966)

United Nations: *Ratification list of the Antarctic Treaty*. [online]. Dostupné na: <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=0800000280136dbc>

Zmluva o zásadách činnosti štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru vrátane Mesiaca a iných nebeských telies (1967)

Zmluva o Antarktíde (1959)

Vedecko–kvalifikačné práce

JURENA, M. *Mestá a územia s medzinárodným statusom*. Trnava: Trnavská univerzita v Trnave, 2020. Bakalárska práca, 47 s.

Elektronické zdroje – monografie

BAHARETH, M. *Micronations: For Those Who Are Tired of Existing Incompetent Governments and Are Longing for Something New and Refreshing*. 1st Edition [online]. Blomington: iUniverse, 2011, 236 s. [cit. 21.3.2021]. Dostupné na:
https://books.google.sk/books?id=eqMbSlBrZMwC&pg=PA2010&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false.

Elektronické zdroje a elektronické články

DUMIENSKI, Z. *Microstates as Modern Protected States: Towards a New Definition of Micro-Statehood* [online]. University of Auckland, Centre Small States Studies, Institute of International Affairs, 2014, s. 9–11 [cit. 19.3.2021].

Dostupné na: http://uniset.ca/microstates2/Microstates_OccasionalPaper.pdf.

DURANTHON, A. *Qu'est-ce qu'un micro-État aujourd'hui ? L'exemple des micro-États d'Océanie* In: *Revue Française de Droit Constitutionnel*, 2012/4 (n° 92) [online]. 2012 [cit. 19.3.2021]. Dostupné na:

<https://www.cairn.info/revue-francaise-de-droit-constitutionnel-2012-4-page-785.htm>.

ERIKSSON, S. *The Åland example: Autonomy Protects a Minority*. In: *Finland.fi* [online]. 2017 [cit. 15.3.2021]. Dostupné na:

<https://finland.fi/life-society/the-example-of-aland-autonomy-as-a-minority-protector/>.

FURNUES, D. *The Rise of Non-territorial Sovereignties and Micronations* [online]. United Nations University, 2018, s. 18–19 [cit. 18.3.2021]. Dostupné na:

<https://cris.unu.edu/sites/cris.unu.edu/files/W-2018-10.pdf>.

HARBY, B. *Asgardia: The problems in building a space society*. In: *bbc.com* [online]. 2018 [cit. 23.3.2021]. Dostupné na:

<https://www.bbc.com/future/article/20180803-asgardia-the-problems-in-building-a-space-society> 23.3.2021.

HARLANDER, T. *California's Only Dictator Rules a Tiny Fake Nation in the Middle of Nowhere*. In: *Los Angeles Magazine* [online]. 2015 [cit. 22.3.2021]. Dostupné na:

<https://www.lamag.com/citythinkblog/meet-californias-only-dictator-ruler-of-the-micronation-calsahara/>.

JENKINS, J. *The man who created a tiny country he can no longer enter*. In: *bbc.com* [online]. 2016 [cit. 10.3.2021]. Dostupné na: <https://www.bbc.com/news/magazine-37941931>.

KRAUS, G. *Welcome to Liberland, the World's Newest Country (Maybe)*. In: *nytimes.com* [online]. 2015 [cit. 20.3.2021]. Dostupné na:

<https://www.nytimes.com/2015/08/16/magazine/the-making-of-a-president.html>.

LYON, A. H. E. *The Principality of Sealand, and Its Case for Sovereign Recognition*. In: *Law.emory.edu* [online]. 2015 [cit. 18.3.2021]. Dostupné na:

<https://law.emory.edu/eilr/content/volume-29/issue-3/comments/sealand-case-for-sovereign-recognition.html#section-a43911ac92f57dd4b68cae2338d3b3ae>.

MCMAHON, A. *Russian billionaire declares himself leader of new 'space nation' Asgardia at lavish castle ceremony*. In: *abc.net.au* [online]. 2018 [cit. 23.3.2021]. Dostupné na:

<https://www.abc.net.au/news/2018-06-26/asgardia-space-nation-leader-declared-igor-ashurbeyli/9909686>.

Micronations: A list of some of the amazing little nations around the world [online]. 2015 [cit. 18.3.2021]. Dostupné na:

<https://www.indiatoday.in/education-today/gk-current-affairs/story/list-of-micronations-around-the-world-286127-2015-08-03>.

- SAUNDERS, I.** *Artificial Islands and Territory in International Law*. [online]. Issue 3, Vanderbilt Journal of Transnational Law, 2019, s. 8 [cit. 16.03.2021]. Dostupné na: <https://cdn.vanderbilt.edu/vu-wp0/wp-content/uploads/sites/78/2019/07/12052304/Imogen-Saunders.pdf>.
- Seterra: The Six Microstates of Europe** [online]. 2018 [cit. 19.3.2021]. Dostupné na: <https://online.seterra.com/en/p/europe-microstates>.
- SIMMA, B.** *The Antarctic Treaty as a Treaty Providing for an Objective Regime* [online]. In: *Cornell International Law Journal*: Vol. 19: Iss. 2, Article 3, 1986 [cit. 22.3.2021]. Dostupné na: <https://scholarship.law.cornell.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1161&context=cilj&httpsredir=1&referer=>.
- SMITH, A.** *World's Smallest 'Nation' Sealand Grapples With Princess' Death*. In: *nbcnews.com*. [online] [cit. 19.3.2021]. Dostupné na: <https://www.nbcnews.com/news/world/world-s-smallest-nation-sealand-grapples-princess-death-n540621>.
- SOBTI, N. K.** *NASA study highlights profound effects of space travel on human body*. In: *abcnews.com* [online]. 2019 [cit. 23.3.2021]. Dostupné na: <https://abcnews.go.com/Health/nasa-study-highlights-profound-effects-space-travel-human/story?id=62330344>.
- SUTTON, P.** *The Concept of Small States in the International Political Economy*. In: *The Round Table Journal*, Vol. 100, No. 413, 141–153, 2011 [online], s. 146–147 [cit. 19.3.2021]. Dostupné na: <https://sta.uwi.edu/iir/normangirvanlibrary/sites/default/files/normangirvanlibrary/images/The%20Concept%20of%20Small%20States%20in%20the%20International%20Political%20Economy.pdf>.
- These People Started Their Own Countries, and So Can You** [video]. YOUTUBE. Not Exactly Normal, 2019. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=kiHSnFPGqjg&list=PL5hVEWpgx0xiHxH3-fYsGqJpycNFrz2Em&index=1>.
- TRÁVNIČKOVÁ, Z.** *O státnosti a uznání státu v medzinárodním právu*. [online]. Ústav medzinárodných vzťahov v Praze. 2012. [cit. 7.3.2021]. Dostupné na: <https://www.iir.cz/article/o-statnosti-a-uznani-statu-v-mezinarodnim-pravu>.
- TVARDZÍK, J.** *Založil si samozvaný štát Liberland, do ktorého nemôže vojsť*. In: *trend.sk* [online]. 2016 [cit. 20.3.2021]. Dostupné na: <https://www.trend.sk/spravy/zalozil-samozvany-stat-liberland-ktoreho-nemoze-vojst>.
- WALKER, C. W.** *Jurisdictional Problems Created by Artificial Islands*, [online]. 10 San Diego L. Rev. 638, 1973. [cit. 16.03.2021]. Dostupné na: <https://digital.sandiego.edu/sdlr/vol10/iss3/10>.

Internetové stránky

- Liberland [online]. 2015 [cit. 20.3.2021]. Dostupné na: <https://liberland.org/cs/>.
- Mollozia: *Mollozia MicroCon* [online]. 2020 [cit. 18.3.2021]. Dostupné na: <http://www.mollozia.org/microcon/>.
- Westarctica [online]. 2021 [cit. 21.3.2021]. Dostupné na: <https://www.westarctica.info/what-we-do>.

Články

MÜNCH, F. *Artificial Islands and Installations*. In: *Max Planck Institute for Comparative Public Law and International Law. Encyclopedia of Public International Law. Instalment 11: Law of the Sea. Air and Space*. Amsterdam, New York, Oxford, Tokyo: North-Holland, 1989, s. 38.

Obvinenie v trestnom konaní v kontexte problémov vyskytujúcich sa v aplikačnej praxi

Accusation in Criminal Proceedings in the Context of Problems Occurring in Application Practice

Ivana Mokrá

Abstrakt

Účelom trestného konania je pravodlivé potrestanie páchateľa v zmysle intencii zákonných ustanovení. V súlade so zásadou riadneho zákonného procesu vyjadrenou ako v § 2 ods. 1 Trestného poriadku, tak aj čl. 17 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky tak treba mať na zreteli, aby postup či už orgánov činných v trestnom konaní alebo súdu, zodpovedal príslušným ustanoveniam a niesol sa v duchu rešpektovania zákonnosti. Z uvedeného dôvodu, je hlavným cieľom práce poukázať na existenciu procesných chýb, ktoré sa spájajú s inštitútom vznesenia obvinenia, na ich následný vplyv na trestné konanie, a to za súčasného vymedzenia podmienok, ktorých dodržanie sa vyžaduje s cieľom zachovania zákonnosti uplatnenia dotknutého inštitútu a následného postupu orgánov činných v trestnom konaní.

Kľúčové slová: obvinenie; podmienky; prípravné konanie; Európsky súd pre ľudské práva; aplikačné problémy; Trestný poriadok; dôvodné podozrenie; orgány činné v trestnom konaní

Abstract

The purpose of the criminal procedure is to justly punish the perpetrator of the crime within the intentions of legal provisions. Following the principle of due process under § 2 sec. 1 of the Criminal Procedural Code and Art. 17 sec. 2 of the Constitution of the Slovak Republic, the law enforcement authorities and the court must follow the relevant legal provisions and respect the principle of legality. Therefore, the author aims to bring attention to procedural errors related to the accusation and their subsequent impact on criminal proceedings. At the same time, the author describes the conditions required for a lawful accusation and the law enforcement procedure of the relevant authorities.

Keywords: Accusation; Conditions; Preparatory proceedings; European Court of Human Rights; Application problems; *Criminal Procedural Code*; Reasonable suspicion; Law enforcement authorities

ÚVOD

Ustanovenie § 206 ods. 1 zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok (ďalej „TP“) uvádzá nasledovné: „*Ak je na podklade trestného oznámenia alebo zistených skutočností po začatí trestného stíhania dostatočne odôvodnený záver, že trestný čin spáchala určitá osoba, policajt bez meškania vydá uznesenie o vznesení obvinenia, ktoré ihneď oznámi obvinenému a doručí*

*najneskôr do 48 hodín prokurátorovi; ak bolo uznesenie o vznesení obvinenia oznamené jeho vyhlásením, je policajt povinný vydať obvinenému rovnopis tohto uznesenia bez meškania.*¹⁶⁸

Vznesenie obvinenia patrí k jedným z najčastejšie využívaných nástrojov v rámci trestnoprocesnej oblasti vôbec. Napriek tomu, že je imanentnou súčasťou trestného konania s dôrazom najmä na štádium prípravného konania, nie je možné prisúdiť mu atribút obligatórnosti vzhľadom na to, že v štádiu prípravného konania môže byť prijaté aj rozhodnutie bez predchádzajúceho vznesenia obvinenia. Ide najmä o postúpenie veci (§ 214 TP), zastavenie trestného stíhania (§ 215 TP) prípadne využitie dočasného inštitútu prerušenia trestného konania ak okolnosti neodôvodňujú potrebu trestného stíhania voči konkrétnej osobe (§ 228 ods. 1 TP). Na podklade uvedených skutočností možno vysloviť záver o fakultatívnej podobe inštitútu vznesenia obvinenia.

Je však vhodné konštatovať, že momentom vznesenia obvinenia sa orgánom činným v trestnom konaní otvára priestor na realizáciu ďalších procesných úkonov, ktoré na vznesenie obvinenia priamo nadvážajú a vo viacerých prípadoch presahujú úroveň vnútroštátneho poriadku. Ide najmä o oblasť právneho styku s cudzinou v kontexte uplatnenia či už európskeho zatýkacieho rozkazu prípadne medzinárodného zatýkacieho rozkazu, k vydaniu ktorých je možné pristúpiť len voči osobe už obvinenej. Aj z tohto dôvodu je na mieste uviesť, že význam vznesenia obvinenia v trestnom konaní je viac než nezanedbateľný.

Predkladaná práca je náhľadom na aplikačné problémy, ktoré v nadváznosti na uvedený inštitút vznikajú. V tejto súvislosti sa budeme zaoberať aj podmienkami vznesenia obvinenia, poukážeme na jeho akcesorický vzťah k inštitútu začiatia trestného stíhania a tiež celkový význam v oblasti trestného konania.

1. UZNESENIE O VZNESENÍ OBVINENIA

1.1. Definícia, právna úprava a podmienky

Slovami Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej „NS SR“): „*Vznesenie obvinenia je najdôležitejším procesným úkonom prípravného konania, od ktorého sa odvíja ďalší procesný postup vo veci predovšetkým s ohľadom na zásahy do osobnej slobody obvineného.*¹⁶⁹

Uznesením o vznesení obvinenia možno rozumieť procesný úkon policajta prípadne prokurátora o stíhaní konkrétnej osoby, ktorú týmto momentom označujeme „obvineným“, s právami nadvážujúcimi na toto procesné postavenie. Od tejto chvíle je možné pristúpiť k procesným úkom, ktoré sa s osobou obvineného spájajú či už ide o jeho zadržanie (§ 86 TP), vziatie do väzby (§ 72 TP), vyšetrenie duševného stavu (§ 148 TP, § 149 TP) a iné.¹⁷⁰ Odhliadnuc od vyššie uvedeného, nemožno opomenúť aj práva viažuce sa na osobu obvineného (§ 34 TP), ktoré sú obsiahnuté nielen v Trestnom poriadku, ale aj v Európskom dohovore o ľudských právach (tiež „EDLP“) - čl. 5 až čl. 7, Medzinárodnom pakte o občianskych a politických právach - čl. 9 až čl. 15 či v Ústave Slovenskej republiky - čl. 17 prípadne čl. 50. Z dôvodu rozsiahnej právnej úpravy je potrebné klášť dôraz na ich dodržiavanie v trestnom konaní.

O oficiálном zakotvení inštitútu vznesenia obvinenia do nášho právneho poriadku možno hovoriť až prijatím zákona č. 141/1961 o trestnom konaní súdnom (trestný poriadok) z 29.

¹⁶⁸ § 206 ods. 1 zákona č. 301/ 2005 Z. z. Trestný poriadok

¹⁶⁹ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky 4 Tdo 26/2016 zo 14. 07. 2016.

¹⁷⁰ ČENTÉŠ, J. a kol. 2019. *Trestný poriadok. Veľký komentár*. 4. akt. vyd. Žilina: EUROKÓDEX, s.r.o., 2019, s. 488

novembra 1961, ktorý nahradil dovtedy platný zákon č. 87/1950 o trestnom konaní súdnom (trestný poriadok). Napriek tomu, že sa procesné postavenie „obvineného“ v rámci trestného konania používalo, vznesenie obvinenia a náležitosti s ním súvisiace absentovali. Obvinenie sa nevznášalo uznesením, ale oznamovalo sa obvinenému do zápisnice o výsluchu obvineného. Dotknutý zákon koncipoval dovtedy absentujúce náležitosti a podmienky, ktorých predpoklad musel byť splnený pre vznesenie obvinenia. Ich vtedajšie znenie možno vo veľkom pripodobiť k súčasnému a je na mieste vysloviť záver, že v nosých bodech k veľkej zmene nepríšlo.

S ohľadom na recentnú prax podporenú relevantnými zákonnými ustanoveniami TP možno vysloviť konštatovanie o existencii troch základných kumulatívnych podmienkach, od splnenia ktorých sa odvíja následná zákonnosť uznesenia o vznesení obvinenia, a to:

- a) začatie trestného stíhania,
- b) odôvodnený záver, že trestný čin spáchala určitá osoba,
- c) dodržanie obsahových náležitostí.

Právo rozhodnúť o vznesení obvinenia prináleží len policajtovi, prípadne prokurátorovi. Napriek tomu, že novelizáciou TP a prijatím zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov sa posilnilo postavenie osôb poškodených trestnou činnosťou, ktoré majú zákonný nárok na to, aby bolo podozrenie zo spáchania trestnej činnosti voči nim náležite objasnené a páchatelia spravodivo potrestaní, nemajú právnym poriadkom zaručené „právo na vznesenie obvinenia.“ Posúdenie, či existuje dôvod na začatie trestného stíhania s následnou potrebou vzniesť obvinenie je vo výlučnej právomoci orgánov činných v trestnom konaní (ďalej „OČTK“). V tomto ohľade nevznesenie obvinenia nepredstavuje porušenie základného práva a slobody poškodeného.¹⁷¹ Inými slovami, poškodený, ako subjekt trestného konania a tiež procesná strana v konaní pred súdom, má sice právo aktívne vystupovať pri zisťovaní skutkového stavu veci a uplatniť nárok na náhradu škody (tzv. adhézne konanie), ale nedisponuje oprávnením „uplatňovať trestné obvinenie.“¹⁷²

Riadnym opravným prostriedkom proti uzneseniu o vznesení obvinenia je stážnosť, ktorej však zákonodarca s odkazom na § 185 ods. 6 TP nepriznal odkladný účinok. Inými slovami, uznesenie o vznesení obvinenia je účinné od jeho vydania, resp. je okamžite vykonateľné. Vykonateľnosť, znamená aj okamžitú záväznosť uvedeného rozhodnutia, ktoré je automaticky spôsobilé byť použité ako základ pre realizáciu ďalších procesných prostriedkov podľa TP, vrátane rozhodovania o väzbe.¹⁷³

1.1.1. Podmienka č. 1 - začatie trestného stíhania

Začatím trestného stíhania sa doposiaľ vedené trestné konanie, tzv. „predprípravné“, mení na konanie „prípravné“ a s ohľadom na skúmanú problematiku dochádza k naplneniu prvej podmienky pre vznesenia obvinenia.

Vychádzajúc z aktuálne platných ustanovení TP predstavuje začatie trestného stíhania primárnu podmienku, ktorej dodržanie predchádza samotnému vzneseniu obvinenia či už v podobe začatia trestného stíhania vo veci (§ 199 ods. 1 TP), a to na podklade trestného oznamenia prípadne podnetu, či zaist'ovacím, neodkladným prípadne neopakovateľným úkonom,

¹⁷¹ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. I. ÚS 228/2013-10 zo 17.04. 2019.

¹⁷² Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 258/2014 z 28.04. 2014.

¹⁷³ Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 303/2014-14 z 18. 06. 2014.

¹⁷⁴ Ide o fakultatívne štádium trestného konania preto môže byť opomenuté.

alebo následne kombináciou so vznesením obvinenia (§ 206 ods. 2 TP) - tzv. začatím trestného stíhania voči konkrétnej osobe.

Vzhľadom na účel predkladanej práce je na mieste zhodnotiť, že uvedená podmienka reflektuje tzv. akcesoritu vo vzťahu ku vzneseniu obvinenia. Inými slovami, opomenutie začatia trestného stíhania pri vznesení obvinenia predstavuje závažné procesné pochybenie, ktorého vplyv je v trestnom konaní koncipovaný v § 241 ods. 1 písm. f) TP, resp. v § 244 ods. 1 písm. h) TP, ktoré uvádza, že súd pri predbežnom prejednaní obžaloby smie obžalobu odmietnuť a vrátiť vec prokurátorovi, ak zistí závažné procesné chyby - najmä, že boli porušené ustanovenia zabezpečujúce práva obhajoby. Okrem iného, ide taktiež o dôvod pre zrušenie napadnutého rozsudku odvolacím súdom podľa § 321 ods. 1 písm. a) TP pre existenciu podstatných chýb, ktoré napadnutým výrokom rozsudku predchádzali - najmä, že boli porušené ustanovenia, ktorými sa má zabezpečiť objasnenie veci alebo právo obhajoby.

1.1.2. Podmienka č. 2 - odôvodnený záver, že trestný čin spáchala určitá osoba

„Na rozdiel od začatia trestného stíhania sa pri vznesení obvinenia vyžaduje záver, že trestný čin spáchala určitá osoba, pričom tento záver musí byť dostatočne odôvodnený a musia mu predchádzať konkrétnie a presvedčivejšie zistenia než tie, ktoré sú potrebné na začatie trestného stíhania.“¹⁷⁵

Zatial' čo pri začatí trestného stíhania „vo veci“ zákonodarca výslovne ustanovil povinnosť neuvádzať odôvodnenie¹⁷⁶, pri vznesení obvinenia sme svedkami opačného prístupu v podobe povinnosti odôvodniť, že trestný čin spáchala určitá osoba. Uvedená podmienka tak predstavuje určitú záruku, aby nikto neboli neopodstatnené stíhaný a jej nedodržanie predstavuje nielen porušenie zásady riadneho zákonného procesu, ale ako bude neskôr uvedené, aj možný dôvod uplatnenia náhrady škody. Potreba vznesenia obvinenia tak musí vychádzať z presvedčivejších zistení, než z tých, ktoré postačovali na začatie trestného stíhania.¹⁷⁷ Inými slovami, doposiaľ zabezpečené dôkazy musia zodpovedať vyššej mieri podozrenia, že dotknutý trestný čin spáchala uvedená osoba.

Slovami Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej „ESLP“), ktoré si osvojil aj NS SR: „Dôvodné podozrenie (reasonable suspicion) predpokladá existenciu faktov alebo informácií, ktoré by objektívnemu pozorovateľovi umožnili úsudok o tom, že konkrétna osoba mohla spáchat trestný čin, pričom jeho „dôvodnosť“ závisí vždy od všetkých okolností každého konkrétneho prípadu.“¹⁷⁸ Pričom je potrebné zdôrazniť, že až po vznesení obvinenia sa OČTK otvára priestor na potrebné procesné úkony spojené s dokazovaním v prípravnom konaní, ktoré bud' „dôvodné podozrenie“ potvrdia alebo vyvrátia.¹⁷⁹

¹⁷⁵ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky 4 Tdo 26/2016 zo 14. 07. 2016.

¹⁷⁶ Pozri bližšie § 199 ods. 2 druhá veta zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

¹⁷⁷ ČENTÉŠ, J. a kol. 2019. *Trestný poriadok. Veľký komentár*. 4. akt. vyd. Žilina: EUROKÓDEX, s.r.o., 2019, s. 488.

¹⁷⁸ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Fox , Cammbell a Hartley v. Veľká Británia č. 12244/86, č. 12245/86, č. 12383/36 z 30.08.1990 tiež v Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1Tost 24/ 2014 z 09. 07. 2014.

¹⁷⁹ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Tost 3/ 2010 z 17.02.2010.

Napriek tomu je potrebné mať na zreteli, že vznesenie obvinenia predstavuje len akési čiastkové rozhodnutie OČTK, nie je teda možné sa nazdávať, že odôvodnenie bude zodpovedať rovnakej kvalite ako napr. úroveň odôvodnenia obžaloby.¹⁸⁰

1.1.3. Podmienka č. 3 - dodržanie obsahových náležitostí

Vzhľadom na predchádzajúce podmienky, ktoré boli vo vyššie uvedených vetách predostreté, nemožno opomenúť ani obsahové náležitosti uznesenia o vznesení obvinenia. Vzhliadnuc na § 206 ods. 3 TP ide o označenie osoby, voči ktorej sa obvinenie vznáša, opis vyšetrovaného skutku s uvedením miesta, času, prípadne iných okolností, za ktorých k nemu došlo tak, aby skutok nemohol byť zamenený s iným, a to aj s jeho zákonným pomenovaním a s uvedením príslušného ustanovenia Trestného zákona (ďalej „TZ“), ako aj skutočnosti, ktoré obvinenie odôvodňujú.

Na precízne dodržanie jednotlivých obsahových náležitostí následne nadvážujú aj práva obvineného, či už ide o právo byť od vznesenia obvinenia oboznámený so skutkom, ktorý sa mu kladie za vinu a jeho právnej kvalifikáciou, právo nebyť stíhaný dvakrát za ten istý skutok (ne bis in idem), právo vyjadriť sa ku všetkým okolnostiam, ktoré sa mu kladú za vinu a k vykonávaný dôkazom, prípadne právo zvoliť si obhajcu a iné, ktorých uplatnenie zodpovedá efektívnej realizácii práva na obhajobu.

1.2. Funkcie a význam vznesenia obvinenia v trestnom konaní

Trestné právo ako samostatné právne odvetvie verejného práva napĺňa v očiach verejnosti preventívnu, represívnu, regulatívnu, ale aj ochrannú funkciu. Avšak, uplatnenie menovaných funkcií je možné len prostredníctvom konkrétnych inštitútorov, či procesných úkonov, ktoré vychádzajú z TP a TZ. Právni teoretici by s veľkou istotou poukázali najmä na ustanovenie § 34 ods. 1 TZ o teste, ktoré v sebe nesie realizáciu nielen doposiaľ už uvedených funkcií trestného práva, ale rozširuje ho aj o ďalšie. Bolo by však nesprávne pristúpiť k tak reštriktívному výkladu a stotožniť ich aplikáciu len na inštitút potrestania páchateľa.

V tomto kontexte je jednou z funkcií obvinenia, od momentu jeho vznesenia, poskytnúť priestor pre OČTK na vykonanie procesných úkonov, ktorých realizácia intenzívne zasahuje do práv osôb už obvinených či už v podobe zaistovacích inštitútorov (väzba, zatknutie), vyšetrenia duševného stavu, prípadne uplatnenia niektorých dôkazných prostriedkov s cieľom naplniť účel samotného TP, ktorým je náležité objasnenie trestnej činnosti a spravodlivé potrestanie páchateľa. Vznesením obvinenia sa tiež zaistuje, aby nikto neboli neopodstatnené trestne stíhaný.¹⁸¹

Napriek zaručeniu prezumpcie neviny až do momentu právoplatného rozhodnutia o vine a teste obvineného, vyjadruje obvinenie „vyšší stupeň pravdepodobnosti, že je páchateľom skutku, v ktorom sa zistuje trestný čin.“¹⁸² Aj z tohto dôvodu dochádza momentom vznesenia obvinenia k výraznému zásahu do jeho súkromného a osobného života, cti a dobrej povesti.¹⁸³

¹⁸⁰ Pozri bližšie <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a605-trestnopravny-formalizmus-nas-kazdodenný-no-3> navštívené dňa 03.03. 2021.

¹⁸¹ Najvyšší súd ČSSR St 1/89.

¹⁸² Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Tost 3/ 2010 z 17.02.2010.

¹⁸³ Rozsudok Krajského súdu Bratislava sp. zn 6 CO/437/ 2015 z 02.02.2015.

Vznesenie obvinenia možno taktiež označiť za určitý predstupeň podania obžaloby. Napriek tomu, že nie je možné stotožniť procesný úkon vznesenia obvinenia a podania obžaloby, ktoré sa, okrem iného, výrazne odlišuje v kvalite odôvodnenia či iných obsahových náležitostach, pričom výsostné právo na podanie obžaloby zákonodarca ustanovil výlučne prokurátorovi, je potrebné zdôrazniť, že uplatnením ako vznesenia obvinenia tak podania obžaloby sa mení nielen procesné postavenie osoby, ale narastá aj miera pravdepodobnosti odsúdenia a možných zásahov do ľudských práv a slobôd osôb dotknutých týmto procesnými úkonmi.

Zákonodarca teda pristúpil k umožneniu odvrátiť tento zásah a motivovať najmä členov organizovaných, zločineckých alebo teroristických skupín k spolupráci s OČTK a súdmi formou dočasného odloženia vznesenia obvinenia (§ 205 TP). Aby však bolo možné pristúpiť k jeho uplatneniu, je potrebné preukázať, že bez súčinnosti s podozrivým by objasnenie trestnej činnosti bolo podstatne sťažené. Uvedený inštitút však nemožno aplikovať, ak ide o návodcu, organizátora alebo objednávateľa trestného činu, v súvislosti s ktorým sa trestná činnosť objasňuje.¹⁸⁴

Nosnú úlohu plní vznesenie obvinenia aj z hľadiska zachovania totožnosti skutku. Inými slovami, obžalobu je možné podať len pre skutok, pre ktorý sa vznieslo obvinenie (§ 234 ods. 2 TP) a súd môže rozhodovať len o skutku, ktorý je uvedený v obžalobnom návrhu. Sumarizujúc, inštitút vznesenia obvinenia v trestnom konaní splňa početné funkcie, a je preto na mieste venovať mu pozornosť.

Činnosť OČTK spočíva v početných procesných úkonoch vedúcich k zdokumentovaniu trestnej činnosti a odhaleniu jej páchateľa. Napriek tomu, že miera odhalovania a úspešného potrestania páchateľa pomerne narastá,¹⁸⁵ narastá aj početnosť trestných činov vrátane procesných pochybení vyskytujúcich sa v činnosti či už policajtov alebo prokurátorov pri zanedbaní dozornej činnosti. S poukazom na dotknutú problematiku bol zaznamenaný pomerne kritický pohľad na poverených príslušníkov Policajného zboru (ďalej „PZ“), ktorí obvykle predkladajú návrh na zastavenie trestného stíhania, pričom namiest je postup podľa § 206 ods. 1 TP.¹⁸⁶

Aj z tohto dôvodu bude v nasledujúcej kapitole upriamená pozornosť na najčastejšie sa vyskytujúce pochybenia, ku ktorým v rámci činnosti či už policajtov alebo prokurátorov pri vznesení obvinenia dochádza, ako aj na to, aký vplyv môžu mať na rozhodnutie o vine a treste obvineného.

2. VYBRANÉ PROBLÉMY VYSKYTUJÚCE SA V APLIKAČNEJ PRAXI

2.1. Akcesorita vo vzťahu k začiatiu trestného konania

¹⁸⁴ ČENTÉŠ, J. a kol. 2019. *Trestný poriadok. Veľký komentár*. 4. akt. vyd. Žilina: EUROPÓDEX, s. r. o., 2019. str. 486 tiež v ŠIMOVČEK, I. a kol. 2019. *Trestné právo procesné*. 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, s. 192-193. ISBN 978- 80- 7380- 768- 9.

¹⁸⁵ CRIME REPORT 2008 - 2019 OBDOBIE: od 1. 1. 2008 do 31. 12. 2019 KU DŇU: 31. 12. 2019 dostupné na: <https://www.surveilliance.com/content/3-vzdelavacie-centrum/2-prieskumy/20200227-crime-report-2019/crime-report-2008-2019-by-surveilliance.pdf>. Navštívené dňa 03.03.2020.

¹⁸⁶ Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2018 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=469974> navštívené dňa 03.03. 2021.

V prvej kapitole predkladanej práce boli zdôraznené nosné podmienky zachovania zákonnosti vznesenia obvinenia. Na príklade rozhodnutia Krajského súdu Nitra (tiež „KS NR“) sp. zn. 1 To/88/2018 bude poukázané na nedodržanie v poradí prvej uvedenej podmienky v podobe absencie začatia trestného stíhania.

Vychádzajúc z dotknutého rozhodnutia, prišlo dňa 25. 02. 2014 k vydaniu uznesenia o začatí trestného stíhania „vo veci“ pre prečin zneužívania právomoci verejného činiteľa podľa §326 ods. 1 písm. a) TZ na tom skutkovom základe, že „*v dobe najmenej od dňa 22.07. 2013, na rôznych miestach v služobnom obvode OR PZ v Komárne, doposiaľ nezistení príslušníci PZ služobne zaradení na okresnom dopravnom inšpektoráte OR PZ Komárno, pri výkone dohľadu nad bezpečnosťou a plynulosťou cestnej premávky, najmä pri meraní rýchlosť motorových vozidiel, vodičom ktorí prekročia najvyššiu dovolenú rýchlosť jazdy alebo sa dopustia iného priestupku proti bezpečnosti a plynulosťi cestnej premávky, za spáchané priestupky ukladajú blokové pokuty v rôznej výške, následne po prijatí finančnej hotovosti od páchateľov priestupkov im príslušníci PZ nevystavujú kontrolné ústriedky v súlade so skutočnosťou a v administratívnych pomôckach tieto priestupky nevykazujú, resp. ich prejednanie vykazujú v rozpore so skutočnosťou a finančnú hotovosť si ponechávajú pre vlastnú potrebu.*“¹⁸⁷

Pre dôvodné podozrenie, že vyššie uvedené konanie naďalej pokračuje, sa OČTK rozhodli použiť agenta pre zabezpečenie obrazovo - zvukového záznamu, ktorý by zaznamenal vedenie blokového konania podozrivými voči priestupcom na úseku cestnej premávky. Agent zabezpečil obrazovo - zvukový záznam o spôsobe prejednania priestupku na úseku cestnej premávky v blokovom konaní jedným z podozrivých príslušníkov PZ, konkr. por. F. N. voči agentovi ako priestupcovi, ku ktorému došlo 11. 04. 2014.

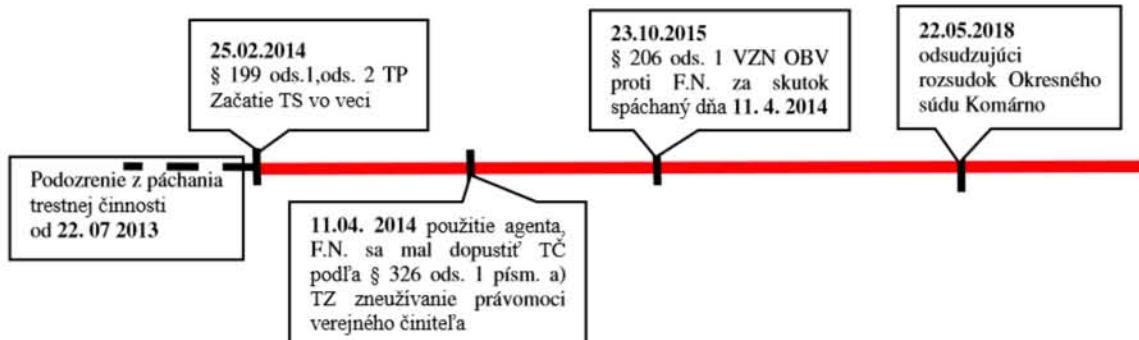
Na podklade uvedeného, pristúpil vyšetrovateľ dňa 23. 10. 2015 k vzneseniu obvinenia podľa § 206 ods. 1 TP z dôvodu, že „*dňa 11. 04. 2014 sa v čase výkonu štátnej služby príslušníka PZ pri výkone dohľadu nad bezpečnosťou a plynulosťou cestnej premávky spolu s npor. Ing. A. T., zastavili osobné motorové vozidlo, ktoré viedol J. P., ktorý sa počas jazdy dopustil priestupku proti bezpečnosti a plynulosťi cestnej premávky tým, že prekročil najvyššiu dovolenú rýchlosť jazdy v obci, kde za tento priestupok mu por. F. N. uložil blokovú pokutu vo výške 100 eur a následne po prijatí finančnej hotovosti mu nevydal kontrolné ústredky ako potvrdenie o zaplatení pokuty, pričom v administratívnych pomôckach por. F. N. vykázal za priestupok osoby J. P. pokutu vo výške 60 eur a zvyšok finančnej hotovosti vo výške 40 eur si ponechal pre vlastnú potrebu a taktiež uvedenú sankciu úmyselne nezaevidoval v informačnom systéme evidencie vodičov.*“¹⁸⁸

Následne, po vykonaní procesných úkonov a zabezpečení dôkazov prišlo k podaniu obžaloby, na základe ktorej Okresný súd Komárno (tiež „OS KO“) odsúdil obvineného za vyššie uvedený prečin. Avšak to, čo v tomto prípade možno označiť za sporné, je samotný spôsob ne/začatia trestného stíhania.

¹⁸⁷ Rozsudok Krajského súdu Nitra sp. zn. 1 To/88/2018 z 05.02.2019.

¹⁸⁸ Rozsudok Krajského súdu Nitra sp. zn. 1 To/88/2018 z 05. 02. 2019.

Situácia bola nasledovná:

Vzhliadnuc na vyšše uvedenú chronológiu situácie je možné spozorovať problém, ktorý vychádza z ustanovení § 199 TP a § 206 TP dotýkajúcich sa prvej podmienky zákonnosti vznesenia obvinenia a to, že obvinenie možno vznieť len za skutok, pre ktorý bolo aj začaté trestné stíhanie. *Argumentum a contrario*, nie je možné vznieť obvinenie pre iný skutok, než pre ten, pre ktorý bolo začaté trestné stíhanie (ak to dôkazná situácia umožňuje, možno pristúpiť k § 206 ods. 2 TP).

Uznesenie o začatí trestného stíhania, ktoré vydať vyšetrovateľ dňa 25. 02. 2014, skutkovo pokrýva len trestnú činnosť páchanú od 23. 07. 2013 do 25. 02. 2014. Uvedeným krokom si OČTK len zabezpečili zákonnú možnosť využitia agenta, ktorý dňa 11. 04. 2014 vyhotobil záznam o protiprávnom prejedaní priestupku. Avšak použitie uvedeného dôkazu nie je možné späťne, t. j. na trestnú činnosť vychádzajúcu z uznesenia o začatí trestného stíhania vydaného dňa 25. 02. 2014. Skutok, ktorého sa mal F. N. dopustiť 11. 04. 2014 tak bol novým (resp. ďalším) skutkom, na ktorý sa nemohlo vzťahovať uznesenie o začatí trestného stíhania z 25. 02. 2014. Pre tento skutok nebolo začaté trestné stíhanie (vid' červená čiara absencie začatia trestného stíhania), a preto mu ani nemohlo byť zákonným spôsobom vznené obvinenie dňa 23. 10. 2015.

KS NR v tejto veci uviedol, že opomenutie začatia trestného stíhania pre skutok, pre ktorý bolo vznené obvinenie, je neodstrániteľnou podstatnou procesnou chybou trestného konania. V zmysle *teórie plodov z otráveného stromu*, ak nezačatie trestného stíhania je nezákonné, tak aj vznenie obvinenia a ďalšie v trestnom konaní vykonávané procesné úkony, ako aj obžaloba a napadnutý rozsudok súdu I. stupňa je tiež nezákonný.

Aj z tohto dôvodu KS NR, zrušil rozhodnutie OS KO a to tak, že oslobodil spod obžaloby obžalovaného F. N., ktorý sa mal dopustiť skutku právne posúdeného ako prečin zneužívania právomoci verejného činiteľa podľa § 326 ods. 1 písmeno a) TZ a to z dôvodu, že súd nemal za preukázané, že sa stal skutok pre ktorý je obžalovaný stíhaný.¹⁸⁹

V dotknutom prípade vyšetrovateľovi nič nebránilo postupovať podľa § 206 ods. 3. TP a jedným uznesením začať trestné stíhanie a tiež vznieť obvinenie, následne použiť záznam agenta ako dôkaz vo vedenom trestnom stíhaní spolu s použitím ďalších dôkazných prostriedkov či už výsluchov svedkov, agenta, obvineného a iných a za predpokladu podania obžaloby dosiahnuť úspešné odsúdenie obvineného.

2.2. Absencia formálneho obvinenia pri existencii materiálneho obvinenia

¹⁸⁹ Rozsudok Krajského súdu Nitra sp. zn. 1 To/88/2018 z 05.02. 2019.

V predchádzajúcim príklade bolo poukázané na situáciu absencie začatia trestného stíhania a následného nezákonného vznesenia obvinenia. V tomto prípade k uplatneniu § ods. 1 TP sice prišlo, inými slovami, trestné stíhanie začaté bolo a chronológia postupu bola taktiež dodržaná, ale s ohľadom na skutočnosť, ktoré predchádzali začiatiu trestného stíhania „vo veci“ bolo na mieste pristúpiť k začiatiu trestného stíhania proti konkrétnej osobe, t. j. postupu podľa § 206 ods. 2 TP.

Vychádzajúc z uznesenia Krajského Súdu Bratislava (ďalej „KS BA“) sp. zn. 2TO/13/2015, bolo dňa 12. 08. 2013 uznesením vyšetrovateľa začaté trestné stíhanie vo veci zločinu sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 1, ods. 2 písm. b) TZ. Následne, dňa 14. 02. 2014, bolo vznesené obvinenie pre zločin sexuálneho zneužívania podľa § 201 ods. 1, ods. 2 písm. b), 139 ods. 1 písm. c) TZ, pričom obvinenému bolo toto uznesenie oznámené 26. 02. 2014 a sťažnosť obvineného proti uzneseniu bola zamietnutá. Na tomto podklade bola následne podaná obžaloba, ktorú však okresný súd po zistení závažných procesných chýb (§ 244 ods. 1 písm. h) TP) odmietol. Proti tomuto rozhodnutiu prokurátor podal sťažnosť, ktorú následne krajský súd zamietol.

Črtajúci sa problém v súvislosti s téhou predkladanéj práce je možné pozorovať najmä v spôsobe formulácie uznesenia o začatí trestného stíhania „vo veci“ preto, „že neznámy páchatel vystupujúci pod menom J. Š. od presne nezisteného času až do mesiaca február 2013, v bližšie neustálenom byte na B. ulici č. X. v B., doposiaľ nezisteným spôsobom sexuálne zneužíval maloletú dcéru S. A. L., narodenú v roku X.“.¹⁹⁰

Z uvedeného znenia je viac než zrejmé, že v čase začatia trestného stíhania mal vyšetrovateľ k dispozícii dostatočné množstvo informácií indikujúcich možného páchateľa uvedeného zločinu. Súd v tejto veci dôvodil, že viesť trestné stíhanie „vo veci“ so zjavne známym a špecifikovaným páchateľom tiež menovaným bez toho, aby bolo zároveň vznesené obvinenie tejto osobe, je neprípustné. Na tomto podklade vznikla situácia, kedy podezrivý sice materiálne obvinený bol, no atribút formálneho obvinenia absentoval. Na základe toho došlo k odopretiu procesných práv, ktoré by mu ako obvinenému prináležali - napr. nazerat' do spisu, zvoliť si obhajcu či podávať opravné prostriedky.¹⁹¹

Na podklade vyššie uvedeného, okresný súd uznesením odmietol obžalobu a vec vrátil prokurátorovi z dôvodu vážnych procesných pochybení OČTK, vrátane porušenia práva na obhajobu, a sťažnosť proti dotknutému uzneseniu KS BA zamietol.

Súd tiež zdôraznil, že trestné stíhanie „vo veci“ nesmie predstavovať spôsob, prostredníctvom ktorého dôjde k obmedzeniu procesných práv obvineného, a ktorým si OČTK uľahčia činnosť dokazovania bez povinnosti zachovávať kontradiktórosť.

2.3. Včasnosť vznesenia obvinenia

V nadväznosti na vyššie uvedené uznesenie KS BA, ktoré bolo obsiahnuté aj v stanoviskách NS SR z roku 2016, zákonite vyvstáva otázka: Je lepšie vzniesť obvinenie osobe predčasne a zachovať tak kontradiktórosť, poskytnúť priestor pre dostatočné uplatnenie práva na obhajobu obvineným, ale postupovať s veľkým rizikom, či vznesené obvinenie preukáže dôvodnosť (podmienka č. 2) alebo je lepšie pristúpiť k vzneseniu obvinenia oneskorene na podklade dostatočne preukázaných skutočností, ale na úkor hospodárnosti konania v súvislosti

¹⁹⁰ Uznesenie Krajského súdu Bratislava sp. zn. 2TO/13/2015 z 26.03.2015.

¹⁹¹ Tamže

s absenciou dodržania kontradiktórnosti a následnej povinnosti opakovania niektorých procesných úkonov?

Pomerne exaktné stanovisko v tejto veci predostrel Ústavný súd Slovenskej republiky (ďalej „ÚS SR“) v jednom zo svojich rozhodnutí, v ktorom sa zaoberal námietkou stážovateľa domáhajúceho sa porušenia ustanovenia § 206 ods. 1 TP, podľa ktorého má byť uznesenie o vznesení obvinenia vydané bez meškania.

V dotknutom prípade bolo dňa 12.11.2014 začaté trestné stíhanie vo veci pre skutok, ku ktorého spáchaniu malo prísť 24. 10. 2014, pričom k vzneseniu obvinenia voči stážovateľovi pre zločin obmedzovania osobnej slobody podľa § 183 ods. 1 a ods. 2 písm. a) a b) TZ s poukazom na § 138 písm. d) a i) a na § 140 písm. c) TZ, ako aj za prečin machinácií pri verejnom obstarávaní a verejnej dražbe podľa § 268 písm. a) TZ s poukazom na § 138 písm. d) a i) TZ prišlo až 28. 04. 2015. Stážovateľ poukazoval najmä na fakt oneskoreného vznesenia obvinenia, vzhľadom na to, že mal za preukázané, že v predmetnej trestnej veci nebolo potrebné rozsiahle a obťažné dokazovanie, keďže išlo o konkrétné trestné oznámenie spoľahlivo popisujúce skutok, na podklade ktorého malo dôjsť k okamžitému uplatneniu § 206 ods. 2, a teda začatia trestného stíhania voči konkr. osobe.¹⁹²

ÚS SR sice námietku stážovateľa neakceptoval, ale zdôraznil, „že *pripadné oneskorené vznesenie obvinenia môže mať vplyv na zákonnosť dôkazov získaných v prípravnom konaní v čase medzi začatím trestného stíhania a vznesením obvinenia, pretože oneskorené vznesenie obvinenia môže v praxi znamenať obmedzenie obhajobných práv obvineného, ktorý do vznesenia obvinenia nemá žiadnu možnosť do priebehu začatého a prebiehajúceho vyšetrovania zasahovať.*“¹⁹³

Následne dodal, že pokial bol stážovateľ aj nadálej presvedčený o oneskorení vznesenia obvinenia, mal využiť inštitút možnosti zrušenia právoplatných rozhodnutí v prípravnom konaní generálnym prokurátorom. V tejto oblasti je potrebné poukázať na trend narastajúcich kvalifikovaných návrhov na zrušenie právoplatných rozhodnutí v prípravnom konaní generálnym prokurátorom postupom podľa § 363 a nasl. TP vo vzťahu k uzneseniam o vznesení obvinenia.¹⁹⁴

2.4. Zamlčanie skutočnej povahy obvinenia

Vznesenie obvinenia môže v ojedinelych prípadoch predstavovať v rukách príslušných orgánov aj určitý nástroj manipulácie vedeného trestného konania, na základe ktorého dochádza k porušeniu ustanovení práva obvineného na obhajobu a aj samotného spravodlivého prejednania veci deklarovaného v článku 6 EDLP. Obdobný prípad prejednával ESLP vo veci Zachar a Čierny proti Slovenskej republike č. 29376/12 a 29384/12, v rámci ktorého sa stážovatelia M. Z. a T. Č. domáhali porušenia čl. 6 ods. 1 a 3 písm. a), b), c), d) EDLP s odôvodnením, že vo vedenom trestnom konaní v ktorom boli obvinení z obchodovania s drogami, došlo ku „*svojvolnému zlžahčeniu skutočnej povahy obvinenia v počiatočnom štádiu konania, čím ich štátne orgány pozabavili povinnej právnej pomoci, bez ktorej urobili priznania ku skutkom kladeným im za vinu a ktoré boli následne proti nim použité pred súdmi.*“¹⁹⁵

¹⁹² Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky II. ÚS 485/2015 – 12 z 12.08.2015.

¹⁹³ Tamže.

¹⁹⁴ Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2019 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=486924> navštívené dňa 03.03. 2021.

¹⁹⁵ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Zachar a Čierny proti Slovenskej republike č. 29376/12 a 29384/ z. 21.07.2015.

Problém, na ktorý sťažovatelia upozornili, a na ktorý v obdobnom prípade poukázal aj Krajský súd v Žiline v jednom zo svojich judikátov prijatých trestnoprávny kolégiom,¹⁹⁶ bol nasledovný: po začatí trestného stíhania „vo veci“ pre podozrenie z nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov a prekurzorov v zmysle § 172 ods. 1 písm. c) TZ a zaistení dvoch digitálnych váh, rôzneho náčinia používaneho na konzumáciu a balenie omamných a psychotropných látok a 11,724 gramov konope pri domovej prehliadke a tiež na podklade štyroch výpovedí osôb nájdených v priestoroch prehliadky, z ktorých dve - A aj B usvedčovali sťažovateľov zo skutku, a v neposlednom rade aj samotných priznaní sťažovateľov bolo M.Z. a T.Č. vznesené obvinenie z nedovolenej výroby omamných a psychotropných látok, jedov alebo prekurzorov, ich držania a obchodovania s nimi v spolupáčstve podľa § 20 ods. 1 a § 172 ods. 1 písm. c) a d) TZ. Po opakovanom výsluchu v procesnom postavení už obvinených sa obaja zhodne ku skutku priznali a tiež po poučení odmietli obhajcu a vyhlásili, že s OČTK budú spolupracovať a chcú uzavrieť dohodu o vine a treste.

Z dôvodu obavy, že by v trestnej činnosti mohli pokračovať (§ 71 ods. 1 písm. c) TP), boli vzati do väzby, čím im v zmysle § 37 ods. 1 písm. a) TP vznikla povinnosť zastúpenia obhajcom. Vzhľadom na túto okolnosť splnomocnili matky sťažovateľov na zastupovanie v konaní advokáta. V prebiehajúcom vyšetrovaní následne OČTK vypočuli A., B. a osem ďalších svedkov za prítomnosti obhajcu pričom výpovede A., B. a tiež C. a D. možno považovať za usvedčujúce.¹⁹⁷

Medzičasom vyšetrovateľ sťažovateľom oznámil, že došlo k zmene trestno-právnej kvalifikácie skutku a ich konanie bude posudzované podľa kvalifikovanej skutkovej podstaty toho istého trestného činu, a to § 172 ods. 2 písm. c) TZ, t. j. „závažnejším spôsobom konania“ pričom za tento trestný čin sa ukladá trest odňatia slobody na desať až pätnásť rokov, čím ide o obzvlášť závažný zločin, čo znamená, že podľa § 37 ods. 1 písm. c) TP je pri ňom povinné právne zastúpenie. Po tomto oznámení sťažovatelia odmietli viac konáť o dohode o vine a treste, výpovede na hlavnom pojednávaní zmenili s poukazom, že pôvodné výpovede boli získané manipulujúcim spôsobom zo strany OČTK s príslúhom nevzatia do väzby a rovnako zmenilo výpovede aj päť svedkov obžaloby, ktorí taktiež poukazovali na nátlak OČTK pri ich vypočúvaní.

Súd po skončení hlavného pojednávania odsúdil obžalovaných na tresty odňatia slobody v trvaní šesť rokov a osem mesiacov. Po podaní odvolania rozhodol krajský súd o zrušení rozsudku okresného súdu a sám vo veci rozhodol a odsúdil každého z nich na trest odňatia slobody v trvaní desiatich rokov. Po odmietnutí dovolania, ako aj sťažnosti na ÚS SR, sa sťažovatelia obrátili vo veci porušenia ich práv, najmä na už vyššie vytýkané porušenia čl. 6 ods. 1 a 3 písm. a), b), c), d) EDLP na ESI&P.

Nosná námietka, ktorú sťažovatelia predostreli, narážala na zákonitý problém skutočnej povahy obvinení proti nim, ktoré boli už spočiatku nepravdivo prezentované ako zločin, hoci išlo o obzvlášť závažný zločin. V sťažnosti tvrdili, že v neskoršom štádiu prípravného konania

¹⁹⁶ „I. Právna kvalifikácia skutku vymedzeného v uznesení o vznesení obvinenia musí zodpovedať konformnému výkladu práva v jeho principiálnych štandardoch tak, aby vyšetrovateľ nemohol použitím nesprávnej právnej kvalifikácie (miernejšej) znevýhodniť obvineného v tom, že ho ukráti o právo na obhajobu už od okamihu vznesenia obvinenia. Je nepriprustné tolerovať nesprávnu právnu kvalifikáciu skutku, najmä v prípade, ak policajt posúdi skutok „miernejšie“, ako by mal byť správne posúdený. V takýchto prípadoch totižto policajt manipulačným spôsobom „zavádzá“ obvineného, čím hrubo porušuje jeho právo na obhajobu.“ Judikát Jt. 13/2011 trestnoprávneho kolégia Krajského súdu v Žiline prijatý 16.11.2011.

¹⁹⁷ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Zachar a Čierny proti Slovenskej republike č. 29376/12 a 29384/ z. 21.07.2015.

nedošlo k takej podstatnej zmene v dôkaznej situácii, ktorá by odôvodňovala zmenu trestno-právnej kvalifikácie trestného činu.

ESLP uviedol, že vzhľadom na obmedzenie jeho prieskumnej právomoci nepovažuje za nevyhnutné rozhodnúť o tom, či sporný trestný čin mal byť od počiatku posudzovaný ako obzvlášť závažný zločin alebo nie, ale či právo na pomoc obhajcu garantované v čl. 6 ods. 3 písm. c) EDLP bolo dodržané. V tomto kontexte ESLP pripodobnil spornú situáciu k prípadu *Leonid Lazarenko* a dôvodil, že v čase, keď sa sťažovatelia (vtedy ešte obvinení „len“ zo zločinu) odmietli dať zastupovať obhajcom musela byť zrejmá možnosť, že trestno-právna kvalifikácia skutku by mohla byť zmenená na obzvlášť závažný zločin. Obe kvalifikácie pozostávali podľa ESLP v zásade z rovnakých znakov s výnimkou skutočnosti, že kvalifikácia obzvlášť závažného zločinu sa líšila v znaku „najmenej na troch osobách“. Tento relatívne malý rozdiel mal však za následok výraznú zmenu výšky trestnej sadzby.¹⁹⁸

V tomto prípade ESLP zdôraznil, že neexistuje náznak o tom, že by uvedené riziko bolo sťažovateľom vysvetlené. Aj preto dôvodil, že minimálne záruky zodpovedajúce významu vzdania sa práva na obhajobu neboli dodržané a napriek tomu, že krajský súd vylúčil výpovede sťažovateľov v procesnom postavení „podozrivých“, je nepochybne, že uvedené výpovede výrazne ovplyvnili nasledovné výpovede v procesnom postavení už „obvinených“ (obvinení „len“ zo zločinu) bez prítomnosti obhajcu, ktoré však v konaní pred súdom odvolali. Podľa ESLP bolo preto viac než pozoruhodné, že vnútrostátne súdy opreli odsúdenie sťažovateľov práve o tieto výpovede z prípravného konania, kedy boli v procesnom postavení obvinených z „bežného zločinu“, ale nie obzvlášť závažného zločinu, pre ktorý boli obžalovaní a nakoniec aj odsúdení.¹⁹⁹

Na podklade uvedeného dospel ESLP k porušeniu čl. 6 ods. 1 a ods. 3 písm. c) EDLP.

3. NÁHRADA ŠKODY V KONTEXTE NEZÁKONNÉHO VZNESENIA OBVINENIA

Okrem už vyššie uvedených dôvodov sa zákonnosť vznesenia obvinenia odvíja aj od výsledku samotného trestného konania. Inými slovami, nezákonným vznesením obvinenia sa rozumie aj situácia, ak zákonné podmienky vznesenia obvinenia splnené boli, ale na podklade odôvodnených skutočností bolo prijaté rozhodnutie o následnom zastavení trestného stíhania (§ 215 TP) alebo o oslobodení obžalovaného (§ 285 TP), čím sa odôvodnené podozrenie zo spáchania trestného činu, na podklade ktorého bolo obvinenie vznesené, nepotvrdilo. V takomto prípade bolo vedené trestné stíhanie proti osobe, ktorá sa v zmysle prezumpcie neviny za nevinnú nielen považovala, ale nevinnou aj skutočne bola a trestné stíhanie proti nej nemalo byť začaté.²⁰⁰

V načrtutých situáciach, garantuje Ústava Slovenskej republiky v čl. 46 ods. 3 právo na náhradu škody spôsobenú nezákonným rozhodnutím súdu, iného štátneho orgánu či orgánu verejnej správy alebo nesprávnym úradným postupom. Avšak, pre lepšie priblíženie uvedeného práva je potrebné nahliadnúť do osobitného právneho predpisu, ktorým je zákon č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a o zmene niektorých zákonov.

Napriek viacerým námiestkam žalovaných (napr. Generálna prokuratúra Slovenskej republiky), ktorí v početných judikátoch poukazovali na to, že uznesenie o vznesení obvinenia

¹⁹⁸ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Zachar a Čierny proti Slovenskej republike č. 29376/12 a 29384/ z 21.07.2015.

¹⁹⁹ Tamže.

²⁰⁰ Rozsudok Krajského súdu Žilina sp. zn. 6CO/437/2015 z 17. 05. 2017; Rozsudok Krajského súdu Banská Bystrica sp. zn. 11Co/81/2018 z 20.09.2018.

nie je možné považovať za nezákonné, pokiaľ sú splnené všetky podmienky pre jeho vydanie a OČTK postupovali v súlade s ustanoveniami TP s ohľadom na požiadavku riadneho objasnenia trestného činu a spravodlivého potrestania páchateľa, zakotvil dotknutý zákon tzv. objektívnu zodpovednosť štátu za škodu, ktorej sa nemôže zbaviť, a v zmysle ktorej sa neposudzuje správnosť či nesprávnosť rozhodnutia jeho orgánu z hľadiska toho, či rozhodnutím porušil alebo neporušil právnu povinnosť, t. j. či škodu zavinil alebo nie, ale rozhodujúcim kritériom je výsledok tohto konania.²⁰¹ Dôvodom takejto úpravy je najmä skutočnosť, že osoba, proti ktorej sa viedie trestné stíhanie je v porovnaní s orgánmi štátu v značnej nevýhode, a to z dôvodu, že štát na účel objasňovania trestnej činnosti disponuje osobitne zriadeným aparátom.²⁰² Nie je však prekvapením, že aj z pravidla uplatnenia náhrady škody spôsobenej nezákonným vznesením obvinenia existuje výnimka. V tomto kontexte nie je možné uplatniť náhradu škody napr. v prípadoch podmienečného zastavenia trestného stíhania, uzavretia zmieru alebo zastavenia trestného stíhania podľa § 215 ods. 2 písm. a), b), c) TP a iné.²⁰³

Napriek tomu, že oblasť odškodňovania osôb dotknutých nezákonnými vzneseniami obvinení nie je častou tému polemik právnych teoretikov, dovolíme si poukázať na určitú špecifickosť, ktorú do tejto oblasti priniesla nielen právna úprava vychádzajúca z už uvedeného zákona či judikatúry súdov Slovenskej republiky, ale najmä judikáty prijaté na pôde Najvyššieho súdu Českej republiky (ďalej „NS ČR“) a Ústavného súdu Českej republiky (ďalej „ÚS ČR“).

Ako už bolo uvedené, Ústava Slovenskej republiky garantuje právo na náhradu škody spôsobenú nezákonným rozhodnutím súdu, iného štátneho orgánu, či orgánu verejnej správy alebo nesprávnym úradným postupom. Úspešné uplatnenie dotknutého práva však s ohľadom na osobitné ustanovenia v zákone bolo zákonodarcom podmienené podaním riadneho opravného prostriedku proti nezákonnému rozhodnutiu s výnimkou prípadov hodných osobitného zreteľa. Inými slovami, dosiahnuť náhradu škody v prípade naplnenia zákonom predpokladaných podmienok o nezákonné obvinení je možné len vtedy, ak bol proti uzneseniu o vznesení obvinenia podaný riadny opravný prostriedok v podobe stážnosti a v trestnom konaní bolo prijaté rozhodnutie o zastavení trestného stíhania alebo oslobodení spod obžaloby. Obdobnou úpravou disponuje aj český právny poriadok s poukazom na zákon č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).

Podanie opravného prostriedku tak predstavuje určitú špecifickú podmienku, ktorej splnenie je rozhodujúce pre úspešné uplatnenie náhrady škody, pričom v tomto ohľade je irelevantné, či jeho podanie mohlo alebo nemohlo zabrániť jej vzniku. Na strane druhej, pokiaľ ide o prípady osobitného zreteľa, nie je potrebné na splnení uvedenej podmienky trvať avšak napriek tomu, sa aj nadálej vyžaduje preskúmanie okolnosti, aký vplyv by prípadné podanie opravného prostriedku malo.²⁰⁴

V nadväznosti na uvedené je nutné napísat, že bližšiu definíciu „prípadov hodných osobitného zreteľa“ ponechal zákonodarca na posúdenie orgánu, ktorý o náhrade škody rozhoduje. Vychádzajúc zo súdnej praxe možno takýmito prípadmi rozumieť najmä „prípady, ked' nepodanie riadneho opravného prostriedku bolo spôsobené skutkovým alebo právnym stavom, ktorý vylučoval alebo znemožňoval jeho podanie. Malo by sa jednať o okolnosti na

²⁰¹ Rozsudok Krajského súdu Banská Bystrica sp. zn. 11Co/81/2018 z 20.09.2018.

²⁰² Rozsudok Krajského súdu Žilina sp. zn. 5Co/173/2019 z 28.01.2020.

²⁰³ § 8 ods. 6 zákona č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a o zmene niektorých zákonov.

²⁰⁴ Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 30 Cdo 3513/2014 z 24.05.2016.

*strane účastníka (napr. náhla nevyhnutná hospitalizácia v zdravotníckom zariadení, obmedzenie alebo strata procesnej spôsobilosti a pod.) alebo na strane orgánu, ktorý nezákonné rozhodnutie vydal (nesprávne poučenie o možnosti podania opravného prostriedku, diskriminácia a pod.).*²⁰⁵

Otázka zakotvenia podmienky podania opravného prostriedku však na pozadí rozhodovania súdov o odškodení osôb poškodených nezákoným vzneseniami obvinení rozpútala diskusiu, ktorá sa ale odzrkadlila najmä na českej scéne. Napriek tomu, že rozhodnutia súdov Českej republiky nie sú s ohľadom na nás vnútrostátny právny poriadok záväzné, je na mieste prisúdiť im značný význam najmä z hľadiska ich obsiahnutia v odôvodneniach a argumentáciách súdnych rozhodnutí prijímaných na našom území.

V priebehu posledných rokov boli v Českej republike prijaté početné rozhodnutia súdov smerujúce k zosúladeniu otázky náhrady škody za nezákoné vznesenie obvinenia, najmä s dôrazom na vyššie uvedenú podmienku. Jedným z prvých rozhodnutí, ktoré malo priniesť do tejto oblasti zjednotenie bol rozsudok veľkého senátu občianskoprávneho a obchodného kolégia z 26. 08. 2009, sp. zn. 31 Cdo/3480/2007, ktorý vychádzal z premisy, že obvinený má nárok na náhradu škody spôsobenú nezákoným rozhodnutím (vznesením obvinenia) len v tom prípade, ak podal proti uzneseniu o vznesení obvinenia stážnosť.

Uvedený rozsudok však bol nálezom pléna ÚS ČR sp. zn PL ÚS 35/09 z 06. 12.2 011 zrušený. V dotknutom náleze dospel ÚS ČR k názoru opačnému, a to, že obvinenému prináleží nárok na náhradu škody aj keď vyššie zmienenú stážnosť nepodal, ibaže by boli dané dôvody hodné obzvlášť zvláštneho zretelia pre nepriznanie náhrady škody.²⁰⁶ Tento názor bol následne potvrdený a rozpracovaný aj v ďalšom náleze, sp. zn. IV. ÚS/12 z 03.04. 2012, v ktorom ÚS ČR poukázal na striktnosť uvedenej požiadavky dotýkajúcej sa podania opravného prostriedku a označil ju za prilišný formalizmus, zakladajúci porušenie práva na náhradu škody spôsobenú nezákoným rozhodnutím orgánu verejnej moci v zmysle čl. 36 ods. 3 Listiny základných práv a slobôd, v kontexte ktorej uvedená podmienka obmedzuje úspešné uplatnenie náhrady škody. V uvedenom prípade tiež dôvodil, že prokurátor má povinnosť dohliadať na zákonnosť prípravného konania a ak podal obžalobu, jasne poukázal na dôvodnosť a aj zákonnosť trestného stíhania voči konkr. osobe a je na mieste predpokladat', že stážnosť proti vzneseniu obvinenia by úspešná nebola.²⁰⁷ Inými slovami, v spojitosti s predkladanou téhou, ÚS ČR poukázal na to, že nepodanie stážnosti proti vzneseniu obvinenia nepredpokladá následnú stratu práva na náhradu škody v prípade, ak bola podaná obžaloba.

Otázka uplatnenia náhrady škody spôsobenej nezákoným rozhodnutím sa v podmienkach Slovenskej republiky zdá pomerne jednotná, avšak otázka stážnosti, ktorá si vyžiadala rozporuplnosť právnych názorov súdov Českej republiky, až tak súladná nie je. Aj keď sa obdobná situácia, spočívajúca v rozpore priznania, či nepriznania náhrady škody pri nepodaní stážnosti proti uzneseniu o vznesení obvinenia, v oblasti súdnej praxe u nás nevyskytuje, vzhľadom na to, že obvinení v každom prípade siahnu po uvedenom opravnom prostriedku a tým dotknutú podmienku pre priznanie náhrady škody splnia, nie je možné vylúčiť, že prípadný rozpor o odškodenie nevznikne. Z uvedeného dôvodu sú na mieste úvahy *de lege ferenda*, a to v podobe odstránenia podmienky podania riadneho opravného prostriedku proti nezákonému rozhodnutiu vo vztahu k uplatneniu náhrady škody aj vzhľadom na jej evidentný rozpor s právom obsiahnutým v čl. 46 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky.

²⁰⁵ Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5 Cdo 173/2015 z 26.10.2016.

²⁰⁶ Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 31 Cdo 2805/2011 zo 16.03.2011.

²⁰⁷ Nález Ústavného súdu Českej republiky IV. ÚS 28/12 z 03.04. 2012.

Intenzita, akou je možné do práv obvinených osôb po vznesení obvinenia zasiahnuť, je s poukazom na individuálnosť prípadov rozdielna. S ohľadom na súčasnú situáciu je možné konštatovať, že ide o zásahy toho najintenzívnejšieho charakteru, najmä v spojitosti so vzatím obvineného do väzby, čím dochádza k zásahu do práva na osobnú slobodu. Pri zohľadnení uvedenej skutočnosti nemusí výška náhrady škody predstavovať dostatočnú satisfakciu s ohľadom na následky, ktoré v spojitosti so vznesením obvinenia vznikli. V tomto kontexte môže poškodený (obvinený) žiadať aj o náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch. Jej výška je však limitovaná výškou náhrady poskytovanej osobám poškodeným násilnými trestnými činmi.²⁰⁸

ZÁVER

Aktivita orgánov činných v trestnom konaní si na základe aktuálne prebiehajúcich udalostí vyžiadala nárast mediálneho záujmu nielen z dôvodu odkrytie závažnej trestnej činnosti, ktorej počiatky siahajú na vysokopostavené miesta a na podklade ktorej prišlo k početným vzneseniam obvinení, ale aj z dôvodu, že odhalila viacero procesných chýb, ku ktorým v tejto oblasti dochádza.

Jedným z dôležitých inštitútorov je aj dozor prokurátora (§ 230 TP), ktorý v sebe kumuluje prostriedky ako zachovávať zákonnosť nad realizáciou procesných úkonov v prípravnom konaní s dôrazom na vznesenia obvinenia čo najefektívnejšie. Vychádzajúc zo správy generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2019 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike, patria k najčastejšie využívaným prostriedkom výkonu dozoru prokurátora previerky stavu vyšetrovania a písomné pokyny prokurátora. Previerková činnosť je už v samotnom začiatku prípravného konania zameraná najmä na zákonnosť a opodstatnenosť uznesení o vznesení obvinenia. Veľmi častou formou dozoru prokurátora je aj zrušenie nezákonných a neopodstatnených rozhodnutí a opatrení vyšetrovateľov Policajného zboru a poverených príslušníkov Policajného zboru.²⁰⁹ Tento inštitút bol v roku 2019 zo strany prokurátorov využitý v 2 781 trestných veciach, čo predstavuje nárast v porovnaní s rokom 2018 o 484 (21,07 %) trestných vecí. Dôvodmi sú najmä nedostatočná objasnenosť konkrétnej veci, najmä v prípadoch uznesení o vznesení obvinenia či formálne nedostatky vo výrokových častiach, ale aj v odôvodneniach rozhodnutí.²¹⁰

Napriek tomu, že boli prijaté početné opatrenia smerujúce k zvýšeniu aktivity prokurátorov v prípravnom konaní – napr. prokurátorom bolo uložené vykonávanie previerok vyšetrovacích spisov každé tri mesiace po začatí trestného stíhania, vykonanie previerky vyšetrovacieho spisu vždy po vydaní uznesenia o vznesení obvinenia,²¹¹ je na mieste zhodnotiť, že k procesným chybám pri vznesení obvinenia v trestnom konaní dochádza aj naďalej. Podobné vyjadrenie je možné sledovať aj u novozvoleného generálneho prokurátora, ktorý v priebehu pomerne krátkej doby v úrade zrušil početné vznesenia obvinenia s odôvodnením, „že konštrukcia skutkov opísaných v uznesení o vznesení obvinenia bola tak

²⁰⁸ § 17 zákona č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a o zmene niektorých zákonov.

²⁰⁹ § 230 ods. 2 písm. e) zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

²¹⁰ Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2019 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=486924> navštívené dňa 03.03.2021.

²¹¹ Napr. opatrenie krajského prokurátora v Bratislave sp. zn. 1/1 Spr 179/2010 z 15.11. 2010, resp. opatrenie krajskej prokurátorky v Bratislave č. 5 sp. zn. 1/1 Spr 140/2014 z 10. 4. 2014.

*neurčitá, že obvinenému neumožňovala využiť jeho právo na obhajobu, pretože nevedel, voči čomu sa má vlastne brániť.*²¹² Aj z tohto dôvodu, bolo na mieste venovať mu nielen osobitnú pozornosť s ohľadom na jeho význam a postavenie v trestnom konaní, ale poukázať aj na problémy s ním spojené.

Skúmaniu každej oblasti predchádza v prvom rade poznanie stránky teoretickej, ktorá vychádza nielen zo štúdia odbornej literatúry, ale aj relevantných ustanovení právnych predpisov s cieľom uviesť čitateľa do problematiky. Aj preto poskytuje prvá kapitola všeobecný náhľad do témy s dôrazom na uznesenie o vznesení obvinenia v trestnom konaní a jednotlivé podmienky, ktorých prípadná absencia má výrazný vplyv na zákonnosť samotného úkonu. Druhá kapitola je náhľadom do otázky vznesenia obvinenia s dôrazom na podrobnú analýzu vybraných judikátov, ktorej úlohou bolo poukázať na najčastejšie problémy vyskytujúce sa v aplikačnej praxi v spojitosti s téhou predkladanej práce. Účelom nebolo vystaviť orgány činné v trestnom konaní kritickému pohľadu na ich činnosť, ale priblížiť chyby, ku ktorým pri vznesení obvinenia dochádza a ktorým by bolo vhodné, *de lege ferenda*, predchádzať. Markantné zlyhania je možné sledovať v nedostatočných opisoch skutkov tak, aby zodpovedali naplneniu všetkých znakov skutkovej podstaty trestného činu, ktoré sa obvinenému kladú za vinu. Tu možno zdôrazniť, že vytýkané chyby majú zásadný charakter najmä v spojitosti s uplatnením práva na obhajobu vo forme práva vyjadriť sa ku všetkým skutkom, ktoré sa obvinenému kladú za vinu. Rozporuplnosť je možné sledovať aj v samotnom použití § 206 ods. 1 TP vo vzťahu k § 199 ods. 1 TP – začatia trestného stíhania „vo veci“, čím si sice vyšetrovateľ na jednej strane uľahčuje dokazovanie pri absencii povinnosti dodržiavať zásadu kontradiktórnosti, ale na strane druhej sa otvára možnosť na zneužívanie inštitútu začatia trestného stíhania „vo veci,“ v kontexte neexistencie formálneho obvinenia osoby, ktorá je však v uznesení o začatí trestného stíhania „vo veci“ nezameniteľne identifikovaná s následnou nemožnosťou uplatňovať procesné práva obvineného.²¹³

Naďalej aktuálnym problémom ostáva aj včasnosť vznesenia obvinenia, najmä v kontexte oneskorených obvinení, ktoré predstavujú výrazné obmedzenie obhajobných práv obvineného s výrazným dopadom aj na zákonnosť dôkazov získaných v prípravnom konaní, na ktorú aj naďalej upozorňuje nielen NS SR, ale aj ÚS SR v početných rozhodnutiach. Z hľadiska plynutia času je dôležité upriamiť pozornosť nielen na oneskorené vznesenia obvinenia, ale aj na situácie oneskoreného doručenia už vzneseného obvinenia. Avšak s ohľadom na rozsah práce im neboli poskytnutý väčší priestor napriek tomu, je potrebné, na ne upozorniť. V neposlednom rade je spornou aj otázka zamlčania skutočnej povahy obvinení súvisiacich s prekvalifikovaním skutku bez možnosti adekvátneho uplatnenia práva na obhajobu v prípadoch povinnej obhajoby.

Dôsledkom nezákonného vznesenia obvinenia je črtajúca sa možnosť poškodeného (obvineného), pri naplnení zákonom predpokladaných dôvodov, uplatniť náhradu škody, na ktorú bolo v záverečnej, v poradí tretej kapitole, poukázané. Pozornosť bola upriamená aj na právnu úpravu odškodnenia v Českej republike a prostredníctvom komparácie boli približené najpodstatnejšie prieniky, ale aj rozdiely v dotknutej právnej úprave.

Právo na obhajobu predstavuje na jednej strane záruku ochrany práv a záujmov osoby, proti ktorej sa vedie trestné konanie a na strane druhej odzrkadľuje úspešný výkon súdnictva smerom k ochrane základných práv a slobôd. Miera jeho vyjadrenia a zabezpečenia v praxi odzrkadľuje

²¹² <https://www.aktuality.sk/clanok/870373/kauza-vichrica-generalny-prokurator-zrusil-cast-obvineni-sudcov/navstivene 06.03.2021>.

²¹³ Zbierka stanovísk NS a súdov SR 2/2016 rozhodnutie č. 19.

nielen stupeň demokracie v trestnom konaní daného štátu, ale aj stupeň záujmu spoločnosti a samotného štátu na zistení pravdy.²¹⁴

Aj preto, je na mieste súhlasiť s nedávnym vyjadrením generálneho prokurátora práve v kontexte obvinení v trestnom konaní a to:

„Len právne perfektné a dostatočne konkrétné uznesenie o vznesení obvinenia, majúce oporu v dôkazoch, umožňujúce plné uplatnenie práva obvineného na obhajobu, môže vytvoriť procesný predpoklad pre vykonávanie úkonov právne významným spôsobom. Právo a spravodlivosť totiž nemôžu byť založené na nepráve“²¹⁵ Dr. h. c. JUDr. Maroš Žilinka, PhD.

SUMMARY

Due to the current events, the activity of law enforcement authorities has required an increase in media interest not only due to the detection of serious crimes of high-ranked people and numerous allegations, but also due to the fact that it has revealed several related procedural errors. By analyzing specific court decisions, we have come to the conclusion that the main problems are: inadequate descriptions of acts to match the elements of the crime, the accusation without prosecution, failure to make a formal accusation, and belated accusations. Last but not least, concealing of the true nature of the accusations happens, related to the reclassification of the act without the possibility of adequate exercise of the rights of the defense in cases of compulsory defense. The presented contribution reveals the application problems related to accusation. It deals with the conditions of accusation, with accessory relationship to the institute of prosecution, and the overall importance in criminal proceedings with subsequent emphasis on compensation of damages.

---

²¹⁴ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1 Tdo 46/2014 z 24. 09. 2014.

²¹⁵ <https://www.aktuality.sk/clanok/870373/kauza-vichrica-generalny-prokurator-zrusil-cast-obvineni-sudcov/>

POUŽITÁ LITERATÚRA

Monografie

ČENTÉŠ, J. a kol. 2019. *Trestný poriadok. Veľký komentár.* 4. akt. vyd. Žilina: EUROKÓDEX, s. r.o., 2019, 1008 s. ISBN 978-80-8155-087-4.

ŠIMOVČEK, I. a kol. 2019. *Trestné právo procesné.* 3. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2019, 417 s. ISBN 978-80-7380-768-9.

Právne predpisy

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok

Zákon č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a o zmene niektorých zákonov

Zákon č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský rád)

Judikatúra

Judikát Jt. 13/2011 trestnoprávneho kolégia Krajského súdu v Žiline priyatý 16.11.2011

Najvyšší súd ČSSR St 1/89

Nález Ústavného súdu Českej republiky IV. ÚS 28/12 z 03.04. 2012

Rozsudok Krajského súdu Banská Bystrica sp. zn. 11Co/81/2018 z 20.09.2018

Rozsudok Krajského súdu Bratislava sp. zn 6 CO/437/ 2015 z 02.02. 2015

Rozsudok Krajského súdu Nitra sp. zn. 1 To/88/2018 z 05.02. 2019

Rozsudok Krajského súdu Žilina sp. zn. 6CO/437/2015 z 17. 05. 2017

Rozsudok Krajského súdu Žilina sp. zn. 5Co/173/2019 z 28.01.2020

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 30 Cdo 3513/2014 z 24.05.2016

Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 31 Cdo 2805/2011 z 16.03.2011

Rozsudok Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 5 Cdo 173/2015 z 26.10.2016

Uznesenie Krajského Súdu Bratislava sp. zn. 2TO / 13/ 2015 z 26.03. 2015

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 4 Tdo 26/2016 z 14.07. 2016

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1Tost 24/ 2014 z 09.07.2014

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 3 Tost 3/ 2010 z 17.02.2010.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1 Tdo 46/2014 z 24.09. 2014

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp.zn. I. ÚS 228/2013-10 z 17.04. 2019

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. IV. ÚS 258/2014 z 28.04.2014

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 303/2014-14 z 18.06. 2014

Uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 485/2015-12 z 12.08.2015

Zbierka stanovísk NS a súdov SR 2/2016 rozhodnutie č. 19

Rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva

Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Fox, Cammbell a Hartley proti Veľkej Británii č. 12244/86, č. 12245/86, č. 12383/36 z 30. 08. 1990

Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Zachar a Čierny proti Slovenskej republike č. 29376/12 a 29384/ z 21.07.2015

Elektronické odborné články a ostatné internetové zdroje

CRIME REPORT 2008 - 2019 OBDOBIE: od 1. 1. 2008 do 31. 12. 2019 KU DŇU: 31. 12. 2019 dostupné na: <https://www.surveilligence.com/content/3-vzdelavacie-centrum/2-prieskumy/20200227-crime-report-2019/crime-report-2008-2019-by-surveilligence.pdf> navštívené dňa 03.03.2021

Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2019 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=486924> navštívené dňa 03.03. 2021

<http://www.pravnelisty.sk/clanky/a605-trestnopravny-formalizmus-nas-kazdodennyy-no-3>
navštívené dňa 03.03. 2021

Správa generálneho prokurátora Slovenskej republiky o činnosti prokuratúry v roku 2018 a poznatkoch prokuratúry o stave zákonnosti v Slovenskej republike dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=469974> navštívené dňa 03.03.2021

<https://www.aktuality.sk/clanok/870373/kauza-vichrica-generalny-prokurator-zrusil-cast-obvineni-sudcov/> navštívené dňa 06.03. 2021

Výzvy budúcnosti pre medzinárodné kozmické právo

Future Challenges for Space Law

Patrik Ondrejeh

Abstrakt

Cieľom tejto práce je analýza aktuálnych výziev, ktorým čeli medzinárodné kozmické právo ako súčasť medzinárodného práva verejného. Práca odpovedá na otázku, prečo sú regulácie kozmických aktivít klúčové pre bezpečnosť života ľudí na Zemi, ochranu životného prostredia a využívanie najmodernejších technológií. V práci autor popisuje stručný súhrn charakteristík kozmického práva, jeho historického vývoja, klúčové princípy, ktoré sú kodifikované v medzinárodných dohovoroch a výzvy kozmického práva v budúcnosti. Autor v práci poskytuje pohľad na päť klúčových oblastí kozmických aktivít v kontexte ich právnej regulácie, a to: (i) ťažbu zdrojov na kozmických telesách, (ii) zvýšenú účasť súkromných spoločností na kozmických aktivitách, (iii) problematiku kozmického turizmu, (iv) riadenie kozmickej premávky a (v) problém kozmického odpadu. Na záver predstaví predpokladaný legislatívny vývoj a nevyhnutné medzníky, ktoré nás v tejto oblasti v blízkej budúcnosti nevyhnutne čakajú.

Kľúčové slová: medzinárodné kozmické právo; kozmický odpad; ťažba zdrojov v kozme; súkromné spoločnosti; kozmický turizmus; riadenie kozmickej premávky

Abstract

The author aims to analyze the current challenges of international space law as part of international public law. In the article, one can find answers to questions like why the regulation of space activities is key to the safety of human life on Earth, the healthy environment, and the use of the latest technologies. The author provides some characteristics of space law, describes its historical development, names the principles codified in international conventions, and draws attention to challenges to cosmic law in the future. The author provides an overview of five key areas of space activities in the context of their legal regulation, namely: (i) extraction of resources on space bodies, (ii) increased participation of private companies in space activities, (iii) issues of space tourism, (iv) space traffic management and (v) space debris problem. Finally, the author expresses his opinion on the expected development in the near future.

Keywords: International space law; Space debris; Space mining; Private entities; Space tourism; Space traffic management

ÚVOD – VÝZNAM KOZMICKÉHO PRÁVA

Ludstvo sa neustále vyvíja. Najlákavejším smerom v priestore bolo pre ľudstvo vždy smerom hore, k nekonečnému vesmíru. Antickí filozofi pomenovali vesmír podľa gréckeho slova pre poriadok - κόσμος (kozmos). Mal predstavovať opak toho, čo je na Zemi – „neporiadok“. Poriadkom určujúcim limity ľudskej činnosti vo vesmíre je poriadok právny, konkrétnie systém

noriem kozmického práva.²¹⁶ Medzinárodné kozmické právo je často opisované ako zbierka viac či menej zábavných a nereálnych pravidiel. To ale nie je pravda. Jeho výzvy sú aktuálne a pre budúcnosť nás všetkých nesmierne dôležité. V posledných rokoch sa vďaka využívaniu vesmíru ľudstvu otvorili nové možnosti: globálna komunikácia, televízia, meteorologické informácie, navigačné služby a monitoring prírodných úkazov na zemi. Využívanie týchto výhod nás posunulo miľovými krokmi, umožnilo nám užšie spolupracovať či uvedomiť si vyššie ciele, za ktorými by sme spoločne mali smerovať. Ľudstvo počas posledných 63 rokov, počas ktorých sme otvorili „dvere do vesmíru“ prešlo dlhú cestu, no vývoj kozmického práva ako takého je ešte stále len v začiatkoch. Ľudská činnosť v kozmickom priestore, či už ide o prieskum a dobývanie vzdialenejších končín Slnečnej sústavy alebo využívanie družíc a družicových systémov na obežných dráhach Zeme, podlieha medzinárodnej právnej a regulačnej úprave. Bez ohľadu na to, aký je charakter danej kozmickej aktivity, každá kozmická činnosť musí byť realizovaná v súlade s medzinárodnoprávnymi záväzkami a regulačnými rámci, ku ktorým sa väčšina štátov sveta hlási prostredníctvom podpisania a ratifikácie príslušných medzinárodných zmlúv, resp. členstva v medzinárodných organizáciách zaoberajúcich sa kozmickou činnosťou.²¹⁷

Rovnako ako pri medzinárodnom práve verejnom, pramene medzinárodného kozmického práva pozostávajú z rôznych dohôd, zmlúv, dohovorov, uznesení Valného zhromaždenia OSN, významných obyčajových noriem, a v neposlednom rade i pravidiel a regulácií vydávaných medzinárodnými organizáciami. V posledných rokoch sa v danej oblasti preferujú práve neskôr spomínané „soft-law“ zdroje, keďže rozsiahla kodifikácia novovznikajúcich pravidiel, ktorá je nevyhnutná, vyžaduje rozsiahly konsenzus „kozmických hráčov“. ²¹⁸ Slovné spojenie „kozmické právo“ sa v najužšom zmysle slova spája s pravidlami a princípmi ukotvenými v piatich kozmických dohovoroch a v piatich najvýznamnejších „deklaráciách“ upravujúcich aktivity v kozmickom priestore. Tie boli zostavené pod vlajkou Organizácie spojených národov. Okrem medzinárodne uplatňovaného práva majú určité štaty i národnú legislatívu upravujúcu aktivity v kozme. Príkladom môžeme uviesť Fínsko²¹⁹ alebo Portugalsko²²⁰ – zvykom je, že štaty národnú legislatívu prijmú pred začiatkom vykonávania aktivít v kozme. K príprave takýchto legislatívnych úprav ich implicitne vyzýva i Kozmický dohovor.²²¹

Napriek vyššie spomenutým kodifikáciám nie je dnešná úprava medzinárodného kozmického práva v niektorých ohľadoch dostatočná. Mnohé zo štátov sa snažia pomalší pohyb na medzinárodnej úrovni kompenzovať národnou legislatívou, ale bez rozsiahleho konsenzu len ľažko dosiahnu významné zmeny. Keďže cieľom tejto práce je analýza aktuálnych výziev, nevyhnutným predpokladom je i načrtiť historický kontext vývoja najdôležitejších kodifikácií v oblasti medzinárodného kozmického práva.

²¹⁶ HALUNKO, V. *Space Law: the Present and the Future. Advanced Space Law*, 3. vydanie, [online], Kyjev: International Society of Philosophy and Cosmology Scientific Institute of Public Law, 2019, s. 30-47. ISSN 2663-3663. Dostupné na: http://asljournal.org/journals/2019-3/ASL_vol_3_Halunko.pdf

²¹⁷ KLOBUČNÍK, L.-HROZENSKÝ, T. *SSPA Report 03: Medzinárodné vesmírne právo v kocke*. [online], Banská Bystrica: Slovenská spoločnosť pre vesmírnu politiku, 2017, s. 2-8. ISSN 2585-755X. Dostupné na: <http://www.vesmirlapolitika.sk/wp-content/uploads/SSPA-report-03i.pdf>

²¹⁸ BLOUNT, P. J. *Renovating Space: The Future of International Space Law*. *Denver Journal of International Law and Policy*, 40. vydanie. [online], Denver: University of Denver Sturm College of Law, s. 515-532. ISSN: 0196-2035. Dostupné na: <https://www.law.upenn.edu/live/files/7830-blountrnvtspcdnvrvjintllawpolpdf>

²¹⁹ Webstránka fínskeho kozmického programu. <https://tem.fi/en/spacelaw>

²²⁰ Portugalsko prijalo 22. januára 2019 vlastnú legislatívu týkajúcu sa kozmických aktivít.

²²¹ Článok 6 a článok 8 Kozmického dohovoru.

1. STRUČNÝ HISTORICKÝ PRIEREZ KOZMICKÝM PRÁVOM

História kozmického práva sa začala písť približne pred sto rokmi. Prvé zmienky z článkov publikovaných v Paríži z roku 1910 opisovali kozmické právo ako beztvarú ideu po viac než dve dekády. V roku 1932 sa objavila prvá pokročilá monografia, obsahujúca prvotné koncepty kozmického práva.²²² V 60. rokoch 20. storočia začalo byť jasné, že preteky o vesmír budú neúprosné. V rámci participácie suprevelmoci USA a Sovietskeho zväzu, začali na medzinárodnom poli najlepší právniči spolupracovať na príprave noriem kozmického práva. Po vypustení prvého ľuďmi vyrobeného objektu do kozmu, Sputnik 1, v októbri 1957, sa predtým prezentované idey či koncepty stali dôležitými pri tvorbe princípov upravujúcich ľudskú činnosť v kozme.

Na pôde OSN vznikol už koncom 50.-tych rokov Výbor OSN pre mierové využívanie vesmíru (UN Committee on the Peaceful Uses of Outer Space – COPUOS), ktorého členom je aj Slovenská republika.²²³ Výbor dodnes slúži ako hlavné medzinárodné diskusné fórum členských štátov OSN v otázkach výskumu, prieskumu a využívania vesmíru pre mierové účely.²²⁴ V najbližšom desaťročí po vypustení Sputnika 1 sa začal zvyšovať počet kozmických aktivít štátov. Štaty tieto činnosti prestali vopred ohlasovať a bez protestu v rámci medzinárodného spoločenstva sa presadzuje presvedčenie, že existuje kvalitatívne nový druh priestoru – kozmický priestor, nachádzajúci sa nad vzdušným priestorom, a že lety v tomto priestore nenarušujú zvrchovanosť štátov. Vzniká i obyčajové pravidlo slobody výskumu a využívania kozmického priestoru, či obyčajové pravidlo zákazu privlastnenia kozmického priestoru.²²⁵ Niektoré štáty sa však proti tomuto pravidlu postavili v tzv. Bogotskej deklarácii z roku 1976 (Brazília, Indonézia, Kolumbia, Kongo, Uganda, Zair, Ekvádor, Keňa) tvrdením, že chýba presné vymedzenie hranice kozmického a vzdušného priestoru. Tieto nároky boli väčšinou štátov však odmietnuté, keďže sú v rozpose s existujúcimi obyčajovými a zmluvnými pravidlami týkajúcimi sa tejto problematiky.²²⁶

Najdôležitejšia zmluva upravujúca ľudskú aktivitu v kozme, a teda Zmluva o zásadách činnosti štátov pri výskume a využívaní kozmického priestoru, vrátane Mesiaca a iných nebeských telies (tzv. Kozmický dohovor), oslávila 27 januára 2021 už 54 rokov.²²⁷ Tento dohovor bol založený na Deklarácii Valného zhromaždenia OSN (VZ OSN) o právnych zásadách týkajúcich sa činnosti štátov pri výskume a využívaní vesmíru z roku 1963. Napriek tomu, že táto deklarácia má len nezáväznú, odporúčaci povahu, stala sa základom pre mierne rozšírený Kozmický dohovor. Pod dozorom Organizácie spojených národov sa podarilo USA

²²² DOYLE, S. *Nandasiri Jasentuliyana Keynote Address on Space Law A concise history of space law*. [online] Paríž: International Institute of Space Law (IISL), 2010. s. 1-15. Dostupné na: <https://www.iislweb.org/webside/docs/2010keynote.pdf>

²²³ Oficiálna webstránka UNOOSA. <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/copuos/members/evolution.html>

²²⁴ KLOBUČNÍK, L.-HROZENSKÝ, T. *SSPA Report 03: Medzinárodné vesmírne právo v kocke*. [online], Banská Bystrica: Slovenská spoločnosť pre vesmírnu politiku, 2017, s. 2-8, ISSN 2585-755X. Dostupné na: <http://www.vesmirlapolitika.sk/wp-content/uploads/SSPA-report-03i.pdf>

²²⁵ JANKUV, J.-LANTAJOVÁ, D.-BLAŠKOVIČ, K.-BUCHTA,T.-ARBET, D. *Medzinárodné právo verejné. Druhá časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. s. 51-52. ISBN 978-80-7380-597-5.

²²⁶ JANKUV, J. Klúčové momenty vývoja, súčasná podoba a inštitucionálne zabezpečenie medzinárodnoprávneho režimu kozmického priestoru a nebeských telies *Societas et Iurisprudentia*. Roč. 5, č. 2, 2017, s. 50-84. ISSN 1339-5467.

²²⁷ Sovietsky zväz, Veľká Británia a Spojené Štáty Americké ju podpisali v januári 1967, do platnosti vstúpila v októbri 1967.

a Sovietskemu zväzu vyjednať zmluvu, ktorá bola v turbulentnom období studenej vojny výnimočnou ukážkou medzinárodnej spolupráce.²²⁸

Daný Dohovor je v oblasti kozmického práva doplnený ďalšími primárnymi prameňmi, a to štyrmi ďalšími dohovormi – Dohoda o pomoci kozmonautom pri ich návrate a o vrátení predmetov vypustených do kozmu z roku 1968, Dohovor o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými predmetmi z roku 1972, Dohovor o registrácii objektov vypustených do kozmického priestoru z roku 1975 a Dohoda o činnosti štátov na Mesiaci a iných nebeských telesach z roku 1979. Je vhodné poznamenať, že zvyšné štyri spomínané dohovory v mnohých ustanoveniach len konkretizujú články Kozmického dohovoru. Z tohto tvrdenia teda dedukujeme, že kozmický dohovor dodnes tvorí základnú kostru pri právej regulácii ľudskej činnosti v kozme.²²⁹ Viac než 54 rokov po jeho podpise však treba poznamenať, že niektoré z ustanovení nemusia byť pre výzvy budúcnosti, o ktorých si v tejto práci onedlho povieme viac, dostačujúce.²³⁰

Kozmický dohovor ratifikovalo doposiaľ 105 štátov, Československo bolo jedným z prvých štátov, ktoré tak urobili. Slovensko je jeho zmluvnou stranou, ustanovenia a princípy nachádzajúce sa v texte zmluvy sú pre Slovensko záväzné. Kozmický dohovor implementovalo do svojho právneho poriadku cestou sukcesie. V období, v ktorom vstúpil do platnosti, sa vtedajšie mocnosti usilovali zabrániť tomu, aby sa prebiehajúce preteky v zbrojení prenesli aj do kozmického priestoru. Cieľom medzinárodného spoločenstva bolo v prvom rade predísť akejkoľvek vojenskej konfrontácií s použitím zbraní hromadného ničenia vo vesmíre.²³¹ Ľudstvo, aj vďaka tejto dohode, skutočne zbrane hromadného ničenia udržalo pred hranicami vesmíru a preto sa dá jeden z jej hlavných cieľov považovať za naplnený. Či tomu tak bude i do ďalších rokov, ukáže jedine čas.

Zmluva o Mesiaci so svojím nízkym počtom signatárov predstavuje jeden z dôvodov, prečo sa v ďalších rokoch ustálilo prijímanie “soft-law” dokumentov. Sú to nezáväzné dokumenty s odporúčacou povahou. Prijíma ich najmä Valné Zhromaždenie OSN či Výbor OSN pre mierové využívanie vesmíru. Ide najmä o Deklaráciu zásad týkajúcich sa diaľkového pozorovania Zeme, Deklaráciu zásad využívania satelitov pre priame televízne vysielanie štátmi, Rezolúciu o vypúšťajúcich štátoch a Deklaráciu principov týkajúcich sa používania zdrojov jadrovej energie vo vesmíre.²³² V nasledujúcich kapitolách opíšeme päť výziev budúcnosti, na ktoré bude musieť kozmické právo nájsť odpoveď. Úloha to rozhodne ľahká nebude, o čom svedčia i množiace sa hlasy o zastaranosti aktuálnej právnej úpravy kozmických aktivít.²³³

²²⁸ BLOUNT, P. J. Renovating Space: The Future of International Space Law. *Denver Journal of International Law and Policy*. 40. vydanie. [online], Denver: University of Denver Sturm College of Law, s. 515-532. ISSN: 0196-2035. Dostupné na: <https://core.ac.uk/download/pdf/304688356.pdf>

²²⁹ HOBE, S.-SCHMIDT-TEDD, B.-SCHROGL, K.-GOH, G. M. *Cologne commentary on space law*. Vol. 1, Outer space treaty. Cologne: Carl Heymanns Verlag, 2009, s. 1-4. ISBN: 978-3452271853.

²³⁰ SCHLADEBACH, M. Fifty Years of Space Law: Basic Decisions and Future Challenges. *Hastings International and Comparative Law Review*. 41. vydanie. [online] San Francisco: UC Hastings Law, 2018. ISSN 0149-9246. Dostupné na: https://repository.uchastings.edu/hastings_international_comparative_law_review/vol41/iss3/2/

²³¹ CORNEC, C. *The post-Cold War issues of the space conquest: Thoughts on the future of an increasingly attractive space*. 14. Honors Collegium. [online]. Los Angeles: UCLA Library, 2019, s.33. Dostupné na: <https://escholarship.org/uc/item/0kj1q52j>

²³² KLOBUČNÍK, L.-HROZENSKÝ, T. *SSPA Report 03: Medzinárodné vesmírne právo v kocke*. [online], Banská Bystrica: Slovenská spoločnosť pre vesmírnu politiku, 2017, s. 2-8. ISSN 2585-755X. Dostupné na: <http://www.vesmirnopolitika.sk/wp-content/uploads/SSPA-report-03i.pdf>

²³³ Napríklad v tomto článku: SADEH, E. *Space Policy and Politics: An Evolutionary Perspective*. IAF abstracts, 34th COSPAR Scientific Assembly. Houston: The Second World Space Congress, 2002.

2. ŤAŽBA ZDROJOV NA KOZMICKÝCH TELESÁCH

Vo všeobecnosti môžeme povedať, že aktuálne dianie na planéte Zem a problémy s obmedzeným množstvom vzácných zdrojov nás nutia diskutovať o tom, ako ďalej – kde budeme získavať zdroje, keď vyčerpáme tie, ktorými disponujeme na Zemi? Osem miliárd ľudí môže upriamiť svoj pohľad za prirodzené hranice Zeme a skúsiť hľadať zdroje pre svoje budúce fungovania mimo planéty Zem. Možnosti sú rôzne. Ako príklad môžeme uviesť ťažbu na povrchu asteroidov, Mesiaci alebo na Marse. Samozrejme, netreba zabúdať, že na Mesiac nevstúpila ľudská noha už takmer polstoročie. Úsilie posledných rokov, najmä zo strany Číny, ktorá dosiahla významné milníky, a USA, ktoré so svojím projektom Artemis plánujú návrat ľudí na Mesiac v roku 2025, môžu predznamenať, že ľudstvo sa blíži do ďalšej veľkej etapy – kolonizácie Mesiaca. Tá má veľký význam aj pre vizionárov ako Elon Musk, ktorý zamýšľa budovanie „lunárnych základní“ – v zjednodušenom význame môžeme hovoriť o kozmických čerpacích staniciach, ktoré by boli využívané na odpal pre dlhšie, potenciálne až medziplanetárne lety, využívajúc slabšie gravitačné pole ako výhodu pre úsporu potrebného paliva; a prírodné a nerastné zdroje na Mesiaci ako dostupnú alternatívu v porovnaní s náročným a nákladným odpalom zo Zeme. Je možné, že na Mars sa ľudstvo nedostane zo Zeme, ale z Mesiaca.

2.1 Aktuálne možnosti podľa medzinárodného práva

Právni odborníci nenachádzajú zhodu v tom, či je využívanie získaných prírodných zdrojov vo vesmíre pre komerčné účely vôbec legálne možné. Je potrebné spomenúť, že napriek tomu, že Kozmický dohovor zvýrazňuje využívanie vesmíru pre spoločné blaho ľudstva, jeho šiesty článok pripúšťa aktivity nevládnych organizácií, okrem iného aj súkromných spoločností.²³⁴ Preto je možné aktivity vo vesmíre ako súkromná spoločnosť prevádzkovať, samozrejme pod podmienkou, že štát ako taký bude danú aktivitu autorizovať a kontinuálne kontrolovať a sledovať. Ďalším dohovorom upravujúcim ťažobné aktivity, je Dohoda o činnosti štátov na Mesiaci.

Tá nielenž predstavuje legálnu úpravu ľudskej činnosti v súvislosti s našou jedinou prirodzenou družicou, ale vo svojich ustanoveniach upravuje aj možnosti ťažby prírodných zdrojov na Mesiaci. Podľa článku 11, časti 1, Mesiac a jeho prírodné zdroje musíme považovať za spoločné dedičstvo ľudstva. Článok 11, sekcia 4, dáva právo všetkým členským štátom objavovať a skúmať zdroje s ohľadom na princíp zákazu diskriminácie. Avšak, článok 11, sekcia 5 až 7, volá po medzinárodom manažmente daných aktivít a po férovej distribúcii nadobudnutého prírodného bohatstva.

2.2 (Ne)dodržiavanie zo strany štátov

Dohoda o činnosti štátov na Mesiaci a iných nebeských telesách vstúpila do platnosti 11. júla 1984, a dodnes ju ratifikovalo alebo k nej pristúpilo len 18 štátov.²³⁵ Dôvodom, prečo najsilnejší hráči v oblasti kozmickej aktivity nepristúpili k zmluve, môže byť to, že v nej

²³⁴ Kozmický dohovor (1968).

²³⁵ Štatistiky – počet signatárov k „Moon Treaty“. <https://www.statista.com/chart/18738/countries-that-are-signatories-or-parties-to-the-1979-moon-treaty/>

zakotvené právne princípy ťažby na Mesiaci sú príliš striktné a pramene majú v socializme.²³⁶ V poslednom období sa však ukázalo mnoho iniciatív, ktoré chcú upraviť koncept ťažby využiteľný pre dnešok.²³⁷ Mnoho štúdií sa podujalo skúmať, akým spôsobom by sa dali upraviť idey zo 70.-tych rokov 20. storočia, pre potreby voľného prístupu všetkých štátov, najmä aj takých, ktoré si nemôžu dovoliť podnikat' vlastné lety do vesmíru.

V teoretickej rovine sa môžeme pýtať, či by mali byť štáty povinné každý kus suroviny získanej na Mesiaci ťešiť na stovky malých kúskov a posúvať to vedeckým tímom krajín, ktoré o spoluprácu na výskume vesmíru prejavia záujem. To je samozrejme utopická predstava, o čom hovorí aj spôsob zaobchádzania s doteraz privezenými vzorkami z kozmu.

Ked' hovoríme o ťažbe v kozme, nemyslíme tým len využívanie prírodných zdrojov planét či ich prirodzených družíc, ale i asteroidov či iných menších telies. Prečo sa ale ťažba na nich oplatí? Gravitácia veľkých kozmických telies akým je i Mesiac, z nich robí drahé a náročné ciele pre využívanie zdrojov.²³⁸ Zo všetkých kozmických telies sa zdajú byť najvhodnejšími pre kommerčnú ťažbu asteroidy.²³⁹ Ked'že sú malé, nemajú takmer žiadne gravitačné pole. Neprichádza k nutnosti pristátia a následne opäť vzlietnutia, ale skôr ide o „spojenie“, ktoré vyžaduje omnoho menej paliva.²⁴⁰

2.3 Inšpirácia v medzinárodnom morskom práve

V každom prípade je aktuálna právna úprava ťažby v kozme nedoriešená a so stále narastajúcou túžbou súkromných spoločností po tomto druhu aktivity zostáva len dúfat', že sa v najbližších rokoch dočkáme nového dohovoru, ktorý bude upravovať spôsoby a možnosti ťažby a následného nakladania so získanými zdrojmi nielen pre štáty, ale i pre súkromné spoločnosti. Podobný prístup môžeme vidieť aj v medzinárodnom morskom práve, kedy sa v roku 1970 Valné zhromaždenie OSN, vo svojej Rezolúcii 2749, rozhodlo deklarovať princípy upravujúce morské dno, najmä s ohľadom na princíp „spoločného dedičstva ľudstva“. Tieto princípy boli podčiarknuté v článku 136 Dohovoru o morskom práve.²⁴¹ Avšak, právny i spoločenský vývoj v roku 1994 vyústili k tomu, že cez tzv. „Implementation agreement“ vytvorili International Seabed Authority (ISA), ktorá poskytuje príležitosť i súkromným spoločnostiam na využívanie morského dna, so zreteľom na udržateľnosť danych aktivít.²⁴²

3 ZVÝŠENÁ ÚČASŤ SÚKROMNÝCH SPOLOČNOSTÍ NA KOZMICKÝCH AKTIVITÁCH

²³⁶ GRIFFIN, N. L. Americans and the Moon Treaty. *Journal of Air Law and Commerce*, 46. vydanie. [online] Dallas: SMU Dedman School of Law, 1981, s. 729-763. ISSN: 0021-8642. Dostupné na: <https://core.ac.uk/download/pdf/147638686.pdf>

²³⁷ Napríklad: Commercial Space Launch Competitiveness Act of 2015.

²³⁸ LEE, R. *Law and Regulation of Commercial Mining of Minerals in Outer Space*. Dordrecht: Springer, 2012, s. 21-94. ISBN: 978-94-017-8136-7.

²³⁹ ROSS, S. D. *Near-Earth Asteroid Mining, Control and Dynamical Systems*. Pasadena: California Institute of Technology, 2001, s. 17-18. Dostupné na: <http://www2.esm.vt.edu/~sdross/papers/ross-asteroid-mining2001>

²⁴⁰ MURNANE, A. C. The Prospector's Guide to the Galaxy. *Fordham International Law Journal*. 37. vydanie. [online] New York: Fordham University School of Law, 2013, s. 236-277. ISSN: 0747-9395. Dostupné na: <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2327&context=ilj>

²⁴¹ Dohovor Organizácie Spojených národov o morskom práve (1982).

²⁴² Oficiálna stránka ISA. <https://www.isa.org.jm/>

Kozmické technológie sa posúvajú a spoločne s nimi rastie chut' i záujem súkromných spoločností sa na týchto inováciách podieľať. Čím viac neštátnych entít bude aktívne prevádzkovať vlastné operácie, tým viac právnych problémov sa v kontexte nedostatočnej úpravy v momentálne platných dohovoroch dostane na povrch. V tejto kapitole sa bližšie pozrieme na rolu štátu v novej, tzv. "NewSpace" ére.

3.1 NewSpace éra a jej nástrahy

NewSpace, predtým nazývaný aj alt.space, je zastrešovacím pojmom pre hnutie a filozofiu odvetvia komerčného využívania kozmu. Viac špecificky sa tento pojem používa ako referencia na komunitu nových spoločností, ktoré sa snažia nezávisle vyvinúť rýchlejší, lepší a lacnejší prístup do vesmíru. Predstaviteľmi sú napr. Virgin Galactic, Blue Origin alebo SpaceX. Zvýšená aktivita súkromného sektoru vo vesmíre, symbolizujúca novú éru NewSpace, však prináša aj legálne výzvy, s ktorými sa doteraz v oblasti kozmického práva nepočítalo.

3.2 Zodpovednosť za škodu a rola štátu

Ako už bolo spomínané vyššie, šiesty článok Kozmického dohovoru hovorí o možnej účasti mimovládnych organizácií na kozmických aktivitách. Problematika účasti súkromného sektora na kozmických aktivitách je masívna, a pozrieme sa na jej viaceré aspekty. Začneme tzv. "liability". Zodpovednosť za škodu (liability) pri súkromných spoločnostiach je jednou z najpálčivejších tém. Pri aktuálnej úprave sa zodpovednosť venuje článok 7 Kozmického dohovoru, ktorý bol písaný ešte v časoch, kedy bolo vypustenie Sputnika vrcholom ľudského technologického vývoja. *Lex specialis* k ustanoveniam Kozmického dohovoru o zodpovednosti za škodu je Dohovor o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi.

Ten vo svojich ustanoveniach upravuje dva režimy zodpovednosti. Prvým je absolútna zodpovednosť za škodu, ktorá je spôsobená na Zemi alebo vo vzdušnom priestore, a druhý je „zodpovednosť vznikajúca vinou“, a teda zodpovednosť odvodená pri dokázanej chybe v prípade škody vzniknutej v kozme.²⁴³ V článku 2 a 3 ide o zodpovednosť za škodlivé dôsledky činnosti nezakázaných medzinárodným právom, ktorá je konštruovaná absolútne (objektívne). V medzinárodnom kozmickom práve je zodpovednosť za škodu upravená tak, že v plnej mieri za ňu zodpovedá štát, ktorý má podľa článku 6 kozmického dohovoru povinnosť autorizovať a kontinuálne dohliadať na kozmické aktivity nevládnych organizácií, medzi nimi i súkromných spoločností.

Pravdou je, že takýto striktný režim zodpovednosti za škodu bol braný do úvahy najmä kvôli extrémne nebezpečnému charakteru kozmických operácií, ktorých úspešná realizácia je dodnes častokrát otázkou milióna, do posledného detailu dotiahnutých, premenných. Ukážkou striktnosti tohto režimu môže byť aj to, že vyššia moc, tzv. *force majeure*, nie je faktorom, ktorá by ospravedlňovala prehrešok voči medzinárodnému kozmickému právu. Vykonávajúc ultra-nebezpečnú kozmickú aktivitu dávajú štáty súhlas s tým, že sa podriadia tomuto prísnemu režimu zodpovednosti.²⁴⁴

²⁴³ Článok III, Dohovor o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi.

²⁴⁴ DENNERLEY, J. A. State Liability for Space Object Collisions: The Proper Interpretation of 'Fault' for the Purposes of International Space Law. *European Journal of International Law*, 29. vydanie. [online] Oxford: Oxford University press, 2018, s. 281–301. Dostupné na: <https://doi.org/10.1093/ejil/chy003>

Akú rolu má teda zohrávať štát v komercializácii kozmického priestoru? Súkromné spoločnosti sú schopnejšie efektívnejšie spravovať vesmírne biznisové projekty, prilákať veľké súkromné investície a značne znížiť náklady na prevádzku vesmírnych operácií. Samozrejme sú od štátu stále závislé v rovine získania povolenia na svoju prevádzku.²⁴⁵

Nedostatok špecializovaných právnych predpisov pre súkromné spoločnosti značne obmedzuje súkromné investície do kozmických technológií a do kozmu vo všeobecnosti. Dajme si príklad, o ktorom sme už vyšie hovorili. Ak chce spoločnosť získať investora na získavanie nerastných zdrojov v kozme, musí si byť istá, že ňou získané zdroje budú v jej súkromnom a výlučnom vlastníctve. Keďže by však takéto konanie bolo v rozpore s Kozmickým dohovorom a ďalšími dôležitými dokumentmi upravujúcimi legislatívu kozmických aktivít, investori budú od podobnej činnosti dávať ruky preč. Príkladom usilovného legislatívneho procesu v prospech kozmického priemyslu a jeho komercializácií je "Space industry act" zo Spojeného Kráľovstva.

Problém pomalšieho vývoja v právnej úprave komercializácie kozmických aktivít môžeme určite pripisať stále existujúcemu právno-politickejmu súboju, v ktorom na opačných stranach stojia Spojené štáty americké s Európou, pre ktoré je komercializácia kozmických aktivít nevyhnutným evolučným krokom, a na druhej strane Rusko a Čína, bývalá, resp. doterajšia krajina so socialistickým režimom. Tí preferujú vedúcu rolu štátu.

V každom prípade by som chcel v tejto časti prednieť tézu, že komercializácia aktivít v kozme je nevyhnutný krok v evolúcii ľudskej činnosti smerom od planéty, a poskytuje široké možnosti s množstvom kapitálu a efektivitou. Napriek tomu, že niektoré z ideí a vízií zakladateľov daných mega-spoločností môžeme považovať za utopické (ako napríklad osídlenie Marsu do roku 2060), postupné kroky, ako napr. opäťovné využívanie rakiet po ich úspešnom vypustení, poskytovanie satelitného internetu prístupného pre všetky krajiny či pokročilé prieskumné systémy, môžeme považovať za drobné krôčiky ukazujúce potenciál kozmických aktivít vedených súkromnými spoločnosťami.

Inovácie sú na ceste, odpoveďou zo strany právnikov musí byť nový dohovor, ktorý by danú problematiku reguloval. Najdôležitejšie bude určiť spôsob vystupovania súkromných kozmických spoločností v medzinárodných sporoch, úprava zodpovednosti za škodu súkromných spoločností a spôsob štátneho dohľadu, ktorý bude rozvinutý viac, než len „jednou vetou“, ako to je momentálne v Kozmickom dohovore. Neopomenuteľnou súčasťou problematiky súkromných spoločností je i kozmický turizmus, na ktorý sa bližšie pozrieme v ďalšej časti.

4 KOZMICKÝ TURIZMUS

Ak by sme sa pokúsili nájsť úpravu pobytu ľudí vo vesmíre, hned' prvé ustanovenia by sme našli v Kozmickom dohovore. Jeho piaty článok hovorí o tom, že astronauti sú považovaní za vyslancov ľudstva a mala by im byť poskytnutá všemožná pomoc od zmluvných štátov. Dané princípy sú rozvinuté v Dohode o pomoci kozmonautom pri ich návrate a o vrátení predmetov vypustených do kozmu z roku 1968. Princípalne vo svojom stručnom znení v rozsahu desiatich článkov opäť vyzdvihuje nevyhnutnosť medzinárodnej spolupráce v kritických momentoch, akými môže byť napríklad nehoda alebo pristátie mimo teritória „vypúšťajúceho“ štátu. V kontexte dnešnej doby sa môžu podobné ustanovenia zdať ako samozrejmosť, v roku 1968, kedy zúrila studená vojna išlo o nevyhnutné ustanovenie, ktoré zaručovalo, aby pri chybnom pristáti neprichádzalo k uväzneniu kozmonautov, vypočúvaniu a technickej „krádeži“ zadŕžaných

²⁴⁵ Článok 6, Kozmický dohovor (1968).

kozmických objektov.²⁴⁶ Článok 10 Dohody o činnosti štátov na Mesiaci a iných nebeských telesách z roku 1979 sa opäť odvoláva na článok 5 Kozmického dohovoru, takže nijakým spôsobom nerozširuje práva a povinnosti astronautom, opäť raz iba ukladá pozitívny záväzok štátov poskytnúť ľudom pri činnosti na Mesiaci najväčšiu možnú súčinnosť a ochranu zdravia.

Ako môžeme z vyšie uvedených riadkov vidieť, aktuálna úprava v oblasti ľudského pobytu v kozme je naozaj oklieštená a pristupuje sa v nej k tejto problematike stále z pohľadu profesionálnych astronautov. Problematiku pobytu na palube kozmických objektov upravuje národná legislatíva štátu, ktorý kozmický objekt a misiu registroval. Ako má ale takáto legislatíva rámcovo vyzerat? Čo medzinárodné operácie? V nasledujúcich riadkoch sa pozrieme na právno-bezpečnostné riziká spojené s kozmickým turizmom a navrhнемe ich možné riešenia v najbližších rokoch.

V minulosti boli cesty do vesmíru vymedzené iba pre ľudí, ktorí na to boli roky trénovaní, zväčša profesionálni piloti, pre ktorých mohla byť cesta do vesmíru ich poslednou. Tendencia sa presunula smerom k „poľudšeniu“ cest do vesmíru, tak, ako tomu bolo v prípade tragickej nehody raketoplánu Challenger, na ktorého palube bola mladá učiteľka, Christa McAuliffe, ktorej sa, spolu s celou posádkou, táto misia 28. januára 1986 stala osudnou už krátko po vzlete. Ďalšie nehody, či už Apollo 1, alebo raketoplánu Discovery ukazujú, že kozmické aktivity sú stále ultra-nebezpečné a hazardné nielen z hľadiska majetku a možného dopadu na životné prostredie na Zemi či v kozme, ale i pre ľudi aktívne zúčastňujúcich sa letov do vesmíru.

Vo všeobecnosti je pojem turizmus a s ním spojené očakávania späté s bezpečnou a spoločnosťou dopravou na miesto určenia, ubytovanie, samotný pobyt, aktivity a návrat domov.²⁴⁷ Tieto elementy turizmu však v prípade letov do kozmu odpadávajú - keďže kozmický turizmus ako taký aktuálne neprezentuje možnosť ubytovania na Mesiaci ani v kozme, skôr ide len o chvíľkový prelet mierne nad hranicou kozmického priestoru.

4.1 Suborbitálne lety

V rovine reálnych možností je potrebné hovoriť o suborbitálnych letoch. Je nevyhnutné rozlišovať medzi letmi do kozmu, napr. na ISS, alebo len medzi suborbitálnymi letmi. Tie sú také, kedy kozmický objekt vynesie pasažierov do výškovej úrovne približne 100 km, kde budú cestujúci môcť na chvíľu zažiť beztiažový stav, no onedlho sa vrátia bezpečne späť na Zem. V minulosti boli možné lety aj na ISS. Za nemalý finančný obnos, 20 miliónov amerických dolárov, sa mohli dostať aj neprofesionáli na medzinárodnú vesmírnu stanicu. Dnes však zostáva jedinou možnosťou kozmického turizmu využívanie ponúk súkromných spoločností - príkladom je už vyššie spomínané Bransonovo Virgin Galactic. Cestovať na hranice kozmu sa má jeho raketoplánom "Space Ship II", zo Spaceport America v Novom Mexiku. Čo sú suborbitálne lety sme si definovali vyššie, no je potrebné dodať, že do dnešného dňa sa tento ambiciozny projekt nezačal realizovať. Ďalším, možno aktuálnejším príkladom, je Yusaku Maezawa. Japonský miliardár bol už od roku 2018 oznamovaný ako prvý účastník lunárneho letu pod hlavičkou spoločnosti SpaceX. Nedávno však Maezawa oznámil, že na palubu letu so sebou zoberie 8 ľudí z celého sveta.

²⁴⁶ DEMBLING, P. G.-ARONS, D. M. "The Treaty on Rescue and Return of Astronauts and Space Objects" (1968). *William and Mary Law Review*. 9. vydanie. [online] Williamsburg: William & Mary Law School, 1968, s. 630-663. ISSN: 0043-5589. Dostupné na: <https://core.ac.uk/download/pdf/17217557.pdf>

²⁴⁷ Definícia podľa Oxfordského online slovníka.

S letmi „bežných ľudí“ do vesmíru sú spojené mnohé riziká, či už napríklad zdravotné problémy, reakcie spojené s panikou, technické problémy či chyby navigácie. Súčet týchto rizík z tohto projektu robia naozaj nevyspytateľnú operáciu, ktorej by bolo nešťastné vystavovať „bežných ľudí“. Keďže ide o ultra-nebezpečnú aktivitu, je pochopiteľné, že právniči diskutujú o možnostiach právnej regulácie.

4.2 Minimálna právna úprava

Napriek tomu, že aktuálne neexistuje žiadna právna úprava, ktorá by okliešťovala spoločnosti poskytujúce takéto služby, právniči sa zhodujú na tom, že by mala regulať nasledovné: pravidlá a nevyhnutné náležitosti zmlúv uzatváraných medzi prevádzkujúcimi spoločnosťami a „kozmickými turistami“, zodpovednosť za škodu či ohrozenie zdravia účastníkov tohto vesmírneho letu a otázky poistenia. Už spomínané aktivity nepochybne zvýšia celkovú premávku na obežnej dráhe. Riadenie kozmickej premávky predstavuje výzvu pre právnikov v oblasti kozmických aktivít. Tí sa zamýšľajú najmä nad spôsobom, akým obmedziť množstvo kozmických objektov na jeho nevyhnutné minimum pri zachovaní maximálnej užitočnosti, ako skvalitniť medzinárodnú kooperáciu v oblasti premávky a ako prinútiť štaty nasledovať proti-kolízne technologické štandardy, ktoré jediné zaručujú ako-takú bezpečnosť pri husto osídlenom prostredí obežných dráh v okolí Zeme.

5 RIADENIE KOZMICKEJ PREMÁVKY

Vesmír a obežné dráhy vo vesmíre majú niekoľko špecifík, ktoré si je na začiatok potrebné priblížiť, aby sme mohli dostať jednoznačný obraz o tom, v čom spočíva problém kozmickej premávky. Najčastejšie využívané obežné dráhy sú nízka obežná dráha Zeme (LEO) vo výške do 2 000 km a geostacionárna satelitná obežná dráha (GSO), vo výške 36 000 km nad rovníkom. GSO je najviac využívanou obežnou dráhou z toho dôvodu, že sateliity sú „zafixované“ na oblohe na jednom mieste, a tým pádom poskytujú permanentné pokrytie nad daným územím. Princípialne ide o to, že sateliity v tejto výške obiehajú Zem v rovnakej rýchlosťi, akou sa ona otáča okolo svojej osi.

Miesta na tejto dráhe sú „prerozdeľované“ ITU. Medzinárodná telekomunikačná únia (International Telecommunication Union, ITU) so sídlom v Ženeve je najstaršia odborná organizácia pridružená k OSN. Význam ITU postupne rástol s rozširujúcim sa sortimentom telekomunikačných služieb a sietí. V roku 1947 sa ITU, po vzniku OSN, stala jednou z jej špecializovaných agentúr. Každý suverénny štát, ktorý je členom OSN, môže byť i členom ITU. Vývoj satelitnej komunikácie zdôraznil potrebu po využívaní novej satelitnej obežnej dráhy. ITU manažuje, aby satelitná sieť fungovala bezproblémovo a prerozdeľuje miesta tohto vzácneho zdroja, v rámci sledovania princípov medzinárodnej spolupráce. Aktuálne okolo Zeme obieha okolo 3368 satelitov.²⁴⁸ Sateliity sú primárne využívané na televízny prenos, pozorovanie Zeme, jej prírodných javov, telekomunikáciu, pre účely meteorológie či globálnych navigačných systémov. Kozmické objekty, akými sú napr. aj sateliity, po skončení svojej funkčnosti predstavujú problém pre kontinuálnu a udržateľnú bezpečnosť kozmických aktivít. Po tom, čo ich

²⁴⁸ Údaj k roku 2020 podľa portálu Statista.com

môžeme považovať za dysfunkčné a nekontrolovatelné, nepredstavujú nič viac ako prekážku v ďalších kozmických operáciach, s ktorou si zatial ako ľudstvo zatial nevieme poradiť.²⁴⁹

Od 90.-tych rokov minulého storočia umožnil technologický pokrok vznik vysoko funkčných satelitov, ktoré sú menšie a ľahšie než ich predchodcovia.²⁵⁰ Rovnako s vylepšeniami a výrazným zlacnením štartovacích operácií získali prístup do vesmíru noví hráči, umiestňujúci svoje kozmické objekty na obežnú dráhu Zeme v doteraz nepredpokladanej rýchlosťi. Mnohé súkromné spoločnosti, ako SpaceX, OneWeb, Theia i Boeing oznámili, že chcú umiestniť konštelácie skladajúce sa častokrát z takmer 1000 satelitov do LEO (Low Earth Orbit - výška 2000km). Ak sa všetky tieto plány skutočne zrealizujú, budeme môcť sledovať nárast na danej obežnej dráhe na viac než 16 000 behom ďalšej dekády. To takisto zdvojnásobí počet objektov, ktoré aktuálne sleduje Space Surveillance Network (SSN). Keďže väčšina z týchto Veľkých konštelácií fungujúcich na nižšej obežnej dráhe (Lower Earth Orbit Constelations - LLCs) bude operovať vo veľmi úzkych výškových pásmach, takmer nehybne, budú intenzívne vyčerpávať možnosti tejto obežnej dráhy a sateliať iných spoločností budú musieť čeliť väčšiemu riziku zrážky než kedykoľvek predtým. Hovoriac o problémoch s riadením kozmickej premávky, pozerajúc sa bližšie na problém disfunkčných satelitov, nedá sa nespomenúť najdôležitejšiu udalosť vývoja v tejto oblasti.

5.1 Udalosť, ktorá nám slúži ako varovanie

Zrážka dvoch satelitov Cosmos 2251 a Iridium-33 z roku 2009²⁵¹ sama o sebe zdvojnásobila množstvo kozmického odpadu, ktoré na obežnej dráhe pozorujeme (objekty väčšie než 10 cm). Takisto pridala signifikantné množstvo objektov menších než 10 centimetrov, ktoré súce aktuálne nepozorujeme, no predstavujú rovnaké nebezpečenstvo pre kozmické operácie. Táto nehoda vedeckej komunite i celému svetu pripomenula, že riziko zrážok v kozmickom priestore je reálne a že predstavuje problém, na ktorý je potrebné sa bližšie pozrieť. Preto, do jednej vety, môžeme potrebu zhrnúť takto: Potrebujeme istotu, že funkčné sateliať dokážu svoje operácie vykonávať v husto osídlenom prostredí bez vysokého rizika kolízie. Preto je prioritou pre STM systémy (Space Traffic Management - riadenie kozmickej premávky) znižovať riziko kolízie do najväčšej možnej miery.

5.2 Minimalizácia počtu a zlepšenie pozorovacích systémov - dvojica riešení

Je mnoho individuálnych riešení problematiky Space Traffic Managementu, no dajú sa zoskupiť do dvoch kategórií: (i) minimalizácia počtu budúcich objektov na obežných dráhach a (ii) zlepšenie pozorovania a získavanie kvalitnejších dát.

K prvej kategórii, minimalizácii rastu počtu objektov na obežných dráhach. Čo so satelitmi, ktorých funkčné obdobie skončilo? Problematike sa intenzívne venujú v Spojených štátach amerických. The United States Government Orbital Debris Mitigation Standard Practice

²⁴⁹ LARSEN, P. B. Solving the Space Debris Crisis, *Journal of Air Law and Commerce*, 83. vydanie. [online] Dallas: SMU Dedman School of Law, 2018, s. 475-519. ISSN: 0021-8642. Dostupné na: <https://scholar.smu.edu/jalc/vol83/iss3/2/>

²⁵⁰ RYCROFT, M.-CROSBY, N. *Smaller Satellites: Bigger Business?* Dordrecht: Springer, 2002, s. 1-19. ISBN: 978-94-017-3008-2.

²⁵¹ MEJÍA-KAISER, M. *Collision Course: The 2009 Iridium-Cosmos Crash* (October 12, 2009). Proceedings of the 52th IISL Colloquium on the Law of Outer Space. [online] Daejeon: IISL, 2009. Dostupné na SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3350010>

(ODMSP), ktorý bol citovaný aj v dokumentoch vydaných vládou, vyžaduje od amerických spoločností prevádzkujúcich kozmické aktivity, aby po skončení funkčnosti satelitu ich umiestnili na obežnú dráhu, kde ich životný cyklus netrvá dlhšie než 25 rokov alebo na obežnú dráhu nad LEO (Lower Earth Orbit). Podobné pravidlá platia aj pre sately licencované pod hlavičkou Federal Communications Commission (FCC).²⁵² Niektorí prevádzkovatelia mega konštelácií si uvedomili, že umiestnenie satelitov na obežnú dráhu, v ktorej je ich životnosť ešte 25 rokov, stále spôsobí vysoký nárast vesmírneho odpadu. Ich odpoveďou bol pokus o vymyslenie systému, vďaka ktorému po znefunkčnení satelity oveľa skôr znova vstúpia do atmosféry a následne zhoria (za niekoľko mesiacov po niekoľko rokov). Takéto riešenie by výrazne odľahčilo STM systémy a pomohlo to minimalizovať pravdepodobnosť zrážok.

Čo sa týka pozorovania kozmických objektov – aktuálne dokáže SSN (Americká vesmírna monitorovacia sieť) sledovať len objekty väčšie než 10 centimetrov. Odpoveďou má byť United States Air Force Space Fence²⁵³ či iné komerčné systémy, ktoré by sa zaslúžili o lepšie monitorovanie komplikovanej problematiky. Môžeme to však považovať za dvojsečnú zbraň - pokročilé systémy odhalia aj mikroodpad, mikroobjekty obiehajúce okolo Zeme, ktorých prítomnosť je nepochybna v kozme už dnes, no doteraz bola nepozorovaná. Systémy budú musieť kalkulovať väčšie množstvo potenciálnych zrážok a tým pádom bude prichádzať viac varovani. Dôležitou v tomto bode teda zostáva schopnosť redukovať detekciu prichádzajúcich potenciálnych kolízií na nevyhnutné množstvo, udržiavajúc stále vysoký bezpečnostný štandard s ochranou pred zrážkou na prvom mieste.

Pri tvorbe novodobých STM systémov treba vyriešiť, do akej miery majú fungovať. Majú len identifikovať nebezpečné kozmické objekty a poskytovať o nich dátu? Nechať kompletne manažment rizika zrážky, a teda manévrovanie, resp. kalkulovanie vhodných dráh, už priamo na účastníkov, prevádzkovateľov kozmických aktivít, alebo majú túto činnosť za nich vykonávať nové systémy? Ak by mali obsahovať všetky tieto funkcie, v podstate od identifikácie rizika až po jeho manažment, teda vyhnutie sa riziku, išlo by nepochybne o jedny z najkomplexnejších systémov, akými by sa ľudstvo prezentovalo. Problémom by však v takom prípade bola bezpečnosť a zodpovednosť. Ako príklad môžeme použiť právny problém, ak by podobný systém prevádzkovala spoločnosť zo Spojených štátov amerických, a vzhľadom na utajované skutočnosti spojené s vykonávaním vesmírnych aktivít iných štátov, je ľahko povedať, či by bolo možné vytvoriť kompatibilitu systémov s takýmto komplexným riešením. Čo ale ak by systém nejakú situáciu vyhodnotil nesprávne? Ako by sa riešil takýto problém? Toto sú všetko zaujímavé otázky, na ktoré zatiaľ medzinárodné kozmické právo nepozná odpoveď, a je nevyhnutné, aby odpovedeň našlo.

Na záver by bolo vhodné zhrnúť obsiahlu časť o riadení kozmickej premávky a zároveň premostiť do ďalšej kapitoly, ktorou je problém kozmického odpadu. Zvyšovanie počtu funkčných satelitov sa priamo úmerne rovná aj zvyšovaniu potenciálne nebezpečných kozmických objektov, ktoré je treba brať na zretel' pri vykonávaní iných kozmických aktivít. Keď chceme, aby New Space fungoval, aby vesmírna éra urobila ďalší krok a zároveň neohrozovala prostredie vo vesmíre, je nevyhnutné, aby sa „vesmírni právnici”, vedci, ale i predstavitelia najdôležitejších súkromných i štátnych spoločností spojili a vymysleli, akým

²⁵² Federálna komunikačná komisia reguluje medzištátnu a medzinárodnú komunikáciu prostredníctvom rádia, televízie, kálov, satelitov a kálov vo všetkých 50 štátoch, v District of Columbia a na území USA.

²⁵³ The Space Fence je vesmírny monitorovací systém druhej generácie prevádzkovaný americkými vesmírnymi silami na sledovanie umelých satelitov a vesmírneho odpadu na obežnej dráhe Zeme.

spôsobom budeme ako ľudstvo pristupovať k manažmentu kozmickej premávky a s ňou súvisiacimi rizikami stretu a zrážok.

6 PROBLÉM KOZMICKÉHO ODPADU

V poslednej kapitole si priblížime problematiku kozmického odpadu, ktorá je výsledkom všetkých vyššie zmienených aktivít, ku ktorým ľudstvo dlhodobo svojou aktivitou v kozme smerovalo. Cesty do kozmu uskutočňujeme 60 rokov. Počas tejto aktivity sme za sebou zanechali množstvo odpadu, a napriek tomu, že si je odborná verejnosť vedomá rizík spojených s vykonávaním kozmickej činnosti a aj so samotnými rizikami kozmického odpadu, výsledky legislatívnej práce v tejto oblasti môžeme označiť ako sklamanie.

6.1 Chýbajúce definície a komplexná právna úprava

Najvýznamnejším právnym dielom hovoriacim o problematike kozmického odpadu sú „Usmernenia o zmierňovaní účinkov kozmického odpadu“ z roku 2007. Je smutným faktom a zrkadlom pomalej mašinérie kodifikácií medzinárodného práva, že problematike kozmického odpadu sa jednotlivé dohovory venujú len minimálne. Specificky teda za zaväzujúci môžeme považovať Článok 9 Kozmického dohovoru, ktorý zaväzuje štaty vykonávať svoje kozmické aktivity tak, aby sa vyhli „...škodlivému zamorovaniu a taktiež nežiadúcim zmenám v okoli Zeme.“ Podľa aktuálnych dát na webe ESA sa odhaduje, že okolo Zeme obieha približne 934 000 objektov vesmírneho odpadu väčších ako 1 cm,²⁵⁴ čo predstavuje alarmujúce číslo.

6.2 Ochrana prostredia na Zemi i vo vesmíre

Definícia “space debris” – „kozmického odpadu“ je dobrým začiatkom. Vo všeobecnosti toto slovné spojenie označuje nefunkčné, ľudskou činnosťou vytvorené objekty v obežnej dráhe Zeme, resp. objekty, ktoré sa vrátili na Zem. Ide zväčša o fragmenty, ktoré sa stali nefunkčnými, a teda nemôžu byť kontrolované. Dve najčastejšie miesta na obežnej dráhe, kde sa nachádza kozmický odpad, sú mnohokrát spomínaná nízka obežná dráha (LEO) a geostacionárna obežná dráha (GSO).²⁵⁵ Ako sme už v predchádzajúcich častiach spomínali, v minulosti už prišlo ku stretom medzi kozmickým odpadom a funkčnými objektami. Avšak definíciu kozmického odpadu by sme v piatich najdôležitejších medzinárodných zmluvách o kozmických aktivitách hľadali márne.

V prípade vznikutej právnej otázky sa teda kozmický odpad podraduje pod širšiu definíciu kozmických objektov, z čoho môžu samozrejme vznikať určité právne problémy. Dôvodom pre spadanie kozmického odpadu pod širšiu a vägnejšiu definíciu je to, že definícia kozmického objektu nezávisí od toho, či objekt funguje alebo nefunguje. Niektorí komentátori sa zhodujú na tom, že “component part”, a teda súčasť kozmického objektu, je tiež súčasťou definície v kozmických dohovoroch, a teda pod takéto súčasti môže spadať aj akákoľvek stavebná súčiastka, a teda i fragmenty vzniknuté po zrážke. Registračné dáta, ktorími disponuje

²⁵⁴ Štatistiky o kozmickom odpade od ESA, dostupné na: http://www.esa.int/Safety_Security/Space_Debris/Space_debris_by_the_numbers

²⁵⁵ DENNERLEY, J. A. State Liability for Space Object Collisions: The Proper Interpretation of ‘Fault’ for the Purposes of International Space Law. *European Journal of International Law*, 29. vydanie. [online] Oxford: Oxford University press, 2018, s. 281–301. ISSN: 1464-3596. Dostupné na: <https://doi.org/10.1093/ejil/chy003>

UNCOPUOS²⁵⁶ takisto podporujú tento pohľad. Dáta registrácie Spojených štátov amerických evidujú niekoľko fragmentov kozmických objektov – kozmického odpadu. Dôvodom je vnímanie definície kozmického objektu ako širokého pojmu pokrývajúceho aj kozmický odpad, a to najmä pre účely Dohovoru o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi. Takéto správanie štátov môžeme jednoznačne označiť za zodpovedné a uvedomujúce si ultra-nebezpečný charakter kozmických aktivít. Registráciou štát priznáva svoj dohľad nad daným objektom a pripúšťa možnosť zodpovednosti za škodu pri jej odôvodnenom vzniku.²⁵⁷

Ako z doterajšieho znenia práce vyplýva, kozmický odpad je nebezpečný pre prostredie vo vesmíre, no rovnako tak aj pre životné prostredie na Zemi. Vo vesmíre nebezpečenstvo predstavuje najmä riziko zrážky, resp. zničenia iného kozmického objektu v prípade nevyžiadaneho stretu, po znova vstúpení do zemskej atmosféry predstavuje kozmický odpad riziko environmentálne, no nepochybne aj v ľudskej rovine, kedy môžu niektoré z nezhorených častí dopadnúť na osídlené zóny a spôsobiť ujmu na živote. Tá hrozí i pri aktivitách priamo v kozme. Medzinárodná vesmírna stanica v minulosti už čelila problémom s kozmickým odpadom. Manévre, počas ktorých sa musela stanica vyhýbať kozmickému odpadu sú veľmi nákladné, no pre prežitie posádky a operácie nevyhnutné. 24. marca 2012 sa museli všetci šiesti astronauti evakuovať do dvoch záchranných jednotiek, pretože veľký fragment satelitu Cosmos-2251 preletel okolo ISS len vo vzdialenosťi približne 23 kilometrov. Tento úlomok bol spozorovaný príliš neskoro na to, aby mohla ISS podstúpiť správne načasovaný uhýbavý manéver. O niečo neskôr toho istého roku, 1. novembra 2012, sa ISS podarilo spozorovať podobný fragment zo satelitu účastného tej istej zrážky, Iridium-33, a podstúpili manéver, vďaka ktorému sa zabránilo zrážke. Dráha tohto odpadu sa križovala s dráhou ISS. Možno nám napadne, ako môže byť jednoduchý manéver, končiaci v presunutí sa vo vesmíre, taký dôležitý? Je však podstatné podotknúť, že Medzinárodná vesmírna stanica je výnimcočným príkladom medzinárodnej spolupráce, ktorý v histórii možno ani nemá obdobu. V prípade, že by prišlo ku podobnej zrážke, dopady pri hľadaní zodpovedného za škodu by mali nezvratný a zásadný charakter pre medzinárodnú spoluprácu v kozmických aktivitách.

6.3 Cosmos-954 - bude sa podobný scenár opakovat?

Príkladom vstúpenia častí kozmických objektov na Zem môže byť nehoda satelitu Cosmos-954.²⁵⁸ Tento satelit fungoval na nukleárny pohon a 24. januára 1978 po svojom nekontrolovanom vstupe do zemskej atmosféry spadol na územie Kanady. Podľa pravidiel ustanovených v Dohovore o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými predmetmi z roku 1972, štát, ktorý vypúšťa objekt do kozmu je zodpovedný za škody, ktoré tento objekt spôsobí. Za odstraňovacie práce vyúčtovala kanadská vláda Sovietskemu zväzu 6 041 174,70 kanadských dolárov za náklady a ďalšie odškodné za možné budúce náklady. ZSSR uhradili 3 milióny.²⁵⁹ Napriek tomu, že sa tento prípad podarilo vyriešiť mimo Medzinárodného

²⁵⁶ Výbor OSN pre mierové využitie kozmického priestoru.

²⁵⁷ VON DER DUNK, F. *National Space Legislation in Europe: Issues of Authorisation of Private Space Activities in the Light of Developments in European Space Cooperation, Studies in Space Law*. 6. vydanie. Leiden: Nijhoff, 2011, s. 3-28. ISSN: 1871-7659.

²⁵⁸ COHEN, A. F. *Cosmos 954 and the International Law of Satellite Accidents*. *The Yale Journal of International Law*. 10. vydanie. [online] New Haven: Yale Law School, 1984, s. 78-91, ISSN: 0889-7743. Dostupné na: <https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1316&context=yjil>

²⁵⁹ BENKÖ, M.-DE GRAAFF, W.-REIJNEN, G. *Space law in the United Nations*. Leiden: Brill, 1985, s. 49-51. ISBN 978-90-247-3157-2.

súdneho dvora, zostáva azda najsilnejším príkladom uplatnenia Medzinárodného dohovoru o zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými predmetmi pri riešení sporu. Vo finále nehoda satelitu Cosmos-954 priniesla aj pozitívny efekt. Predstavitelia supervel'moci si uvedomili, že kooperácia je v prípade podobných nehôd ohrozujúcich životné prostredie nevyhnutná, a to najmä v prípadoch, kedy nešťastný dopad po ich operáciach príde na území mimo ich jurisdikcie. Rovnako sa dá tento prípad vnímať ako precedens, že v každom prípade po incidente súvisiacom s kozmickou aktivitou má poškodený štát právo na kompenzáciu, tak, ako to ustanovuje Dohovor o zodpovednosti za škodu spôsobené kozmickými objektmi.²⁶⁰

Tiež sa naskytá otázka, či by v prípade najrizikovejších kozmických objektov, pri ktorých by bol potenciál dopadu na zemský povrch, nebolo rozumnejšie ich aktívne odstránenie. Nad týmto sa zamýšľali už mnohopočetné pracovné skupiny vedcov, avšak technologicky to zatiaľ nie je možné riadne uchopíť. Podobné operácie by boli príliš nákladné a zložité na realizáciu. Ďalším možným dôvodom, prečo sa doteraz regulácia kozmického odpadu, a s ním spojených rizík, neberie vážne je nedostatok katastrofických udalostí, ktoré by otvorili zodpovedným ľuďom oči. Najčastejšie skloňovaným článkom Kozmického dohovoru v tejto súvislosti je už spomínaný článok 9, ktorý je podľa mnohých právnikov a komentátorov základom pre ochranu životného prostredia a s ním spojenú nevyhnutnosť čo najväčšieho úsilia, aby sa zabránilo podobným environmentálnym katastrofám.

Vedúcu silu v popredí riešenia problému kozmického odpadu sa snažia mať USA. Koniec-koncov, najvyspelejšie technológie a infraštruktúru na prevádzkovanie kozmických aktivít majú skutočne Spojené štaty americké.²⁶¹ Chcú ísť medzinárodnej komunité príkladom, v prvom rade tým, že jednoznačne definujú pojmom „kozmický odpad“. Ďalším krokom bude definovať, aké sankcie budú postihovať hráčov v kozmických aktivitách, ktorí sa nebudú chcieť novovznikajúcim právnym reguláciám problému kozmického odpadu podriadiť. Zostáva len dúfať, že úsilie Spojených štátov amerických padne na úrodnú pôdu a rozprídu celosvetovú diskusiu o tom, akým smerom sa ďalej v riešení otázky kozmického odpadu uberať.

7. LEGISLATÍVNE VYHЛИADKY V MEDZINÁRODNOM KOZMICKOM PRÁVE

Aktuálne beží už šiesta dekáda, odkedy sme naposledy, ako medzinárodná komunita, prijali medzinárodné zmluvy regulujúce kozmické aktivity.²⁶² Dnes je obdobie relatívneho klíču. Kozmické právo zohrávalo sekundárnu rolu v medzinárodných a národných právnych poriadkoch a vyvíjalo sa naozaj len sporadicky. Teraz, keď sa prvé súkromné spoločnosti dostávajú za hranice poznaného a začínajú dosahovať výraznejšie úspechy než národní hráči, prichádza aj nutnosť nových právnych regulácií. Koniec-koncov, vesmír je potenciálnym domovom pre ľudí a zároveň obrovským ziskom a lákadlom pre súkromné spoločnosti, ktoré môžu z kozmických aktivít ľažiť viac, než len popularitu. Samozrejme, v spojení s tým je tu o to väčšia nutnosť prihliadania na environmentálne riziká spojené s kozmickými aktivitami. V skratke by sa dôležité smerovanie kozmického práva dalo bodovo zhrnúť takto:

(i) **Umožní sa ťažba v kozme pod reguláciou nezávislej medzinárodnej organizácie.** Získavanie surovín z kozmických telies môže posunúť ľudstvo opäť ďalej vo vede a výskume, a preto je kontraproduktívne obmedzovať ho. Inšpirácia by sa mohla a mala čerpať z vytvorenia International Seabed Authority, ktorá reguluje komerčné využívanie morského dna. (ii)

²⁶⁰ Článok 12, Dohovor o medzinárodnej zodpovednosti za škody spôsobené kozmickými objektmi.

²⁶¹ Spojené štaty sú operátormi viac než tretiny funkčných kozmických objektov na obežných dráhach.

²⁶² Dohoda o činnosti štátov na Mesiaci a iných nebeských telesách bola prijatá v roku 1979.

Vytvorenie spravodlivého právneho prostredia a právej istoty pre súkromné spoločnosti (so zaručením bezpečnosti) posunie technologický vývoj a ochotu investorov podporovať dané aktivity. Jednoznačnejšia úprava zodpovednosti za škody v prípade súkromných spoločností by mohla zaručiť, že by do kozmických operácií prudilo viac peňazí a zároveň by pre štáty nemusela byť autorizácia a kontrola aktivít neštátnych spoločností tak zaťažujúca. (iii) **Vytvorenie základnej právej kostry regulujúcej pobyt ľudí v kozme umožní štátom inšpirovať sa v uzákonení vlastných národných regulácií.** Napriek tomu, že je pobyt ľudí v kozme upravený jednotlivými vnútroštátnymi normami operátorov kozmických operácií, základná rámcová úprava by poskytla inšpiráciu pre štáty, ktoré by sa mohli pri uzákoňovaní takýchto regulácií pridŕžať. (iv) **Centralizácia riadenia kozmickej premávky a jednoznačné vymedzenie jej právomoci a zodpovednosti bude dôležitou inováciou.** Vytvorenie jednej nezávislej medzinárodnej organizácie, ktorá by zodpovedala za pozorovanie kozmických objektov, dokázala by sledovať a vypočítavať možné riziká a zároveň odporúčať manévre, ktorými by sa zachovala bezpečnosť, je budúcnosťou, ktorá by bola pre väčšinu kozmických hráčov veľmi priaznivá. (v) **Obšírnejšie ukotvenie environmentálnej ochrany zabezpečí udržateľnosť kozmických aktivít.** Ustanovenia článku 9 Kozmického dohovoru môžu, v kontexte dnešnej doby, vyznievať ako nedostatočné. Potrebujeme ukotviť princípy ochrany prostredia na Zemi, prostredia obežných dráh i kozmu ako takého, s jasne stanovenými postupmi, ktoré zaručia, že štáty budú dbať na udržateľnosť ich kozmických aktivít. Príkladom môže byť napríklad stanovenie povinnej „dĺžky života“ satelitov, po ktorej budú musieť kontrolovaným vstupom spadnúť späť do atmosféry a byť bezpečne zničené. (vi) **Štandardizácia nových pojmov odstráni nejednoznačnosť určitých ustanovení.** Nový dohovor o kozmických aktivitách si bude musieť nepochybne poradiť so striktnou definíciou dôležitých chýbajúcich pojmov, či už spomínaného kozmického odpadu alebo bezpečnostnej zóny (Artemis Accords už s ňou počíta), ktorá zaručí bezproblémový chod operácií na obežných dráhach alebo povrchoch kozmických telies.

ZÁVER

Cieľom tejto práce bola analýza aktuálnych výziev, ktorým čelí medzinárodné kozmické právo. V jednotlivých bodoch sa autor snažil poukázať na fakt, že momentálna právna úprava regulujúca kozmické aktivity nie je dostačujúca nielen pre pokrytie výziev, ktoré v budúnosti ľudstvo čakajú, ale ani pre výzvy dnešného dňa. Na to, aby sa urobil významný posun v tejto oblasti, je potrebný rozsiahly konsenzus „kozmických veľmocí.“ Touto prácou chcel autor načrtnúť možné riešenia, s ktorými môžu v najbližších rokoch právni experti prísť. Tak, ako plynie čas, prichádza s ľudskou aktivitou i pokrok. A ten nepochybne čaká v najbližších rokoch i medzinárodné právo kozmické.

SUMMARY

This work aimed to analyze the current challenges that international space law faces. The author pointed out that the current legislation regulating space activities is insufficient. It needs to regulate the issues that are the present and future challenges to the humanity. In order to make a significant shift in this area, a broad consensus of "cosmic superpowers" is needed. In this work, the author wanted to outline possible solutions that legal experts might propose in the upcoming years. Time flies, and the human activities progress. International space law has to respond to this progress soon.

POUŽITÁ LITERATÚRA

Knihy

- BENKÖ, M., DE GRAAFF, W., REIJNEN, G.** *Space law in the United Nations*. Leiden: Brill, 1985, 275 strán. ISBN 978-90-247-3157-2.
- HOBE, S., SCHMIDT-TEDD, B., SCHROGL, K., GOH, G.M.** *Cologne commentary on space law*. Vol. 1, Outer space treaty. Cologne : Carl Heymanns Verlag, 2009, 780 strán. ISBN: 978-3452271853.
- JANKUV, J. - LANTAJOVÁ, D. - BLAŠKOVIČ, K. - BUCHTA, T. - ARBET, D.** *Medzinárodné právo verejné. Druhá časť*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 463 strán. ISBN 978-80-7380-597-5.
- LEE, R.** *Law and Regulation of Commercial Mining of Minerals in Outer Space*. Dordrecht: Springer, 2012, 372 strán. ISBN: 978-94-017-8136-7.
- RYCROFT, M.-CROSBY, N.** *Smaller Satellites: Bigger Business?* Dordrecht: Springer, 2002, 494 strán. ISBN: 978-94-017-3008-2.

Odborné články a publikácie

- BLOUNT, P. J.** Renovating Space: The Future of International Space Law. *Denver Journal of International Law and Policy*. 40. vydanie. [online], Denver: University of Denver Sturm College of Law, s. 515-532, ISSN: 0196-2035. Dostupné na: <https://www.law.upenn.edu/live/files/7830-blouunrvtspcdnvrjintllawpolpdf>
- COHEN, A. F.** Cosmos 954 and the International Law of Satellite Accidents. *The Yale Journal of International Law*. 10. vydanie. [online] New Haven: Yale Law School, 1984. s. 78-91, ISSN: 0889-7743. Dostupné na: <https://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1316&context=yjl>
- CORNEC, C.** The post-Cold War issues of the space conquest: Thoughts on the future of an increasingly attractive space. 14. Honors Collegium. [online] Los Angeles: UCLA Library, 2019. Dostupné na: <https://escholarship.org/uc/item/0kj1q52j>
- DEMBLING, P. G.-ARONS, D. M.** "The Treaty on Rescue and Return of Astronauts and Space Objects" (1968). *William and Mary Law Review*. 9. vydanie. [online] Williamsburg: William & Mary Law School, 1968, s. 630-663;. ISSN: 0043-5589. Dostupné na: <https://core.ac.uk/download/pdf/17217557.pdf>
- DENNERLEY, J. A.** State Liability for Space Object Collisions: The Proper Interpretation of 'Fault' for the Purposes of International Space Law. *European Journal of International Law*, 29. vydanie. [online] Oxford: Oxford University press, 2018, s. 281–301. ISSN: 1464-3596. Dostupné na: <https://doi.org/10.1093/ejil/chy003>
- DOYLE, S.** Nandasiri Jasentuliyana Keynote Address on Space Law A concise history of space law. [online] Paríž: International Institute of Space Law (IISL), 2010, s. 1-15. Dostupné na: <https://www.iislweb.org/website/docs/2010keynote.pdf>
- GRIFFIN, N. L.** Americans and the Moon Treaty. *Journal of Air Law and Commerce*, 46. vydanie. [online] Dallas: SMU Dedman School of Law, 1981, s. 729-763. ISSN: 0021-8642. Dostupné na: <https://core.ac.uk/download/pdf/147638686.pdf>
- HALUNKO, V.** Space Law: the Present and the Future. *Advanced Space Law*, 3. vydanie, [online]. Kyjev: International Society of Philosophy and Cosmology Scientific Institute of Public

Law, 2019, s. 30-47. ISSN 2663-3663. Dostupné na: http://asljournal.org/journals/2019-3/ASL_vol_3_Halunko.pdf

JANKUV, J. Klúčové momenty vývoja, súčasná podoba a inštitucionálne zabezpečenie medzinárodnoprávneho režimu kozmického priestoru a nebeských telies. *Societas et Iurisprudentia*, roč. 5, č. 2, 2017, s. 50-84. ISSN 1339-5467. Dostupné na: <http://sei.iuridica.truni.sk/archive/2017/02/SOCIETAS-ET-IURISPRUDENTIA-2017-02.pdf>

KLOBUČNÍK, L.-HROZENSKÝ, T. SSPA Report 03: Medzinárodné vesmírne právo v kocke. [online], Banská Bystrica: Slovenská spoločnosť pre vesmírnu politiku, 2017, s. 2-8, ISSN 2585-755X. Dostupné na: <http://www.vesmirnopolitika.sk/wp-content/uploads/SSPA-report-03i.pdf>

LARSEN, P. B. Solving the Space Debris Crisis, *Journal of Air Law and Commerce*, 83. vydanie. [online] Dallas: SMU Dedman School of Law, 2018, s. 475-519. ISSN: 0021-8642. Dostupné na: <https://scholar.smu.edu/jalc/vol83/iss3/2/>

MEJÍA-KAISER, M. Collision Course: The 2009 Iridium-Cosmos Crash (October 12,2009). Proceedings of the 52th IISL Colloquium on the Law of Outer Space. [online] Daejeon: IISL, 2009. Dostupné na SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3350010>

MURNANE, A. C. The Prospector's Guide to the Galaxy. *Fordham International Law Journal*. 37. vydanie. [online] New York: Fordham University School of Law, 2013, s. 236-277, ISSN: 0747-9395. Dostupné na: <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2327&context=ilj>

ROSS, S. D. Near-Earth Asteroid Mining, Control and Dynamical Systems, Pasadena: California Institute of Technology, 2001, s. 17-18. Dostupné na: <http://www2.esm.vt.edu/~sdross/papers/ross-asteroid-mining2001>

SCHLADEBACH, M. Fifty Years of Space Law: Basic Decisions and Future Challenges. *Hastings International and Comparative Law Review*. 41. vydanie. [online] San Francisco: UC Hastings Law, 2018. ISSN 0149-9246. Dostupné na: https://repository.uchastings.edu/hastings_international_comparative_law_review/vol41/iss3/2/

VON DER DUNK, F. National Space Legislation in Europe: Issues of Authorisation of Private Space Activities in the Light of Developments in European Space Cooperation, *Studies in Space Law*. 6. vydanie. Leiden: Nijhoff, 2011, s. 3-28. ISSN: 1871-7659.

Online zdroje

Oficiálna webstránka ISA. Dostupné na: <https://www.isa.org.jm/>

Oficiálna webstránka UNOOSA. Dostupné na: <https://www.unoosa.org/oosa/en/ourwork/copuos/members/evolution.html>

Štatistiky o kozmickom odpade od ESA. Dostupné na: http://www.esa.int/Safety_Security/Space_Debris/Space_debris_by_the_numbers

Štatistiky – počet signatárov k „Moon Treaty“. Dostupné na: <https://www.statista.com/chart/18738/countries-that-are-signatories-or-parties-to-the-1979-moon-treaty/>

Kritériá pri určovaní výšky náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí v rozhodovacej praxi súdov Slovenskej republiky

Criteria for Determining the Height of Non-pecuniary Damage of Secondary Victims in the Decision-making Practise of the Courts in Slovakia

Michaela Sklenárová

Abstrakt

Nemajetková ujma a nárok na jej náhradu tvoria podstatnú časť problematiky mimozmluvných záväzkov. Tento článok sa zaobrá predovšetkým nárokmi týkajúcimi sa sekundárnych obetí ako osôb, ktoré utrpeli ujmu v priamej nadväznosti na ujmu spôsobenú primárnej obeti zo strany škodcu. Článok ďalej predkladá rámcové definície základných pojmov a subjektov, ktoré sa objavujú pri nemajetkovej ujme a zaoberá sa rôznymi aplikačnými problémami, ktoré túto náhradu nemajetkovej ujmy v praxi sprevádzajú. Hlavným cieľom tejto práce je analyzovať relevantné kritériá, ktoré súdy pri vznesených nárokoch nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí zohľadňujú, a v nadväznosti na ktoré sekundárnym obetiam následne priznávajú konkrétné zadostučinenie.

Kľúčové slová: nemajetková ujma; sekundárne obete; náhrada škody; spor; osobnostné práva

Abstract

Non-pecuniary damage and the claim to its compensation is a substantial part of the non-contractual obligations. This paper deals mainly with claims concerning secondary victims as persons who have suffered damage as a direct consequence of the damage caused to the primary victim by the culprit. The paper further presents framework definitions of basic terms and subjects that appear in the case of non-pecuniary damage and deals with various application issues that accompany this compensation of non-pecuniary damage in practice. The main aim of this paper is to analyse the relevant criteria that courts consider in the claims of non-pecuniary damage of secondary victims and in connection with which is subsequently adjudged to secondary victims' specific financial satisfaction.

Keywords: Non-pecuniary damage; Secondary victims; Damages; Litigation, Personal rights

ÚVOD DO PROBLEMATIKY ODŠKODŇOVANIA SEKUNDÁRNYCH OBETÍ

Inštitút nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí je v právnej praxi štátov kontinentálneho a angloamerického právneho systému, ako aj právnej vedy, už dlhodobo známy. Ak dôjde k naplneniu predpokladov²⁶³ (i. existencia zásahu, ktorý vyvolal alebo bol spôsobilý vyvolať ujmu, ii. neoprávnený, resp. protipravny charakter tohto zásahu a iii. existencia príčinnej súvislosti medzi zásahom a vzniknutou ujmou) sekundárne obete, alebo inak povedané

²⁶³ Bližšie pozri Rozsudok Krajského súdu v Bratislave z 27. mája 2014, sp. zn. 8 Co 45/2013.

sekundárne poškodení, majú nárok na priznanie náhrady nemajetkovej ujmy, ktorá im vznikla práve z dôvodu úmrtia či ľažkého ublíženia na zdraví ich príbuzného alebo inej blízkej osoby. Nároky na nemajetkovú ujmu sekundárnych obetí majú týmto obetiam dopomôcť aspoň sčasti k zmierneniu smútka, ktorý im bol spôsobený neoprávneným zásahom do ich osobnostných práv. Práve z tohto dôvodu je nemajetková ujma sekundárnych obetí často označovaná ako „*bolestné za smútok*“. V tomto kontexte sa tak právo snaží reflektovať na každodenné situácie, ktoré majú často právnu dohru v civilných sporových konaniach, ako aj účinne a efektívne regulovať tieto nároky sekundárne poškodených osôb voči škodcom, a nastoliť tak spravodlivú nápravu a primeranú rovnováhu medzi zodpovednosťou škodcu na jednej strane a nárokom sekundárnych obetí na strane druhej. Právna úprava tak sleduje cieľ aspoň čiastočne zmierniť neoprávnený zásah do práv sekundárne poškodených osôb, resp. sekundárnych obetí a pomôcť týmto obetiam s prekonaním ich duševných útrap.

Aj v súčasnosti sa však problematika odškodňovania sekundárnych obetí dostáva do popredia, a to v súvislosti s rôznymi aplikačnými problémami pri uplatňovaní nárokov poškodených, či nejasnou staršou právnou úpravou Občianskeho zákonného vrátane nemajetkovej ujmy, ktorá nie úplne zohľadňuje už dnešný pokrok práva, ktoré sa stále dynamicky v určitých oblastiach vyvíja. Silnie tak potreba priať zodpovedajúcu právnu úpravu, ktorá by dokázala viac reflektovať na vzniknuté situácie v spoločnosti a vytvárať tak za pomocí ustálenej judikatúry v odškodňovaní obetí jednotnejší mechanizmus.

V prípade sekundárnych obetí tak dochádza najskôr k zásahu do práva na život primárnej obete, pričom táto škoda sa následne reflekтуje a „odrazí“ na sekundárnej obeti tak, že zasiahne do jej práva na súkromie a rodinný život. V tomto prípade tak možno hovoríť aj o určitom type „*reťazového*“ efektu, kde vzniknutá škoda sa v modifikovanej podobe prenáša z primárnej obete aj na iné subjekty – sekundárne obete, ktoré boli vo vzťahu k primárnej obeti blízkymi osobami. Týmto zásahom do života primárnej obete, a to či už vo forme jej usmrtenia alebo spôsobenia ľažkej ujmy na zdraví, dochádza k hlbokému narušeniu vzťahov medzi primárnymi a sekundárnymi obetami. Dochádza k pretrhnutiu citových, kultúrnych a spoločných vzťahov, pričom poškodeným sa následne výrazne obmedzí až zminimalizuje ich možnosť budovať a nadálej rozvíjať tieto vzťahy. Pri usmrtení primárnych obetí táto možnosť zaniká úplne.²⁶⁴ Tieto hlboké citové ujmy sekundárnych obetí, vrátane prežívania každodenného smútka a emocionálnej straty bližného alebo jeho ľažkého ublíženia na zdraví,²⁶⁵ vedia zásadným spôsobom ovplyvniť kvalitu ďalšieho života sekundárnych obetí.²⁶⁶

Definícia sekundárnej obete neexistuje, no za sekundárnu obete možno považovať v širšom slova zmysle akúkoľvek osobu, odlišnú od primárneho (priameho) poškodeného, ktorá je oprávnená požadovať náhradu za utrpenú nemajetkovú ujmu, ktorá vznikla v priamej nadváznosti

²⁶⁴ Pozri napríklad prípad úmrtia plodu - Rozsudok Krajského súdu v Nitre z 12. decembra 2014, sp. zn. 5 Co 225/2013. Alebo Rozsudok NS ČR z 15. júla 2005, sp. zn. 30 Cdo 2951/2004, ktorý sa zaobera stratou jedného z členov spoločenstva – rodiny, čo označuje ako celkom „*neodčiniteľnú ujmu*“.

²⁶⁵ Bližšie pozri napríklad:

Rozsudok Krajského súdu v Trnave z 19. júna 2012, sp. zn. 9 Co 270/2011 (porušenie povinnosti pri vedení pôrodu a následné poškodenie zdravia dieťaťa, čím sa rodičom znemožnil ich plnohodnotný rodinný život). Rozsudok Okresného súdu Nitra sp. zn. 10C/88/2009. Ide o prípad, kde počas operačného zátku a následnej pooperačnej starostlivosti došlo zo strany zamestnancov odporec, najmä lekárov anestéziológov, k hrubému porušeniu povinností. Podľa názoru odborníkov a znalcov bol týmto porušením poškodenému spôsobený nezvratný zdravotný stav s prakticky nulovou šancou na zlepšenie.

²⁶⁶ TROJČÁKOVÁ, V. Určovanie výšky náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí. *Súkromné právo*, č. 3/2020. s. 110.

na ujmu priameho poškodeného.²⁶⁷ Je však zároveň nevyhnutná prítomnosť zásahu do emocionálnej sféry fyzickej osoby, ktorý je spôsobený protiprávnym konaním tretej osoby, čo následne zakladá právo domáhať sa ochrany osobnosti podľa príslušných ustanovení Občianskeho zákonného. Realizácia tejto ochrany je vo výlučnom záujme osôb, ktoré sú v takom úzkom vzťahu k postihutej fyzickej osobe, že ochrana integrity osobnosti aj po jej smrti (tzv. postmortálna ochrana) je ich osobným záujmom.²⁶⁸

Pri zodpovednom subjekte ide o účastníka, ktorý je nositeľom povinnosti upustiť od neoprávnených zásahov do práva na ochranu osobnosti alebo odstrániť následky zásahov, alebo poskytnúť primerané zadostučinenie.²⁶⁹ Zodpovedným subjektom je vždy tá fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorá sa dopustila určitého konania neoprávnene zasahujúceho do chránených osobnostných práv, t.j. je pôvodcom alebo subjektom zásahu.

V podmienkach slovenskej právnej úpravy je nárok na náhradu nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí po formálnej stránke nárokom na ochranu osobnosti. Náš Občiansky zákonník upravuje osobnostné a osobné práva v ustanoveniach § 11 a nasl., pričom predmet ochrany spočíva práve v osobnosti človeka „*vo svojej celistvosti ako nehmotný statok, ktorý prislúcha fyzickej osobe.*“²⁷⁰

Nemajetková ujma, ktorú si nárokuju sekundárne obete však nie je kvantifikovateľná a jej presné určenie v peniazoch je v praxi nemožné. Ak súd z tohto pohľadu prizná akéhokoľvek vysokú sumu, tá nemôže nikdy skutočne odstrániť, napraviť či odvrátiť utrpenú bolest blízkych osôb, no istým spôsobom môže „iba“ z časti vyvážiť ich utrpenie.²⁷¹

K problematike priznávania náhrady nemajetkovej ujmy na záver doplníme, že v slovenskom právnom poriadku neexistujú k dnešnému dňu žiadne ustanovenia Občianskeho zákonného alebo iného civilnoprávneho predpisu, ktoré by explicitne tieto nároky sekundárnych obetí upravovali, preto pri týchto nárokoch vychádzame „iba“ z príslušnej judikatúry a ustanovení o ochrane osobnosti. Teda účel prostriedkov ochrany podľa § 13 Občianskeho zákonného možno použiť v prípade, keď zásah intenzívnej povahy smeroval do osobnostných

²⁶⁷ Bližšie pozri k aktívnej legitimácii Uznesenie Krajského súdu v Košiciach z 13. októbra 2005, sp. zn. 1 Co 201/5005.

²⁶⁸ Bližšie pozri Uznesenie NS SR zo 17. 2. 2011, sp. zn. 5 Cdo 265/2009 zo 17. februára 2011.

²⁶⁹ Bližšie pozri k zodpovednému subjektu Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 20. apríla 2011, sp. zn. 4 Cdo, 168/2009. K zodpovednosti za konanie fyzickej osoby použitej právnickou osobou pozri Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 26. septembra 2013, sp. zn. 3 Cdo 228/2012, R /128/2014.

²⁷⁰ Bližšie pozri Rozhodnutie NS SR sp. zn. 3 Cdo 134/2007. Predpokladom úspešného uplatnenia práva na ochranu osobnosti je preto jednak to, že došlo k neoprávnenému zásahu a jednak to, že tento zásah bol objektívne spôsobilý privodiť ujmu na chránených osobnostných právach. Obe náležitosti musia byť splnené, aby vznikol právny vzťah, obsahom ktorého je na jednej strane právo domáhať sa ochrany podľa § 11 Občianskeho zákonného a na druhej strane povinnosť znášať sankcie uložené súdom. Pre zaujímavosť možno uviesť, že aj zdravotný zákrok bez informovaného súhlasu predstavuje neoprávnený zásah do osobnostných práv – pozri Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici, sp. zn. 17 Co 136/2012, kde išlo o operáciu na pravom kolene, na ktorú nedala súhlas a bol vykonaný bez jej vedomia na zdravej časti tela. Taktiež Rozsudok Okresného súdu BA II z 9. februára 2012, sp. zn. 58C/19/2007.

²⁷¹ Obsahom právnej úpravy ochrany osobnosti je zákaz akéhokoľvek zásahu, ktorý by bol spôsobilý vyvoliť ohrozenie alebo porušenie práv, ktoré sú uvedené príkladom v § 11 OZ. FEKETE, I. *Občiansky zákonník I. Zväzok (Všeobecná časť). Veľký komentár, 2. aktualizované a rozšírené vydanie.* Bratislava: Eurokódex, 2014, s. 94 a nasl.

²⁷² TROJČÁKOVÁ, V. Určovanie výšky náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí. *Súkromné právo*, č. 3/2020. s. 111. Z rozhodovacej praxe súdov SR poukazujeme na Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici z 20. novembra 2012, sp. zn. 14 Co 339/2011. Súd zdôrazňuje, že satisfakcia v podobe peňažného odškodnenia nastupuje až vtedy, kde iná forma ochrany je nepostačujúca. Žiadna peňažná čiastka, teda ani „nízka“, ani „vysoká“, nemôže byť dostačujúcim ekvivalentným prostriedkom ochrany osobnosti v takomto prípade, ako nastal v súdenej veci. Preto je na úvahе súdu, ako sa s touto vysporiada. Pozri aj Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 4 Cdo 69/1999.

zložiek človeka – teda jeho osobnosti.²⁷³ Občiansky zákonník nevyžaduje pri zásahu do osobnostných práv zavinenie ako predpoklad vzniku zodpovednosti, teda na rozdiel od ochrany trestnoprávnej a administratívno-právnej, je občianskoprávna ochrana v tomto prípade založená na objektívnom princípe.²⁷⁴ Nároky na náhradu nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí sú dlhodobo súčasťou právnych poriadkov európskych štátov a tieto nároky nikto nespochybňuje, a to napriek tomu, že Slovenská republika nepatri medzi štaty so špeciálnou skutkovou podstatou, ktorá by patrila do rámca úpravy deliktných vzťahov (ako napr. v § 2959 českého občianskeho zákonníka), pričom právny základ bol „nájdený“ v ustanoveniach o ochrane osobnosti.²⁷⁵

1. KRITÉRIÁ APLIKOVANÉ SÚDMI PRI URČOVANÍ VÝŠKY PRIZNANEJ NÁHRADY NEMAJETKOVEJ UJMY SEKUNDÁRNYCH OBETÍ

Nemajetková ujma sekundárnych obetí je spojená predovšetkým so vznikom peňažnej náhrady, resp. zadosťučinenia. Túto nemajetkovú ujmu však možno spojiť v príčinnej súvislosti práve s protiprávnym konaním škodcu, pričom ide svojou povahou o nárok deliktného práva, hoci sa následky neprejavujú v majetkovej, ale naopak v duševnej a citovej sfére fyzickej osoby.

Pri skúmaní kritérií, ktoré zohľadňujú súdy pri určovaní výšky náhrady nemajetkovej ujmy, je nutné pripomenúť si rôzne prístupy k výpočteniu samotných nemajetkových ujm. Postupne sa v rozhodovacej praxi súdov vyvinuli rôzne prístupy k priznávaniu náhrad nemajetkových ujm, ako aj k samotnej metóde ich výpočtenia. Môže ísť napríklad o tzv. tabuľkovú metódu, na základe ktorej je stanovená fixná výška priznávanej náhrady nemajetkovej ujmy.²⁷⁶ Nachádzame aj

²⁷³ Zo súdnej praxe č. 2/2013, s. 74. Náhrada nemajetkovej ujmy v peniazoch. Podmienkou priznania náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch (t. j. materiálnej satisfakcie) je vždy, v závislosti na individuálnych okolnostiach daného prípadu, existencia závažnejnej ujmy. Za závažnú ujmu treba považovať ujmu, ktorú fyzická osoba, vzhľadom na okolnosti, za ktorých k porušeniu práva došlo, intenzitu zásahu, jeho trvanie alebo dopad a dôsledky, považuje za ujmu značnú. Pritom však nie sú rozhodujúce jej subjektívne pocity, ale objektívne hľadisko, teda to, či by predmetnú ujmu takto v danom mieste a čase (v tej istej situácii, prípadne spoločenskom postavení a pod.) vnímalia aj každá iná fyzická osoba.

²⁷⁴ Bližšie pozri FEKETE, I. *Občiansky zákonník 1. Zväzok (Všeobecná časť)*. Veľký komentár, 2. aktualizované a rozšírené vydanie. Bratislava: Eurokódex 2014, s. 128 a nasl. Vzhľadom na ciele právnej úpravy ochrany osobnosti, ktorých prvoradou požiadavkou je chrániť osobnosť občana pred zásahmi, pokial pôvodca zásahu neboli na ne oprávnený, nevyžaduje Občiansky zákonník na úspešné uplatnenie práva na ochranu osobnosti zavinenie. Kto sa zásahu dopustil, nemôže sa zbaviť zodpovednosti ani s dokazom, že bol v omyle (tzv. dokazom ospravedlniteľného omylu). Ďalej Uznesenie NS ČR zo dňa 07.05.2002, sp. zn. 28 Cdo 662/2002. Taktiež pozri Uznesenie Krajského súdu vo Košiciach z 13. októbra 2015, sp. zn. 1 Co201/2005 alebo Rozsudok Krajského súdu v Bratislave z 20. februára 2013, sp. zn. 4 Co 470/2011.

²⁷⁵ TROJČÁKOVÁ, V. Určovanie výšky náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí. *Súkromné právo*, č. 3/2020, s. 112.

²⁷⁶ Typicky ide napríklad o Anglicko, kde osoby majú nárok na nemajetkovú ujmu v presne stanovenej výške. Bližšie pozri zákon Fatal Accidents Act z roku 1976. V slovenskej rozhodovacej praxi súdov je však možné badať, že postupujú komparatívne s poukazom na rozhodnutia iných súdov v podobných veciach. Niektoré sumy sú v podobných prípadoch dokonca takmer identické, napriek tomu, že súd nezavázuje žiadna tabuľková norma. Pre účel porovnania tohto tvrdenia možno považovať za nápmocné tabuľky prípadov priznanej nemajetkovej ujmy, ktoré spracoval Šorl. Bližšie pozri ŠORL, R. Náhrada nemajetkovej ujmy (bolestné za smútok) pozostalého pribuzného. Stav a východiská 1. časť. *Bulletin slovenskej advokácie*, č. 9/2017, s. 10-12 a ŠORL, R. Náhrada nemajetkovej ujmy (bolestné za smútok) pozostalého pribuzného. Stav a východiská 2. časť. *Bulletin slovenskej advokácie*, č. 10/2017, s. 11.

Erdősová však trefne k danej problematike uvádzá, že treba súčasne uznať, že tzv. „tabuľková norma“ môže v praxi skutočne často poslúžiť ako realistický odhad určitých opakujúcich sa smrteľných následkov takých škodových udalostí, ktoré v konaní pred súdom a po náležitom zhodnotení všetkých vykonaných dokazov, nevykazujú nijaké znaky zvláštnych okolností prípadu. Teda nejde o špecifické prípady. Napokon možno usúdiť, že prax

prištupy, kde je výška náhrady nemajetkovej ujmy stanovená v rozsahu od – do,²⁷⁷ ako aj prístup, kde náhradu nemajetkovej ujmy pre pozostalých nepriznávajú vôbec.²⁷⁸ V podmienkach Slovenskej republiky je rozhodnutie o výške priznanej náhrady nemajetkovej ujmy napokon ponechané na voľnej úvahе súdu, keďže zákon nestanovuje ani rámcové čiastky pre odškodenie nemajetkovej ujmy. V nadväznosti na nezodpovedané otázky limitácie výšky náhrady nemajetkovej ujmy, v súčasnosti tak explicitne²⁷⁹ neevidujeme v našom právnom poriadku žiadne limitácie výšky náhrady nemajetkovej ujmy a konečná priznaná výška náhrady nemajetkovej ujmy je ponechaná na rozhodnutí súdu.²⁸⁰ Súdy tak musia v každom jednotlivom prípade vychádzať z dostatočne zisteného skutkového stavu, a zároveň sa opierať o celkom konkrétnu

---

slovenských súdov bez legislatívnej opory v ustanovení upravujúcim odškodenie za smrť, zrejme verifikuje tvrdenie, že sudca rozhodujúci v občianskoprávnom konaní o priznaní odškodenia za smrť je vedený istým komparatívnym odhadom, ktorý sa v konečných dôsledkoch môže podobať tabuľkovému regulatívu, aj keď bez jeho právnej záväznosti. Bližšie pozri ERDŐSOVÁ, A. „Krátké“ pojednanie o škodách, ujmách a ich náhradách vo svetle judikatúry súdov vnútrostátnych, českých, Súdneho dvora EÚ i Európskeho súdu pre ľudské práva. *Bulletin slovenskej advokácie*, č. 1-2/2015, s. 23.

²⁷⁷ Ide napríklad o Českú republiku a odporúčania Najvyššieho súdu ČR. „*Vzhledem k dosavadní judikatuře, k cenovému vývoji i s přihlédnutím k zahraničním zkušenostem se jako základní rozpětí pro stanovení výše náhrady doporučuje 240 000 Kč až 500 000 Kč v typovém případě nejbližších osob (manželé, rodiče a děti), jsou-li popsána kritéria neutrální.*“ Dostupné online: <https://nsoud.cz>

²⁷⁸ Právo na náhradu nemajetkovej ujmy pre pozostalých nepoznajú napr. v Holandsku, Bulharsku a v škandinávskych štátach (s výnimkou Švédska).

²⁷⁹ V nadväznosti na problematiku určovania výšky náhrady nemajetkovej ujmy možno badať v nedávnej minulosti aj snahu túto výšku náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych osôb „zastropovať“ - limitovať odškodenie nárokov pozostalých na náhradu nemajetkovej ujmy v dôsledku zásahu do ich práva na súkromie (smrťou zosnulého v dôsledku neoprávneného zásahu). Vtedajší návrh na zastropovanie sa však javil ako problematický najmä v niekoľkých bodoch, a to v i) absencii jasných kritérií, pri ktorých by bolo možné výšku nemajetkovej ujmy presne určiť, ii) absencii systematickej úpravy majetkovej a nemajetkovej ujmy v Občianskom zákonníku, ktorý do dnešného dňa nie je náležite novelizovaný a nereflektuje už dnešný pokrok práva, iii) nutnej jednoznačnej a včasnej transpozícii únióvého práva vrátane smerníc EÚ, ktoré sa neustále vyvíja a iv) vývoji judikatúry Súdneho dvora EÚ, ktorý pri rozhodovaní o prejudiciálnych otázkach podáva záväzný výklad únióvého práva. Bližšie pozri MANDELÍK, J. Náhrada nemajetkovej ujmy pozostalým – ad hoc novela Občianskeho zákona? *Bulletin slovenskej advokácie*, č. 11/2019, s. 8 a nasl.

Zaujímavosťou v tomto prípade je odškodenie obetí trestných činov, ktoré je, na rozdiel od tejto oblasti, explicitne upravené aj v osobitnom zákone (zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov). V tomto prípade je výška odškodenia v prípade smrti obete stanovená v zmysle § 12 ods. 2 na sumu vo výške 50-násobku minimálnej mzdy, pričom táto suma sa môže z osobitných dôvodov aj znižiť. Úvahy týkajúce sa analógie tejto úpravy sú však diskutabilné a je potrebné sa im osobitne venovať, čo je nad rozsah tohto článku. Je však nutné poukázať na to, že v tomto prípade si konkurujú dva typy rozličných vzťahov. Prvý vzťah je verejnoprávny medzi štátom a obeťou trestného činu, resp. sekundárnu obeťou ak primárna obeť zomrela, kde štát sa tejto obeti priznaním finančného zadostučinenia „ospravedlňuje“ za to, že primárnu obeť nedokázal ochrániť pred trestnou činnosťou páchateľa. Druhý vzťah však vzniká priamo medzi sekundárnu obeťou a páchateľom, resp. škodcom, pričom tento vzťah je vzťahom súkromnoprávnym a štát má v tomto odškodení úplne inú pozíciu. Pri použití možnej analógie tohto zákona tak čeliame „zastropovaniu“ verejnoprávneho vzťahu (štát – obeť) *contra* súkromnoprávneho vzťahu (škodca – obeť). Za zmienku stojí ale skutočnosť, že pri nemajetkovej ujme sekundárnych obetí ide najmä o súkromnoprávne nároky a takýto zásah do týchto súkromných vzťahov zo strany štátu by mohol byť považovaný za neprimeraný. Zároveň ide o podporný mechanizmus a následný ďalší súkromnoprávny nárok sa nevylučuje. Bližšie pozri napríklad - Náhrada nemajetkovej ujmy v adhéznom konaní. *Zo súdnej praxe*, č. 3/2015, s. 135-139.

²⁸⁰ Pozri bližšie Rozsudok Krajského súdu v Nitre zo dňa 2. októbra 2013, sp. zn. 9 Co 330/2012. Určenie výšky náhrady je zo zákona na voľnej úvahе súdu, ktorá však musí byť odôvodnená a musí mať základ v zistenom skutkovom stave ohľadom zákonom predvídateľných kritérií, to znamená, ohľadom závažnosti vzniknutej ujmy s ohľadom na okolnosti, za ktorých k porušeniu práva došlo.

a preskúmateľné hľadiská.²⁸¹ Požadovaná výška peňažného zadostučinenia však tvorí maximálnu čiastku, ktorú súd môže priznať.²⁸² Je teda potrebné zdôrazniť, že súd je vždy viazaný návrhom žalobcu a nesmie prisúdiť vyššiu náhradu ako je suma uvedená v žalobe. Sudca nesmie ísť nad žalobný návrh, čo je prejavom zásady „*non plus ultra*.“²⁸³

Pri rozhodovaní o výške nároku na náhradu nemajetkovej ujmy by každé rozhodnutie súdu malo vychádzať zo skutkovej podstaty jednotlivého prípadu a tieto skutočnosti by mali súdy vždy jednotlivo zohľadniť. Tieto rozhodnutia by tak mali byť predovšetkým preskúmateľné a malo by byť z nich jasné a zrozumiteľné, akými úvahami bol súd pri rozhodovaní o výške náhrady nemajetkovej ujmy vedený a ktoré okolnosti prípadu zohľadnil, prípadne ktoré okolnosti považoval za nepodstatné. Nehovoriac o tom, že ak súdy rozhodujú v skutkovo podobných veciach podobne, dochádza k zvyšovaniu predvídateľnosti súdnych rozhodnutí, čím sa u subjektov posilňuje princíp legitímneho očakávania.

Trojčáková označuje ustanovenie pre priznanie zadostučinenia sekundárnym obetiam, t. j. § 13 OZ ako „zberný kôš“ pre naozaj široký a rôznorodý okruh chránených statkov. Je však žiaduce a pochopiteľné, aby sa pri každom type zásahu do osobnosti brali do úvahy aj iné okolnosti porušenia priamo súvisiace v súvislosti s konkrétnym zasiahnutým právom. Napríklad zásah do ľudskej dôstojnosti alebo do dobrého mena fyzickej osoby sa bude posudzovať podľa iných okolností a kritérií než citová ujma sekundárnych obeti.²⁸⁴

Súčasná súdna rozhodovacia prax je pri vymedzení, ktoré kritéria je nutné vziať do úvahy pri rozhodovaní, bohatá. Dva základné piliere, z ktorých pramenia všetky ostatné súdmi používané kritériá, vyplývajú priamo z ustanovenia § 13 ods. 3 Občianskeho zákonníka, a to i) závažnosť vznikutej ujmy a ii) okolnosti, za ktorých k porušeniu práva došlo.²⁸⁵

Samotná závažnosť ujmy vznikutej v dôsledku neoprávneného zásahu do práva na ochranu osobnosti nie je jediným a výlučným kritériom pre určenie výšky náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch. Pri určení tejto výšky súd musí prihliadnuť aj na okolnosti, za ktorých k porušeniu práva došlo. Tieto okolnosti môžu byť významné tak u osoby postihнутej, ako aj u osoby, ktorá neoprávnený zásah spôsobila. Podľa nášho názoru je nutné pri rozhodovaní uplatňovať širšie ponímanie kritérií, a to z dôvodu, že súd by mal zohľadňovať všetky aplikovateľné kritériá a okolnosti prípadu, nakoľko pri úzkom profile kritérií sa zvyšuje riziko právne nesprávneho posúdenia veci samej. Zároveň každé jedno kritérium má pri rozhodovaní svoj význam a má pri formovaní konečnej výšky náhrady nemajetkovej ujmy svoje miesto. Môžeme si tak všimnúť, že druhé kritérium uvedené v Občianskom zákonníku, a to okolnosti, za ktorých k porušeniu práva došlo, sa nám v rozhodovacej praxi súdov značne „rozvetvuje“ do ďalších (sub)kritérií, ktoré je nutné zohľadniť.

²⁸¹ FEKETE, I. *Občiansky zákonník 1. Zväzok (Všeobecná časť)*. Veľký komentár, 2. aktualizované a rozšírené vydanie. Bratislava: Eurokódex 2014, s. 143. Pozri aj Uznesenie NS ČR z 27. septembra 2005, s. p. Zn. 30 Cdo 1883/2005, ako aj Rozsudok Krajského súdu Trnava sp. zn. 10Co/909/2015.

²⁸² Pozri bližšie Rozhodnutie Najvyššieho súdu SR z 1. januára 2001, sp. zn. 5 Cdo 4/1999.

²⁸³ Pozri bližšie Rozsudok Krajského súdu v Nitre z 12. decembra 2014, sp. zn. 5 Co 225/2013 alebo Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 30. októbra 2012, sp. zn. 8 Co 264/2013. Za zmienku stojí aj fakt, že v našom právnom poriadku pri priznávaní výšky náhrady nemajetkovej ujmy nie je prípustná represívna funkcia, ktorej cieľom je škodcu potrestať. Pre túto skutočnosť je v angloamerickom právnom systéme, kde táto možnosť prípustná je, známy pojem tzv. *punitive damages*. Trest škodcu spočíva v tom, že poškodenému je priznaná ešte vyššia suma, ktorá presahuje výšku spôsobenej ujmy. Tento trest má zároveň pôsobiť voči ostatným odstrašujúcim.

²⁸⁴ TROJČÁKOVÁ, V. Určovanie výšky náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí. *Súkromné právo*, č. 3/2020, s.112.

²⁸⁵ Bližšie pozri Rozsudok Krajského súdu v Trnave, sp. zn. 10Co/909/2015 (R 29/2001) alebo Rozsudok Krajského súdu v Trnave z 26. februára 2013, sp. zn. 9 Co 423/2012, Rozsudok Najvyššieho súdu SR 4Cdo/139/2011.

Akékoľvek vylúčenie ďalšieho „rozvetvenia“ by mohlo mať v konečnom dôsledku nemalý negatívny dopad na ktorokoľvek zo strán sporu, pričom jedna strana by sa mohla na úkor tej druhej neprimerane obohatiť. Ako príklad možno uviesť kvalitu vzťahu primárnej a sekundárnej obete. V praxi môžu nastať aj prípady, keď si nárokuje náhradu nemajetkovej ujmy osoba, ktorá je sice v príbuzenskom vzťahu k primárnej obeti, no nemá s ňou, resp. s jej blízkymi osobami dobré medziľudské vzťahy, pričom jej úmysel uplatnenia náhrady nemajetkovej ujmy je motivovaný značne ekonomicky.²⁸⁶

Platí teda, že súd musí prihliadnúť okrem závažnosti vzniknutej ujmy a okolností, za ktorých k porušeniu práva došlo, aj k naplneniu požiadavky účinného primeraného zadostučinenia za vzniknutú nemajetkovú ujmu, ako aj k požiadavke nezneužívania tohto právneho prostriedku na neprípustné obohacovanie. Vodiacimi parametrami proporcionálne spravodlivého zadostučinenia je atribút primeranosti, ktorý je rozhodujúcim kritériom priznávania odškodenia, aby bol dosiahnutý účel kompenzácie.²⁸⁷ Na druhej strane pri zachovaní proporcionality, výška relutárnej (peňažnej) satisfakcie nesmie byť prostriedkom bezdôvodného obohatenia a pôsobiť na škodcu likvidačne. Rozhodujúcim je preto zvažovanie práve individuálnych okolností prípadu.

V nasledujúcich podkapitolách sa jednotlivo zameriame na okolnosti na strane jednotlivých subjektov, a to primárnych/sekundárnych obetí, ako aj škodcu, čím sa tak pokúsime uchopíť jednotlivé kritériá, na základe ktorých súdy vo svojej rozhodovacej praxi moderujú a určujú, resp. priznávajú jednotlivé výšky náhrad nemajetkových ujm sekundárnym obetiam. Podrobnejšie rozoberieme dve veľké skupiny okolností ovplyvňujúcich priznanú výšku náhrady nemajetkovej ujmy, a to ako na strane škodcu, teda zodpovedného subjektu, tak na strane sekundárnej obete.

V tejto oblasti považujeme za prínosnú úpravu náhrady nemajetkovej ujmy, ktorá je upravená v Občianskom zákonníku v Českej republike, a zároveň vyplýva aj z bohatej rozhodovacej praxe súdov Českej republiky.²⁸⁸ Jednotlivé kritériá tak možno odvodiť práve z rozhodovacej praxe súdov, pričom z objektívnych dôvodov, akým je napríklad ich možné rozšírenie do budúcnosti, kritériá nie sú taxatívne vymenované v zákone. Podobne aj v Slovenskej republike možno kritériá odvodzovať z rozhodovacej praxe súdov a z judikatúry, na rozdiel od Českej republiky však v našom Občianskom zákonníku v súčasnosti absentuje osobitná skutková podstata týkajúca sa nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí, ktorá by patrila do rámca úpravy deliktných vzťahov.²⁸⁹ Najvyšší súd Českej republiky, s prihliadnutím ku kritériám vymedzeným už v predchádzajúcej judikatúre, určil nasledovné objektivizačné kritériá

²⁸⁶ Rozsudok Okresného súdu Bánovce na Bebravou, sp. zn. 53C/63/2011. Dopravná nehoda autobusu na nechránenom železničnom priecestí s vlakom. Navrhovateľ žiadal 35 000€, priznaných 1000€, odvolací súd (KS TN sp. zn. 6Co/80/2017) mu priznal napokon 3000€. Navrhovateľ sa nevhodne vyjadroval o manželke jeho brata, ktorá tiež pri nehode zomrela. Negatívne vyjadrenia navrhovateľa o manželke brata mal súd preukázané zo svedeckej výpovede.

²⁸⁷ Bližšie pozri Rozsudky Krajského súdu v Trnave sp. zn. 10Co/149/2018 a sp. zn. 10Co/909/2015.

²⁸⁸ NS ČR dokonca zverejnil na svojich internetových stránkach odportúcanie, ktoré stanovuje pre súdy určité „vodítka“ pri priznávaní nemajetkových ujm podľa § 2959 českého Občianskeho zákonníka.

.Je dôležité upozorniť, že každý prípad je individuálni, nelze vše svázať priesnými tabulkami. Tímto smere Nejvyšší súd ani nechce jít. Je však potreba vytyčiť alespoň určité mantinely, jak by si mely soudy všech stupňov ve své rozhodovaci praxi počínať. „ ... „V rozhodovací činnosti jednotlivých senátu ... lze očekávat ďalší vývoj s tím, jak budou rešiť nové napadnuté věci.“

Prístupná je aj prehľadná databáza rozhodnutí súdov k nemajetkovej ujme. Dostupné online: <https://nsoud.cz>

²⁸⁹ Ako napríklad § 2959 českého Občianskeho zákonníka.

pre stanovenie výšky náhrady nemajetkovej ujmy.²⁹⁰ Tieto kritéria sme však z časti modifikovali a doplnili o kritériá, ktoré vyplývajú zo súčasnej rozhodovacej praxe súdov na Slovensku, a to tak, aby túto rozhodovaciu prax slovenských súdov dostatočne reflektovali:

Všeobecné kritériá na strane poškodených, resp. obetí:

- a) blízkosť a kvalita vzťahu medzi primárhou a sekundárhou obeťou,
- b) časová a miestna blízkosť sekundárnych obetí k nešťastiu,
- c) prostriedky, ktorými bolo nešťastie vnímané, resp. spôsob, ako sa o nešťastí sekundárna obet dozvedela.

Osobitné kritériá na strane poškodeného a jeho blízkych osôb:

- a) intenzita ich vzťahu,
- b) vek zomrelého a pozostalých,
- c) existenčná závislosť na zomrelom,
- d) poskytnutie inej satisfakcie,
- e) spoluzapríčinenie primárnej obete (ako ustálené kritérium pro futuro?).

Osobitné kritériá²⁹¹ na strane škodcu:

- a) postoj škodcu,
- b) miera zavinenia,
- c) dopad udalosti do duševnej sféry škodcu a majetkové pomery škodcu,
- d) zníženie náhrady z titulu likvidačného charakteru.

1.1. Okolnosti a kritériá na strane primárnych a sekundárnych obetí ako oprávnených osôb

1.1.1. Intenzita vzťahu primárnej a sekundárnej obete

Aj z vlastných skúseností zaiste vieme, že vzťahy medzi osobami môžu byť rôznej intenzity a povahy. V tomto ohľade je tak dôležité túto intenzitu pri priznávaní náhrady nemajetkovej ujmy náležite skúmať. Klíčovým aspektom sa javí práve tzv. „blízkosť vzťahu“. Táto intenzita pojmovovo závisí od blízkosti, kvality vzájomného vzťahu, ktorý v čase pred zásahom existoval

²⁹⁰ Bližšie pozri prehľad kritérií, ktoré boli uvedené v náleze ÚS Českej republiky zo dňa 22.12.2015, sp. zn. I. ÚS 2844/14, podobne tak rozsudky Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 26.04.2012, sp. zn. 30 Cdo 4312/2011, rozsudok zo dňa 19.06.2013, sp. zn. 30 Cdo 3353/2012 alebo rozsudok zo dňa 27.09.2012, sp. zn. 30 Cdo/83/2011. Následne tieto kritériá obsiahlo spracoval Najvyšší súd Českej republiky v rozsudku zo dňa 12.04.2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015, prípad tzv. Kopretiny. Najvyšší súd neskôr zverejnil na svojej internetovej stránke už vyššie uvedené odporúčania, ktorými stanovil tzv. „vodítka“ pre určenie výšky nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí. Dostupné online: <https://nsoud.cz>.

Pozri aj DOLEŽAL, T. a MELZER, F. In MELZER, F. TÉGL, P. a kol. *Občiansky zákoník – veľký komentár, Svazek IX, § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018. s. 1029 a nasl.

²⁹¹ Dôležité je, že tieto kritériá sa majú uplatniť iba vtedy, keď majú vplyv na vnímanie ujmy oprávnených osôb. Týmto postojom tak dal Najvyšší súd jasne najavo, že náhrada podľa § 2959 nemá sankčný charakter. Porovnaj s tzv. *punitive damages*. Bližšie pozri Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 12.04.2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015, prípad tzv. Kopretiny alebo DOLEŽAL, T. a MELZER, F. In MELZER, F. TÉGL, P. a kol. *Občiansky zákoník – veľký komentár, Svazek IX, § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018. s. 1030.

a ktorý bol náhle pretrhnutý.²⁹² Táto okolnosť sa ale s fažkostami zisťuje v praxi, resp. v následnom súdnom konaní, nakoľko ide o absolútne subjektívny vzťah.

Najvyšší súd Českej republiky v Rozsudku zo dňa 12.04.2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015 (prípad tzv. Kopretiny) hovorí, že „*Je jistě neoddiskutovatelné, že citové vazby mezi rodinnými písničníky jsou naprosto unikátním druhem společenských pout, vyznačujících se dlouhodobým, silným a úzkým sepjetím jedinců. Za nejsilnejší vazby pal lze označit ty, které se tvoří v přímé příbuzenské linii, či jsou utvářeny na základě dlouhodobého soužití ve společné domácnosti. Mezi tradičně nejužší spojení lze proto radit vztahy mezi rodičem a dítětem, manželem, eventuálně sourozenci.*“²⁹³

S poukazom na vyššie uvedený rozsudok tak možno vyvodíť záver, že tradične a primárne sa vychádza z formálneho príbuzenského vzťahu.²⁹⁴ Treba ale upozorniť, že toto chápanie nemá byť výlučne iba formalistické a malo by zahrňať aj iné subjekty. Teda preferujeme skôr extenzívnejší výklad pojmu blízkej osoby, nie výlučne osoby príbuznej, a to z dôvodu, že aj v praxi môžu nastať prípady, kedy primárna obeť bude mať blízky vzťah vysokej intenzity práve s osobou, ktorá vo formálnom zmysle nie je jej príbuzným, ale „iba blízkou osobou“ bez formálnej väzby.²⁹⁵ Napríklad ide o partnera v spoločnej domácnosti. Z toho dôvodu sa prikláňame k Trojčákovej, ktorá uvádzá, že príbuzenský vzťah by mal byť iba „odrazovým východiskom“, a v prípade ak bude tento vzťah spochybnený (napríklad rozvodové konanie, dlhoročné odlúčenie zo spoločnej domácnosti), môže byť nárok na nemajetkovú ujmu znížený, prípadne môže úplne zaniknúť.²⁹⁶ Pri osobách, ktoré nie sú formálne príbuznými primárnej obete, je tak možné predpokladať, že ich nárok nie je vylúčený, no o to ďažšie ho bude pred súdom preukázať. Pri rodinných príbuzných tak možno vidieť určitú formu prezumovania blízkeho vzťahu s primárnu obeťou.

Opäťovne zdôrazňujeme, že hlavným kritériom by mala byť najmä kvalita a intenzita vzťahu s primárnu obeťou, a to bez vopred určeného (niekedy striktného) okruhu formálne príbuzných osôb.²⁹⁷

1.1.2. Existenčná závislosť

²⁹² TROJČÁKOVÁ, V. Určovanie výšky náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí. *Súkromné právo*, č. 3/2020. s. 112.

²⁹³ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 12.04.2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015 (prípad tzv. Kopretiny).

²⁹⁴ Napríklad Uznesenie Najvyššieho súdu SR sp. zn. 6 Cdo/60/2016. V tomto prípade šlo o manžela a otca, ktorému pri dopravenej nehode zomrela manželka (39 r.) a maloleté deti (syn 14 r.) a dcéra (19 r.). Alebo Rozsudok Okresného súdu Bánovce na Bebravou, sp. zn. 53C/63/2011. Navrhovateľ žiadal 35000€, priznaných 1000€, odvolací súd Krajský súd v Trenčíne sp. zn. 6Co/80/2017 mu priznal napokon 3000€. Súd okrem iného zohľadnil, že navrhovateľ mal v čase nehody 55 rokov, navrhovateľ a jeho brat mali vlastné rodiny, nežili v spoločnej domácnosti, no zároveň sa navštěvovali a ich vzťahy boli štandardné. Ďalej súd prihliadol pri určovaní výšky náhrady na nereparovateľnosť a nečakanosť úmrtia brata navrhovateľa, avšak na druhej strane aj na to, že navrhovateľ sa nevhodne vyjadroval o manželke jeho brata, ktorá tiež pri nehode zomrela. Negatívne vyjadrenia navrhovateľa o manželke brata mal súd preukázané zo svedeckej výpovede G. G., pričom túto súd považoval za vierohodnú a relevantné nebola spochybnená.

²⁹⁵ Bližšie pozri napríklad Rozsudok Krajského súdu v Nitre sp. zn. 9Co/8/2017, kde nebohý žil v spoločnej domácnosti s družkou a dcérou, pričom s bratom sa stretával najmenej. Výšku priznanej náhrady nemajetkovej ujmy dcéry v tomto prípade porovnaj napr. s Rozsudkom Okresného súdu Liptovský Mikuláš sp. zn. 7C/42/2012, kde prevádzkovatelia lyžiarskeho strediska neoznačili jamu v snehu, do ktorej padol a zabil sa 44 r. otec žalobcov.

²⁹⁶ TROJČÁKOVÁ, V. Určovanie výšky náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí. *Súkromné právo*, č. 3/2020. s. 112.

²⁹⁷ Bližšie pozri napríklad Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici sp. zn. 15Co/116/2018. Rodičia mali so synom zlé vzťahy, bola im tak priznaná nižšia suma nemajetkovej ujmy.

Toto kritérium zohľadňuje existenčnú závislosť na primárne poškodenej obete. Nemusí íst o závislosť výlučne majetkovú (finančná pomoc, výživné a podobne), ale môže íst aj o závislosť nemajetkovej povahy, ktorá spočíva v komplexnej starostlivosti vrátane psychickej podpory a ochrany.²⁹⁸ „Ujma je také zesílena o pocitovaní stavu bezprizornosti.“²⁹⁹

Táto závislosť tak nemôže byť obmedzená iba na závislosť majetkovú, resp. finančnú.³⁰⁰ Strata tejto závislosti sekundárnej obete prichádza do úvahy ako pri úmrtí primárnej obete, tak aj pri väčnom ubližení na zdraví (napríklad ochrnutie), kde primárna obete už nebude môcť naďalej sekundárnej obeti poskytovať túto podporu (majetkovú či nemajetkovú). V tomto ohľade tak vidime, že kritérium závislosti sa v určitej časti prelíná a odvodzuje práve aj z kvality vzťahu medzi primárnu a sekundárnu obeťou (1. kritérium viď vyššie), napriek tomu však treba dbať na ich rozlíšenie a kritériá sa nemôžu hodnotiť násobne. Dôležitá je aj konkrétna skutková podstata daného prípadu.

Zaujímavým je konštatovanie, že „*pokud zavilost byla jen hospodárske povahy, avšak sekundárne dotčený po primárni obeti zdědí rozsáhly majetek, pak nedošlo k existenčnímu ohrožení a citová újma se tímto nezvyšuje.*“³⁰¹ Na tomto prípade tak možno vidieť, že aj ujma poskytovaná sekundárnej obeti má svoje limity a súd medzi zodpovedným subjektom a sekundárnu obeťou hľadá spravodlivú rovnováhu.³⁰²

1.1.3. Vek a zdravotný stav primárnej obete a sekundárnej obete

Vek a zdravotný stav primárnej obete má predovšetkým svoj význam v určení, aký dlhý časový úsek ich života im bol narušený a znemožnený.³⁰³ Vyššie uvedený význam odlišovania jednotlivých časových úsekov ma význam v tom, že je rozdiel, ak je primárnej obeťou dieťa, ktoré má pred sebou ešte dlhý úsek života, a ak je primárnej obeťou starší človek, prípadne človek, ktorý už v čase vzniku ujmy trpel ťažkými alebo inými nevyliečiteľnými chorobami, pri ktorých mu bola životnosť predpokladaná na krátku dobu.

Toto kritérium však nie je možné vnímať výlučne iba matematicky podľa zostávajúcich rokov života, nakoľko do úvahy prichádzajú vždy jednotlivé okolnosti daného prípadu. Aj sekundárna obete vyššieho veku môže pocíťovať intenzívnu ujmu zo straty životného partnera, bez ohľadu na skutočnosť, koloľko rokov života primárnej obeti „matematicky zostávalo“.

²⁹⁸ DOLEŽAL, T. a MELZER, F. In MELZER, F. TÉGL, P. a kol. *Občiansky zákoník – veľký komentár, Súvazec IX, § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018. s. 1030.

²⁹⁹ Ibid, s. 1030.

³⁰⁰ Ak by šlo výlučne o majetkovú závislosť, český právny poriadok pozná v tomto prípade náhradu nákladov na výživu pozostalým § 2966 Občianskeho zákonníka.

³⁰¹ DOLEŽAL, T. a MELZER, F. In MELZER, F. TÉGL, P. a kol. *Občiansky zákoník – veľký komentár, Súvazec IX, § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018. s. 1030. Pozri bližšie Rozsudok Okresného súdu Nové Zámky sp. zn. 9C/121/2011, kde súd zohľadnil skutočnosť, že prejednané dedičstvo nadobudla v celosti družka primárnej obete, a tak jej priznal nižšiu nemajetkovú ujmu.

³⁰² Prípad z rozhodovacej praxe súdov SR. Okresný súd Nové Mesto nad Váhom, sp. zn. 10C/149/2012. Žalobkyne si, ako dcéry zomrelých rodičov, ktorí zahynuli pri dopravnej nehode (z nedbanlivosti), uplatňovali každá nemajetkovú ujmu vo výške 250 000€. Súd napokon každej priznal sumu vo výške 30 000€ s odôvodnením, že výšku finančnej satisfakcie považuje za dostatočnú pri dolnej hranici, nakoľko navrhovatelia nežili s rodičmi v spoločnej domácnosti a neboli na svojich rodičoch v pomere závislosti ako sú napr. maloleté alebo postihnuté deti.

³⁰³ DOLEŽAL, T. a MELZER, F. In MELZER, F. TÉGL, P. a kol. *Občiansky zákoník – veľký komentár, Súvazec IX, § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018. s. 1031.

Vek a zdravotný stav má svoje opodstatnenie aj pri nemajetkovej ujme týkajúcej sa závažných ubližení na zdraví. Kde súd posudzuje napríklad aký bol zdravotný stav primárnej obete pred zásahom a ako sa zhoršil po zásahu, resp. ako tento zhoršený zdravotný stav zasahuje do súkromného života sekundárnych obetí a podobne.

Ako príklad možno uviesť už spomínaný Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 12.04.2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015 (prípad tzv. Kopretiny), kde dievčatko vo veku 7 rokov (ako sekundárna obet) prišlo o svoju mamu, ktorá jej mala byť vzorom a oporou v ďalšom živote.³⁰⁴ Súd zohľadnil motiváciu, podporu a výchovu matky a dcéry. Každopádne aj v tomto prípade možno vidieť určitú koreláciu s kritériom existenčnej závislosti, rozobraným vyššie v podkapitole 1.1.2.

Nič na tom však nemení to, že vek a zdravotný stav by sa mali používať na zníženie náhrady nemajetkovej ujmy ako kritérium iba ojedinele. Doležal a Melzer uvádzajú, že iba v extrémnych prípadoch, a to iba na strane primárne poškodeného. Vek a zdravotný stav sekundárnej obete, „*pokud neznemožňuje vnímaní újmy, by nemel byt jako hledisko pro snížení náhrady zohľdenen výbec.*“³⁰⁵

S poukazom na vyššie uvedené však zníženie výšky náhrady nemajetkovej ujmy, prípadne úplný zánik nároku môže nastať vtedy, keď si sekundárna obet, ktorá je napríklad závažne chorá, stratu blízkej osoby (primárnej obete) ani neuvedomuje.³⁰⁶ Ako príklad možno uviesť závažné psychické choroby, kóma a podobne. Vek a zdravotný stav nemôžu byť s poukazom na kvalitu a intenzitu vzťahu medzi primárnu s sekundárnonou obeťou neúmerne preceňované a stavané do popredia na ich úkor.

1.1.4. Časová a miestna blízkosť sekundárnej obete k nešťastiu

Toto kritérium sa využíva práve v angloamerickom systéme práva ako konštitutívny prvok pre vznik ujmy.³⁰⁷ Možno uviesť, že v českej právnej úprave je toto kritérium iba pomocné, detto v slovenskej súdnej praxi. Kritérium časovej a miestnej blízkosti sekundárnej obeti sa zohľadňuje ako pomocné kritérium v prípadoch, keď je sekundárna obet priamo svedkom škodovej udalosti. Teda vníma vlastnými zmyslami a prežíva škodovú udalosť spolu s primárnonou obeťou, čo je objektívne predpokladané ako ešte príťažujúca okolnosť na strane sekundárnej obete. Názorný

³⁰⁴ Ibid., s. 1031.

³⁰⁵ Ibid., s. 1031. Z rozhodovacej praxe súdov Slovenskej republiky možno uviesť prípad straty šance na dlhší život ako dôsledok chybne určenej diagnózy - Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 9. novembra 2011, sp. zn. 6 Cdo 168/2010: „To znamená, že správnym stanovením diagnózy vrodenej srdcovej vady, hned' v rámci prvej kontroly, sa mohlo chirurgickým zákrokom predísť vzniku poškodenia srdca a plúc ... a tým prispieť k predĺženiu života poškodenej. Záver odvolacieho súdu, že na poškodení srdca a plúc I. D. sa podielali neliečené vrodené srdcové vady, a teda že tieto poškodenia boli priamym následkom diagnostického omylu, je preto správny.“ Alebo Rozsudok Krajského súdu v Banskej Bystrici, sp. zn. 14Co/1762017, ktorý je pri posudzovaní veku mierne paradoxný, a práve s poukazom na vek nemajetkovu ujmu zvyšuje. „Súd dospel k záveru, že je vhodné stratu manželky a matky ohodnotiť rovnakou sumou, pretože jej strata ... je nenahraditeľnou pre všetkých žalobcov. Pre žalobcu A/ najmä vzhľadom na jeho vek, zdravotný stav, invaliditu a citové väzby s manželkou, pre žalobcov B/ a C/ najmä z dôvodu, že stratili svoju matku, ... najbližšiu osobu svojho života, ktorá jediná bola schopná poskytnúť im najvyššiu mieru lásky a náklonnosti, akú je možné poskytnúť, a to nezišne a obetavo, aj keď v čase jej straty boli obaja dospeli.“

³⁰⁶ DOLEŽAL, T. a MELZER, F. In MELZER, F. TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník – veľký komentár, Svazek IX, § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 1031.*

³⁰⁷ Ibid., s. 1031. Pozri bližšie prípad McLoughlin v. O'Brian.

príklad zohľadnenia tohto kritéria bol v prípade Kopretiny, kde maloletá ako sekundárna obet³⁰⁸, videla svoju matku počas dopravnej nehody zomierať.

V týchto prípadoch tak možné objektívne predpokladať, že sekundárne obete vlastným prežitím škodovej udalosti vnímajú túto udalosť ešte citlivejšie a je tu predpoklad na spôsobenie ešte väčšej traumy (ujmy).

1.1.5. Prostriedky, ktorými bolo nešťastie vnímané, resp. spôsob, ako sa o nešťastí sekundárna obet dozvedala

Toto kritérium sa zohľadňuje práve v prípade, keď sekundárna obet nie je priamo svedkom a účastníkom škodovej udalosti a o škodovej udalosti a ujme primárnej obete sa dozvedá až následne, a to buď priamo od poškodeného alebo prostredníctvom iného sprostredkovateľa. V tomto prípade hrá svoju úlohu aj časové obdobie neistoty, kde čím dlhšie je sekundárna obet v neistote, ktorá jej bráni sa zmieriť so vzniknutou skutočnosťou, resp. situáciou, tým môže byť citová ujma sekundárnej obete silnejšia.³⁰⁹

Z rozhodovacej praxe súdov možno bližšie uviesť napríklad Rozsudok Krajského súdu v Bratislave z 28. augusta 2013, sp. zn. 2 Co 67/2012. V danom prípade navrhovateľka bola vystavená zásahu do svojej osobnosti, a to tým, že došlo k strate tela jej nebohej dcéry odporcom. Súd konštatoval, že neodovzdanie tela navrhovateľke za účelom jeho pochovania je v rozpore s platnými právnymi predpismi. V tejto súvislosti preto právo matky dôstojeň sa rozlúčiť s nebohým dieťaťom a pochovať ho je súčasťou práva na jej súkromie, ktoré je potrebné rešpektovať.³¹⁰ S týmto kritériom možno daný prípad prepojiť tak, že sekundárna obet do dnešného dňa nevie, čo sa stalo s telom jej dcéry, čo ju ponecháva dlhodobo vo veľkej neistote, čím sa priamo úmerne zvyšuje aj jej ujma a jej duševné útrapy sú cieľne väčšie.

1.1.6. Poskytnutie inej satisfakcie

V tomto príde musíme zohľadniť kritérium z dvoch rôznych uhlov pohľadu. V prvom rade ide o plnenie zo strany škodcu. Tieto plnenia prichádzajú do úvahy v prípadoch, ak škodca svoje konanie l'utuje a z titulu l'útostí a solidarity dobrovoľne poskytne sekundárnej obeti plnenie (napríklad prostredníctvom darovacej zmluvy finančnú hotovosť a podobne).³¹¹ Nejde však priamo o plnenie z titulu náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnej obete.

V druhom rade ide o plnenia, ktoré poskytnú sekundárnej obeti tretie osoby. Doležal a Melzer uvádzajú, že ide v podstate o započítanie prospechu, ktoré by sa malo riešiť podľa všeobecných pravidiel. Všeobecne však platí, že zásadne nie je možné poskytnuté plnenie tretích

³⁰⁸ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 12.04.2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015 (prípad tzv. Kopretiny).

³⁰⁹ DOLEŽAL, T. a MELZER, F. In MELZER, F. TÉGL, P. a kol. *Občiansky zákoník – veľký komentár, Súvazek IX, § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018. s. 1031.

³¹⁰ Pozri bližšie rozhodnutie Krajského súdu v Bratislave z 28. augusta 2013, sp. zn. 2 Co 67/2012. Alebo podobný prípad:

Rozsudok Okresného súdu Bratislava I sp. zn. 22C/76/2007. Navyše, z dokumentov, ktoré sú k dispozícii, ani nie je zrejmé, komu bolo odovzdané telo nebohej. Toto protizákonné konanie odporcu naďalej spôsobuje sekundárnej obeti psychické útrapy, narušuje jej rodinný a osobný život. Zmiznutie tela dieťaťa tak krátko po pôrode postihlo navrhovateľku ako matku bolestivo a spôsobilo jej výrazné psychické útrapy. Skutočnosť, že navrhovateľka do dnešného dňa nevie, kde sa telo jej nebohého dieťaťa nachádza a nemôže ho ani pochovať a dôstojeň sa s ním rozlúčiť len znásobuje intenzitu jej utrpenia.

³¹¹ Ibid., s. 1032.

osôb zohľadniť po stanovení výšky vzniknutej škody.³¹² Rozsudok Najvyššieho súdu Českej republiky zo dňa 29.06.2006, sp. zn. Cdo 1088/2005 však konštatuje: „*Jako samostatné morálne zadostiučinění však pri tom môže podľa okolnosti pôsobiť i již sama aktivně projevená snaha toho, kdo zasáhl do práva na ochranu osobnosti fyzické osoby, mimosoudne zajistit postiženému konkrétní satisfakci (např. poskytnutím finančních prostriedkov ako náhrady nemajetkové újmy v penězích, resp. pokusem eventuálně i jinak zmírnit následky zásahu, např. formou účasti s postiženým, součinnosti s ním, projevenou lítostí apod.). Pak v týchto prípadech môže vedle sebe stát např. dobrovolně poskytnutá relutární satisfakce a současně satisfakce predstavovaná aktivní účastí projevenou ve vzťahu k zásahem do práva na ochranu osobnosti dotčené fyzické osobě. I míru tohoto morálneho zadostiučinění, je-li dáno, je pak treba náležite oveřit a zhodnotit.*“

V rozhodovacej súdnej praxi možno uviesť prípad Krajského súdu v Banskej Bystrici sp. zn. 14/Co176/2017, kde súd pri určení výšky náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch zohľadnil aj postoj a ústretové správanie žalovaného bezprostredne po nehode, jeho peňažný dar pre žalobcu, ako prejav spolupatričnosti a súdržnosti s tragickými následkami nehody, ako aj finančný príspevok na úhradu nákladov spojených s pohrebom poškodenej.

Taktiež je nutné na záver poznamenať, že zohľadniť toto plnenie pri znižení priznanej výšky náhrady nemajetkovej ujmy obeti je možné len v prípade, ak išlo o plnenie zo strany škodcu a nie tretích osôb.³¹³ Toto tvrdenie je nutné vyklaďať v súvislosti so zásadou individualizácie, ako aj individuálnej zodpovednosti za škodu, ktorú znáša škodca ako zodpovedný subjekt, nie tretie osoby.

1.1.7. Spoluzapríčinenie primárnej obete ako ďalšie ustálené kritérium pro futuro?

V tomto prípade ide o kritérium, ktoré nie je k dnešnému dňu ustálené a vedú sa k nemu stále odborné diskusie, ktoré predkladajú legítimne argumenty „*pro a contra*“. Azda každý z nás si vie predstaviť množstvo situácií, kedy k vzniku samotnej škodovej udalosti „prispeje“ aj samotná primárna obete. Zohľadniť však toto konanie primárnej obete? Na túto otázku ešte nepadla dodnes v odbornej verejnosti, ako aj v rozhodovacej praxi súdov jednoznačná odpoved’.

Judikatúra v Slovenskej republike sa všeobecne prikláňa k rozhodnutiu za zohľadnenie tohto spoluzapríčinenia primárnej obete.³¹⁴ Druhá strana však taktiež legítimne argumentuje, že nárok sekundárnej obete je nárokom samostatným, ktorý má aj samostatný právny základ – zásah do práva na súkromie a práva na rodinu život (§ 13 OZ), pričom zapríčinenie či spoluzapríčinenie nijako nezmierni ani neovplyvní nemajetkovú ujmu na strane sekundárnej obete.

Ako protiargument však možno uviesť, že nárok sekundárnej obete sa priamo odvíja od vzťahu medzi škodcom a primárnu obete, nakoľko práve v tomto vzťahu má nárok sekundárnej obete svoj pôvod. Z toho následne vyplýva, že na tento sekundárny vzťah sa prenesú zároveň aj aspekty a predpoklady zodpovednosti za škodu. Ako ďalší argument možno uviesť, že aj samotné spoluzapríčinenie primárnej obete je potrebné skúmať „*od prípadu k prípadu*“. V niektorých situáciách je však pravdepodobné, že nie každé spoluzapríčinenie je rovnakej intenzity. Niektoré spoluzapríčinenie primárnej obete je tak zanedbateľné, že by sa na následku škodovej udalosti nijako neprejavilo. Hovoríme napríklad o prípade nepoužitia ochrannej prilby cyklistu pri obzvlášť závažnej nehode, kde zranenia primárnej obete - cyklistu boli tak závažné,

³¹² Ibid., s. 1032.

³¹³ Ibid., s. 1032.

³¹⁴ TROJČÁKOVÁ, V. Určovanie výšky náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí. *Súkromné právo*, 3/2020. s. 114.

že by mu nepomohla ani ochranná prilba, ak by ju mal.³¹⁵ Na druhej strane si môžeme predstaviť prípad, kedy došlo k zrazeniu cyklistu, ktorý bol zjavne pod vplyvom omamných látok a v dôsledku jeho „kolísavej“ cesty došlo k zrážke s automobilom. Následne by si jeho príbuzní ako sekundárne obete uplatňovali náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch. Bolo by voči vodičovi ako zodpovednej osobe náležite spravodlivé, aby táto okolnosť spoluzapríčinenia primárnej obete nebola súdom pri priznaní nemajetkovej ujmy zohľadnená? Bolo by spravodlivé a bolo by v rovnováhe, ktorú má právo hľadať, ak by zodpovedná osoba znášala sama tento následok v celom rozsahu?

Uplatňovanie tohto kritéria je podľa nášho názoru opodstatnené a legitímne, no je potrebné zakaždým zohľadniť jednotlivé skutkové podstaty, pričom o automatickom použití nemožno hovoriť.³¹⁶

1.2. Okolnosti a kritériá na strane škodcu ako zodpovednej osoby

1.2.1. Postoj škodcu k svojmu protipravnemu konaniu (škodovej udalosti)

Aj keď sa postoj škodcu v nadväznosti na objektívnu zodpovednosť, resp. na občianskoprávnu ochranu založenú na objektívnom princípe, môže zdať nie relevantnou okolnosťou, opak je pravdou. Doležal a Melzer sú toho názoru, že musí ísť o postoje, ktoré môžu mať skutočne vplyv na ujmy poškodených.³¹⁷ Toto kritérium ako kritérium zvýšenia náhrady nemajetkovej ujmy v dôsledku správania škodcu, ktorý sa správa k poškodeným arogantne a ponižujúco, čím poškodeným spôsobuje ešte väčšiu bolest a ujmu, je legitímne a máme za to, že v takomto prípade by mal súd naň prihliadnúť a následne ho aj zohľadniť pri výške náhrady nemajetkovej ujmy.

Ako zaujímavosť si dovolíme uviesť, že Najvyšší súd Českej republiky v prípade Kopretiny nevyhodnotil ako vplyv na ujmu poškodených postoj škodcu, ktorý vyjadril ospravedlnenie poškodeným prostredníctvom listu.³¹⁸ Súd súčasne uviedol, že popieranie viny škodcu ako stratégia v trestnom konaní a štandardná obhajoba nie sú spôsobilé zasiahnuť do miery utrpenia

³¹⁵ Paradoxne porovnaj napríklad Rozsudok Okresného súdu Trnava sp. zn. 13C/126/2010, kde vodič otvoril dvere auta, do ktorých narazila cyklistka bez prilby, nedodržala odstup od vozidla a neskôr zomrela. Súd priznal manželovi nemajetkovú ujmu vo výške 40 000€ (žiadal 70 000€), pričom zohľadnil spoluúčasť cyklistky (vyrátaná na 30%). V tomto prípade by tak paradoxne zranenia cyklistky neboli také závažné, ak by prilbu mala.

³¹⁶ Z rozhodovacej praxe súdov možno ako príklad uviesť Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 27. októbra 2010, sp. zn. 1 Cdo 77/2009: „Správanie samej dotknutej osoby pri neoprávnenom zásahu sa stáva právne významným až pri určení výšky náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch (§ 13 ods. 2 OZ), ktorú výšku určuje súd podľa závažnosti ujmy a podľa okolnosti, za ktorých k porušeniu práva došlo (§ 13 ods. 2 OZ). Týmito okolnosťami sú nielen okolnosti na strane samotného škodcu, ale súčasne sú zo aj okolnosti na strane dotknutej osoby.“

³¹⁷ DOLEŽAL, T. a MELZER, F. In MELZER, F. TÉGL, P. a kol. *Občiansky zákoník – veľký komentár, Svetozor IX, § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018. s. 1032.

³¹⁸ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR zo dňa 12.04.2016, sp. zn. 4 Tdo 1402/2015 (prípad tzv. Kopretiny). V slovenskej rozhodovacej praxi napríklad Rozsudok Krajského súdu v Trnave, sp. zn. 9Co/270/2011. Zle poskytnutá zdravotná starostlivosť – dieťa po pôrode, ktoré následne zomrelo. Súd prvého stupňa uložil odporkyni povinnosť doručiť navrhovateľom (rodičia) list znenia, ktorým sa odporkynia ospravedlňuje navrhovateľom za to, že vedením pôrodu v nemocnici v rozpore s v tom čase dostupnými poznatkami lekárskej vedy a inými biomedicínskymi vedami, v dôsledku čoho maloletý zomrel. „Z toho dôvodu im súd prvého stupňa priznal primerané zadostučinenie podľa ustanovenia § 13 ods. 1 Občianskeho zákonníka, ktoré spočíva v morálnom plnení, ďalej v ospravedlnení sa odporkyne adresovanom navrhovateľom, podľa ustanovenia § 13 ods. 2 Občianskeho zákonníka im priznal náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch, keďže dospel k záveru, že len primerané zadostučinenie formou ospravedlnenia nie je v danom prípade postačujúce.“

poškodených.³¹⁹ Podľa Feketeho súd pri priznaní zadosťučinenia v peniazoch musí prihliadať aj na to, ako sa zodpovedný subjekt správal voči dotknutej osobe pred podaním žaloby.³²⁰ Česká judikatúra poukazuje na túto problematiku nasledovne: „*Při stanovení relutární satisfakce podle ustanovení § 13 odst. 2 o.z. je nezbytné přihlédnout k zadosťučinění, kterého se poškozenému dostalo (event. má dostat) podle ustanovení 13 odst. 1 téhož zákona ve formě morálního zadosťučinění (t.j. ve formě nemajetkové, resp. morální satisfakce). Formy této satisfakce mohou být rozličné. Píjde nejčastěji o omluvu, o konstatování výroku soudního rozhodnutí, že došlo k zásahu do osobnostních práv dotčené fyzické osoby a pod.*“³²¹

V inom zmysle rozhadol Krajský súd v Žiline, a to Rozsudkom z 28. októbra 2013, sp. zn. 8 Co 264/2013, ktorý konštatoval, že prejavenie lútosti, priznanie sa a uloženie trestu odňatia slobody v trvaní sedem a pol roka žalovanému za jeho protiprávne konanie, nie sú ani skutočnosti významné z hľadiska posudzovania dôvodnosti a výšky žalobcami uplatneného nároku na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch.

1.2.2. Miera zavinenia škodcu

V súdnej praxi máme možnosť vidieť tendenciu, že súdy v korelácií so zavinením zvyšujú výšku náhrady nemajetkovej ujmy. Opäťovne aj v tomto prípade však majme na zreteli, že zohľadnenie zavinenia k výške náhrady nemajetkovej ujmy je opodstatnené iba v prípade, pokiaľ sa miera zavinenia prejaví v spôsobe vnímania útrap alebo má iný vplyv na veľkosť ujmy poškodeného.³²²

V tomto ohľade však súhlasíme s Trojčákovou, ktorá uvádzá, že sa v tejto praxi opäťovne vynára otázka represívnej funkcie, ktorá má potrestať páchateľa.³²³ Môžeme si tak položiť otázku, či toto zvyšovanie výšky náhrad nemajetkových ujm v súvislosti so zavinením, nie je určitou modifikáciou represívnej funkcie, trestu pre škodcu a s tým následne súvisiacich tzv. punitive damages, aj keď v umiernenej podobe.

Právna teória, ako aj právna veda, však trestanie ponecháva verejnému právu a občianske právo ako právo súkromné nemá za úlohu jednotlivé subjekty konania trestať. Ide o súkromnoprávny spor. Toto však nevylučuje zohľadnenie výšky náhrady nemajetkovej ujmy tam, kde toto zavinenie citelne spôsobuje ešte väčšiu bolest a útrapy poškodených. Ak toto zavinenie takýto vplyv nemá, nemôže byť súdom zohľadnené.

³¹⁹ DOLEŽAL, T. a MELZER, F. In MELZER, F. TÉGL, P. a kol. *Občiansky zákoník – veľký komentár, Súvazek IX, § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018. s. 1032.

³²⁰ FEKETE, I. *Občiansky zákoník 1. Zväzok (Všeobecná časť)*. Veľký komentár, 2. aktualizované a rozšírené vydanie. Bratislava: Eurokódex 2014, s. 143.

³²¹ „*Jako samostatné morálne zadosťučinění však přitom může podle okolnosti působit i již sama aktivně projevená snaha toho, kdo zasáhl do práva na ochranu osobnosti fyzické osoby, mimosoudne zajistit postiženému konkrétní satisfakci (např. poskytmutím finančních prostředků jako náhrady nemajetkové újmy v penězích, resp. pokusem eventuálně i jinak zmírnit následky zásahu, např. formou účasti s postiženým, součinnosti s ním, projevenou lítostí apod.). Pak v těchto případech může vedle sebe stát např. dobrovolně poskytnutá relutární satisfakce a současně satisfakce představovaná aktivní účasti projevenou ve vztahu k zásahem do práva na ochranu osobnosti dotčené fyzické osobě. I míru tohoto morálneho zadosťučinění, je-li dáno, je pak třeba náležitě ověřit a zhodnotit.*“ Pozri bližšie Rozsudok Najvyššieho súdu ČR z 29.06.2006, sp. zn. Cdo 1088/2005.

³²² DOLEŽAL, T. a MELZER, F. In MELZER, F. TÉGL, P. a kol. *Občiansky zákoník – veľký komentár, Súvazek IX, § 2894-3081*. Praha: Leges, 2018. s. 1032.

³²³ TROJČÁKOVÁ, V. Určovanie výšky náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí. *Súkromné právo*, č. 3/2020. s. 114.

Zo slovenskej rozhodovacej praxe súdov možno poukázať na Rozsudok Okresného súdu Senica zo 16. novembra 2011, sp. zn. 3C/174/2009, kde zavinenie žalovanej bolo preukázané, pričom je irelevantné, či išlo o úmyselné zavinenie alebo zavinenie z nedbanlivosti. Paradoxne však Krajský súd Nitra v Rozsudku zo dňa 2. októbra 2013, sp. zn. 9 Co 330/2012 konštatuje, že práve otázka miery zavinenia pôvodcu zásahu pre určenie výšky relutárnej satisfakcie podľa § 13 ods. 2 OZ je zásadným spôsobom spoluurejúca. Pri hodnotení zavinenia je preto potrebné hrubú nedbanlivosť alebo dokonca sériu takýchto hrubých nedbanlivostí pôvodcu neoprávneného zásahu hodnotiť podstatne prísnejsie a takýto zásah by sa mal prejavoviť vo výške stanovenej relutárnej satisfakcie. Inak povedané, podľa názoru súdu, potreba finančnej satisfakcie by mala narastať v priamej úmere s mierou zavinenia pôvodcu zásahu, preto vyššia miera zavinenia je vždy neoprávnenosťou zásahu do osobnostných práv zosilnená. Napokon tretí prístup k tomuto kritériu uvádzajú Krajský súd v Nitre v Rozsudku z 12. decembra 2014, sp. zn. 5 Co 225/2013 - úvaha súdu o výške odškodenia sa musí abstrahovať od stavu vôle a vedomia pôvodcu neoprávneného zásahu do osobnosti poškodenej fyzickej osoby, pretože nemajetková ujma vznikne na dôstojnosti alebo vážnosti postihnutého vždy objektívne nepriaznivo bez ohľadu na to, či pôvodcom neoprávneného zásahu bola spôsobená zavinene alebo nezavinene. Sú však aj názory, podľa ktorých má súd prihliadať aj na to, či pôvodca neoprávneného zásahu zasiahol do osobnosti z nedbanlivosti (lahkovážnosti), alebo či mu možno pripočítať úmysel, prípadne dokonca zlý úmysel a pohnútku (napr. škandalizovať a ohovoriť určitú osobu).

Súdy zároveň pri nemajetkových ujmách zohľadňujú pri zavinení aj alkohol a iné návykové látky, ktoré súdy v praxi hodnotia ako tzv. „hrubú“ nedbanlivosť či kumulatívne porušenie povinností vyplývajúcich z osobitných predpisov.³²⁴

³²⁴ Rozsudok Okresného súdu Svidník, sp. zn. 3C/58/2010. Kritériom, ktorým sa súd riadil, neboli okolnosti len na strane žalobkyne, ale aj okolnosti na strane žalovaného, kde z jeho strany išlo o konanie nedbanlivostné, teda neúmyselné, avšak s poukazom na to, že žalobca v čase nehody ako vodič motorového vozidla sadol za volant motorového vozidla po požití alkoholických nápojov. V tomto prípade šlo o autonehodu dcéry žalobkyne vo veku 20 rokov.

Rozsudok Krajského súdu Žilina, sp. zn. 8Co/264/2013. Pri hodnotení okolnosti prípadu bolo prihliadané aj na druh protipravneho konania žalovaného. Bol uznaný vinným z kumulovaných porušení najdôležitejších povinností uložených vodičom zákonom o cestnej premávke, keďže vozidlo viedol ovplyvnený alkoholickými nápojmi, rýchlosťou viacnásobne prevyšujúcou povolenú rýchlosť v uzavretej obci, poškodeného zrazil na priechode pre chodcov a v protismere, do ktorého sa navýše dostal v dôsledku nedovoleného predchádzania iného motorového vozidla.

Rozsudok Okresného súdu Rožňava, sp. zn. 9C/126/2014. Súd v tomto prípade zohľadnil, že zosnulá osoba bola spolužadec, 16-ročný študent Strednej odbornej školy v Rožňave a prvorodený syn rodičov (žalobcov). Mal veľmi blízky vzťah s rodičmi aj so súrodencami (žalobcami), s ktorími žili v spoločnej domácnosti. Rodičom pomáhal pri práciach okolo domu. O mladších súrodencov sa vždy vedel postarať, postrážiť ich, pomôcť im s učením, pohrať sa s nimi. Mali spoločnú izbu. Zosnulý bol pre mladších súrodencov veľký brat, ktorý ich vždy ochránil a postaral sa o nich. ... Zo správ vyžiadaných od Obce Gemerská Poloma a Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny Rožňava súd zistil, že žalovaný v 1. rade je nemajetný, je nezamestnaný, avšak osobné a majetkové pomery žalovaného v 1. rade v danom prípade nemôžu mať dopad na priznanú výšku náhrady nemajetkovej ujmy.

Rozsudok Okresného súdu Nové Mesto nad Váhom, sp. zn. 7C/151/2008. Súd znížil požadovanú výšku náhrady nemajetkovej ujmy keď túto považoval za primeranú. Právo na život je postavené nad všetky ostatné práva a slobody - strata ľudského života je nenapraviteľná, neodstrániteľná a nenahraditeľná, a preto toto právo je postavené na všetky ostatné práva (od práva na život sa odvíjajú všetky ostatné práva a s tým súvisiace výšky peňažného plnenia.) Paradoxne porovnaj:

Pozri napríklad Rozsudok NS SR, sp. zn. 1Cdo/77/2009, kde súd konštatuje, že v danom prípade skutočnosť, že vodička mala v čase dopravnej nehody 0,59 % alkoholu v krvi, na čo neodôvodnene ako na jeden z možných vplyvov vzniku dopravnej nehody poukázal prvostupňový súd a čo v konečnom dôsledku ovplyvnilo aj ním pristúdenú výšku náhrady nemajetkovej ujmy, pre posúdenie veci právny význam nemá. „Túto skutočnosť správne už

Na záver si dovolíme poznamenať, že úmyselné zavinenie vo forme priameho úmyslu môže sčasti korelovať s následným postojom škodcu k sekundárnym obetiam, nemôže však íst o násobné „započítanie“ kritérií.

1.2.3. Dopad udalosti na duševnú sféru škodcu a majetkové pomery škodcu ako možné kritérium?

Podobne ako pri spoluzapríčinení primárnej obete, aj tu ide o druh kritérií, ktoré nie sú ku dnešnému dňu úplne ustálené a sú stále predmetom rôznych diskusií. V tomto ohľade sa nezhodla ani právna prax v Česku, kde Najvyšší súd jednoznačne požaduje, aby boli pri priznávaní výšky nemajetkových ujm zo hľadiskom aj kritériá dopadu tejto udalosti na duševnú sféru škodcu a majetkové pomery škodcu.³²⁵ Doležal a Melzer však uvádzajú, že tieto kritériá nie je možné zo hľadiskom „neboť nemají žádnou relevanciu k újme poškozeného.“³²⁶

Zvýšenie zadostučinenia len preto, že škodca je solventným subjektom, často pramení z ekonomickejho zámeru uložiť povinnosť škodcovi náhradu v takej výške, aby to po finančnej stránke „pocítil“, čo zjavne navodzuje dojem, že snahou žalobcu a súdu je trestať za spôsobenie škodovej udalosti.³²⁷ Obdobné snahy žalobcu trestať možno vidieť aj v prípadoch, keď žalobca alebo žalobcovia podávajú na žalovaného opakovane viaceré žaloby z rôznych titulov, ako si aj uplatňujú voči žalovanému tzv. „astronomické sumy“. Niekoľko tak badať až „šikanózny“ postup žalobcov voči škodcom. Súd by mal tak citlivu vnímať pri rozhodovaní aj tieto okolnosti.

Z potrebné však považujeme podotknúť, že ujma sekundárnej obeti voči majetnému škodcovi nie je o nič väčšia alebo závažnejšia, ako ujma sekundárnej obete voči škodcovi bez majetku. A práve zmyslom priznávania určitej výšky náhrady nemajetkovej ujmy je zmierniť túto nemajetkovú ujmu, a nie zasadzovať tieto nemajetkové ujmy do určitej nelegitímej hierarchie. Zadostučinenie tak slúži ako nástroj dočasnej finančnej náplasti³²⁸ a nie ako nástroj pre potrestanie škodcu alebo materiálne zabezpečenie do konca života, nakoľko ani priznaná finančná suma sekundárnym obetiam im ich blízkeho nevráti alebo nenavráti jeho pôvodný zdravotný stav. Sme tak toho názoru, že majetok škodcu by nemal byť zo hľadiskom kritériom, a to z dôvodu, že sa nachádzame v súkromnom práve, ktoré nemá subjekty konania trestať. Trestanie je úlohou iných právnych odvetví.

Z rozhodovacej praxe súdov je možné poukázať na Rozsudok Krajského súdu v Nitre z 12. decembra 2014, sp. zn. 5 Co 255/2013, kde súd jednoznačne konštatuje, že: „Na majetkové pomery dotknutej osoby a pôvodcu zásahu súd nesmie pri kvalifikácii výšky náhrady vôbec prihliadať.“ alebo Uznesenie Najvyššieho súdu ČR zo dňa 27. septembra 2005, sp. zn. Cdo 1883/2005, kde súd uvádzá, že: „Uroveň majetkového postavenia povinnej osoby nie je základným kritériom pre určenie výšky náhrady nemajetkovej ujmy.“ V tejto súvislosti však stojí za

---

odvolaci súd nepovažoval za podstatnú, majúcu vplyv na zniženie výšky požadovanej náhrady nemajetkovej ujmy, keďže podľa záverov znalca v znaleckom posudku vypracovanom v trestnom konaní, jedinou príčinou vzniku dopravnej nehody bola nesprávna technika jazdy odporcu, konkrétnie jeho oneskorená reakcia na chodkyňu prechádzajúcu po priečode pre chodcov.“

³²⁵ DOLEŽAL, T. a MELZER, F. In MELZER, F. TÉGL, P. a kol. *Občiansky zákoník – veľký komentár*, Súvazec IX, § 2894-3081. Praha: Leges, 2018. s. 1032.

³²⁶ Ibid., s. 1032.

³²⁷ TROJČÁKOVÁ, V. Určovanie výšky náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí. *Súkromné právo*, č. 3/2020. s. 115.

³²⁸ DOLEŽAL, T. a MELZER, F. In MELZER, F. TÉGL, P. a kol. *Občiansky zákoník – veľký komentár*, Súvazec IX, § 2894-3081. Praha: Leges, 2018. s. 1029. „... prieznaná náhrada je pouhou „finančnou náplastí“, ktoré poškozenému umožní kompenzovať vzniklou ujmu prostredníctvom pořízení iných výhod.“

zamyslenie, či aj ostatné kritériá, ktoré súdy vo svojej rozhodovacej praxi zohľadňujú, sú príne vzaté „zákonné“ alebo mal súd v tomto prípade namysli skôr kritériá „prípustné“.

1.2.4. Zniženie náhrady z titulu likvidačného charakteru pre škodcu (kritérium likvidácie)

Ako posledné kritérium sa vynára požiadavka osobitného zníženia priznanej výšky náhrady nemajetkovej ujmy z dôvodu likvidačného charakteru pre škodcu. Tieto situácie prichádzajú do popredia najmä v prípadoch, kedy by bol škoda zaviazaný na náhradu ujmy v tisícach eur, pričom jeho majetkové pomery mu objektívne nedovoľujú poškodeným takúto sumu uhradiť. Túto požiadavku možno sledovať aj vo viacerých rozhodnutiach súdov.

Časť odbornej verejnosti však zastáva názor, že toto kritérium by sa pri výške prisudzovanej náhrady nemajetkovej ujmy zohľadňovať nemalo. Ani tu však nemožno opomínať primárne deliktuálny charakter náhrady nemajetkovej ujmy a v tejto súvislosti vystáva otázka možnej analogickej aplikácie moderačného pravidla za zodpovednosti za škodu v § 450 Občianskeho zákonníka.³²⁹ Predmetné moderačné pravidlo uvádza, že „*z dôvodov hodných osobitného zretela súd náhradu škody primerane zníži. Vezme pritom zretel najmä na to, ako ku škode došlo, ako aj prihliadne na osobné a majetkové pomery fyzickej osoby, ktorá ju spôsobila; prihliadne pritom aj na pomery fyzickej osoby, ktorá bola poškodená. Zníženie nemožno vykonat, ak ide o škodu spôsobenú úmyselnne.*“

Využívanie moderačného pravidla si však vyžaduje naozaj iba výnimočné okolnosti. Z dôvodu, že sa pohybujeme práve v oblasti deliktného práva, prednosť by sa mala dať poškodeným pred škodcom. Škodca by predovšetkým nemal účel likvidačného kritéria zneužívať. Taktiež by sa nemal snažiť účelne čo najviac znížiť priznanú sumu poškodeným práve cez kritérium likvidačného charakteru. Samozrejme, ak sa kritéria likvidačného charakteru v konaní dovoláva, mal by ho aj náležite a dôvodne preukázať, a to v požadovanej intenzite. Nemôže ísť teda iba o t'ažkosti na strane škodcu, ale o bezprostrednosť majetkovej likvidácie, resp. likvidačných okolností škodcu pri priznani požadovanej náhrady nemajetkovej ujmy.

Sme však toho názoru, že zohľadniť hroziace likvidačné dôsledky povinnosti k náhrade nemajetkovej ujmy u pôvodcu zásahu by malo byť možné len vo výnimočných prípadoch a iba za súčasného splnenia sprísnených podmienok v § 450 Občianskeho zákonníka.

Prístupy k tomuto kritériu sú v rozhodovacej praxi viac-menej zhodné. Výška náhrady nemajetkovej ujmy v peniazoch nemá byť ocenením hodnoty ľudského života, pretože tento má nevyčísliteľnú hodnotu, ale jej cieľom je len určitá satisfakcia za spôsobený zásah do súkromného a rodinného života navrhovateľky, a nemôže teda na strane žiadateľa slúžiť na neprípustné obohacovanie a na druhej strane mať likvidačný charakter voči tomu, kto je na zaplatenie náhrady nemajetkovej ujmy zaviazaný.³³⁰ Veľmi dôležitá sa tak javí v súvislosti s neprípustným obohacovaním (niekedy aj označované doslova ako bezdôvodné obohatenie) požiadavka primeranosti. Primeranost' výšky nemajetkovej k spôsobenej ujme sekundárnej obete je nevyhnutná.

Rozhodujúcim je atribút primeranosti, ako kritérium priznávania odškodnenia, aby bol dosiahnutý účel kompenzácie pri zachovaní proporcionality. Výška peňažnej sankcie nesmie pôsobiť likvidačne a musí tiež odrážať všeobecne zdieľané predstavy o spravodlivosti. Judikatúra

³²⁹ TROJČÁKOVÁ, V. Určovanie výšky náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí. *Súkromné právo*, č. 3/2020. s. 115.

³³⁰ Bližšie pozri Rozsudok Krajského súdu v Nitre z 25. septembra 2013, sp. zn. 25 Co 18/2013.

súdov v tejto oblasti sa zhoduje na primárnom význame vyrovnávacieho charakteru náhrady nemajetkovej ujmy, resp. zmiernení nepriaznivého následku neoprávneného zásahu.³³¹

Na druhej strane sa však zamýšľame aj nad inou aplikáciou tohto kritéria, a to takou formou, resp. ústupkom, že povinný subjekt bude môcť splácať sumu, na ktorú je zaviazaný, v splátkach.³³² Teda nebude zaviazaný na jednorazovú úhradu, ktorá by ho mohla finančne zlikvidovať, ale svoj „dlh“ bude splácať postupne.

Veríme, že takáto prax prípadnej analógie pri priznávaní náhrady nemajetkových ujm v rozhodovaní slovenských súdov už nebude trvať dlho a zákonodarca v najbližšom čase pristúpi k dlhodobo očakávanej rekodifikácii súkromného práva, ktorá bude zahŕňať práve aj oblasť nemajetkovej ujmy a stanovi konkrétnie „vodítka“ či pravidlá pre možnosť uplatnenia kritéria likvidácie, ako aj všetkých ostatných uvedených kritérií.

ZÁVER

Táto práca smerovala k zodpovedaniu otázky, aké kritériá používa rozhodovacia prax súdov Slovenskej republiky pri priznávaní výšky náhrady nemajetkovej ujmy sekundárne poškodeným (sekundárnym obetiam). Po analýze jednotlivých kritérií je nutné poznamenať, že výpočet týchto kritérií nemusí byť vyčerpávajúci a v praxi sa môžu objaviť aj ďalšie. Zároveň je pravdepodobné, že súdy mnohé kritériá pri rozhodovaní zohľadňujú, no nie explicitne ich priamo uvádzajú aj v odôvodnení samotného rozhodnutia, a to napriek tomu, že predmetné kritérium mohlo mať na konečnú výšku priznanej náhrady nemajetkovej ujmy určitý nezanedbateľný vplyv. V tomto kontexte tak možno hovoriť aj o tzv. „podvedomej“ rozhodovacej praxi súdcov, kde aj keď si to priamo neuvedomujú, určité kritériá pri zohľadňovaní priznanej náhrady nemajetkovej ujmy zohľadňujú tak či onak.

Po prečítaní tejto práce je evidentné, že rozhodovanie súdov sa v praxi dotýka mnohých aplikačných problémov, ktoré súvisia ako s rôznymi okolnosťami na strane subjektov, tak i s právnou úpravou Občianskeho zákonníka, ktorá nie je ku dnešnému dňu aktuálna. V mnohom sa používa analógia, ktorá je citlivou oblasťou sama o sebe, či predošlá rozhodovacia prax súdov a judikatúra. Dovolíme si povedať, že nám tak oprávnene chýba právna úprava, ktorá by reflektovala na túto stále aktuálnu oblasť práva (vzorom nám môže byť práve činnosť Najvyššieho súdu a právna úprava prijatá v Českej republike). Sme však presvedčení o tom, že pripravovaná nová úprava priznávania náhrady nemajetkovej ujmy primárny či sekundárny obetiam v rámci nového Občianskeho zákonníka bude na Slovensku nanajvýš vítaná a prispeje v tejto oblasti práva k samotnému ustáleniu a väčšej jednotnosti rozhodovacej praxe súdov. Dávame do popredia aj skutočnosť, že aj samotné rozhodnutia súdov tak budú v odôvodnení pre laickú i odbornú verejnoscť presvedčivejšie.

Je potrebné, aby každé kritérium, ktoré ovplyvňuje výšku náhrady nemajetkovej ujmy „nadol“ či „nahor“ bolo jednotivo a so starostlivosťou súdu zvážené, nakoľko ide o citlivú oblasť, ktorá sa výrazne dotýka oboch strán sporu – škodcu aj sekundárne poškodeného. Na pamäť treba mať stále aj skutočnosť, že ide o súkromnoprávny spor, ktorého úlohou nie je škodcu trestať, ale poskytnúť poškodenému dočasné finančné náplast.

Výrazné zásahy štátu ako

³³¹ Rozsudok Krajského súdu v Trnave sp. zn. 10Co/149/2018. Žalovaný bol starobný dôchodca s dôchodkom 396 eur mesačne, bol nemajetný, nehnuteľnosť, v ktorej býval, tesne po nehode previedol darovaním na svoju manželku. Súd prvej inštancie dospel k záveru, že požadovaná náhrada nemajetkovej ujmy vo výške 190 000 eur je neprimerane vysoká.

³³² Napríklad formou súdneho uznesenia o splátkach.

verejnoprávnej autority vo forme všeobecného jednotného „zastropovania“ priznávaných súm, ako aj aplikovanie akejkoľvek formy represívnej funkcie voči škodcovi, či analógia so zákonom o obetiach trestných činov, nie sú na mieste.

Na záver si dovolíme vyjadriť naše presvedčenie, že napriek rôznym aplikačným problémom v praxi, sa čoskoro dočkáme aj na Slovensku dlhodobo očakávanej rekodifikácie súkromného práva – najmä Občianskeho zákonníka vrátane oblasti majetkovej a nemajetkovej ujmy, a zároveň pevne veríme, že právo si prostredníctvom súdov a súdnej praxe svoju spravodlivú rovnováhu napokon nájde.

„Spravodlivosť je pevná a trvalá vôľa priznávať každému, čo mu právom patrí.“

Ulpianus Domitius

SUMMARY

In the paper submitted, the author deals with the issue of non-pecuniary damage and the claim to compensation as a substantial part of the non-contractual obligations. The author points to the various application issues of this compensation of non-pecuniary damage in practice and remarks on the vagueness of the legislation. The author clarifies her opinion on this issue and analyses the relevant criteria that courts consider in the claims of non-pecuniary damage of secondary victims and in connection with which is subsequently adjudged to these victims' specific financial satisfaction. In conclusion, the author believes that any criterion which affects the amount of non-material damage "down" or "up" must be considered individually and with the care of the court because it is a sensitive area that significantly affects both parties. One must bear in mind that this is a private-law dispute, the purpose of which is not to punish the harmful person but to provide the victim with temporary financial security.

POUŽITÁ LITERATÚRA

Komentáre

FEKETE, I. *Občiansky zákonník. 1. Zväzok (Všeobecná časť). Veľký komentár, 2. aktualizované a rozšírené vydanie.* Bratislava: Eurokódex, 2014, 1114 s. ISBN 978-80- 8155-039-3.

MELZER, F. TÉGL, P. a kol. *Občanský zákonník – veľký komentář, Svazek IX, § 2894- 3081.* Praha: Leges, 2018, 1728 s. ISBN 978-80-7502-199-1.

Články v časopisoch a iné príspevky

DULAK, A. Dvakrát a inak (alebo niekoľko poznámok k rozhodovaniu o nárokoch na náhradu nemajetkovej ujmy podľa § 11 a nasl. a § 420 a nasl. Občianskeho zákonníka). *Súkromné právo*, č. 1, 2016, s. 22-26. ISSN 1339-8652.

ERDŐSOVÁ, A. „Krátke“ pojednanie o škodách, ujmách a ich náhradách vo svetle judikatúry súdov vnútroštátnych, českých, Súdneho dvora EÚ i Európskeho súdu pre ľudské práva. *Bulletin slovenskej advokácie*, č. 1-2, 2015, s. 14-29. ISSN 1335-1079.

MANDELÍK, J. Náhrada nemajetkovej ujmy pozostalým – ad hoc novela Občianskeho zákonníka? *Bulletin slovenskej advokácie*, č. 11, 2019, s. 8 -16. ISSN 1335-1079.

ŠORL, R. Náhrada nemajetkovej ujmy (bolestné za smútok) pozostalého príbuzného. Stav a východiská 1. časť. *Bulletin slovenskej advokácie*, č. 9, 2017, s. 6-19. ISSN 1335-1079.

ŠORL, R. Náhrada nemajetkovej ujmy (bolestné za smútok) pozostalého príbuzného. Stav a východiská 2. časť. *Bulletin slovenskej advokácie*, č. 10, 2017, s. 10-21. ISSN 1335-1079.

TROJČÁKOVÁ, V. Určovanie výšky náhrady nemajetkovej ujmy sekundárnych obetí. *Súkromné právo*, č. 3, 2020, s. 110 -116. ISSN 1339-8652.

Právna povaha opatrení Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky nariadených v súvislosti s ochorením COVID-19 a ich súdny prieskum

Legal Character of Measures Imposed by the Public Health Authority of the Slovak Republic due to the COVID-19 Pandemics and Related Judicial Review

Petra Straková

Abstrakt

Cieľom tejto práce je analýza opatrení Úradu verejného zdravotníctva Slovenskej republiky (ďalej len „ÚVZ“) nariadených v súvislosti so šírením vysoko nákarazlivého pandemického ochorenia COVID-19. V úvode práce sa zameriame na otázku ich právnej povahy, ktorá bola rozdielne posúdená aj zo strany konajúcich súdov. Práve formálny charakter aktu determinuje spôsob jeho súdneho prieskumu a preto sa v druhej kapitole pozrieme na to, aké možnosti mali osoby, ktoré sa cítili byť opatreniami ÚVZ dotknuté na svojich правach. V závere práce reagujeme na novelu zákona o ochrane verejného zdravia, t. j. zákon č. 286/2020 Z.z. (ďalej len „Novela“), ktorú zákonodarca prijal na objasnenie otáznikov o právnom charaktere či súdnom prieskume opatrení.

Kľúčové slová: Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky; opatrenia ÚVZ; hybridné akty; COVID-19

Abstract

The author aims to analyze the Slovak Health Authority measures ordered to fight the spread of highly contagious COVID-19. The introduction of the article is about their legal character, which the courts assessed diversely. It is the formal character of the act that determines the way of its judicial review. Therefore, the second chapter lists the legal possibilities for affected persons and their approach to these measures. Last but not least, the author discusses the amendment to the Public Health Act, i.e., Act no. 286/2020 Coll, which was adopted by the legislator to clarify the questions about the legal nature and judicial review of the measures.

Keywords: The Public Health Authority of the Slovak Republic; Measures of the Public Health Authority; Hybrid acts; COVID-19

ÚVOD

Nástupom roku 2020 sme ako spoločnosť čeliли novej a v moderných dejinách Slovenska bezprecedentnej výzve. Vírus SARS-CoV-2, hoci voľným okom neviditeľný bol dostatočne mocný na to, aby preveril odbornosť, pružnosť a pripravenosť všetkých troch zložiek moci v štáte. Exekutíva zdráhajúca sa striktného dodržiavania procesných pravidiel, súdy popierajúce svoju príslušnosť a zákonodarca reagujúci kontroverznou Novelou, ktorá v zapäť zmobilizovala oprávnené subjekty na iniciovanie konania o jej súlade s právnymi predpismi vyšej právnej sily.

Približne takýto obraz sa nám naskytne pri spätnom pohľade na reakciu verejno-mocenských štruktúr vo vzťahu k potrebe promptnej ochrany verejného zdravia.

Cieľom tejto práce bude analyzovanie reakcie kompetentných autorít so zameraním na Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky. Opatrenia, ktoré ÚVZ prijímal na boj proti pandémii COVID-19, vyvolávali množstvo otázok, najmä čo do ich právnej povahy a súdneho prieskumu. Práve zodpovedanie týchto otázok bude kruciálnym záujmom našej práce. Je pravda, že predmetné úvahy sú už objasnené – a to jednak Ústavným súdom Slovenskej republiky a jednak zákonodarcom. Máme však za to, že čaro práva nespočíva v pasívnom stotožňovaní sa so závermi „druhých“, ale naopak v ich konfrontovaní (nevynímajúc zákonodarné či súdne autority).

Prvá časť práce bude preto zameraná na právnu povahu opatrení v čase marca až októbra 2020, t. j. pred prijatím Novelky. V danom čase nebolo celkom zrejmé kto, pred akým súdom a v akom konaní mohol opatrenia napadnúť. Na tieto otázky ponúkneme vlastný právny názor, pričom nevynecháme ani reflexiu na prijaté rozhodnutia súdov, pred ktorými boli opatrenia napadnuté.

V závere ponúkneme nás pohľad na krok zákonodarcu, ktorým ozrejamil (či nasilu modifikoval?) právny charakter opatrení. Nakol'ko sa možnosti súdneho preskúmavania aktov odvíjajú od ich právnej povahy, mala prijatá Novela prirodzene dopad aj na ich prieskum. Zodpovieme, či sa týmto prístupom adresátov opatrení k súdu st'ažil alebo uľahčil a akú legislatívnu cestu by sme považovali za správne riešenie. Veríme, že práca rozvinie kritické myslenie čitateľa a prispeje k objasneniu nastolených otázok.

1. PRÁVNA POVAHA OPATRENÍ ÚVZ³³³ A ICH PRIESKUM „PRED NOVELOU“

V záujme objektívneho zodpovedania nastolených otázok sa na charakter opatrení ÚVZ pozrieme ako na „tabula rasa“, resp. bez ohľadu na to ako ich povahu posúdili konajúce súdy. Vychádzat' pri tom budeme prevažne z názorov a postrehov právnej vedy týkajúcich sa nie len opatrení ÚVZ ako takých, ale aj požiadaviek a charakteristík typických pre jednotlivé formy činnosti verejnej správy.

1.1 Všeobecne k pojmu „opatrenie“

„*Nie je opatrenie ako opatrenie*“. ³³⁴ Týmto lakonickým konštatovaním Havelková vyvracia strohé rozlišovanie opatrení na individuálne a normatívne právne akty. V jeho najširšom zmysle „opatrenie“ vníma ako „*množinu konkrétnych úkonov smerujúcich k dosiahnutiu určitého cieľa*“, ³³⁵ pričom sa opiera o jeho gramatický výklad odvoditeľný napr. zo Slovníka slovenského jazyka – „*zásah, zákrok na dosiahnutie istého výsledku*“ ³³⁶ či Synonymického slovníka slovenčiny – „*zákrok, zásah*.“³³⁷ Opatrenia v širšom zmysle sa vyskytujú aj v právnej úprave de-

³³³ Opatrenia ÚVZ sú opatrenia nariadenované Úradom verejného zdravotníctva Slovenskej republiky v zmysle ust. § 12 a 48 ods. 4 zákona o ochrane verejného zdravia účinného do 14.10.2020 (ďalej len „ZOVZ1“), t. j. účinného pred Novelou, dostupné napríklad na: <https://www.ruvzpp.sk/opatrenia-uvz-sr-na-jednom-mieste/>

³³⁴ HAVELKOVÁ, M. 2020. Opatrení nikdy nie je dosť. (3. časť série blogov k metódam a formám činnosti verejnej správy). In Comenius odborný blog. [online]. 2020, [cit. 20.03.2021]. Dostupné na: https://comeniusblog.flaw.uniba.sk/2020/05/29/opatreni-nie-je-nikdy-dost-3-cast-serie-blogov-k-metodom-a-formam-cinnosti-verejnej-spravy/#_ftn2

³³⁵ Ibidem.

³³⁶ Slovník slovenského jazyka, II. diel. Bratislava : Slovenská akadémia vied. 1960, 571 s.

³³⁷ Synonymický slovník slovenčiny. Bratislava: Veda, 2000, 415 s.

lege lata, a to napr. opatrenia, ktorými sa má zabezpečiť migrácia živočíchov podľa ust. § 54 ods. 1 písm. e) zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov či opatrenia na odvrátenie nebezpečenstva podľa ust. § 21 ods. 1 zákona č. 171/1993 Z. z. o policajnom zbere v znení neskorších predpisov. Do kategórie opatrení v „širšom zmysle“ radí aj osobitné právne inštitúty, napr. ochranné opatrenia podľa ust. § 16 a nasl. zákona SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov či disciplinárne opatrenia podľa ust. § 117 zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a príslušiacich a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.³³⁸

Na druhej strane stojia opatrenia v užšom zmysle ako konkrétnie formy činnosti, ktoré sú výsledkom istého postupu, resp. normotvorného alebo administratívneho procesu orgánu verejnej správy. V rámci týchto procesov Havelková rozlišuje opatrenia ako

- všeobecne záväzné podzákonné právne predpisy (napr. opatrenia ministerstiev)
- opatrenia so všeobecnými účinkami ako interné akty podľa § 21 ods. 3 písm. d) zákona č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov a
- opatrenia ako individuálne správne akty podľa SSP.³³⁹

Opatrenia ÚVZ nesú rovnomenné označenie, majú písomnú formu a sú prejavom jednostrannej verejno-mocenskej aplikácie práva.³⁴⁰ Je preto zrejmé, že predstavujú konkrétnu formu činnosti, resp. právny akt vykonávateľa verejnej správy. To, do akej z prezentovaných kategórií opatrení v užšom zmysle ich možno zaradiť, sa budeme snažiť zodpovedať v ďalšom texte práce.

1.2 Opatrenia ÚVZ ako individuálne správne akty?

Individuálne správne akty predstavujú nespochybniel'nú súčasť činnosti verejnej správy. Sú nástrojom aplikácie práva, pričom ich podstata spočíva práve v pojme konkrétnosť, resp. v konkrétnosti ich predmetu a vymedzenia adresátov.³⁴¹ Za opatrenia ako individuálne správny akty možno príkladmo označiť zápis práv do katastra nehnuteľností záznamom alebo poznámkou³⁴² alebo oznamenie stavebného úradu, že nemá námitky proti uskutočneniu stavby, stavebných prác a udržiavacích prác^{343 344}.

Individuálne akty smerujúce voči konkrétnym účastníkom konania v konkrétej veci nie sú pre ÚVZ či RÚVZ v rámci aplikačnej praxe ničím výnimočným. Vydávajú ich najmä vo veciach ukladania sankcií za nerešpektovanie právnych predpisov v rámci ich vecnej pôsobnosti (napr. pre umiestnenie potravín na trh po dátume ich spotreby).³⁴⁵ Na postupy ÚVZ sa v zmysle ust. § 59 Zákona o ochrane verejného zdravia účinného pred Novelou, t. j. do 14.10.2020 (ďalej

³³⁸ HAVELKOVÁ, M. 2020. OPATRENÍ NIE JE NIKDY DOSŤ (3. časť série blogov k metódam a formám činnosti verejnej správy). In *Comenius odborný blog*. [online]. 2020, [cit. 20.03.2021]. Dostupné na: https://comeniusblog.flaw.uniba.sk/2020/05/29/opatreni-nie-je-nikdy-dost-3-cast-serie-blogov-k-metodam-a-formam-cinnosti-verejnej-spravy/#_ftn2

³³⁹ Ibidem.

³⁴⁰ KOŠIČIAROVÁ, S. 2017. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čenek, 2017, s. 171-172.

³⁴¹ Ibidem.

³⁴² Podľa ust. § 5 ods. 2 a 3 zákona č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápisе vlastníckych a iných práv k nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v znení neskorších predpisov.

³⁴³ Podľa ust. § 57 ods. 2 zákona č. 50/1976 Zb. o územnom, plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov.

³⁴⁴ FEČÍK, M. In BARICOVÁ a kol. 2018. *Správny súdny poriadok. Komentár*. Bratislava: C. H. Beck, 2018, s. 36.

³⁴⁵ Nar. rozhodnutie ÚVZ OLP/8369/165193 zo dňa 9. decembra 2019 či rozhodnutie RÚVZ so sídlom vo Svidníku č. RUVZSK/2019/00803 zo dňa 24.07.2019.

len „ZoVZ1“) subsidiárne vzťahuje Správny poriadok (ďalej len „SP“) ako všeobecný predpis o správnom konaní³⁴⁶, čo potvrdzuje individuálnu právnu povahu tohto typu rozhodnutí ÚVZ.

Nazerajúc na prax ÚVZ a RÚVZ nariadujúcich opatrenia pri ohrození verejného zdravia zistíme, že epidémia COVID-19 nie je prvým vysoko nákarzlivým ochorením, proti ktorému bolo nevyhnutné zakročiť aj v rovine aplikácie práva. V roku 2018 vypukla v okrese Michalovce epidémia osýpok. RÚVZ Michalovce vzápätí nariadił opatrenia na zabránenie jej šírenia, ktoré boli vydané vo forme „rozhodnutí“ obsahujúcich výrok, odôvodnenie a poučenie. Rozhodnutia boli oznamené verejnou vyhláškou a adresátov definovali napr. ako „*všetky fyzické osoby od dovršeného siesteho mesiaca veku do 50. roku života s pobytom v obciach...*“³⁴⁷. Adresáti sice neboli vo vyhláške konkrétnie menovaní, no obyvatelia obce aj ich trvalý pobyt sú identifikovateľné z registra obyvateľov SR³⁴⁸ a preto bol okruh adresátov uzavorený.

Obdobnú formu nieslo prvé rozhodnutie ÚVZ nariadené v súvislosti s pandémiou COVID-19³⁴⁹. Obsahovalo náležitosti rozhodnutia podľa § 47 ods. 1 SP – výrok, odôvodnenie a poučenie, pričom sa vzťahovalo sa na konkrétnie vymedzený okruh adresátov – „*poskytovatelia zdravotnej starostlivosti*“, „*poskytovatelia sociálnych služieb*“ ako aj na konkrétny predmet – zákaz návštev v týchto zariadeniach z dôvodu zabránenia šírenia ochorenia COVID-19. Rozhodnutie bolo rovnako oznamené verejnou vyhláškou.³⁵⁰

Neskoršie opatrenia ÚVZ vydávané v súvislosti s pandémiou COVID-19 však už nenesli názov „rozhodnutie“ a boli namierené voči každému, kto naplnil predpoklady obsiahnuté v hypotéze (napr. „*všetkým osobám, ktoré*“³⁵¹)³⁵². Nebolo možné vopred odhadnúť počet adresátov, vo vzťahu ku ktorým vyvolávali účinky, čo je znak typický práve pre normatívne právne akty.

S legálou definíciou „opatrenia“ sa možno stretnúť v ust. § 3 ods. 1 písm. c) Správneho súdneho poriadku (ďalej len „SSP“), ktorý ho definuje ako „*akt vydaný orgánom verejnej správy v administratívnom konaní, ktorým sú alebo môžu byť práva, právom chránené záujmy alebo povinnosti fyzickej osoby a právnickej osoby priamo dotknuté*“. Z uvedenej definícii teda vyplýva, že za opatrenia na účely SSP možno považovať iba akty, ktoré sú výsledkom administratívneho konania.

Pojem administratívne konanie je v SPP legálne definovaný ako „*postup orgánu verejnej správy v rámci výkonu jeho pôsobnosti v oblasti verejnej správy pri vydávaní individuálnych správnych aktov a normatívnych správnych aktov*.“ Systematický náhľad na SSP prezradí, že pod normatívnymi aktami nemožno rozumieť všetky všeobecne záväzné právne predpisy, ale iba všeobecne záväzné nariadenia obcí, miest mestských častí a VÚC. Administratívne konanie,

³⁴⁶ Ak ZOVZ1 neustanovuje inak.

³⁴⁷ Opatrenie RÚVZ so sídlom v Michalovciach č. 2018/01573 zo dňa 14. augusta 2018.

³⁴⁸ Zákon č. 253/1998 Z. z. o hlásení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

³⁴⁹ Opatrenie ÚVZ č. OLP/2405/2020 zo dňa 6. marca 2020. [online]. [cit. 21.03.2021]. Dostupné na: https://www.uvzs.sk/docs/info/covid19/Rozhodnutie_zakaz_navstev_nemocnice.pdf

³⁵⁰ HAVELKOVÁ, M. 2020. Metódy a formy činnosti verejnej správy v čase pandémie (2. časť). In Comenius odborný blog. [online]. 2020, [cit. 20.03.2021]. Dostupné na: https://comeniusblog.flaw.uniba.sk/2020/04/25/metody-a-formy-cinnosti-verejnej-spravy-v-case-pandemie-2-cast/#_ftn5

³⁵¹ Napr. Opatrenie ÚVZ OLP/3353/2020 zo dňa 29.04.2020.

³⁵² HAVELKOVÁ, M. 2020. Metódy a formy činnosti verejnej správy v čase pandémie (2. časť). In Comenius odborný blog. [online]. 2020, [cit. 20.03.2021]. Dostupné na: https://comeniusblog.flaw.uniba.sk/2020/04/25/metody-a-formy-cinnosti-verejnej-spravy-v-case-pandemie-2-cast/#_ftn5

ktoré sa končí vydaním individuálneho aktu sa neobmedzuje iba na správne konanie podľa Správneho poriadku, ale aj konania podľa osobitných predpisov (napr. daňového poriadku či katastrálneho zákona). Dôležitým znakom administratívneho konania je, že predstavuje časovo ohraničený, formalizovaný postup. Z tohto dôvodu má byť pri ňom možné identifikovať jeho začiatok, priebeh, ukončenie a prípadne aj účastníkov konania.³⁵³

Vydaniu opatrení (vrátane vyššie spomínaných, ktoré boli formálne označené ako „rozhodnutia“ a ktoré boli oznámené verejnou vyhláškou) však nepredchádzalo správne ani iné konanie. Uskutočnenie správneho konania je na mieste napríklad pri vydávaní rozhodnutí ÚVZ, ktorým tento orgán rozhoduje o sankciách. V kontexte opatrení ÚVZ nariadovaných v boji s pandémiou však nemožno určiť začiatok konania, jeho priebeh, koniec či účastníkov konania. Naviac, tieto opatrenia nesmerovali ani voči konkrétnym subjektom.³⁵⁴ Opatrenia ÚVZ nariadené v súvislosti s akútnou potrebou ochrany verejného zdravia preto nemožno považovať za individuálne akty ani opatrenia v zmysle § 3 ods. 1 písm. c) SSP.

1.3 Opatrenia ÚVZ ako iný zásah orgánu verejnej správy?

Vychádzajúc zo skutočnosti, že vydaniu opatrení nepredchádzalo žiadne administratívne konanie, je na mieste položiť si otázku, či nepredstavujú iný zásah orgánu verejnej správy [§ 3 ods 1 písm. e) SSP]. Právna veda iný zásah definuje ako postup uskutočňovaný v oblasti verejnej správy pri plnení úloh verejnej správy, ktorý má čisto faktickú povahu a ktorému nepredchádza žiadne formalizované administratívne konanie. Je výsledkom okamžitého uplatnenia právomoci orgánu verejnej správy³⁵⁵.

Spadajú pod túto definíciu aj opatrenia ÚVZ? Infožiadostami na krajské súdy Slovenskej republiky sme sa domáhali informácie o evidencii rozhodnutí alebo konaní o žalobe proti inému zásahu, ktorý by súvisel s výkonom opatrení proti šíreniu ochorenia COVID-19. Na ich základe sme obdržali informáciu o prebiehajúcich konaniach na Krajskom súde v Košiciach, Krajskom súde v Žiline a Krajskom súde v Bratislave. Žalovaným subjektom je Úrad verejného zdravotníctva SR, pričom návrhy smerujú voči nešpecifikovaným opatreniam ÚVZ, prípadne voči zásahu do slobody pohybu a pobytu (KS v KE).

Bolo teda možné opatrenia ÚVZ považovať za iný zásah napadnutelný rovnomenou žalobou? NS SR vo svojom rozhodnutí R 29/2015 skonštatoval, že termín „zásah“ je potrebné vyklaďať ako aktívne konanie vykazujúce znaky bezprostredného zásahu, pokynu alebo donútenia, ktoré je priamo vykonané alebo namierené proti poškodenému. Ide o všeobecný, neformálny úkon, ktorý nie je založený na konkrétnom rozhodnutí, ale je napriek tomu pre jeho adresátov záväzný, nakoľko má podklad v rôznych všeobecne záväzných právnych predpisoch. Iný zásah súd preto nemôže zrušiť, no môže orgánu zakázať, aby v ňom pokračoval. Príkladom NS SR za iný zásah označil správny dozor (napr. autoritatívne úkony polície) či neoprávnený výkon exekúcie.

Teória správneho práva za iný zásah označuje faktické a donucovacie úkony, ktoré smerujú voči konkrétej osobe a na rozdiel od iných foriem činnosti v zásade nie sú vydávané

³⁵³ FEČÍK, M. In BARICOVÁ a kol. 2018. *Správny súdny poriadok. Komentár*. Bratislava: C. H. Beck, 2018, s. 34-36.

³⁵⁴ HAVELKOVÁ, M. 2020. Metódy a formy činnosti verejnej správy v čase pandémie (2. časť). In Comenius odborný blog. [online]. 2020, [cit. 20.03.2021]. Dostupné na: https://comeniusblog.flaw.uniba.sk/2020/04/25/metody-a-formy-cinnosti-verejnej-spravy-v-case-pandemie-2-casť/#_ftn5

³⁵⁵ FEČÍK, M. In BARICOVÁ a kol. 2018. *Správny súdny poriadok. Komentár*. Bratislava : C. H. Beck, 2018, s. 37.

v písomnej podobe. Zaraďujú sa sem napríklad faktické pokyny vykonávané v teréne (ústne, posunkom či technickým zariadením), úkony v rámci správnej exekúcie, úkony zabezpečujúce priebeh a účel konania (predvedenie, vykázanie z miesta pojednávania) či bezprostredný zákrok s možnosťou použitia donucovacieho prostriedku.³⁵⁶

Vychádzajúc z prezentovaných záverov právnej vedy a NS SR konštatujeme, že ÚVZ neboli orgánom, ktorý by faktickými neformálnymi úkonmi priamo zasahoval do práv, právom chránených záujmov a povinností konkrétnych adresátov. Opatreniam sice nepredchádzalo formalizované konanie, no napriek tomu predstavovali akty a nie faktické úkony. Podľa nášho názoru by bolo možné opatrenia napadnúť „zásahovou žalobou“, ak by ich hlavný hygienik uskutočňoval osobne v podobe neformálnych pokynov či donútení, pričom by sa odvolával na ust. §12 a § 48 ods. 4 ZoVZ1. Vo väčšine však adresáti realizovali opatrenia sami bez potreby úkonov vykonávateľov verejnej správy (napr. vlastník prevádzky ju sám zatvorí). Pri iných opatreniach sa vyžadovala súčinnosť policajného zboru, ktorý by zabezpečoval ich výkon (napr. odvádzanie osôb do štátnej karantény).

Za „iný zásah“ preto podľa nášho názoru možno považovať konanie subjektu, ktorý takýto zásah vykonával (napr. už spomínaný policajný zbor), pričom v prípade jeho napadnutia „zásahovou žalobou“ by sa posudzoval súlad tohto zásahu s príslušným opatrením ÚVZ. Ako príklad by mohla slúžiť situácia, kedy by Policajný zbor vykonávajúci opatrenie o štátnej karantene³⁵⁷ rozdelil rodičov a deti do osobitných izieb s odôvodnením, že sa tak zníži riziko vzájomnej nákazy. Uvedený postup z predmetného opatrenia nevyplýva a predstavoval by podľa nášho názoru práve iný zásah orgánu verejnej správy v zmysle ust. § 3 ods. 1 písm. e) SSP.

1.4 Opatrenia ÚVZ ako normatívne právne akty³⁵⁸?

Na základe prezentovaných úvah možno konštatovať, že opatrenia ÚVZ nepredstavovali ani individuálne akty ani iný zásah orgánu verejnej správy. Opatrenia ÚVZ sa však vyznačovali typickým normatívnym prvkom – t. j. abstraktným vymedzením ich adresátov. Normatívny právny akt ako protipól individuálneho právneho aktu je výsledkom „normotvornej činnosti vecne príslušného orgámu verejnej moci, ktorý zodpovedá základným formálnym kritériám platnosti, ustanoveným tzv. rekogničnou normou.“³⁵⁹ Za akúsi „rámcovú“ rekogničnú normu pre opatrenia možno považovať práve čl. 123 Ústavy, ktorý na ich vydávanie ako všeobecne záväzné právne predpisy oprávňuje ministerstvá a iné orgány štátnej správy.³⁶⁰ Opatrenie ako prameň práva spomína aj ust. § 18 ods. 1 Zákona o Zbierke zákonov (ďalej len „ZoZZ“).

Nakoľko sú normatívne právne akty „protipólom“ individuálnych správnych aktov, budú sa vyznačovať všeobecnosťou predmetu regulácie a všeobecným vymedzením ich adresátov. O tom, že boli adresáti opatrení vymedzení druhovo (s výnimkou prvého opatrenia) nemožno mať žiadne pochybnosti, práve kvôli ich častej diktii: „všetkým osobám, ktoré...“³⁶¹. Čo sa týka

³⁵⁶ KOŠIČIAROVÁ, S. 2017. *Správne právo procesné. Všeobecná časť*. 2. vyd. Šamorín : Heuréka, 2017, s. 194-197.

³⁵⁷ Opatrenie ÚVZ č. OLP/3172/2020 zo dňa 17. apríla 2020.

³⁵⁸ Na tomto mieste opäťovne pripomíname, že sa imaginárne nachádzame v období marca až augusta 2020, resp. v období pred prijatím Novely, ktorá ich charakter prekvalifikovala.

³⁵⁹ PROCHÁZKA, R.-KÁČER M. 2013. *Teória práva*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck. 2013, s. 148-149.

³⁶⁰ Pozri KRESÁK, P. 2020. [online]. [cit. 21.03.2021]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/peter.kresak1/posts/10217102724416234>

³⁶¹ Pozri opatrenie ÚVZ č. OLP/3353/2020 zo dňa 29. apríla 2020.

predmetu opatrení, ten sa javil skôr ako konkrétny³⁶² (napr. uzatvorenie prevádzok na 14 dní alebo povinné nosenie rúšok z dôvodu aktuálne sa šíriacej pandémie COVID-19).³⁶³

Pri opatreniach ako normatívnych právnych aktoch však (obdobne ako pri opatreniach ako individuálnych právnych aktoch) narázame hned' na viacero nedostatkov. V úvodnej definícii normatívneho právneho aktu vidíme požiadavku súladu takého právneho aktu s formálnymi kritériami platnosti. Medzi tieto právna veda radí (i) označenie spôsobom, ktorý zodpovedá nomenklatúre platného práva, (ii) prijatie v súlade s pravidlami, ktoré sa na takéto prijatie vzťahujú vrátane súladu s predpismi vyšej právnej sily, (iii) prijatie oprávneným orgánom verejnej správy, (iv) podpísanie predstaviteľom, resp. predstaviteľmi verejnej moci a (v) publikovanie príslušným spôsobom.³⁶⁴

Ak by sme teda pripustili, že opatrenia ÚVZ boli vzhľadom na abstraktné vymedzenie adresátov aktami normatívnej povahy tak narázame na problém (v) spôsobu publikácie opatrení, (iii) prijatia orgánom na to oprávneným a (ii) súladu s právnymi predpismi vyšej právnej sily.³⁶⁵

V zmysle ust. § 18 ods. 2 ZoZZ sa opatrenia vyhlasujú v zbierke zákonov oznamením o ich vydani. Opatrenia ÚVZ však neboli v Zbierke zákonov dohľadateľné, čím nemohli ako normatívne právne akty nadobudnúť platnosť.³⁶⁶

ÚVZ prijímal opatrenia podľa ust. § 48 ods. 4 ZoVZ1. Systematickým nazretím na tento zákon si však možno všimnúť, že rozlišuje medzi ohrozením verejného zdravia I. a II. stupňa. Ohrozenie verejného zdravia II. stupňa má podľa dôvodovej správy k novele č. 172/2011 Z. z.³⁶⁷ predstavovať vyšší stupeň ohrozenia verejného zdravia, kedy sa vyžaduje postup podľa ZoCO (resp. v čase mimoriadnej situácie³⁶⁸). Vtedy patrí právomoc nariadovať opatrenia na ochranu verejného zdravia Ministerstvu zdravotníctva³⁶⁹. Takúto kompetenciu má Ministerstvo v zmysle ust. 4 ods. 1 ZoVZ1 aj v čase vyhláseného núdzového stavu, kedy bola nariadená väčšina z opatrení ÚVZ. Možno sa preto domnievať, že konanie ÚVZ prekročilo rámec jeho právomocí. Ak by sa ustálilo, že opatrenia ÚVZ boli normatívnymi aktami, vzťahovala by sa na nich

³⁶² PIEŠŤANSKÝ, J.-VERNAREC, P. 2020. O nezákonnosti opatrení Úradu verejného zdravotníctva SR v súvislosti s COVID-19. *Právne listy*. [online]. [cit. 21.03.2021]. Dostupné: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a851-o-nezakonnosti-opatreni-uradu-verejneho-zdravotnictva-sr-v-suvislosti-s-covid-19>

³⁶³ Pozri opatrenie ÚVZ č. OLP/8323/2020 zo dňa 14.10.2020.

³⁶⁴ PROCHÁZKA, R. KÁČER M. 2013. *Teória práva*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck. 2013, s. 153.

³⁶⁵ HENČEKOVÁ, S. *Analýza právnej povahy opatrení Úradu verejného zdravotníctva SR na zamedzenie šírenia COVID-19*. [online]. [cit. 21.03.2021]. Dostupné na:

https://www.facebook.com/notes/377300800321918/?comment_id=1022281760441074&reply_comment_id=10222817666292293&notif_id=1589107226255524&notif_t=feed_comment_reply&ref=notif&hc_location=ufi

PIEŠŤANSKÝ, J.-VERNAREC, P. 2020. O nezákonnosti opatrení Úradu verejného zdravotníctva SR v súvislosti s COVID-19. *Právne listy*. [online]. [cit. 21.03.2021]. Dostupné: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a851-o-nezakonnosti-opatreni-uradu-verejneho-zdravotnictva-sr-v-suvislosti-s-covid-19>; KRESÁK, P. 2020. [online]. [cit. 21.03.2021]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/peter.kresak1/posts/10217102724416234>

³⁶⁶ HENČEKOVÁ, S. *Analýza právnej povahy opatrení Úradu verejného zdravotníctva SR na zamedzenie šírenia COVID-19*. [online]. [cit. 21.03.2021]. Dostupné na:

https://www.facebook.com/notes/377300800321918/?comment_id=1022281760441074&reply_comment_id=10222817666292293&notif_id=1589107226255524&notif_t=feed_comment_reply&ref=notif&hc_location=ufi

³⁶⁷ Dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=350559>

³⁶⁸ § 2 ods. 2 ZoCO .

³⁶⁹ Ust. § 48 ods. 5 ZovZ; PIEŠŤANSKÝ, J.-VERNAREC, P. 2020. O nezákonnosti opatrení Úradu verejného zdravotníctva SR v súvislosti s COVID-19. *Právne listy*. [online]. [cit. 21.03.2021]. Dostupné: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a851-o-nezakonnosti-opatreni-uradu-verejneho-zdravotnictva-sr-v-suvislosti-s-covid-19>

prezumpcia ústavnosti právnych nariadení³⁷⁰ a museli by byť ich adresátmi až do zrušenia ÚS SR rešpektované.

Právna veda sa rovnako pozastavovala nad tým, či bolo možné dikciu zákona v ust. § 48 ods. 4 ZoVZ1 „Úrad verejného zdravotníctva alebo regionálny úrad verejného zdravotníctva pri ohrození verejného zdravia nariaduje opatrenia“ považovať za splnomocnenie na vydávanie vykonávacieho predpisu podľa ust. § 5 ods. 2 ZoZZ. Henčeková pritom odkazuje na legislatívne pravidlá vlády³⁷¹, ktoré v prílohe č. 1, v bode 24.1. uvádzajú: „Ak návrh zákona predpokladá vydanie vykonávacieho právneho predpisu, splnomocnenie na jeho vydanie napríklad znie: „Podrobnosti o ... ustanoví všeobecne záväzný právny predpis, ktorý vydá Ministerstvo ...“. Za splnomocňovacie ustanovenia obsiahnuté v ZoVZ1 možno považovať napríklad ust. § 62 ZoVZ1, ktoré označenie „Splnomocňovacie ustanovenia“ a ktoré znie „Ministerstvo ustanoví všeobecne záväznými právnymi predpismi...“. Podľa nášho názoru formulácia ust. § 48 ods. 4 ZoVZ1 nepredstavovala zákonné splnomocnenie ÚVZ a RÚVZ na vydávanie opatrení ako všeobecne záväzných právnych predpisov.³⁷² Otázku, či opatrenia ÚVZ boli normatívnymi aktami nariadenými ÚVZ je preto takisto nutné zodpovedať záporne.

1.5 Opatrenia ÚVZ ako hybridné právne akty?

Hoci sa v praxi možno najčastejšie stretnúť s individuálnymi a normatívnymi právnymi aktami, neznamená to, že si ojedinelé situácie nevyžadujú aj tretiu – zákonodarcom doposiaľ „nedotknutú“ diferenciáciu. Teória správneho práva, reflektujúc právnu prax, rozoznáva aj akty zmiešané, ktoré nemajú ani rýdzo individuálnu ani rýdzo normatívnu povahu. V správnom práve hmotnom ich možno nájsť pod označením ako „rozhodnutie“ alebo „opatrenie“ a v správnom práve procesnom ako „všeobecné rozhodnutia“. Ich individuálny prvok spočíva v konkrétnosti predmetu regulácie a ich normatívny prvok v druhovom určení adresátov, na ktorých sa vzťahujú. Pravidlá správania, ktoré obsahujú, sa z dôvodu konkrétnego vymedzenia predmetu neaplikujú opakovane ale jednorazovo, resp. sú iba dočasné.³⁷³ Ich vydávanie je odôvodnené náhlym verejným záujmom, akým je napr. ochrana bezpečnosti a zdravia či materiálneho statku. Ďalším pojmovým znakom zmiešaných aktov je aj absencia formálneho postupu, ktorý by predchádzal ich vydaniu. Zväčša vylučujú aplikáciu správneho poriadku, no nešpecifikujú žiadny iný postup, ktorý by ho nahradzal. Toto procesné „ukrátenie“ je však ospravedlnené naliehavým verejným záujmom, ktorý si vyžaduje bezodkladné konanie. Na ich vydanie sa vzťahujú všeobecné právne princípy, pričom za osobitne dôležité považujeme poukázať na princíp proporcionality, princíp legitímneho očakávania a princíp obmedzenej voľnosti diskrečnej právomoci konajúceho orgánu. Zaujímavý je aj spôsob ich zverejnenia, ktorý je zároveň podmienkou nadobudnutia ich účinkov. V zásade platí, že spôsob ich zverejnenia musí byť účinný, aby sa s daným obsahom mohli oboznámiť všetci, ktorých sa všeobecné rozhodnutie týka. V niektorých prípadoch právna úprava ustanovuje iba „vhodný spôsob“ bez jeho ďalšej konkretizácie.³⁷⁴

³⁷⁰ I. ÚS 204/06 zo dňa 17. októbra 2006.

³⁷¹ Legislatívne pravidlá vlády. [online]. [cit. 22.03.2021]. Dostupné na: https://www.vlada.gov.sk/data/files/7528_uplne-znenie-legpravvladysr-v-zneni-uzn-vlsr-z-29-maja-2019-c-242.pdf

³⁷² HENČEKOVÁ, S. 2020. *Analýza právnej povahy opatrení Úradu verejného zdravotníctva SR na zamedzenie šírenia COVID-19*. [online]. [cit. 22.03.2021]. Dostupné na: https://www.facebook.com/notes/377300800321918/?comment_id=10222817604410746&reply_comment_id=10222817604410746&notif_id=1589107226255524&notif_t=feed_comment_reply&ref=notif&hc_location=ufi

³⁷³ KOŠIČIAROVÁ, S. 2017. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čenek, 2017. 173 s.

³⁷⁴ KOŠIČIAROVÁ, S. 2017. *Správne právo procesné. Všeobecná časť*. 2. vyd. Šamorín : Heuréka, 2017, s. 72-73.

Reflektujúc závery teórie správneho práva možno dospiť k záveru, že napriek absencii explicitného vymedzenia hybridných aktov v právnej úprave, sa tieto v praxi skutočne vyskytujú. Ide napríklad o mimoriadne núdzové opatrenia hlavného veterinárneho lekára podľa ust. § 34 zákona č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov – napr. mimoriadne núdzové opatrenie č. MNO-1488/2014-333 zo dňa 7. mája 2014³⁷⁵, ktorým hlavný veterinárny lekár uložil chovateľom zákaz uvádzat na trh mlieko s kliešťovou encefalitídou. Za hybridné možno označiť aj zákazy alebo obmedzenia využívania lesov verejnou podľa ust. § 30 zákona č. 326/2005 Z. z. o lesoch v znení neskorších predpisov. Okresný úrad Brezno, pozemkový a lesný odbor vydal takýto zákaz dňa 16. júla 2019 z dôvodu rizika založenia požiaru v suchom letnom počasí.^{376 377}

Doktrinálna definícia zmiešaných aktov je podľa nášho názoru aplikovateľná aj na opatrenia ÚVZ. Tie sa rovnako vyznačovali dočasnosťou (pri hypotéze, že pandemická situácia nebude trvať večne) a naliehavým verejným záujmom na ochrane zdravia osôb. Mali konkrétny stanovený predmet (zárok proti aktuálne sa šíriacej pandémii, nie každej pandémii, ktorá sa vyskytne v budúcnosti) a abstraktne určených adresátov („všetkým osobám“).³⁷⁸ Z ich obsahu vyplývali zákazy, príkazy, resp. obmedzenia, ktoré museli adresáti strpieť a ich vydaniu nepredchádzalo správne ani iné konanie. Hoci ust. § 59 ods. 1 ZoVZ1 všeobecne pojednávalo o subsidiárnej aplikácii správneho poriadku na postupy podľa ZoVZ1, máme za to, že ÚVZ neboli povinný rigidne sa tohto postupu pridržiavať. Systematickým náhľadom na odvetvie správneho práva totiž možno vysvetliť záver, že právny poriadok administratívne konanie pred vydaním tohto typu aktov nepredpokladá, nakol'ko by to bolo v rozpore s ich účelom, ktorým je promptná ochrana všeobecne prospešného záujmu.³⁷⁹ Ak by bol RÚVZ alebo ÚVZ povinný uskutočňovať administratívne konanie, bolo by jednak nemožné vymedziť okruh účastníkov konania a jednak by neskoro prijaté opatrenia mohli vážne ohrozit verejný záujem na ochrane zdravia osôb. V zmysle prezentovaných úvah si teda dovoľujeme diferenciáciu opatrení zakotvenú v podkapitole 1.1 doplniť o „opatrenia ako hybridné akty“, pričom ide o výnimku, pred ktorou sa neuskutočňuje žiadnenie administratívny ani legislatívny postup.

V neposlednom rade považujeme za nevyhnutné reagovať na (v spoločnosti oblúbený) prívästok „nulitný“, ktorý bol s opatreniami ÚVZ tak často spájaný. Adresát právneho aktu si nemôže podľa vlastného úsudku vysvetliť záver, že opatrenie ÚVZ je nulitným aktom, a preto ho nebude rešpektovať. V právnom štáte platí prezumpcia správnosti právnych aktov až do momentu ich zrušenia príslušným súdom. Nulita ako inštitút musí byť predpokladaná právnou úpravou a následne deklarovaná rozhodnutím o nulite aktu s účinkami ex tunc.³⁸⁰ Ak teda akt vykazuje

³⁷⁵ Dostupné na: <https://www.ruvzds.sk/sepol4klv.pdf>

³⁷⁶ Dostupné na: https://www.brezno.sk/board.php?work=board_detail&BoardID=922

³⁷⁷ KOŠIČIAROVÁ, S. 2017. *Správne právo procesné. Všeobecná časť*. 2. vyd. Šamorín : Heuréka, 2017, s. 72.

³⁷⁸ Uznesenie ÚS SR I. ÚS 437/2020 zo dňa 24. septembra 2020; k reakcii ÚS SR bližšie v kapitole 2.

³⁷⁹ Nad potrebou striktného dodržiavania procesných pravidiel v čase „výnimočného stavu“ sa zamýšľal už Locke, ktorý prezentujúc koncept Privilégia („Prerogative“) uviedol, že rigidné a striktné dodržiavanie práva môže v takýchto situáciach škodiť. Zákonodarstvo je totiž príliš pomalé a početné na to, aby promptne reagovalo na nepredvídané udalosti a potreby spoločnosti. Locke rozumie pod privilégiom právomoc exekutív konáť vo výnimočnom alebo núdzovom stave napriek absencii zákonného splnomocnenia, prípadne dokonca v rozpore s ním. Jedinou podmienkou je konáť v záujme verejného dobra. - HODÁS, M. 2016. Historický vývin ľudských práv a ústavného štátu (a niektoré súčasné výzvy), Bratislava : História ľudských práv, o.z., 2016, 117-118 s.; NEOCLEOUS, M. 2007. Liberty and the Myth of Balance: Towards a Critique of Security Politics, *Contemporary Political Theory*, 6/2007, 136 s.

³⁸⁰ Takisto úpravou je iba zákon č. 563/2009 Z. z. o správne daní (daňový poriadok) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov - § 64.

vady, nemožno jeho záväznosť ignorovať, ale naopak je potrebné napadnúť ho pred príslušným súdom, ktorý ho zruší s účinkami ex nunc.³⁸¹

2. SÚDNY PRIESKUM OPATRENÍ ÚVZ NARIAĐOVANÝCH „PRED NOVELOU“

ÚVZ nariaduje opatrenia na základe široko vymedzenej voľnej úvahy, ktorá mu umožňuje zásadným spôsobom zasiahnuť do základných práv a slobôd.³⁸² Príkladmo možno uviesť opatrenie podľa § 48 ods. 4 písm. n) ZoVZ1, ktoré znie „*nútenská izolácia osôb chorých na prenosné ochorenie, ktoré odmieta opatrenie podľa §12 ods. 2 písm. f)*“ – napr. ÚVZ č. OLP/3172/2020, ktoré predstavovalo zásah do slobody pohybu a pobytu podľa čl. 23 ods. 1 Ústavy. Ustanovenie § 48 ods. 4 písm. e) ZoVZ1 oprávňuje UVZ nariadiť „*zákaz alebo obmedzenie prevádzky zariadení, v ktorých dochádza k zhromažďovaniu osôb*“ – ako príklad môže slúžiť opatrenie ÚVZ č. OLP/3461/2020 zo dňa 21. apríla 2020, ktorým sa uzatvorili prevádzky, a ktoré predstavovalo zásadný zásah do slobody podnikania podľa čl. 35 ods. 1 Ústavy.

Širšie vymedzenie správneho uváženia sa však v žiadnom prípade nerovná väčšej „slobode“ či „moci“ v rukách vykonávateľa verejnej správy. Práve naopak, čím väčšie parametre voľnej úvahy má orgán k dispozícii, tým vyššia je šanca, že rozhodnutie bude neproporcionalne³⁸³, čo vo výsledku môže znamenať jeho zrušenie.³⁸⁴

Na tomto mieste nemožno opomenúť čl. 51 ods. 2 Ústavy, ktorý ustanovuje, že v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu upraví podmienky a rozsah obmedzenia základných práv a slobôd ako aj rozsah povinností ústavný zákon – t. j. ústavný zákon o bezpečnosti štátu. ÚZoBŠ nevytvára právny základ pre obmedzenie všetkých základných práv a slobôd, ale iba tých, vo vzťahu ku ktorým to výslovne spomína. Zasiahnuté podľa tohto zákona preto nemôže byť napríklad do základného práva na život (čl. 15 Ústavy), základného práva nebyť mučený, podrobení krutému, neľudskému či ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestu (čl. 16 ods. 2 Ústavy), základného práva na ochranu ľudskej dôstojnosti, osobnej cti, dobrej povesti a mena (čl. 19 ods. 1 Ústavy), základného práva na ochranu pred neoprávneným zhromažďovaním, zverejňovaním alebo iným zneužívaním údajov o svojej osobe (čl. 19 ods. 3 Ústavy), základnej slobody do myslenia, svedomia, náboženského vyznania a viery a práva slobodne prejavovať svoje náboženstvo alebo vieri.³⁸⁵

Naproti základným právam a slobodám teda stojí verejný záujem na ochrane zdravia a životov obyvateľstva ako pozitívny záväzok štátu.³⁸⁶ ÚVZ je pri nariadení opatrení povinný tieto záujmy citlivou vyvážiť, aby nadmernou ochranou základných práv nedošlo k ohrozeniu verejného záujmu na ochrane verejného zdravia a naopak ÚVZ nesmie klásiť prehnaný dôraz na ochranu verejného zdravia na úkor základných práv a slobôd.

³⁸¹ KOŠIČIAROVÁ, S. 2017. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čenek, 2017, s. 185-186.

³⁸² Návrh Verejnej ochrankyne práv na začatie konania o súlade právnych predpisov zo dňa 10. februára 2021. [online].[cit. 30.03.2021]. Dostupné na: <https://www.ustavnysud.sk/vyhladavanie-podani#!suggestionView>

³⁸³ Pozri VOPÁLKA, V. – ŠIMŮKOVÁ, V. – ŠOLÍN, M. 2003. *Správni rád. Komentár*. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 203.

³⁸⁴ Hoci v zmysle ust. 27 ods. 3 SSP súd neposudzuje účelnosť, hospodárnosť a vhodnosť rozhodnutí, opatrení alebo iných zásahov orgánu verejnej správy, musí v zmysle ust. § 5 ods. 2 SSP poskytovať ochranu pred neproporcionalnými zásahmi do základných práv a slobôd.

³⁸⁵ DRGONEC, J. 2019. *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax*. 2. prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, 1024 s.

³⁸⁶ Pozri nález Ústavného súdu sp. zn. PL. ÚS 10/2013 z 10. decembra 2014.

Možno konštatovať, že existuje väčšinový spoločenský konsenzus o proporcionalite opatrenia, ktorým sa nariadila povinnosť prekrytie horných dýchacích ciest.³⁸⁷ Vychádzajúc zo záverov Európskeho centra pre prevenciu a kontrolu chorôb sa vírus SARS-CoV-2 prenáša najmä skrz respiračné kvapky, ktoré sa vytvárajú kašľom, kýchaním, spievaním, rozprávaním či samotným dýchaním. Preto sa javí ako vhodné (a nevyhnutné), aby boli osoby stýkajúce sa s inými osobami chránené adekvátnou pokrývkou nosa a úst.³⁸⁸ Je však otázne ako vhodná a nevyhnutná bola napríklad koncentrácia osôb vracajúcich sa zo zahraničia v zariadeniach štátnej karantény³⁸⁹ či uzavretie marginalizovaných rómskych osád.³⁹⁰ Dôležité je pripomenúť, že proporcionalitu opatrení je potrebné skúmať v závislosti od okolnosti prítomných v čase ich nariadenia. Prvé z opatrení boli nariadované v čase, kedy vírus SARS-CoV-2 bol ešte pomerne neznámy a nedali sa s istotou predpokladať jeho následky. Tieto opatrenia je preto potrebné posudzovať zhovievavejšie.³⁹¹

Máme za to, že opatrenia ÚVZ nariadované na základe tak široko vymedzenej voľnej úvahy a spôsobilé tak závažným spôsobom zasiahnuť do základných práv a slobôd musia podliehať adekvátnej súdnej ochrane. V ďalšej podkapitole si preto zodpovieme otázku, aké možnosti mali osoby cítiace sa byť dotknuté opatreniami ÚVZ na svojich základných právach a slobodách.

2.1 Opatrenia ÚVZ ako akty nepreskumatelné v správnom súdnictve?

Ako sme už uviedli v podkapitole 1.2, v zmysle legálnej definície v ust. § 3 ods. 1 písm. b) a c) SSP pod prieskum pred správnym súdom nespadajú všetky rozhodnutia a opatrenia, ale iba tie, ktoré sú výsledkom administratívneho konania. Opatrenia ÚVZ výsledkom takého konania neboli. Nepredchádzal im žiadnený formalizovaný postup, ktorý by mal začiatok, priebeh, koniec a vymedzený okruh účastníkov konania, ktorí by boli ich adresátmi. Opatrenia ÚVZ ako také nepredstavovali ani faktické, bezprostredné a priame konanie voči ich adresátom a teda nebolo možné považovať ich za „iný zásah“ podľa §3 ods. 1 písm. e) SSP. V prípade podania návrhu na súd by sa preto potenciálny žalobca vystavil riziku odmietnutia jeho návrhu. Na porovnanie, česká právna úprava hybridne „opatrení obecné povahy“ explicitne zahŕňa. V zmysle legálnej definície § 171 Správniho rádu (ďalej len „SŘ“) tieto nie sú rozhodnutiami ani právnymi predpismi.³⁹² Soudní řád správní (ďalej len „SŘS“) v ust. § 101a ako procesný predpis jasne

³⁸⁷ Opatrenie ÚVZ č. OLP/3355/2020 zo dňa 20. apríla 2020.[online]. [cit. 30.03.2021]. Dostupné na: https://www.ruvzpp.sk/upload/files/Opatrenie_UVZSR_pre_nosenie_rusok_2020-04-20.pdf

³⁸⁸ Centers for Disease Control and Prevention. 2020. *Science Brief: Community Use of Cloth Masks to Control the Spread of SARS-CoV-2*. [online]. [cit. 30.03.2021]. Dostupné na: https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/science/science-briefs/masking-science-sars-cov2.html?CDC_AA_refVal=https%3A%2F%2Fwww.cdc.gov%2Fcoronavirus%2F2019-ncov%2Fmore%2Fmasking-science-sars-cov2.html

³⁸⁹ Pozri opatrenie ÚVZ č. OLP/3172/2020 zo dňa 17. apríla 2020. [online]. [cit. 30.03.2021]. Dostupné na: https://www.uvzs.sk/docs/info/covid19/opatrenie_statna_karantena_16_4_2020.pdf

³⁹⁰ Plán riešenia ochorenia v marginalizovaných rómskych komunitách.2020.[online]. [cit. 30.03.2021]. Dostupné na: https://www.uvzs.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=4166:plan-rieenia-ochorenia-covid-19-v-marginalizovanych-romskych-komunitach&catid=250:koronavirus-2019-ncov&Itemid=153

³⁹¹ KÁČER, M. *Ak by sme nemali Ústavu, verejný život by sa riadil aktuálnymi vládcami*. [online].[cit. 03.04.2021]. Dostupné na: <https://www.truni.sk/news/ak-sme-nemali-ustavu-verejny-zivot-sa-riadil-aktualnymi-vladcami>

³⁹² PIEŠŤANSKÝ, J.-VERNAREC, P. 2020. O nezákonnosti opatrení Úradu verejného zdravotníctva SR v súvislosti s COVID-19. *Právne listy*. [online]. [cit. 21.03.2021]. Dostupné: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a851-o-nezakonnosti-opatreni-uradu-verejneho-zdravotnictva-sr-v-suvislosti-s-covid-19>

počíta s ich prieskumom pred správnym súdom. Na rozdiel od toho, naša úprava správneho konania či dokonca správneho súdneho konania daný inštitút nepozná. Opatrenia ÚVZ či iné hybridné akty³⁹³ v zásade neobsahujú žiadne poučenie o možnosti ich prieskumu v správnom súdnom konaní. V kontexte tejto problematiky sa však nemožno obmedziť iba na interpretáciu SSP, ale je potrebné nahliadnuť na prax ÚS SR, ktorý sa v minulosti vysporadúval s obdobnými otázkami. Kruciálnu úlohu tu zohrala práve interpretácia pojmu „rozhodnutie“ v čl. 46 ods. 2 Ústavy, ktorý priblížime v ďalšom texte.

K čl. 46 ods. 2 Ústavy

Čl. 46 Ústavy je garantom práva na súdnu a inú právnu ochranu. ÚS SR predmetné právo opísal ako nevyhnutný atribút demokratickej spoločnosti, resp. vylúčil akýkoľvek zužujúci či formálny výklad, ktorý by vo výsledku spôsobil obmedzenie alebo popretie tohto práva.³⁹⁴ Z čl. 46 ods. 2 poslednej vety Ústavy vyplýva, že zo súdneho prieskumu nemôžu byť vyňaté rozhodnutia o základných правach a slobodách. Zákonná úprava môže vyučovať prieskum určitých druhov rozhodnutí, nemôže sa však jednať o rozhodnutia o základných правach a slobodách. Predmetný článok nešpecifikuje typ súdneho konania ani návrh, na základe ktorého by sa mal tento prieskum uskutočniť, ale zameriava sa na obsahovú stránku rozhodnutí, pričom ak sa tieto dotýkajú základných práv a slobôd, nemôžu byť vyňaté spod súdnej ochrany. Ak zákon pripráva dvojaký výklad – ústavné konformný a ústavne nekonformný, má prednosť výklad súladný s ústavou. Vylúčenie rozhodnutia o základných правach a slobodách môže signalizovať porušenie čl. 46 ods. 2 Ústavy.³⁹⁵ Na tomto mieste je však potrebne zodpovedať si otázku, ako extenzívne sa má pojem „rozhodnutie“ na účely tohto článku vyklaadať a či riadne uplatňovanie čl. 46 ods. 2 Ústavy predpokladá už prieskum pred všeobecnými súdmami.

V uznesení III. ÚS 80/06 sa Ústavný súd zaoberal zmenou všeobecného povolenia telekomunikačného úradu, ktorej vydanie malo v dôsledku procesných pochybení zasiahnuť do základných práv sťažovateľa. ÚS SR vyslovil, že nakoľko sa namietaná zmena všeobecného povolenia dotýka základných práv a slobôd, nemôže byť v zmysle čl. 46 ods. 2 Ústavy vyňatá spod prieskumu všeobecného súdu, napriek tomu že právna úprava prieskum tohto typu aktov v správnom súdnictve výslovne nezakotvuje. Právomoc všeobecných súdov nemožno nahradíť konaním pred ÚS SR, a preto sťažnosť pre nedostatok právomoci odmietol.

V súlade so závermi ÚS SR sa sťažovateľ rozhodol obrátiť na NS SR³⁹⁶, ktorý uviedol, že predmet žaloby nie je spôsobilý na konanie pred správnym súdom. Ak by si súd túto právomoc prisvojil, dopustil by sa prekročenia súdnej pôsobnosti, pretože zmena všeobecného povolenia telekomunikačného úradu nie je individuálnym správnym aktom, t. j. nekonkretizuje práva a povinnosti a nevzťahuje sa na konkrétnych adresátov ako to predpokladá relevantná úprava správneho súdneho konania. V konaní, ktorého výsledkom bola zmena rozhodnutia absentovala komunikácia s ich adresátmi, čo nasvedčuje aj forma „doručenia“ prostredníctvom Zbierky zákonov. V dôsledku účinkov týchto aktov sa sice môže jednotlivec cítiť dotknutý na svojich konkrétnych právach (napr. vlastnícke právo), no napriek tomu sa podobajú aktom normatívnym,

³⁹³ Napr. https://www.uvzsrs.sk/docs/info/hv/MNO_Brazilske_kuracie_prsia.pdf

³⁹⁴ Nález Ústavného súdu sp. zn. II. ÚS 50/01 zo dňa 2. októbra 2001 - DRGONEC, J. 2019. *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax.* 2. prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, 914 s.

³⁹⁵ Ibidem.

³⁹⁶ Rozhodnutie NS SR sp. zn. 5 Sž 99/2005 z 25. januára 2007.

čo sa vylučuje s ich prieskumom v správnom súdnom konaní. NS SR uzavrel, že sa preto nemôže jednať o akt, ktorý by spadal pod čl. 46 ods. 2 Ústavy.

Stažovateľ sa, v zmysle záverov NS SR, opäťovne obrátil na Ústavný súd, ktorý v náleze I. ÚS 354/08 z 22. januára 2009 konštaoval, že hoci je v niektorých prípadoch súdna ochrana vo veciach prieskumu rozhodnutí a postupov orgánov verejnej správy odopretá ex lege, tento postup nie je na mieste, ak ide o rozhodnutia týkajúce sa základných práv a slobôd. Postup NS SR označil za formalistický a spôsobujúci odmietnutie spravodlivosti. Všeobecné povolenie telekomunikačného úradu ÚS SR označil za akt majúci zmiešanú povahu. Jeho normatívny charakter spočíva v skutočnosti, že nie je určený konkrétnym subjektom a individuálna stránka je daná relatívne konkrétnou administratívou vecou, na ktorú sa vzťahuje (konkrétna sieť alebo služba). Hoci právny poriadok SR zmiešané akty vo formálnom zmysle slova nepozná, z obsahového hľadiska bezpochyby existujú. Osoby dotknuté takýmito aktami si, podľa názoru ÚS SR, vyžadujú vyššiu úroveň ochrany pred účinkami normatívnych aktov, ktoré osoby zo svojej individuálno-právnej pozície napadnúť nemôžu. Vtedy účinná procesnoprávna úprava³⁹⁷ zakotvovala prieskum (i) rozhodnutí, (ii) postupov a (iii) nezákonných zásahov orgánov verejnej správy. ÚS SR všeobecné povolenia subsumoval pod postup telekomunikačného úradu, pričom odmietol lipnutie na formálnom označení aktu. Ako príslušný súd v zmysle relevantnej právnej úpravy označil NS SR.³⁹⁸

Zdá sa, že prax Ústavného súdu sa na účely čl. 46 ods. 2 Ústavy prikláňala k extenzívному výkladu pojmu „rozhodnutie“, pričom jeho naplnenie si vyžadovalo už prieskum pred všeobecnými súdmi. Táto prax bola však vyvrátená zbierkovým rozhodnutím PL. ÚS 37/2015 (R 53/2015), v ktorom sa plénom Ústavného súdu netradične priklonilo k náramne zužujúcemu výkladu pojmu „rozhodnutie“ v čl. 46 ods. 2 Ústavy. ÚS SR to odôvodnil znením čl. 142 ods. 1 Ústavy, ktorý uvádza, že súdy preskúmavajú rozhodnutia orgánov verejnej správy, pričom ich právomoc na prieskum opatrení a iných zásahov je podmienená zákonnou úpravou. Z díkcie tohto článku vyvodil záver, že iba preskúmavanie *rozhodnutí* je originárne ústavné a v tomto duchu je potrebné vyklaďať aj čl. 46 ods. 2 Ústavy, ktorý sa z toho dôvodu netýka aj opatrení či iných zásahov. ÚS SR ďalej uviedol, že konanie vo veciach správneho súdnictva nie je budované na princípe všeobecnej procesnej úpravy pre akýkoľvek mysliteľný typ konania. Naopak, aby bola daná právomoc správnym súdov vo veci konáť, musí návrh smerovať voči aktu, ktorý spadá pod niektorý z typov konania v procesnoprávnej úprave³⁹⁹. Súd je vždy povinný prihliadať na to, či sú splnené podmienky konania, medzi ktoré sa radí aj právomoc súdu. V prípade, že žalobca urobil predmetom prieskumu taký akt, ktorého prieskum relevantná právna úprava nepredpokladá, je povinný konanie zastaviť. Žalobca považoval napadnutý akt (zverejnenie cien emisných kvót) za hybridný správny akt podliehajúci rovnakému prieskumu ako individuálne správne akty. ÚS SR však uviedol, že takéto akty právny poriadok Slovenskej republiky nepozná, predmetné akty nemožno subsumovať pod žiadne konanie v OSP a čl. 46 ods. 2 Ústavy sa na ne nevzťahuje, nakoľko sa nejedná o rozhodnutia. Na tomto základe ÚS SR spochybnil právomoc všeobecného súdu na prieskum zverejnenia cien emisných kvót. V závere poznamenal, že napadnutý akt sa podľa jeho názoru navyše vyznačuje výlučne normatívnym charakterom, nakoľko sa nevzťahuje na konkrétny prípad a konkrétné osoby.

Reflektujúc prezentované zbierkové rozhodnutie ÚS SR ako aj relevantnú právnu úpravu, ktorá nepredpokladala prieskum hybridných aktov v správnom súdnom konaní, bolo podľa nášho

³⁹⁷ Zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok.

³⁹⁸ § 72 ods. 4 zákona č. 610/2003 Z. z. o elektronických komunikáciách.

³⁹⁹ Vtedy to bol zákon č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok.

názoru pre osoby dotknuté opatreniami ÚVZ jedinou možnosťou obrátiť sa priamo na Ústavný súd. Bola však daná jeho právomoc na prieskum týchto aktov?

V zmysle ust. § 122 Zákona o Ústavnom súde (ďalej len „ZoÚS“) môže podať ústavnú sťažnosť osoba, ktorá tvrdí, že právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom boli porušené jej základné práva a slobody. Túto triádu však nemožno stotožňovať s formami činnosti, ktoré zakotvuje SSP v § 3 ods. 1. O tom svedčí nie len fakt, že ZoÚS ich legálnu definíciu nezakotvuje, ale aj skutočnosť, že najfrekventovanejším predmetom prieskumu v konaní podľa čl. 127 Ústavy sú práve rozhodnutia súdov, ktoré sa vylučujú s definíciou podľa § 3 ods. 1 písm. b) SSP, resp. s „rozhodnutím“ ako výsledkom administratívneho konania. Ľalík uvádza, že spomínané tri akty aplikácie práva v § 122 ZoÚS majú byť v zmysle dôvodovej správy k ústavnému zákonu č. 90/2001 Z. z. vykladané extenzívne. Nie je podstatný ich názov, ale skutočnosť, že sa jedná o akty aplikácie práva. Môže sa jednať o aplikáciu práva na podzákonnej, zákonnej ale aj ústavnej úrovni, nevynímajúc neformálne vyriešenie veci napr. prípisom. Pokial takýto akt potenciálne zasahuje do základného práva alebo slobody, nemá byť vyňatý spod súdnej ochrany zaručenej v čl. 127 Ústavy.⁴⁰⁰ Navyše, opatrenia ÚVZ boli explicitne označené ako „opatrenia,“ a preto ich podľa nášho názoru (berúc ohľad na ich hybridnú povahu) nemožno vyňať spod ust. § 122 ZoÚS. V prospech ich prieskumu hovorí aj čl. 46 ods. 2 Ústavy. S náležom PL. ÚS 37/2015 sa v časti reštriktívneho výkladu pojmu „rozhodnutie“ nestotožňuje a máme za to, že na účely ochrany základných práv a slobôd adresátov výkonu verejnej moci tento pojem nesmie zahrňať iba „rozhodnutia“, ktoré sú tak výslovne označené. Názor ÚS SR, ktorý (najmä vo svetle požiadavky na právnu istotu adresátov práva) akceptujeme, je nemožnosť súdneho prieskumu zmiešaných aktov pred správnymi súdmi, keďže tento prieskum právna úprava OSP (resp. SSP) nezakotvuje. Máme však za to, že akty s hybridným obsahom sa v praxi vyskytujú a v prípade zásahu do základných práv a slobôd (berúc ohľad na ich individuálne zameraný predmet), nesmú byť vyňaté spod prieskumu pred ÚS SR v konaní podľa čl. 127 ods. 1 Ústavy. Konanie pred ÚS SR má v tomto kontexte aj praktickejší rozmer. Trvanie účinnosti hybridných opatrení nariadovaných v záujme ohrozenia verejného zdravia je kvôli rýchlo sa meniacej intenzite potreby ochrany verejného zdravia iba dočasné. V prípade zrušenia opatrení samotným ÚVZ by odpadol predmet konania, ktoré by bolo následne zastavené.⁴⁰¹ Navrhovateľ by sa takto nedopracoval k vyhláseniu nezákonnosti opatrenia na účely uplatňovania ďalších nárokov. Právomoc ÚS SR však, na rozdiel od všeobecných súdov, nie je obmedzená iba na zrušovanie rozhodnutí, ale podľa § 133 ZoÚS ÚS SR vyslovuje porušenie základných práv a slobôd a priznáva primerané finančné zadostučinenie.⁴⁰²

2.2 Pokračovanie hry na horúci zemiak?

Verejnosť rezignujúc na postupy výkonnej moci v napäti očakávala reakciu súdov, na stole ktorých opatrenia „pristáli“. Na základe rešeršu judikatúry a podaných infožiadostí máme doposiaľ vedomosť o jednom rozhodnutí a štyroch prebiehajúcich konaniach o všeobecnej správnej žalobe proti opatreniu ÚVZ⁴⁰³, o siedmich prebiehajúcich konaniach o žalobe proti

⁴⁰⁰ ĽALÍK, M. – ĽALÍK, T. *Zákon o Ústavnom súde Slovenskej republiky, Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2019, 366 s.

⁴⁰¹ Rozsudok NSS ČR 5 As 138/2020 zo dňa 21. mája 2020.

⁴⁰² Čl. 127 ods. 2 a 3 Ústavy.

⁴⁰³ Uznesenie Krajského súdu v Bratislave, sp. zn. 5S/129/2020 zo dňa 25. augusta 2020; prebiehajúce konania: 5S/202/2021, 52/203/2021, 5S/204/2021, 5S/261/2020.

inému zásahu orgánu verejnej správy – ÚVZ⁴⁰⁴ a o 21 rozhodnutiach ÚS SR o sťažnostiach proti opatreniu ÚVZ č. OLP/3172/2020⁴⁰⁵.

Ako prvý zareagoval Krajský súd v Bratislave⁴⁰⁶, ktorý žalobu o preskúmanie zákonnosti opatrenia ÚVZ č. 3172/2020 o štátnej karanténe odmietol ako neprípustnú. V odôvodnení rozhodnutia súd uviedol, že ÚVZ ako správny orgán týmto opatrením normatívnym spôsobom stanovil podmienky zákonom určených povinností. Predmetné opatrenie je výsledkom tvorby práva v medziach zákona a na základe zákonného splnomocnenia obsiahnutého v ust. § 5 ods. 4 písm. h) ZoVZ1 („Úrad verejného zdravotníctva vykonáva v prvom stupni štátmu správu vo veciach, ktoré presahujú hranice územného obvodu regionálneho úradu verejného zdravotníctva a vo veciach, o ktorých podľa tohto zákona rozhoduje výlučne úrad verejného zdravotníctva“). Ďalej súd konštatoval, že napadnutému opatreniu chýba konkrétnosť, nakoľko sa nevzťahuje na konkrétnu situáciu ani konkrétnie osoby („všetkým osobám, ktoré“). Opatrenie možno podľa názoru súdu zaradiť do hierarchie právnych predpisov, a to ako „opatrenia“ v zmysle čl. 123 Ústavy. Ďalej súd konštatoval, že primárny účelom správneho súdnictva je poskytovanie ochrany verejným subjektívnym právam súkromných osôb, ktoré môžu byť priamo dotknuté v zásade iba individuálnymi právnymi aktmi. Hoci SSP v ust. § 3 ods. 1 písm. a) pripúšťa, že výsledkom administratívneho konania môžu byť aj normatívne akty, možno pod týmito na účely SSP rozumieť iba všeobecne záväzné nariadenia obcí a VÚC. Žalobkyňu preto súd odkázal na konanie pred Ústavným súdom podľa čl. 125 ods. 1 písm. c) a d) Ústavy.

Záver Krajského súdu sa v zásade zhoduje s nálezzom PL. ÚS 37/2015, kde Ústavný súd poprel formálnu existenciu hybridných aktov ako aj možnosť ich súdneho prieskumu. Dôvodné by bolo preto očakávať, že túto právomoc všeobecných súdov poprie aj Ústavný súd.

ÚS SR⁴⁰⁷ opatrenie o štátnej karanténe⁴⁰⁸ posúdil ako hybridný akt vyznačujúci sa jednak abstraktnosťou – druhové vymedzenie adresátov a jednak konkrétnosťou – predmet (opatrenie reguluje správanie sa subjektov vo vzťahu ku tejto jednej pandémii a nie každej pandémii, ktorá v budúcnosti vypukne). Touto „strednou cestou“ Ústavný súd „ospravednil“ formálne a procedurálne nedostatky napadnutého opatrenia, ktoré boli tak široko diskutované v rámci odbornej právnej verejnosti. Konštatoval, že nakoľko nejde o rýdzo individuálne správne akty, nevzťahuje na proces ich vydávania správny poriadok. Na druhej strane nie sú ani normatívnymi aktmi, a preto ich vydanie nebolo podmienené zákonným splnomocnením ako je to pri opatreniach podľa ust. § 18 ZoZZ. Nakoľko sa opatrenia ÚVZ vyznačovali aj individuálnym prvkom, ÚS SR pripustil ich prieskum pred správnymi súdmi v konaní o všeobecnej správnej žalobe. Pojem „opatrenie“ v § 3 ods. 1 písm. c) SSP interpretoval nie len ako individuálny akt, ale aj ako akt hybridný. Pretože má Ústavný súd v zmysle právneho poriadku a ustálenej súdnej praxe⁴⁰⁹ iba subsidiárne postavenie, sťažnosti sťažovateľov (rovako ako KS v BA) odmietol pre

⁴⁰⁴ Konanie pred Krajským súdom v Žiline sp. zn. 33Sa/8/2021; konania pred Krajským súdom v Bratislave sp. zn. 4Sa/37/2020, sp. zn. 8Sa/99/2020, sp. zn. 8Sa/7/2021 sp. zn. 4Sa/12/2021, sp. zn. 7Sa/43/2021; Konanie pred Krajským súdom v Košiciach - súd v odpovedi spisovú značku konania neuvedol.

⁴⁰⁵ IV. ÚS 468/2020, IV. ÚS 466/2020, IV. ÚS 461/2020, IV. ÚS 467/2020, IV. ÚS 460/2020, IV. ÚS 459/2020, III. ÚS 386/2020, II. ÚS 455/2020, II. ÚS 413/2020, II. ÚS 412/2020, II. ÚS 411/2020, II. ÚS 410/2020, I. ÚS 441/2020, I. ÚS 440/2020, I. ÚS 438/2020, I. ÚS 439/2020, I. ÚS 433/2020, I. ÚS 436/2020, I. ÚS 435/2020, I. ÚS 432/2020, I. ÚS 437/2020.

⁴⁰⁶ Uznesenie Krajského súdu v Bratislave, sp. zn. 5S/129/2020 zo dňa 25. augusta 2020.

⁴⁰⁷ Napr. I. ÚS 441/2020 zo dňa 24. septembra 2020, IV. ÚS 467/2020 zo dňa 24. septembra 2020, II. ÚS 412/2020 zo dňa 24. septembra 2020.

⁴⁰⁸ Opatrenie ÚVZ č. OLP/3172/2020.

⁴⁰⁹ „Z čl. 127 ods. 1 ústavy vyplýva, že systém ústavnej ochrany základných práv a slobôd je rozdelený medzi všeobecné súdy a ústavný súd, pričom právomoc všeobecných súdov je ústavou založená primárne („...ak o ochrane

neprípustnosť. V odôvodnení rozhodnutia uviedol, že hoci je inštitút izolácie osôb v zariadeniach určených štátom v slovenskom právnom poriadku pomerne nový, neznamená to možnosť výberu medzi podaním návrhu na správny alebo Ústavný súd. Sťažovatelia sa mali v súlade so zásadou subsidiarity obrátiť na súdy všeobecné, pričom tak neurobili, a teda ochranu svojho práva si neuplatnili spôsobom súladným so zákonom. V závere ústavný súd skonštatoval, že takýmto postupom má účastník konania k dispozícii viac inštancií (ako len jednoinštančné konanie pred ústavným súdom), čím mu má byť garantovaný vyšší štandard ochrany jeho základných práv a slobôd.⁴¹⁰

Akokoľvek veľkorysý sa javí byť tento záver, ústavný súd odmietnutím sťažnosti fakticky spôsobil, že navrhovatelia z dôvodu zmeškania zákonných lehot na podanie návrhu na správny súd, prišli o šancu meritórnemu prieskumu namietaného zásahu.⁴¹¹ Uvedené rozhodnutie je nanajvýš prekvapivé. Ústavný súd (priam absurdne) od sťažovateľov žiadal, aby napriek absencii konania o prieskume hybridných aktov v SPP a napriek skoršiemu rozhodnutiu PL. ÚS 37/2015 vopred poznali úvalu Ústavného súdu, ktorou túto právomoc všeobecnych súdov náhle akceptoval. ÚS SR uvedené ospravedlnil iba strohým konštatovaním, že nová procesnoprávna úprava už zakotvuje prieskum „opatrení“, pod ktoré možno subsumovať aj napadnuté hybridné opatrenie. ÚS SR sa však zabudol vysporiadať so skutočnosťou, že opatrenia ÚVZ neboli výsledkom administratívneho konania, ktoré sa vyznačuje začiatkom, priebehom, koncom, účastníkmi konania, a preto od sťažovateľov nemohol žiadať, že si pojem „opatrenie“ majú vyložiť týmto spôsobom. Predmetné úvahy možno podporiť aj samotnou reakciou Krajského súdu v BA, ktorý vyslovil, že napadnuté opatrenie ÚVZ nie je opatrením na účely SSP. V odlišnom stanovisku k uzneseniu III. ÚS 386/2020 bolo poukázané, že zákonodarca subsidiárne postavenie ústavného súdu neabsolutizoval. Ust. § 132 ods. 3 ZoÚS pripúšťa „priamy“ prieskum ústavnej sťažnosti bez vyčerpania prostriedkov súdnej ochrany, ak (i) sťažovateľ preukáže že tak nemohol urobiť (ii) z dôvodov hodných osobitného zreteľa. V najväčšej rovine možno „prostriedok súdnej ochrany“ definovať ako právo, ktoré je „bránou“ pre efektívnu ochranu iných základných práv jednotlivca.⁴¹² Európsky súd pre ľudské práva kladie na „efektívny prostriedok súdnej ochrany“ ďalšie materiálnejšie požiadavky. Tieto sú (i) prístupnosť, (ii) spôsobilosť privodiť nápravu, (iii) rozumná šanca na úspech v konaní.⁴¹³ Nakol'ko bola právna povaha opatrení nejasná a neexistovala ustálená aplikačná prax súdov v obdobných veciach, nedošlo k naplneniu vysšie stanovených kritérií ESĽP. Tieto skutočnosti rovnako napĺňajú aj požiadavku dôvodov hodných osobitného zreteľa, ktoré boli predpokladom pre ich prípustnosť v konaní pred ÚS SR. Čo však s druhým predpokladom, t. j. povinnosťou preukázať existenciu týchto dôvodov? V spomínanom odlišnom stanovisku sa uvádzá, že nie je správne za každých okolností vyžadovať, aby sťažovatelia predkladali argumenty pre prípadné budúce pochybnosti ÚS SR, bez toho, aby s nimi boli oboznámení a vyzvaní na ich doplnenie.

---

práv a slobôd nerozhoduje iný súd“) a právomoc ústavného súdu len subsidiárne“ - IV. ÚS 49/2010 zo dňa 5. februára 2010, IV. ÚS 539/2013 zo dňa 22. augusta 2013.

⁴¹⁰ Napr. I. ÚS 441/2020 zo dňa 24. septembra 2020, IV. ÚS 467/2020 zo dňa 24. septembra 2020, II. ÚS 412/2020 zo dňa 24. septembra 2020.

⁴¹¹ Odlišné stanovisko k uzneseniu ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 386/2020.

⁴¹² KUBALA , J. Právo na účinný prostriedok ochrany základných práv: 3D úroveň na úvalu. *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*. [online]. 2018, ročník 6, č. 1. [cit. 2021-04-11]. Dostupné na internete: http://calvary.sk/formacia/seimestralky/fz_smernica_rektora_o_zaverecnych_pracach.pdf, ISSN: 1339-3995, s. 13. (13-23)

⁴¹³ Odlišné stanovisko k uzneseniu ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 386/2020, Rozsudok Veľkej Komory zo dňa 06. Januára 2011 vo veci Paksas v. Litva, sťažnosť 34932/04, bod 75.

To, že navrhovateľ sťažnosť podal priamo na ÚS SR, nasvedčuje, že ÚS SR videl ako jediný súd oprávnený na prieskum ním napadnutého opatrenia. ÚS SR by mal vziať do úvahy skutočnosť, že sa jedná o výnimočnú situáciu sprevádzanú časovým nátlakom a absenciou akéhokoľvek legislatívneho manuálu, ako v takejto situácii chrániť svoje základné práva.⁴¹⁴

Na margo veci dodávame, že ÚS SR možno vnímať ako súd „hodnotový“, nakoľko ľažisko jeho rozhodovacej praxe spočíva práve v posudzovaní proporcionality zásahov do základných práv a slobôd. Pri rozhodovaní zohľadňuje širšie spektrum hľadísk, akými sú napríklad princípy, zásady, hodnoty alebo účel právnej úpravy.⁴¹⁵ Napriek tomu, že nie je súčasťou sústavy všeobecných súdov, udáva týmto súdom „hodnotový“ smer, resp. hranicu toho, čo ústavné udržateľné je a čo nie. Ústavný súd by mal preto obzvlášť citlivovo pristupovať nie len k vyvažovaniu protichodných záujmov v rámci testu proporcionality, ale aj k procesným otázkam, ktoré môžu eventuálne viesť k odmietnutiu spravodlivosti.

Ostávalo na zákonodarcovi, aby na prezentované skutočnosti adekvátnie reagoval priatím novej právnej úpravy. K takému kroku sa sice podujal, no otázne je, či efektívne. To, či bola ním prijatá Novela definitívnej legislatívnej bodkou za týmto obdobím a aké právne dôsledky z nej vzišli, predstavíme v ďalšej kapitole.

3. AKTUÁLNY PRÁVNY CHARAKTER OPATRENÍ ÚRADU VEREJNÉHO ZDRAVOTNÍCTVA A ICH SÚDNY PRIESKUM

Pandemická situácia pomohla odhaliť doposiaľ nevýrazné a v našom poriadku nevymedzené zmiešané právne akty. Od zákonodarcu bolo preto dôvodné očakávať, že tento druh aktov v zmysle záverov ÚS SR aj zakotví. Zákonodarca sa však rozhadol pre celkom inú alternatívu. V ďalšej časti práce bude našim cieľom nastaviť mu „zrkadlo“ a poukázať na niektoré nedokonalosti, ktorými sa prijatá Novela vyznačovala.

3.1 Aktuálny právny charakter opatrení ÚVZ

Ako reakciu na zmätky okolo povahy opatrení sa zákonodarca rozhadol hybridné opatrenia ÚVZ „navliect“ do kostýmu normatívnych právnych aktov – vyhlášok. V ust. § 59b Zákona o ochrane verejného zdravia účinného po prijatí Novely (ďalej len „ZoVZ2“) zakotvil zákonné splnomocnenie ÚVZ ako nevyhnutný predpoklad vydávania podzákoných právnych predpisov,⁴¹⁶ pokiaľ budú nariadené podľa § 12 a 48 ods. 2 ZoVZ2 voči druhovo vymedzeným osobám. V ust. § 59b ods. 2 ZoVZ2 vo vzťahu k opatreniam ÚVZ explicitne vylúčil aplikáciu ZoZZ, čo okrem iného znamená, že neexistuje zákonná povinnosť ich vyhlásenia v Zbierke zákonov (§ 18 ods. 2 ZoZZ). Ust. § 59b ods. 3 ZoVZ2 ustanovil ako publikáčny nástroj vyhlášok ÚVZ Vestník vlády Slovenskej republiky, pričom zároveň majú byť takéto vyhlášky uverejnené aj iným vhodným spôsobom (napr. na úradnej tabuli obcí – ust. § 59b ods. 5 ZoVZ2). Otázka právomoci ÚVZ nariadenovať opatrenia v čase výnimočného stavu, núdzového stavu alebo mimoriadnej situácie (ďalej len „krízová situácia“) sa vyriešila doplnením ust. § 4 ods. 1 písm. g) ZoVZ2, ktoré hovorí, že právomocou Ministerstva nariadenovať opatrenia v krízovej situácii nie je dotknutá právomoc ÚVZ nariadenovať opatrenia podľa ust. § 12 a § 48 ods. 4 ZoVZ2. Zmena sa

⁴¹⁴ Odlišné stanovisko k uzneseniu ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 386/2020.

⁴¹⁵ SKULOVÁ, S. 2003. *Správny uvážení – základná charakteristika a souvislosti pojmu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, 216 s.

⁴¹⁶ KOŠIČIAROVÁ, S. 2017. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť*. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čenek, 2017, s. 46.

dotkla aj ust. § 48 ods. 4 ZoVZ2, ktoré taxatívnym spôsobom ustanovovalo opatrenia, na ktorých nariadenie je ÚVZ oprávnený. Novelou mu bola doplnená právomoc nariadovať nie len vecne zamerané opatrenia,⁴¹⁷ ale aj „*dľalšie nevyhnutné opatrenia na ochranu verejného zdravia, ktorými môže zakázať alebo nariadiť ďalšie činnosti v nevyhnutnom rozsahu a na nevyhnutný čas*“ – § 48 ods. 4 písm. z) ZoVZ1. Okruh nariadovaných opatrení je preto iba zdanlivo taxatívny.⁴¹⁸

Prijatie tejto Novely zmobilizovalo subjekty oprávnené podať návrh na začatie konania pred ÚS SR podľa čl. 125 ods. 1 Ústavy, ktorým sa nepozdávali Novelou „rozšírené“ kompetencie ÚVZ. Verejná ochrankyňa práv v kontexte podaného návrhu na ústavný súd uvádza: „*Poukázala som tiež na problém nebezpečného, neobmedzeného rozpínania oprávnení a moci ÚVZ, ktoré vykonáva bez efektívneho súdneho dohľadu a podľa zákona mu zostávajú k dispozícii aj po ukončení krízovej situácie. Posilnenie zefektívnenia rozhodovacích procesov v krízových situáciách je sice opodstatnené, no rovnako dôležité je aj dbať na ústavné záruky pred svojvôľou, pretože bez ich dodržiavania môže byť ohrozená povaha a charakter nášho štátu. Zo zásahov do práv a úprav, ktoré sa môžu v krízovej situácii javiť ako vhodné sa totiž v prípade nedostatočného dbania na základné ústavné štandardy môžu stať zbrane, ktoré môžu byť aj po ukončení krízovej situácie zneužité na zmenu charakteru štátu či významné zásahy do základných práv.*“⁴¹⁹

Generálny prokurátor vo svojom návrhu okrem iného poukázal aj na retroaktívny charakter prechodného ustanovenia § 59b ZoVZ, ktorý má späťne upravovať právny charakter opatrení, a tým odňať možnosť ich efektívneho súdneho prieskumu zo strany jednotlivca. Uvedené považuje za rozporné s článkom 46 ods. 2 Ústavy, ktorý predstavuje generálnu záruku súdneho prieskumu rozhodnutí o základných právach a slobodách.⁴²⁰

Cieľom tejto práce nie je zodpovedať otázky legitimity právomoci ÚVZ nariadovať opatrenia, ani bližšie skúmať dôvodnosť široko vymedzenej voľnej úvahy ÚVZ či proporcionalitu opatrení. V ďalšej podkapitole sa preto zameriame výlučne na otázkou správnosti rozhodnutia zákonodarcu ustaliť opatrenia ÚVZ ako vyhlášky ako aj možnosť jednotlivcov sa voči týmto vyhláškam účinne brániť.

3.2 Súdny prieskum vyhlášok ÚVZ⁴²¹

Vyhlášky ÚVZ sú dnes v zmysle § 59b ods. 1 ZoVZ2 všeobecne záväznými právnymi predpismi. Možno však tieto vyhlášky nazývať normatívnymi právnymi aktami, ak sa ich obsah vzťahuje na konkrétnu vymedzený predmet, resp. ukladá takmer rovnaké povinnosti podľa § 48 ods. 4 ZoVZ2 ? Na základe infožiadosti sme obdržali informáciu, že na KS v BA je vedených 11

⁴¹⁷ § 48 ods. 4 písm. a) až y) ZoVZ1.

⁴¹⁸ Návrh Verejnej ochrankyne práv na začatie konania o súlade právnych predpisov zo dňa 10. februára 2021. [online]. [cit. 30.03.2021]. Dostupné na: <https://www.ustavnsud.sk/vyhladavanie-podani#!suggestionView>

⁴¹⁹ Verejný ochrancu práv. 2021. Žiadam Ústavný súd o posúdenie ústavnosti niektorých zásahov od práv počas pandémie. [online]. [cit. 29.03.2021]. Dostupné na: <https://www.vop.gov.sk/iadam-stavn-s-d-o-pos-denie-stavnosti-niekto-ch-z-sahov-do-pr-v-po-as-pand-mie>

⁴²⁰ Generálna prokuratúra Slovenskej republiky. 2021. Generálny prokurátor navrhuje preskúmať ústavnosť vydávania vyhlášok Úradom verejného zdravotníctva. [online]. [cit. 29.03.2021]. Dostupné na <https://www.genpro.gov.sk/spravy-2ed7.html?id=2908&fbclid=IwAR0O0PEFa7OFq3WGZv1xF79JCRElwhgAoHSLt9PSmeLpzT986FGb6zLyjzY>

⁴²¹ Vyhlášky ÚVZ sú dostupné na: https://www.uvzsrsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=4078%3Avyhlasky-uvzsrs&catid=223%3Auradna-tabua&Itemid=144

konaní⁴²² o všeobecnej správnej žalobe, ktorou žalobcovia napádajú vyhlášky ÚVZ. Na mieste je preto položiť si otázku, či SSP takéto konanie umožňuje, resp. či možno výkladom pripustiť prieskum vyhlášok pred správnym súdom.

V rozhodnutí sp. zn. 8 Ao 7/2010 zo dňa 21. januára 2011 NSS ČR konštatoval, že pokial' zákon stanovuje formu určitého právneho aktu, nie je tu priestor pre iné úvahy či hodnotenia zo strany súdov. Správne súdy nemôžu túto zákonodarcom stanovenú formu zvrátiť. Ak by si súd takúto právomoc prisvojil, narušil by princíp právnej istoty a deľby moci.

Podobnou otázkou sa zaoberal NSS ČR v rozsudku sp. zn. 5 As/138/2020 zo dňa 21. mája 2020. Stažovateľ v predmetnom konaní napadol krízové opatrenie vlády, ktorým bol stanovený zákaz vstupu na územie Českej republiky ako aj zákaz vycestovanie z tohto územia. Považoval za nelogické, žeby napadnuté krízové opatrenie vlády (obsahovo takmer totožné s „hybridnými“ mimoriadnymi opatreniami ministerstva) malo byť kvôli označeniu vyňaté spod súdneho prieskumu iniciovaného jeho adresátom. Svoj návrh považoval za prípustný a žiadal súd o riadny prieskum napadnutého opatrenia vlády. NSS ČR v reakcii na to uviedol, že to, či je nejaký akt hybridný sa neskúma výlučne z materiálneho, ale formálno-materiálneho hľadiska. Z formálneho označenia mimoriadnych opatrení ministerstva ako „opatrení obecnej povahy“ zreteľne vyplýva, že sa jedná o hybridné akty, čo nemožno hovoriť o krízových opatreniach vlády. Práve formálna stránka je tá, ktorá v praxi spôsobí, že obsahovo podobné akty budú posúdene rôzne. K rovnakému záveru dospel aj NS SR⁴²³, ktorý sa zaoberal prípustnosťou prieskumu vyhlášky o určení záplavového územia. V Českej republike sa vymedzenie záplavového územia považuje za hybridný akt preskumatelný v správnom súdnictve. NS SR uviedol, že naša právna úprava prieskum vyhlášok pred správnym súdom nezakotvuje. Nakol'ko sa formálne jedná o normatívny akt vydaný v rozsahu právomoci danej zákonom, je na jeho prieskum oprávnený ÚS SR v konaní podľa čl. 125 ods. 1 Ústavy. V závere poznamenal, že sa prieskumu vyhlášok nebráni, ak to bude právna úprava umožňovať.

Záver, že vyhlášky nie sú preskumatelné v správnom súdnictve sa ustálil aj v právnej vede. Fečík uvádza, že normatívnymi správnymi aktami, ktoré sú preskumatelné v správnom súdnictve sú len všeobecne záväzné nariadenia prijaté zastupiteľstvami obcí, miest, mestských častí a samosprávnych krajov.⁴²⁴

Na základe uvedeného možno konštatovať, že vyhlášky ÚVZ nie sú preskumatelné v správnom súdnom konaní. To však neznamená, že si zákonodarca môže neohrozeno nazývať akty rozporne s ich obsahovou stránkou a tak stažovať prístup k súdnej ochrane. Ak zákonodarca ustanovi, že správny orgán má rozhodnúť v určitej forme a tento príkaz aj dodrží, je sice priestor pre úvahu o charaktere právneho aktu značne zúžený, to však nebráni negatívnemu zákonodarcovi – Ústavnému súdu, aby v prípade rozporu formy a obsahu aktu náležite zasiahol.⁴²⁵ Otázka ústavnosti právomoci ÚVZ vydávať vyhlášky sa aktuálne pred ÚS SR aj nachádza.⁴²⁶

⁴²² 1S/253/2020, 2S/276/2020, 5S/51/2021, 6S/106/2021, 6S/107/2021, 6S/108/2021, 6S/109/2021, 6S/110/2021, 6S/111/2021, 6S/112/2021, 6S/113/2021.

⁴²³ Rozsudok NS SR sp. zn. 6Sžk/11/2019 zo dňa 15. októbra 2020.

⁴²⁴ FEČÍK, M. In BARICOVÁ a kol. 2018. *Správny súdny poriadok. Komentár*. Bratislava : C. H. Beck, 2018, s. 34.

⁴²⁵ Rozhodnutie ÚS ČR sp. zn. PL. ÚS 19/11 zo dňa 31. januára 2012, Uznesenie NSS ČR sp. zn. 8 Ao 7/2010 zo dňa 21. januára 2011.

⁴²⁶ Verejný ochrana práv. 2021. Žiadam Ústavný súd o posúdenie ústavnosti niektorých zásahov od práv počas pandémie. [online]. [cit. 29.03.2021]. Dostupné na: <https://www.vop.gov.sk/iadam-stavn-s-d-o-pos-denie-stavnostniektor-ch-z-sahov-do-pr-v-po-as-pand-mie>; Generálna prokuratúra Slovenskej republiky. 2021. Generálny prokurátor navrhuje preskúmať ústavnosť vydávania vyhlášok Úradom verejného zdravotníctva. [online]. [cit.

Pri prieskume vyhlášok ÚVZ v konaní podľa čl. 125 ods. 1 Ústavy však narážame na ďalší problém. Čl. 125 ods. 1 písm. b) Ústavy garantuje iba prieskum všeobecne záväzných právnych predpisov ústredných orgánov štátnej správy, ktorým ÚVZ v zmysle § 21 kompetenčného zákona⁴²⁷ nie je. Nie je ani miestnym orgánom štátnej správy, ktorého všeobecne záväzné právne predpisy sú preskúmateľné podľa čl. 125 ods. 1 pís. d) Ústavy. Predmetný článok teda nezakotvuje prieskum všeobecne záväzných právnych predpisov „iných orgánov štátnej správy“ s celoštátnou pôsobnosťou. Touto úvahou však dospejeme k neakceptovateľnému záveru, že vyhlášky ÚVZ nie sú preskúmateľné ani v správnom súdnom konaní ani v konaní pred ÚS SR. Domnievame sa, že predmetný záver by bol v materiálnom právnom štáte neprípustný, a preto by mal Ústavný súd v prípade napadnutia vyhlášky v konaní podľa čl. 125 ods. 1 Ústavy tento prieskum umožniť (*a minori ad maius*), o to viac ak sa priprúšťa preskúmanie vyhlášok *regionálnych* úradov verejného zdravotníctva podľa čl. 125 ods. 1 písm. d) Ústavy.

Henčeková priprúšťa prieskum opatrení ÚVZ aj v konaní podľa čl. 129 ods. 6 Ústavy, v zmysle ktorého ÚS SR rozhoduje o tom, či je rozhodnutie o vyhlásení výnimcočného stavu alebo núdzového stavu a na toto rozhodnutie nadvážujúce rozhodnutia v súlade s Ústavou⁴²⁸. Ľaľík podotýka, že pojem „rozhodnutie“ je na účely tohto článku potrebné vyklaňať extenzívne a materiálne – a teda nie len ako individuálny právny akt, ale aj akt normatívny. V praxi sa môže jednať o vyhlášku, opatrenie, uznesenie či rozhodnutie.⁴²⁹ S týmito úvahami sa plne stotožňujeme, avšak konanie podľa čl. 125 ods. 1 považujeme za praktickejšie, nakoľko vo vzťahu k nemu nie je stanovená päťdňová lehota na podanie návrhu.⁴³⁰

3.3 Úvaha de lege ferenda

Napriek veľkej kodifikácii procesného práva, ktorá sprevádzala rok 2015, zostali hybridné „opatrenia všeobecnej povahy“ akousi zabudnutou kapitolou, ktorých súdny prieskum je v záujme ochrany základných práv nutné odvodzovať z čl. 46 ods. 2 Ústavy. Dokonca ani Novela, ktorá mala byť adekvátnou reakciou na otázniky ohľadne povahy opatrení ÚVZ, nerešpektovala závery ÚS SR o ich hybridnom charaktere. Zdá sa, že sa zákonodarca zdráha výslovného vymedzenia tohto druhu aktov v právnej úprave. Zastávame však názor, že ich zakotvenie je nevyhnutné, a to najmä s ohľadom na rešpektovanie princípu právnej istoty či požiadavky na jasné, zrozumiteľné a predvídateľné právnu úpravu, ktorá efektívne chráni verejné subjektívne práva.

V právnom poriadku ČR sú hybridné akty pozitívno-právne označené ako „opatrení obecné povahy“, zakotvené v § 171 a nasl. SŘ. Legálna definícia ich vymedzuje negatívne – ako akty, ktoré nie sú rozhodnutím ani právnym predpisom. Judikatúra sa pokúsila o doplnenie ich pozitívneho vymedzenia – akty s konkrétnym určením a všeobecne vymedzeným

29.03.2021]. Dostupné na <https://www.genpro.gov.sk/spravy-2ed7.html?id=2908&fbclid=IwAR0O0PEFa7OFq3WGZv1xF79JCReIwhgAoHSLt9PSMeLpzT986FGb6zLyjzY>

⁴²⁷ Zákon č. 575/2001 o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov.

⁴²⁸ HENČEKOVÁ, S. *Analyza právnej povahy opatrení Úradu verejného zdravotníctva SR na zamietanie šírenia COVID-19*. [online]. [cit. 21.03.2021]. Dostupné na: https://www.facebook.com/notes/377300800321918/?comment_id=10222817604410746&reply_comment_id=1022817666292293&notif_id=1589107226255524&notif_t=feed_comment_reply&ref=notif&hc_location=ufi

⁴²⁹ ĽAĽÍK, M. – ĽAĽÍK, T. *Zákon o Ústavnom súde Slovenskej republiky, Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2019, 541 s.

⁴³⁰ Ust. § 193 ZoÚS.

okruhom účastníkov.⁴³¹ Obdobnú definíciu považujeme za vhodné obsiahnuť aj v našej právnej úprave (v SP, SSP) ako aj kompetenciu ÚVZ a Ministerstva zdravotníctva tieto akty vydávať. Konanie pred správnym súdom by mohlo byť upravené obdobne ako konanie o všeobecnej správnej žalobe podľa § 177 a nasl. SSP. V prípade nezákonnosti opatrenia všeobecnej povahy by súd vo výroku vyslovil, že takéto opatrenie ruší. Považujeme za vhodné obsiahnuť aj možnosť spätného vyslovenia nezákonnosti opatrenia všeobecnej povahy v prípade, ak v priebehu konania dôjde k jeho zrušeniu – na účely uplatnenia si iných nárokov adresátov. Súdy sa rovnako nemusia obávať vysokého nápadu vecí, nakoľko rozhodnutie o hybridnom opatrení by malo účinky erga omnes, resp. v ostatných ešte neukončených konaniach by odpadol ich predmet.⁴³² Táto úprava sa nenachádza iba v abstraktnej rovine, ale vzhľadom na zahraničnú prax je aj efektívne aplikovateľná v praxi. Dôkazom je napríklad rozhodnutie NSS ČR sp. zn. 6 Ao 11/2021 z 22. apríla 2021, ktorým tento súd zrušil opatrenie všeobecnej povahy Ministerstva zdravotníctva ČR o obmedzení obchodu a služieb. Hybridné opatrenia sú pritom formálne zakotvené aj v Spolkovej republike Nemecko (Allgemeinverfügung) či Švajčiarsku (Verfügung).⁴³³

ZÁVER

Cieľom tejto práce bolo poukázať na neľahké postavenie adresátov opatrení ÚVZ, ktorí sa domnievali, že opatreniami ÚVZ došlo k neproporcionálnemu zásahu do ich základných práv a slobôd. Osoby sa ocitli v akejsi „priepasti“ medzi nemožnosťou podradenia opatrení ÚVZ pod žiadne z konaní v SSP a obľúbenou formulkou ÚS SR o neprípustnosti sťažnosti kvôli jeho subsidiárному postaveniu. Ako sme preukázali, právna úprava, dovtedajšia prax ÚS SR ako aj následná reakcia KS v BA jasne vylučovali prieskum týchto aktov v správnom súdnom súdnom súdmi. ÚS SR však napriek tomu sťažnosti namierené proti opatreniam ÚVZ odmietol pre nevyčerpanie právnych prostriedkov ochrany ich základných práv a slobôd. Chvályhodným neboli ani krok zákonodarca, ktorý hybridné akty umelo napasoval do podoby „vyhlášok“, čím adresátom znemožnil ich napadnutie pred príslušnými súdmi.

Konanie pred správnym súdom sa teda, napriek nedávnej veľkej kodifikácii, vyznačuje markantným legislatívnym nedostatkom v oblasti úpravy právnych aktov nariadenovaných v konkrétnej veci a voči všeobecne vymedzeným osobám. Prax si tieto akty častokrát vyžaduje, a to najmä v dnešných časoch, kedy je potrebné chrániť verejné zdravie zakročením voči šíreniu vysoko nákarlivého ochorenia. Hybridné akty sú spôsobilé zásadným spôsobom zasiahnuť do základných práv a slobôd, a preto, podľa nášho názoru aj s ohľadom na čl. 46 ods. 2 Ústavy, nemôžu byť vyňaté spod súdneho prieskumu. Zastávame názor, že zákonodarca by mal preto zvážiť pozitívno-právne zakotvenie tejto formy činnosti do príslušných právnych predpisov. Nemožno však opomenúť ani dôležitú úlohu Ústavného súdu, pred ktorým sa tieto otázky aktuálne nachádzajú, a ktorý má takto v rukách „osud“ adresátov prípadných budúcich vyhlášok ÚVZ.

Analyzované otázky by sme nemali zahadzovať ani napriek skutočnosti, že pandemická situácia sa aktuálne zlepšuje. Nemožno vylúčiť, že sa ohrozenie verejného zdravia či iný akútnej

⁴³¹ DOBROVOLNÁ, E. – KRÁLÍK, M. 2020. Opatrení předsedy soudu justiční stráži ohledně kontroly advokátů, soudních exekútorů a notářů. *Bulletin Advokacie*. [online]. 2020, 6. vyd. [09.05.2020]. Dostupné na: https://www.cak.cz/assets/komora/bulletin-advokacie/ba_6_2020_web.pdf, ISSN: 1210-6348

⁴³² MELZER, F. 2020. Poskytování náhrad za ujmy vyvolané mimořádnými opatřeními Ministerstva zdravotnictví po jejich zrušení. *Bulletin Advokacie*. [online]. 2020, 6. vyd. [09.05.2020]. Dostupné na: https://www.cak.cz/assets/komora/bulletin-advokacie/ba_6_2020_web.pdf, ISSN: 1210-6348.

⁴³³ Nález ústavného súdu sp. zn. I. ÚS 354/08 zo dňa 22. januára 2009.

verejný záujem v budúcnosti vyskytne opäťovne. Nedávna situácia by mala byť akýmsi ponaučením pre kompetentné autority, že sa na obdobné situácie musia pripraviť jednak na legislatívnej a jednak na aplikačnej úrovni. Rovnako, kompetentné subjekty nesmú zabúdať na to, že sa majú navzájom kontrolovať a že svoje funkcie zastávajú, aby plnili vôle voľičov, resp. chránili práva a záujmy bežných osôb.

SUMMARY

This article aimed to point out the intriguing position of the persons as addressees of the Slovak Health Authority measures, who believed that these measures had a disproportionate interference with their fundamental rights and freedoms. The persons found themselves in a "legal gap," as these measures of the Health Authority did not fall under proceedings regulated by the Administrative Procedure, and the Constitutional Court ruled on the inadmissibility of complaints due to the subsidiary position. The legal regulation, the previous practice of the Slovak Constitutional Court, and the subsequent reaction of the District Court in Bratislava precluded the review of these acts in the administrative proceedings. Further on, the Constitutional Court of the Slovak Republic rejected complaints against the Slovak Health Authority measures due to the non-exhaustion of legal means of protection of the fundamental rights and freedoms. The step of the legislator, which artificially called the hybrid acts as "decrees," which prevented the addressees from challenging them before the relevant courts, was not commendable either.

Thus, despite the recent major codification of administrative law, the regulation of legal acts ordered in specific cases towards generally defined subjects is unsatisfactory. Practice often requires the adoption of these acts, especially nowadays when it is necessary to protect public health by taking action against the spread of a highly contagious disease. Hybrid acts interfere fundamentally with human rights and freedoms and, therefore, with regard to Art. 46 par. 2 of the Constitution, they cannot be exempted from judicial review. Thus, the author believes that the legislator should adopt a relevant legal basis for this form of activity. Crucial is the role of the Constitutional Court, which deals with the current issue, and which, thus, has in its hands the "fate" of the addressees of possible future measures of the Health Authority.

One should not overlook these issues, even though the pandemic situation gets better. A threat to public health or another acute public interest might occur again. The recent situation should be a lesson for the competent authorities to be ready for similar situations from both legislative and application point of view. At the same time, the competent bodies must not forget that they should control each other and have been appointed to their positions in order to fulfill the will of the voters, thus protecting the rights and interests of people.

POUŽITÁ LITERATÚRA

Knižné zdroje

- DRGONEC, J.** 2019. *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax.* 2. prepracované a doplnené vydanie. Bratislava: C. H. Beck, 2019, ISBN 978-80-89603-74-9.
- FEČÍK, M.** In BARICOVÁ a kol. 2018. *Správny súdny poriadok. Komentár.* Bratislava : C. H. Beck, 2018, ISBN 978-80-7400-678-4.
- HODÁS, M.** 2016. Historický vývin ľudských práv a ústavného štátu (a niektoré súčasné výzvy), Bratislava: História ľudských práv, o.z., 2016, ISBN 978-80-972218-0-5.
- KOŠIČIAROVÁ, S.** 2017. *Správne právo hmotné. Všeobecná časť.* 2. vyd. Plzeň: Aleš Čenek, 2017. ISBN 978-80-7380-684-2.
- KOŠIČIAROVÁ, S.** 2017. *Správne právo procesné. Všeobecná časť.* 2. vyd. Šamorín: Heuréka, 2017. ISBN 978-80-8173-006-1.
- ĽALÍK, M. – ĽALÍK, T.** Zákon o Ústavnom súde Slovenskej republiky, Komentár. Bratislava: Wolters Kluwer SR s.r.o., 2019, ISBN 978-80-571-0111-6.
- NEOCLEOUS, M.** 2007. Liberty and the Myth of Balance: Towards a Critique of Security Politics, Contemporary Political Theory, 6/2007.
- PROCHÁZKA, R. - KÁČER M.** 2013. Teória práva. 1. vyd. Bratislava : C. H. Beck. 2013. 148-149 s. ISBN 978-80-8960-314-5.
- SKULOVÁ, S.** 2003. *Správni uvážení – základní charakteristika a souvislosti pojmu.* 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2003, ISBN 80-210-3237-5.
- Slovník slovenského jazyka**, II. diel. Bratislava : Slovenská akadémia vied. 1960, 571 s.
- Synonymický slovník slovenčiny.** Bratislava: Veda, 2000, 415 s.
- VOPÁLKA, V. – ŠIMŮKOVÁ, V. – ŠOLÍN, M.** 2003. Správni rád. Komentář. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2003. ISBN 80-7197-731-6.

Príspevky na internete

- DOBROVOLNÁ, E. – KRÁLÍK, M.** 2020. Opatrení predsedy soudu justiční stráži ohľedně kontroly advokátov, soudních exekútorov a notárov. In *Bulletin Advokacie*. [online]. 2020, 6. vyd. [09.05.2020]. Dostupné na: https://www.cak.cz/assets/komora/bulletin-advokacie/ba_6_2020_web.pdf, ISSN: 1210-6348
- HAVELKOVÁ, M.** 2020. Metódy a formy činnosti verejnej správy v čase pandémie (2. časť). In Comenius odborný blog. [online]. 2020, [cit. 20.03.2021]. Dostupné na: https://comeniusblog.flaw.uniba.sk/2020/04/25/metody-a-formy-cinnosti-verejnej-spravy-v-case-pandemie-2-cast/#_ftn5, ISSN: 2644-5581.
- HAVELKOVÁ, M.** 2020. Opatrení nikdy nie je dosť. (3. časť série blogov k metódam a formám činnosti verejnej správy). In Comenius odborný blog. [online]. 2020, [cit. 20.03.2021]. Dostupné na: https://comeniusblog.flaw.uniba.sk/2020/05/29/opatreni-nie-je-nikdy-dost-3-cast-serie-blogov-k-metodam-a-formam-cinnosti-verejnej-spravy/#_ftn2, ISSN 2644-5581.
- HENČEKOVÁ, S.** 2020. Analýza právnej povahy opatrení Úradu verejného zdravotníctva SR na zamedzenie šírenia COVID-19. [online]. 2020, [cit. 21.03.2021]. Dostupné na: https://www.facebook.com/notes/377300800321918/?comment_id=10222817604410746&reply_comment_id=10222817666292293&notif_id=1589107226255524&notif_t=feed_comment_reply&ref=notif&hc_location=ufi;

- KÁČER, M.** 2020. AK by sme nemali Ústavu, verejný život by sa riadil aktuálnymi vládcami.[online]. 2020, [cit. 03.04.2021]. Dostupné na: <https://www.truni.sk/news/ak-sme-nemali-ustavu-verejny-zivot-sa-riadil-aktualnymi-vladcami>
- KRESÁK, P.** 2020. [online]. 2020, [cit. 21.03.2021]. Dostupné na: <https://www.facebook.com/peter.kresak1/posts/10217102724416234>
- KUBALA , J.** Právo na účinný prostriedok ochrany základných práv: 3D úroveň na úvahu. *STUDIA IURIDICA Cassoviensia*. [online]. 2018, ročník 6, č. 1. [cit. 2021-04-11]. Dostupné na internete: http://calvary.sk/formacia/seimestralky/fz_smernica_rektora_o_zaverecnych_pracach.pdf, ISSN: 1339-3995.
- MELZER, F.** 2020. Poskytování náhrad za ujmy vyvolané mimořádnými opatřeniami Ministerstva zdravotnictví po jejich zrušení. *Bulletin Advokacie*. [online]. 2020, 6. vyd. [08.05.2020]. Dostupné na: https://www.cak.cz/assets/komora/bulletin-advokacie/ba_6_2020_web.pdf, ISSN: 1210-6348.
- PIEŠŤANSKÝ, J.-VERNAREC, P.** 2020. O nezákonnosti opatrení Úradu verejného zdravotníctva SR v súvislosti s COVID-19. *Právne listy*. [online]. 2020, [cit. 21.03.2021]. Dostupné na: <http://www.pravnelisty.sk/clanky/a851-o-nezakonnosti-opatreni-uradu-verejneho-zdravotnictva-sr-v-suvislosti-s-covid-19>;

Iné internetové zdroje

- Centers for Disease Control and Prevention.** 2020. Science Brief: Community Use of Cloth Masks to Control the Spread of SARS-CoV-2. [online]. [cit. 30.03.2021]. Dostupné na: https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/science/science-briefs/masking-science-sars-cov2.html?CDC_AA_refVal=https%3A%2F%2Fwww.cdc.gov%2Fcoronavirus%2F2019-ncov%2Fmore%2Fmasking-science-sars-cov2.html
- Dôvodová správa k zákonu č. 172/2011 Z. z.**, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov, dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/DocumentPreview.aspx?DocID=350559>
- European Court of Human Rights.** Application no. 41217/20, TOROMAG, s.r.o. proti Slovenskej republike a ďalšie štyri sťažnosti. Questions to the parties. [online]. 2021, [cit. 08.05.2021]. Dostupné na: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22:\[%22covid%22\],%22sort%22:\[%22kupdate%20Ascending%22\],%22itemid%22:\[%22001-207274%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22fulltext%22:[%22covid%22],%22sort%22:[%22kupdate%20Ascending%22],%22itemid%22:[%22001-207274%22]})
- Generálna prokuratúra Slovenskej republiky.** 2021. Generálny prokurátor navrhuje preskúmať ústavnosť vydávania vyhlášok Úradom verejného zdravotníctva. [online]. [cit. 29.03.2021]. Dostupné na: <https://www.genpro.gov.sk/spravy-2ed7.html?id=2908&fbclid=IwAR0OOPEFa7OFq3WGZv1xF79JCRElwhgAoHSLt9PSmeLpzT986FGb6zLyjzY>
- Government of Canada.** Mandatory quarantine or isolation. 2021. [online]. 2021, [cit. 08.05.2021]. Dostupné na: <https://travel.gc.ca/travel-covid/travel-restrictions/isolation>
- GOV.UK.** 2021. Booking and staying in a quarantine hotel when you arrive in England. [online]. 2021, [cit. 08.05.2021]. Dostupné na: <https://www.gov.uk/guidance/booking-and-staying-in-a-quarantine-hotel-when-you-arrive-in-england>

Legislatívne pravidlá vlády. [online]. [cit. 22.03.2021]. Dostupné na: [https://www.vlada.gov.sk/data/files/7528_uplne-znenie-legpravvladysr-v-zneni-uzn-vlsr-z-29-maja-2019-c-242.pdf](https://www.vlada.gov.sk/data/files/7528_uplne-znenie-legpravvladysr-v-zneni-uзн-vlsr-z-29-maja-2019-c-242.pdf)

Návrh Verejnej ochrankyne práv na začatie konania o súlade právnych predpisov zo dňa 10. februára 2021. [online].[cit. 30.03.2021]. Dohľadateľné na: <https://www.ustavnysud.sk/vyhladavanie-podani#!suggestionView>

NSW Government. 2021. COVID-19: Information for people requiring hotel quarantine. [online]. 2021, [cit. 08.05.2021]. Dostupné na: <https://www.health.nsw.gov.au/Infectious/factsheets/Pages/hotel-quarantine.aspx>

Plán riešenia ochorenia v marginalizovaných rómskych komunitách. 2020.[online]. 2020, [cit. 30.03.2021]. Dostupné na: https://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=4166:plan-rieenia-ochorenia-covid-19-v-marginalizovanych-romskych-komunitach&catid=250:koronavirus-2019-ncov&Itemid=153

Regionálny úrad verejného zdravotníctva so sídlom v Poprade. Opatrenia ÚVZ na jednom mieste. [online]. [cit. 08.05.2021]. Dostupné na: <https://www.ruvzpp.sk/opatrenia-uvz-sr-na-jednom-mieste/>

Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky. Vyhlášky ÚVZ SR. Dostupné na: https://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=4078%3Avyhlaky-uvz-sr&catid=223%3Auradna-tabua&Itemid=144

Verejný ochranca práv. 2021. Žiadam Ústavný súd o posúdenie ústavnosti niektorých zásahov od práv počas pandémie. [online]. [cit. 29.03.2021]. Dostupné na: <https://www.vop.gov.sk/iadam-stavn-s-d-o-pos-denie-stavnosti-niekto-ch-z-sahov-do-pr-v-po-as-pand-mie>

Rozhodnutia súdov

Európsky súd pre ľudské práva: Rozsudok Veľkej Komory zo dňa 06. Januára 2011 vo veci Paksas v. Litva, sťažnosť 34932/04.

Ústavný súd SR:

Nálež US SR sp. zn. II. ÚS 50/01 zo dňa 2. októbra 2001

Nálež ÚS SR I. ÚS 204/06 zo dňa 17. októbra 2006

Nálež ústavného súdu sp. zn. I. ÚS 354/08 zo dňa 22. januára 2009

Nálež ÚS SR sp. zn. IV. ÚS 49/2010 zo dňa 5. februára 2010

Uznesenie ÚS SR sp. zn. II. ÚS 337/2013 zo dňa 19. júna 2013

Nálež ÚS SR sp. zn. IV. ÚS 539/2013 zo dňa 22. augusta 2013

Nálež ÚS SR sp. zn. PL. ÚS 10/2013 z 10. decembra 2014

Uznesenie ÚS SR sp. zn. PL. ÚS 37/2015 zo dňa 17. júla 2015

Nálež ÚS SR sp. zn. II. ÚS 158//2015 zo dňa 17. marca 2015

Nálež ÚS SR sp. zn. IV. ÚS 431/2018 zo dňa 2. júla 2019

Uznesenie ÚS SR sp. zn. I. ÚS 437/2020 zo dňa 24. septembra 2020

Uznesenie ÚS SR sp. zn. I. ÚS 432/2020 zo dňa 24. septembra 2020

Uznesenie ÚS SR sp. zn. I. ÚS 435/2020 zo dňa 24. septembra 2020

Uznesenie ÚS SR sp. zn. I. ÚS 436/2020 zo dňa 24. septembra 2020

Uznesenie ÚS SR sp. zn. I. ÚS 433/2020 zo dňa 24. septembra 2020

Uznesenie ÚS SR sp. zn. I. ÚS 439/2020 zo dňa 24. septembra 2020

Uznesenie ÚS SR sp. zn. I. ÚS 438/2020 zo dňa 24. septembra 2020
Uznesenie ÚS SR sp. zn. I. ÚS 440/2020 zo dňa 24. septembra 2020
Uznesenie ÚS SR sp. zn. I. ÚS 441/2020 zo dňa 24. septembra 2020
Uznesenie ÚS SR sp. zn. II. ÚS 410/2020 zo dňa 24. septembra 2020
Uznesenie ÚS SR sp. zn. II. ÚS 411/2020 zo dňa 24. septembra 2020
Uznesenie ÚS SR sp. zn. II. ÚS 412/2020 zo dňa 24. septembra 2020
Uznesenie ÚS SR sp. zn. II. ÚS 413/2020 zo dňa 24. septembra 2020
Uznesenie ÚS SR sp. zn. II. ÚS 455/2020 zo dňa 8. októbra 2020
Uznesenie ÚS SR sp. zn. III. ÚS 386/2020 zo dňa 8. októbra 2020
Uznesenie ÚS SR sp. zn. IV. ÚS 459/2020 zo dňa 24. septembra 2020
Uznesenie ÚS SR sp. zn. IV. ÚS 460/2020 zo dňa 24. septembra 2020
Uznesenie ÚS SR sp. zn. IV. ÚS 461/2020 zo dňa 24. septembra 2020
Uznesenie ÚS SR sp. zn. IV. ÚS 466/2020 zo dňa 24. septembra 2020
Uznesenie ÚS SR sp. zn. IV. ÚS 467/2020 zo dňa 24. septembra 2020
Uznesenie ÚS SR sp. zn. IV. ÚS 468/2020 zo dňa 24. septembra 2020
Odlišné stanovisko k uzneseniu ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 386/2020

Najvyšší súd SR:

Rozhodnutie NS SR sp. zn. R 29/2015
Rozsudok NS SR sp. zn. 6Sžk/11/2019 zo dňa 15. októbra 2020

Krajský súd v Bratislave:

Uznesenie Krajského súdu v Bratislave, sp. zn. 5S/129/2020 zo dňa 25. augusta 2020

Ústavný súd ČR:

Nález ÚS ČR sp. zn. PL. ÚS 19/11 zo dňa 31. januára 2012
Nález ÚS ČR sp. zn. PL. ÚS 10/20 zo dňa 5. mája 2020

Nejvyšší správní soud ČR:

Uznesenie NSS ČR sp. zn. 8 Ao 7/2010 zo dňa 21. januára 2011
Rozsudok NSS ČR 5 As 138/2020 zo dňa 21. mája 2020
Rozsudok NSS ČR sp. zn. 6 Ao 11/2021 z 22. apríla 2021

Mestský súd v Prahe:

Rozsudok mestského súdu v Prahe 14 A 41/2020 zo dňa 23. apríla 2020
Rozsudok mestského súdu v Prahe 10 A 50/2020 zo dňa 28. apríla 2020

Správne akty

Mimoriadne núdzové opatrenie Hlavného veterinárneho lekára č. MNO-1488-/2014-333 zo dňa 7. mája 2014
Opatrenie RÚVZ so sídlom v Michalovciach č. 2018/01573 zo dňa 14. augusta 2018
Zákaz využívania lesov verejnou Okresného úradu Brezno zo dňa 16. júla 2019, dostupné na: https://www.brezno.sk/board.php?work=board_detail&BoardID=922
Rozhodnutie ÚVZ č. OLP/8369/165193 zo dňa 9. decembra 2019
Rozhodnutie RÚVZ so sídlom vo Svidníku č. RUVZSK/2019/00803 zo dňa 24.07.2019
Opatrenie ÚVZ č. OLP/2405/2020 zo dňa 6. marca 2020

Opatrenie ÚVZ č. OLP/3172/2020 zo dňa 17. apríla 2020
Opatrenie ÚVZ č. OLP/3461/2020 zo dňa 21. apríla 2020
Opatrenie ÚVZ č. OLP/3353/2020 zo dňa 29. apríla 2020
Opatrenie ÚVZ č. OLP/8323/2020 zo dňa 14. októbra 2020

Právne predpisy

zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov
zákona SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov
ústavný zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov
zákon č. 162/1995 Z. z. o katastri nehnuteľností a o zápise vlastníckych a iných práv k
nehnuteľnostiam (katastrálny zákon) v znení neskorších predpisov
zákon č. 82/1998 Sb. o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím
nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o
notářích a jejich činnosti (notářský rád) v znení neskorších predpisov
zákon č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním
a o postavení jeho súdcov
zákon č. 253/1998 Z. z. o hlásení pobytu občanov Slovenskej republiky a registri obyvateľov
Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov
zákon č. 385/2000 Z. z. o súdoch a príslušných a o zmene a doplnení niektorých zákonov
v znení neskorších predpisov
zákon č. 153/2001 Z. z. o prokuratúre v znení neskorších predpisov
zákon č. 150/2002 Soudního rádu správního v znení neskorších predpisov
zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov
zákon č. 610/2003 Z. z. o elektronických komunikáciách
zákon č. 500/2004 Sb. Správního rádu v znení neskorších predpisov
zákon č. 326/2005 Z. z. o lesoch v znení neskorších predpisov
zákon č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov
zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia v znení zákona č.
242/2020 Z. z.
zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia v znení zákona č.
286/2020 Z. z.
zákon č. 162/2015 Z. z. správny súdny poriadok v znení neskorších predpisov
zákon č. 400/2015 Z. z. o tvorbe právnych predpisov a o Zbierke zákonov Slovenskej republiky
a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
zákon č. 314/2018 Z. z. o Ústavnom súde Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých
zákonov v znení neskorších predpisov
zákon č. 286/2020 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a
rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony